

چۆنیتی

صلوات
علیهم
وسلم

نویژی پیغه مبه‌ر

له ته‌کبیره‌ی ئیجرامه‌وه تا کو سه لامدانه‌وه
هه‌روه‌کو چۆن له پیش چاوتدا بیت

" صلوا کما رأیتمونی أصلي "

متفق علیه

نووسینی زانای فه‌رمووده ناسی سه‌رده‌م

پیشه‌وا شیخ : محمد ناصرالدین الألبانی

وه‌رگیڕانی : ماموستا عدنان بارام که‌لاری

کۆبلا و کۆر کۆره‌کلاری

مالپه‌ری به‌هه‌شت

www.ba8.org

✉ islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عیراقه‌ - کوردستان - که‌لار

هه‌میشه له گه‌لمانی بن بو به‌ره‌مه‌ی نو‌ه

کتیبه‌ی ژماره (۱۰)

پیشه کی یه که می نووسەر :

شوکر وستایش بۆ ئەو پەروردگاره ی که نویژی فەرزر کردوه له سەر به نده کانی ، و فرمانیشی پیکردوون به ئەنجامدانی ، و به باشی ئەداکردنی ، و سەرکهوتن سەرفرازیشی پێوه په یوهست کردووه به دلکزی و خشوع تییدا ، و کردوویهتی به جیاکاری نیوان پڕوا بوون و کافریتی ، و به هۆکاری نه هی کردنیش له خراپه و ناپه سه ندیه کان .

سه لات و سه لامیش له سەر پیغه مبهەرمان بیته ﷺ که خوای پەروردگار سه بارهت بهو فرموویهتی : ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾^(١) ، و پیغه مبهیری خواش ﷺ بهم کار و کرداره هه ستاوه به باشترین شیوه ، و نویژیش گرنگترین و گه وره ترینی ئەو کردارانه بووه که بۆ خه لکی روون و ئاشکرا کردووه ، به ووته و کرداریش ، به شیوه یه که جاریکیان به سەر مینبه ره که یه وه نویژی ئەنجام دا ، به سه ریبه وه ده وه ستیته و سوژدهش ده بات ، و پاشان پئی فرموون : " إِنَّمَا صَنَعْتَ هَذَا لِتَأْتَمُوا بِي وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي " ^(٢).

واته : بۆیه ئەمه م ئەنجامدا بۆ ئەوه ی لاسایی بکه نه وه و فییری نویژه که م بن .
وه پئیوستیشی کردووه له سه رمان لاسایی بکه یه وه ، و شوینی بکه وین تیایدا ، و فرموویهتی : " صلوا کما رأیتمونی أصلي " ^(٣) ، واته : نویژه بکه ن هه ره کو چۆن منتان بینیه نویژه ده که م .

وه موژدهشی داوه بهو که سه ی که نویژه که ی وه کو نویژه ی ئەو ئەنجام بدات ، به وه ی که له لای خوای پەروردگار په یمانی ئەوه ی هه یه که بیخاته به هه شته وه ، و فرموویهتی : " خمس صلوات افترضهن الله — عز وجل — من أحسن وضوءهن ، و صلاهن لوقتهن ، و أتم رکوعهن ، و سجودهن ، و خشوعهن ؛ کان له علی الله عهد أن یغفر له ، و من لم یفعل ؛ فلیس له علی الله عهد ، إن شاء غفر له ، و إن شاء عذبه " ^(٤) .

واته : پینج نویژن خوای پەروردگار فهرزی کردوون ، جا هه ر که سیك ، ده ستنویژه که یانی به ته واوی و تیروته سه لی ئەنجامدا ، و له کاتی خۆشیاندا ئەنجامی دان ، کړنووش و سوژده کانی به ته واوی به جیهینان ، تیایدا دلکزی و خشوعی هه بوو ، خوای پەروردگار په یمانی داوه که لی ی خۆش ببیت ، به لām ئەو که سه ی ئەنجامی نه دات ، ئەوا خوای پەروردگار هه یج په یمانیکی نه داوه لی ی خۆش ببیت .

و دروود و سه لامیش له سه ر یار و هاوه لانی له خوا ترس ، و چاکه کارانی بیته ، ئەوانه ی که په رسته کانی پیغه مبهریان ﷺ پئی گه یاندووین ، ووته کانی بیته یان کرداره کان ، و به ته نه اش کردوویانه ته بۆچوون و لاسایی کار و په یره وی خۆیان ، وه له سه ر ئەوانه ش که شوینکه وته ی ئەوانن ، و ریگه که شیانیان گرتۆته بهر ، تا رۆژی دوا ی .

وه پاشان : پاش خویندنه وه ، و ده ورکردنه وه م بۆ (کتاب الصلاة) له (الترغیب و التهیب) ی (الحافظ المنذري) - به ره مهت بیته - بۆ هه ندیک له بریانی سه له فیمان ته واوکرد - ئەوه ش نزیکه ی چل سال له مه و پیش بوو - بۆمان ئاشکرا بوو که نویژه چ پله و پایه یه کی هه یه له نیسلامدا ، وه ئەو که سه ش که به ته واوی و باشی ئەنجامی بدات چ ئەجر و پاداشت ، و ریژیکی هه یه ، ئەو ئەجر و پاداشت ، و ریژه ش ده گوڤریت - زیادکردن و که مکردنی - به پئی نزیک و دووری له نویژی پیغه مبه ره وه ﷺ هه ره وه کو

(١) سورة النحل : ٤٤ .

(٢) البخاري و مسلم ، و سیاتی فی القیام بتمامه .

(٣) البخاري و مسلم ، و أحمد و هو مخرج فی (إرواء الغلیل) تحت الحدیث : ٢١٣ .

(٤) قلت : و هو حدیث صحیح ، صححه غیر واحد من الأئمة ، و قد خرجه فی (صحیح أبي داود : ٤٥١ / ١٢٧٦) .

خۆی ئاماژهی بۆ کردوه ، بهو ووتیهی : " إن العبد لیصلي الصلاة ، ما یکتب له منها إلا عשרها ، تسعها ، ثمنها ، سبعها ، سدسها ، خمسها ، ربعها ، ثلثها ، نصفها " (٥) ، واته : بهندهکانی خوای پهروهردگار نۆیژ دهکهن ، بهلام ئه و نۆیژهی بۆ نا نووسریت جگه له دهیهکی ، یان نۆیهکی ، یان ههشت یهکی ، یان ههوت یهکی ، یان شهش یهکی یان پینج یهکی یان چوار یهکی یان سی یهکه یان نیوهی .

بۆیه له بهر ئه وه ئه و برایانه م ئاگادار کرده وه که ناتوانین ئه دای بکهین به تهواوی - یان نزیک له وه - ئیلا ئه گهر چۆنیتى نۆیژى پیغهمبەر ﷺ به تهواوی بزاین ، و ئه وهی که تیایدا به له : واجب و ئاداب و شیواز و ئه و پارانه وانه و زیکرانا ، پاشان ههولئى ئه وه شمان دا که به کرده وه ئه وه پیاده بکهین ، پاش ئه وه ئاواتی ئه وه مان هه بیته که نۆیژه که مان نه هیمان لی بکات له خراپه و خراپه کاری ، و ئه و ئه جر و پادا شته شمان بۆ بنووسریت بهو شیوهیهی که سه بارهت به نۆیژه هاتوه .

وه له کاتی که زانینی ئه وه بهو شیوه فراوان و گشتی یه ی کاریکى ئاسان نه بوو له سه ر زۆریه ی خه لک - ته نانهت له سه ر زۆر له زانیانی ش - به هۆی پابه ند بوونیان به بۆچون و مه زه به بیکی دیاریکرا وه ، وه ئه و که سانه ش که خه ریکی خزمه تی سونه تی پیغهمبهرى خوان ﷺ - کۆکردنه وه بیته یان تیگه یشتن - به ئاگان له وه ی که له هه ندیک مه زه به بدا سونه تیلک هه ن له مه زه به به کانی تر دا نی یه ، به لکو له هه ندیک یاندا شتی وا هه یه نابیت نیه بت بدریته پال پیغهمبهرى خوا ﷺ ووته بیته یان کردار ، زۆریه شی له په رتۆکی دوایینه کاندای ده کریت ، و زۆر جاریش ده یان بینین سوپن له سه ری و جه ختیان له سه ر کرده وه به دانی ئه و کردارانه به پال پیغهمبهرى خوا ﷺ ، له بهر ئه وه زانیانی فه رموده (علماء الحدیث) - خوای پهروهردگار پادا شتی خیریان بداته وه - له سه ر ئه و فه رموده انه په رتۆکی تابه تیان دانا وه و پله ی فه رموده که یان تیا دا له رووی (صحیح) ، و (ضعیف) ، و نانه ده مه وه (وضع) وه دیاری کرده وه ، وه که په رتۆکی (العنايه معرفة أحاديث الهداية) ، و (الطرق والوسائل في تخریج أحاديث خلاصة الدلائل) که هه ردوکیان له نووسینی شیخ (عبد القادر بن محمد القرشي الحنفي) ه ، و (نصب الراية لأحاديث الهداية) هی (الحافظ الزيلعي) و کورته که شی (الدراية) که هی (الحافظ ابن حجر العسقلاني) ، و (التلخیص الحبير في تخریج أحاديث الرافعي الكبير) که ئه مه شیان هه ر هی ئه وه ، وه جگه له مانه ش که باسکردنیان ده بیته هۆی درێژه پیدان .

ده لیم : له کاتی که زانینی ئه وه بهو شیوه فراوان و گشتی یه ی کاریکى ئاسان نه بوو له سه ر زۆریه ی خه لک ، ئه م په رتۆکه م بۆ نووسین ، بۆ ئه وه ی چۆنیتى نۆیژى پیغهمبهرى خوا ﷺ فیتر بن ، و به هۆیشیه وه هی دایهت وه رگرن تیایدا ، و داوا کاریشم له خوای پهروهردگار ئه وه مان بکاته نسیب که که له سه ر زمانى پیغهمبهره که ی ﷺ پیی داوین " من دعا إلى هدى ، كان له من الأجر مثل أجور من تبعه ، لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً ... هتد فه رموده که " (٦) .

واته : هه ر که سیك بانگه شه بکات بۆ چاکه کاریه ک ، ئه وا ئه وه نده ی پادا شتی ئه و که سانه ی بۆ ده نووسریت که شوینی که و توون ، بئى ئه وه ی له پادا شتی ئه وانى تر که م بکات .

(٥) صحیح : رواه ابن المبارك في (الزهد : ١٠ / ٢١ / ١ - ٢) وأبو داود والنسائي بسند جيد ، وقد خرجته في (الصحيح) المذكور (٧٦١) .

(٦) رواه مسلم وغيره وهو مخرج في (الأحاديث الصحيحة : برقم : ٨٦٣) .

هوی نووسین و دانانی ئەم کتیبه

وه له کاتیکدا کتیبیکی کۆکه ره وه م نه بینیوه له م بابه تدها ، بۆیه ئەوه م به پێویست زانی له سه ره خۆم که کتیبیکی تیروته سه ل بۆ برائانی موسلمانم - که په رۆشی شوینکه وتنی پیغه مبه رن ﷺ له په رستشه کانیان - دابنیم ، که تا له توانمدا بیت ئەو بابه تانه بگریته خۆی که سه باره ت به نویژی پیغه مبه ری خوا ﷺ هاتبیت هه ر له ته کبیره ی ئیجرامه وه تاكو سه لام دانه وه ی ، به شیوه یه ک ئاسان و سووک بیت هه ر که سیك - ئەو که سانه ی که به راستی پیغه مبه ری خویان ﷺ خۆش ده ویت - چاوی پێ بکه ویت ، هه ستیت به جی به جی کردن و پیاده کردنی ئەو فرمانه ی پیغه مبه ر ﷺ که تیایدا فه رموویه تی : " صلوا کما رأیتمو یی أصلي " .

تا له بهر ئەمه بوو قۆلم لی هه لمالی و دهستم کرد به دوا دا گه ران به دوا ی ئەو فه رموودانه ی که په یوه ستن به وه ی که من مه بهستم بوو ، له په رتۆکه جیاوازه کانی فه رمووده ، ئاکامی ئەوه ش ئەم په رتۆکه بوو که له بهر دهستی تۆدایه ، ئەوه شم کردوه به مه رج به سه ر خۆمه وه که جگه له وه فه رموودانه نه بیت که جیگیر و سه لمیتران له پیغه مبه ره وه ﷺ له لایه ن سه نه ده کانیانه وه ، به پێی یاسا و بنه ماکانی فه رمووده زانی له م په رتۆکه دا نه هینمه وه ، دووریشم گرتوه له هه موو ئەو فه رموودانه ی که ته نها که سیکی نه ناسراو (مجهول) ، یان (ضعیف) به بی جیاوازی له وه ی که له باسی شیوازه کانی نویژ دا هاتبیت ، یان شه زکاره کان ، یان چاکه کانی ، و جگه له مانه ش ، چونکه بیروبا وه رپم وایه که ته نها ئەو فه رموودانه ی که جیگیر و سه لمیتران * له پیغه مبه ره وه ﷺ بی که م و کوری یه ، و هیچ پێویستییه کمان به فه رمووده ی (ضعیف) نابیت ، چونکه - به بی گومان - جگه له گومان ناگه یه نن ، گومانیکیش که به رامبه ره که ی له وه ئەو لا تربیت (مرجوح) هه روه کو خوی په روه ردگار فه رموویه تی : ﴿لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ (سورة النجم : ٢٨) ، وه پیغه مبه ری خواش ﷺ فه رموویه تی : " إياکم والظن فإن الظن اکذب الحدیث " (٧) ، وه خوی په روه ردگاریش داوا ی لی نه کردووین که خوا په رستی پێ بکه یین ، به لکو پیغه مبه ری خوا ﷺ نه هی لیکردووین و لی ی قه دهغه ی کردووین ، و فه رموویه تی : " اتقوا الحدیث عني إلا ما علمتم " (٨) ، جا ئەگه ر پیغه مبه ری خوا ﷺ گیرانه وه ی قه دهغه کردیبت ، ئەوا پێشتر وایه که کرده وه پیکردنی قه دهغه بکات .

ئهمه و ئەم په رتۆکه م له سه ر دوو به ش دانا بوو ، سه ر و بن ، سه باره ت به یه که میان وه کو ناوه رۆک بوو ، تیایدا ناوه رۆکی ئەو فه رموودانه م هینابوو یان ئەو ووتانه ی که پێویسته لی ی ، له گه ل دانانی له شوینی شایسته و شیای خۆی به شیوه یه کی ئەوتۆی گونجاو که له گه ل یه ک دا بگوئین ، بۆ ئەوه ی به شیوه یه کی گونجاو له گه ل یه کدا ده ربکه ویت له سه ره تاوه تاكو کۆتایی ، هه ولێ ئەوه شم داوه که دهقی فه رمووده که ، یان ئەو کۆ (لفظ) یه ی که له په رتۆکه کانی سوننه تدا هاتوه ، له وانه شه فه رمووده ی وا هه بیت چه ند گۆیه کی هه بیت ، به لām من گۆیه کی تاییه تیان هه لبژیریم به پێشتری بزائم له بهر سوودیکی نووسینه که م ، یان جگه له وه ، له وانه شه گۆیه کی تری بده مه پال ئاماژه ش ده که م بۆ ئەو شته به وه ی که ده لیم : (وفي لفظ : کذا و کذا) یان (وفي رواية

* فه رمووده ی جیگیر و سه لمیتران : هه ردوو جوژی (صحیح) و (حسن) ده گریته وه ، به هه ردوو به شه کانیانه وه که : (صحیح لذاته) و (صحیح لغیره) ، و (حسن لذاته) و (حسن لغیره) ی .

(٧) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في كتابي : (غاية المرام تخريج الحلال والحرام ، برقم : ٤١٢) .

(٨) صحيح : أخرجه الترمذي وأحمد وابن أبي شيبة ، وعزاه الشيخ محمد سعيد الحلبي في (مسلسلاته : ١ / ٢) للبخاري فوهم .

ثم تبين لي أن الحدیث ضعیف ، وکنت اتبع المناوي في تصحيحه لإسناد ابن أبي شيبة فيه ، ثم تبسّر لي الوقوف عليه ، فإذا هو بين الضعف ، وهو نفس إسناد الترمذي وغيره ، راجع كتابي (سلسلة الأحاديث الضعيفة : ١٧٨٣) ، وقد يقوم مقامه قوله ﷺ : " من حدث عني بحديث يرى أنه كذب فهو أحد الكذابين " (رواه مسلم وغيره ، راجع مقدمة كتابي (سلسلة الأحاديث الضعيفة : المجلد الأول) .

بل يغني عنه قوله ﷺ : " إياکم وکثرة الحدیث عني ، من قال علي فلا يقولن إلا حقا أو صدقا ، فمن قال علي ما لم أقل فليتبوأ مقعده من النار " (أخرجه ابن أبي شيبة (٧٦٠/٨) وأحمد وغيرهما وهو مخرج في : (الصحيحة ، برقم : ١٧٥٣) .

كذا وكذا) و نایشیده پال گپره ره وه كه ی له هاوه لانی پیغمبهری خوا ﷺ زۆر به كه می نه بیته ، وه ئه وهش دیاری ناکه م كه کی له پیشه وایانی فرموده گپراویانه ته وه ، ئه وهش بو ئاسنکاری خویندنه وه و پیاداچونه وه ی .

وه سه بارهت به به شه كه ی تریان وه كو باسکردنی ئه وه ی پیشه تی ، تیایدا ئه وه فرمودانه م (تخریج) کردون كه له به شی سه ره ردا هاتون ، له گه ل به دواچونی هموو گۆ و ریگه کانیان ، له گه ل حوکم دان به سه ر سه نه ده کانیان و ئه وه ریوایه تانه ش كه پالپشتیان ده کن (واته : الشواهد) له لایه نی (تعدیل و تجریح) و (تصحیح و تضعیف) یشه وه ، به و پی یه ی كه له زانستی فرموده زانی پیروژ و بنه واکانیدا هاتوه .

وه زۆر جاریش له هه ندیک له ریگه یانه وه ، گۆ و زیاده یه ك هه یه ، له ریگه کانی تریدا نی یه ، منیش ئه وانه ده خه مه سه ر ئه وه فرموده یه ی كه له به شی سه ره وه ی په رتۆكه كه دا هاتوه ، ئه گه ر بکریته له گه ل بنه واکه یدا بگوخیتریت ، و ئامازه شم کردوه بو ئه و شته به دانانی له نیوان دوو كه وانی لاکیشه یی [] ، بی ئه وه ی ئامازه بکه م به ناوی ئه وه كه سه ی كه تاكره ویتی پیکردوه له و كه سانه ی كه بنه واکه یان گپراوه ته وه ، ئه مه له کاتیکدایه ئه گه ر سه رچاوه ی فرموده كه و بنه واکه ی له یه ك هاوه لئه وه بیته ، ئه گینا وه كو فرموده یه کی سه ره به خۆ مامه لئه م له گه ل دا کردوه ، هه ر وه كو به رچاوه ده كه ویت له پارانه وه کانی ده ست پیکردنی نویژ ، و جگه له وانیش ، ئه مه ش شتیکی زۆر نایاب و به ده گمه نه ، به شیوه یه ك نزیکه له وه ی كه نه یینیت له په رتۆکیکی تردا ، شوکر بو ئه و په ره رده گاره ی كه به نیعمه ته کانی چا که کاریه کان ته او و کامله دهن .

شاشان پیایدا بوچونی زانایان باس کردوه ده که م سه بارهت به و فرموده یه ی كه گپراومه ته وه ، له گه ل به لگه ی هه ریبه کینکیان ، و تاووتوی کردنی باسکردنی ئه وه ووتانه ی كه پالپشتیان ده کات ، و ئه وه ووتانه ش كه له سه ریانه ، پاشان ووته ی ره و له و ووتانه ئاشکرا و دیاری ده که یین كه له به شی سه ره ردا باسنا کردون ، له وانه شه هه ندیک جار هه ندیک باسی تیادا به یئمه وه كه به لگیان له سه ر نیه ، به لکو ته نها بوچونی موخته هیده که یه تیایدا ، ناروا ته ناو باه ته ی ئه م په رتۆکه ماندا .

وه له به ر ئه وه ی چاپکردنی په رتۆکه که به هه ردوو به شه که یه وه ئاسان نه بوو بۆمان - له به ره چه ند هۆکاریکی به هیژ - ئه وه مان به باش زانی كه به شی یه که می به سه ره به خۆیی له به شه که ی تری چاپ بکه یین - به پشتیوانی خوی په ره رده گار - و ناویشم لینا :

((صفة صلاة النبي ﷺ من التكبير إلى التسليم كأنك تراه))

داواکارم له خوی په ره رده گار کرده وه یه کی پاك بیته ، و ته نها له به ر ره زامه ندی ئه وه نووسرا بیته ، سوودیش به پروادارانی براشم بگه یه نیته ، هه ر ئه ویشه بیسه ری ره ها وجوابده ره وه ی پارانه وه کان.

پهیره وهی ئەم پهرتۆکه

وه له کاتییدا بابتهی ئەم پهرتۆکه ئاشکراکردنی سوننهتی پیغه مبههری ﷺ له نویژدا ، شتیکی بهلگه نهویستی تیایدا بابهند نهم به مهزه مبههری دیاریکراوه وه ، له بهر ئەو هۆکاره ی که پیش که مینک باسمان لیوه کرد ، بهلکو شهوهی تیدا باس ده کهم که جیگر و سهلمینراوه له پیغه مبههری ﷺ خوا ههروه کو بۆچونی فرموده زانان - له کۆن و تازه شدا - چۆن بووه ، ووتیه کی باشیشی ووتوه ئەو کهسه ی که فرموویه تی ♦ :

أهل الحديث هم أهل النبي وإن لم يصحبوا نفسه أنفاسه صحبوا

له بهر شهوه - إن شاء الله تعالى - ئەم پهرتۆکه کۆکه ره وهی هه موو ئەو فرمودانه ی که بلاو و په رته وازهن له ناو په رتۆکه کانی فیه و شهریعت و فرموده دا - سه ره پای هه موو ئەو جیاواز و خلافه ی که له نیوان مهزه ب و بۆچوونه کانداهیه که په یوه ندیان به بابته که وه هیه - له کاتییدا هیچ له وه په رتۆکه مهزه بانه هه موو ره وایی نه گرتۆته خۆی ، وه - إن شاء الله - ئەو که سه ش که پێی هه ستیت له و که سانه ده بیت که خۆی په روه ردگار به توانای خۆی هیدایه تی داوه ﴿ لَمَّا اختلفوا فيه من الحق ياذنه والله يهدي من يشاء إلى صراط مستقيم ﴾ واته : بۆ ره وایی له و شتانه ی که تیایدا جیاوازن ، په روه ردگاریش وویستی له سه ره هه ر که سینک ببت رینمووی ده کات بۆ رینگای راست .

پاشان من که ئەو پهیره وه بۆ خۆم داناوه - که بریتی یه له پابه ند بوون ده ستگرتن به سوننه تی (صحیح) ی پیغه مبههری خواوه ﷺ - وه پیا ده شم کردوه له په رتۆکه دا و جگه له مبهش - که به پشتیوانی خۆی په روه ردگار له ناو خه لکدا بلاو ده بیت شه وه - ده مزانی دلنیا بووم له وهی که شه وه هه موو گروپ تایفه و مهزه به کان قایل ناکات ، بهلکو هه ندیک ، یان زۆریان زمانی توانج و تانه ، و پینووسی لۆمه کاریم تیده کهن ، شه وه ش هیچ کاریگه ریه کهم تی ناکات ، چونکه من شه وه ش ده زانم که پازی کردنی خه لک مه به ستیکه هه رگیز پێی ناگه یشت ریت ، و پیغه مبههری ﷺ خوا هه ره مبههری ﷺ : " من أرضى الناس بسخط الله وكله الله إلى الناس " (٩) ، واته : هه ر که سینک خه لکی له خۆی رازی بکات به تووره کردنی خۆی په روه ردگار ، ئەوا خۆی په روه ردگا رده دیدات به ده ست خه لکه وه .

ره وایشی فرمووه ئەو کهسه ی که فرموویه تی :

وَلَوْ كُنْتُ فِي غَارٍ عَلَى جَبَلٍ وَعَرٍ
وَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْجُو مِنَ النَّاسِ سَالِمًا
وَلَوْ غَابَ عَنْهُمْ بَيْنَ خَافِيَتِي نَسِرٍ

شه وه شم به که بیروباوه ریم وای ئەو رینگه یه راست و ره واترین رینگه یه ، که خۆی په روه ردگار فرمانی به برواداران پیکردوه ، پیغه مبههره که شمان محمد سه ره وهی پیغه مبههران ﷺ ئاشکرای کردوه ، هه ر ئەو رینگه یه شه که پیشین و سه له فی صالحی ئەم ئومه ته له هاوه لان و شوینکه وتوانیان پاش خۆیان گرتوویانه ته بهر له وانه ش چوار پیشینه ی مهزه به کان - که زۆرینه ی موسلمانان ده درینه پالیان - هه مووشیان هاوده نگن له سه ره شه وهی که پینووسته ده ست بگیریت به سوننه ته کانی پیغه مبههری ﷺ خواوه ﷺ ، که پرانه وه بۆ لای سوننه ت ، له گه ل وازه یان له هه موو ووتیه ک که پێچه وانه ی بیت ، با بیژره که ی هه رچه نده گه وه بیت ، چونکه پیغه مبههری ﷺ خوا ﷺ زۆر له وان گه وه تر و به ریزتره ، ریبازه که شی راست و ره واتره ، له بهر شه وه شوینی ریبازی ئەوان که وتووم ، و شوینه واری ئەوانیشم هه لگرتوه ، و شوینی فرمانه کانیا ن که وتووم که فرمانیان کردوه به ده ستگرتن به فرموده کانی پیغه مبههری ﷺ خوا ﷺ با پێچه وانه ی ووتیه خۆشیا ن بیت ، ئەم ووتانه شیا ن گه وه ترین کاریگه ری هه بووه له سه ره گرتنه بهری ئەم پهیره وه ریک و راسته ، له گه ل دور که تنه وه و پشت کردنم له ته قلیدی کویرانه ، داواکارم له له خۆی په روه ردگار پاداشتی خیریا ن بداته وه .

♦ من إنشاد الحسن بن محمد النسوي ؛ كما رواه الحافظ ضياء الدين المقدسي في جزء له في (فضل الحديث وأهله) .

(٩) صحیح : (الصحيحه : ٢٣١١) .

ووتهی پیشه وایان سه بارت به شوینکه ووتنی سوننه ت

و وازهینان له ووتانه یان که پیچه وانهی سوننه ته

له و شتانه ی که سوود به خشه لیڤه دا باسبکریت ته و ووتانه یان که بهرچاومان که ووتون ، یان هه ندیکیان ، به لکو بیته مایهی نامۆژگاری و بیرخستنه وه بو ته و که سانه ی که پابهندن پییانه وه - به لکو پابه ندیکیی کویرانهی له وانیش نزمتره - و دهست دهگرن به بوچون و مهزه به و ووته کانیا ن ههروه کو بلیت له ئاسمان دابه زینراوه ته وه ، خوی پهره ردگاریش فهرموویه تی : ﴿اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾^(١٠).

واته : شوینی ته و پهرتۆکه بکهون که له لایهن خوی پهره ردگارتانه وه بو تان دابه زینراوه ، بو ته وه ی به باشتین شیوه پهره رده بن ، باشتین ره وشت و کردار ته نجام بدن ، و شوینی ههوا و ئاره زوی هیچ که سیك نه کهون ، و واز له ره وایی بهینن ، به که میش بیر له وه ده که نه وه که ته نجامی ده دن ، چونکه ته گهر بیرتان له وه بکر دایه ته وه ، وازتان له ره وایی چاکه کاران نه ده هینا بو شتی خراب و گومراکاران .

١ - پیشهوا (أبو حنیفة) - به رحمت بیته .

یه که میان پیشهوا (أبو حنیفة) نوعمانی کورپی (ثابت) ه - به رحمت بیته - که هاوه لانی چهنده ها ووتهی زور و بابه تی هه مه جوژی لی ده گیرنه وه ، هه مووی له ئاکامدا یه که مه به ست ده پیکن ته ویش : پیویستی وهرگرتنی فهرمووده و وازهینان له لاسای کردنی ته و ووتانه ی که پیشه وایان که پیچه وانه ین :

١ - ته بو حنیفه - به رحمت بیته - فهرموویه تی : " إذا صحَّ الحديث فهو مذهبي " ^(١١) .

واته : ته گهر فهرمووده یه که جیگیر بو و سه لیئرا ته و مهزه به ی منه .

٢ - وه فهرموویه تی : " لا یحل لأحد أن یأخذ بقولنا ما لم یعلم من این أخذناه " ^(١٢) .

واته : هه لال ره وانی یه بو هیچ که سیك ، ووتهی ئیمه وهرگریت ، ته گهر نه زانیت له کوپوه وهرمانگرتوهه .

وه له ره واییه تیکی ترده هاتوهه : " حرام علی من لم یعرف دلیلہ أن یفتی بکلامی " .

واته : هه رام و قه ده کراوه له سه ره ته و که سه ی که نازانیت به لگهی ووته که م چی یه و فه توای پیببات .

وه زیاد له سه ره ته وه ه فهرموویه تی : " فإننا بشر نقول القول الیوم ونرجع عنه غدا " .

واته : چونکه ئیمه ش مرۆقین ، ته مرۆ ووتیه که ده لیین و سه یینی لی ی په شیمان ده بینه وه .

وه له یه کیکی ترده هاتوهه : " ویحک یا یعقوب (هو أبو یوسف) لا تکتب کل ما تسمع منی فإنی قد أری الرأی الیوم

وأتزکة غدا وأری الرأی غدا وأترکه بعد غد " .

واته : وه ی به حالت ته ی یعقوب (واته : أبو یوسف) هه موو شتیکی که له منه وه ده بیستی مه ینوسه ، چونکه

له وانیه منه رۆ ووتیه که به چاک ده زانم ، و سه یینی وازی لی دینم ، و سه یینی ووتیه که به چاک ده زانم ، و پاش سه یینی وازی لی دینم .

٣ - وه فهرموویه تی : " إذا قلت قولاً یخالف کتاب الله تعالی ، وخبر الرسول ﷺ ، فاطر کوا قولی " ^(١٣) .

^(١٠) سورة الأعراف : ٣ .

^(١١) ابن عابدين في : (الحاشية : ٦٣/١) .

^(١٢) ابن عابدين في : (حاشيته على البحر الرائق : ٢٩٣/٦) .

^(١٣) الغلاني في : (الإيقاظ : ص ٥٠) .

واته : ئە گەر ووتە یە کەم ووت پێچەوانە ی قورئانە کە ی خۆ ی پەروردگار و سوننە تە کانی پێغمە مە بر ﷺ ، ئەوا واز لە ووتە کە ی مە ی نین .

٢ - پێشەوا مالکی کوری ئەنەس - بە رەحمەت بیّت -

وہ پيشهوا مالکی کوری ئەنەس - بە رەحمەت بیّت - فەرموویە تی :

١ - فەرموویە تی : " إنما أنا بشر أخطيء وأصيب ، فانظروا في رأيي : فكل ما وافق الكتاب والسنة فخذوه وكل ما لم وافق الكتاب والسنة فاتركوه " (١٤).

واته : منیش وەکو ئێوە مە ژم هە لە ش دە کە م و دە ش ی پێ کە م ، بۆ یە بر واننە ووتە کانم ، هە ر کامە یان ها و دە نگ بوو لە گە ل قورئانی پیرۆز و سوننە تدا ئەوا وە ر ی گن ، وە ئە گەر پێچە وانە ی قورئانی پیرۆز و سوننە ت بوو ئەوا پشت گوێ ی بخە ن .

٢ - وە فەرموویە تی : " ليس أحد بعد النبي ﷺ إلا ويؤخذ من قوله ويترك ، إلا النبي ﷺ " (١٥).

واته : هیچ کە سێ ک خۆ ی پێغمە مە بری خۆ ﷺ نی یە ئیلا لە ووتە کانی وە ر دە گێ ر ی ت ، و وازیش لە هە ندی ک ی دە هی نر ی ت ، جگە لە پێغمە مە بری خۆ نە بی ت ﷺ .

٣ - وە (ابن وهب) له مالکە وه بۆ مان دە گێ ر ی تە وه کە بیستویە تی کە جارێ ک یان پیاوی ک پرسیار دە کات لە مالک سە بارە ت بە پە نجە خستنه ناو پە نجە کانی پێ ی لە دە ست نوێ ژ ؟ ئە ویش فەر مووی : ئە وه لە سەر خە لک نی یە .

دە فەر می ت : منیش وازم لێ هینا تا کو خە لکە سووک بوو دە ، و پێ م ووت : سە بارە ت بە و شتە فەر موو دە مان هە یە ، ئە ویش فەر مووی : ئە و فەر موو دە یە کامە یە ؟ و وتم : حدثنا الليث بن سعد وابن لهيعة وعمرو بن الحارث عن يزيد بن عمرو المعافري عن

أبي عبد الرحمن الحبلي عن المستورد بن شداد القرشي قال : رأيت رسول الله ﷺ يدلك بخصره ما بين أصابع رجله .

ئە ویش فەر مووی : " إن هذا الحديث حسن وما سمعت به قط إلا الساعة " ، واتە : ئە م فەر موو دە یە فەر موو دە یە ک ی چاکە ، ئە م کاتە نە بی ت هە ر گێ ز نە م بیستوو ه ... دە فەر مووی ت : پاشان گوێ م لێ بوو کە پرسیاری لێ دە کرا فەرمانی بە پە نجە خستنه ناو پە نجە کانی پێ ی دە کرد (١٦).

٣ - پێشەوا سافعی - بە رەحمەت بیّت -

وہ سە بارە ت بە پێشەوا سافعی - بە رەحمەت بیّت - ووتە یە ک ی زۆر تر و خۆ شتری لێ وه دە گێ ر نە وه ، و شوین کە و تانی ش ی لە شوین کە و تانی پێشەوا یانی تر کردار بە و ووتانە دە کە ن ، بە ختە وەر ترن ، لە وانە ش :

١ - فەر موویە تی : " ما من أحد إلا وتذهب عليه سنة لرسول الله ﷺ ، وتعزب عنه ، فمهما قلت من قول أو أصلت من أصل ، فيه عن رسول الله ﷺ خلاف ما قلت ، فالقول ما قال رسول الله ﷺ ، وهو قولي " (١٧).

واته : هیچ کە سێ ک نی یە ئیلا هە ندی ک لە فەر موو دە کانی پێغمە مە بری خۆ ی ﷺ لێ دە روات ، بێ تا گادە بی ت لێ یان جا با هەر ووتە یە کە م ووت بی ت ، یان بنە وایە کە م تێ دا دار شت بی ت ، لە پێغمە مە بری خۆ ی ﷺ پێچە وانە ی ووتە کە م سە مینرا و جی گێ ر بو بی ت ، ئەوا ووتە ووتە ی پێغمە مە بری خۆ ی ﷺ ، ئە وە ش ووتە ی مە نە .

٢ - وە فەر موویە تی : " أجمع المسلمون على أن من استبان له سنة عن رسول الله ﷺ لم يحل له أن يدعها لقول أحد " (١٨).

(١٤) ابن عبد البر في : (الجامع : ٣٢ / ٢) .

(١٥) ابن عبد البر في : (الجامع : ٩١ / ٢) .

(١٦) مقدمة الجرح والتعديل ، لابن أبي حاتم : (ص ٣١ - ٣٢) .

(١٧) تاريخ دمشق ، لابن عساكر : (٣ / ١ / ١٥) .

(١٨) (الفلاني : ص ٦٨) .

واته : موسلمانان کۆران له سه ره شه وهی که ته گهر موسلمانیک سوننه تیک له سوننه ته کانی پیغه مبهری خوی ﷺ له لا جیگر و ئاشکرا بو ، ئەوا بۆی حه لال نی یه وازی لی بینهت ، له بهر ووته ی ههر که سیك .

٣ - وه ده فرمویت : " إذا وجدتم في كتابي خلاف سنة رسول الله ﷺ ، فقولوا بسنة رسول الله ﷺ ، ودعوا ما قلت " ، واته : ته گهر له په رتۆکه که مدها ووته یه کتان بینی پیچه وانهی ووته ی پیغه مبهری خوا ﷺ بو ، ئەوا ووته تان ووته ی پیغه مبهری خوا بیت ﷺ ، وواز له ووته ی من بینن .

وه له ریوایه تیکێ ترده فرمویه تی : " فاتبعوها ، ولا تلتفتوا إلى قول أحد " (١٩) .

واته : ئەوا شوینی بکه ون ، و لا مه که نه لای ووته که ی منه وه .

٤ - وه فرمویه تی : " إذا صح الحديث ، فهو مذهبي " (٢٠) .

واته : ته گهر فرمووده یه ک جیگر و سه لمینرا ، ئەوا مه زهه ب و بۆچونی منه .

٥ - وه فرمویه تی : " أتم أعلم بالحديث والرجال مني فإذا كان الحديث الصحيح فأعلموني به أي شيء يكون : كوفيًا أو بصريًا أو شاميا حتى أذهب إليه إذا كان صحيحا " (٢١) .

٦ - وه ده فرمویت : " كل مسألة صح فيها الخبر عن رسول الله ﷺ عند أهل النقل ، بخلاف ما قلت ، فأنا راجع عنها ، في حياتي ، وبعد موتي " (٢٢) .

واته : هه موو باه تیک که فرمووده ی تیدا جیگر و سه لمینراو بیت له پیغه مبهری خوا وه ﷺ ، له لای (أهل الحديث) ، و فرمووده ناسانه وه ، به پیچه وانهی شه وهی که من ووتومه ، ئەوا من لی ی ده گه ریتمه وه و په شیمانم لی ی ، له ژیان و دوا ی مردنیشم .

٧ - وه فرمویه تی : " إذا رأيتموني أقول قولاً ، وقد صح عن النبي ﷺ خلافه ، فاعلموا أن عقلي قد ذهب " (٢٣) ، واته :

ته گهر منتان بینی ووته یه کم ووت ، له و لاشه وه به پیچه وانهی ووته کهم فرمووده له پیغه مبهره وه ﷺ جیگر و سه لمینرا بو ، ئەوا بزائن که چیری و هۆشم له ده ست داوه .

٨ - وه فرمویه تی : " كل ما قلت فكان عن النبي ﷺ خلاف قولي مما يصح فحديث النبي أولى فلا تقلدوني " (٢٤) ، واته :

هه موو شه وانهی که ووتومه ، و له و لاشه وه به پیچه وانهی ووته که ی منه وه فرمووده له پیغه مبهره وه ﷺ هاتیه ت ، که جیگه ی شه وه بیت که به (صحیح) دابنریت ، ئەوا فرمووده که ی پیغه مبهری خوا ﷺ شه ولاتره و لاسایی من مه که نه وه .

٩ - وه فرمویه تی : " كل حديث عن النبي ﷺ فهو قولي وإن لم تسمعه مني " (٢٥) .

واته : ته گهر فرمووده یه ک جیگر بو و سه لمینرا له پیغه مبهری خوا ﷺ ئەوا ووته ی منه ، با لیشمه وه نه بیستن .

(١٩) النووي في : (المجموع ١/٦٣) .

(٢٠) النووي : (١/٦٣) .

(٢١) الخطيب في : (الاحتجاج بالشافعي : ١/٨) .

(٢٢) أبو نعيم في : (الحلية ٩/١٠٧) .

(٢٣) رواه ابن عساکر بسند صحیح (١٥/١٠١/١) .

(٢٤) رواه ابن عساکر بسند صحیح (١٥/٩/٢) .

(٢٥) ابن أبي حاتم : (٩٣ - ٩٤) .

٤ - پیشهوا احمد ی کوری حنبل - به رحمت بیت -

به لام سه بارهت به پیشهوا احمد ی کوری حنبل - به رحمت بیت - نهوا کۆکه ره وه ترین و پایه ندرینانه به سوننه ته وه ، به شیوه یهک (کان یکره وضع الکتب التي تشتمل على التفریع والرأي) .

١ - بویه فهرموویه تی : " لا تقلدنی ، ولا تقلد مالکا ، ولا الشافعی ، ولا الأوزاعی ، ولا الثوری ، و خذ من حیث أخذوا " (٢٦)

واته : نه تهقلیدی من بکن ، و نهش تهقلیدی مالک ، و نهش شافعی ، و نهش ئوزاعی ، و نهش (الثوری) ، به لکو له و شوینه وه وهریگرن که نهوان وهریان گرتوه .

وه له ریوایه تیکی ترده فهرموویه تی : " لا تقلد دینک أحدا من هؤلاء ، ما جاء عن النبي ﷺ وأصحابه فخذ به ، ثم التابعین ، بعد الرجل فيه مخیر " .

واته : له دینداریتدا لاسایی هیچ که سیک له وانه مه که وه ، نه وهی که له پیغمبره وه ﷺ جیگر و سه لمینراوه ، یان له هاوه لانی نهوا وهری بگره ، پاشان له شوینکه وتوانیان (واته : التابعین) ، پاش نهوان مرؤف سه ربه خویه له وهرگرتن یان وهرنه گرتنی ووتهی که سانی تر .

وه جاریکیان فهرمووی : " الإلتباع : أن يتبع الرجل ما جاء عن النبي ﷺ وعن أصحابه ثم هو من بعد التابعین مخیر " (٢٧) ، واته : شوینکه وتن : بریتی یه له وهی که مرؤف شوینی نهوه بکه ویت که له پیغمبره وه ﷺ جیگر و سه لمینراوه ، یان له هاوه لانی ، پاشان له پاش شوینکه وتوانیان (واته : التابعین) ، سه ربه خویه له وهرگرتن یان وهرنه گرتنی ووتهی که سانی تر .

٢ - وه فهرموویه تی : " رأي الأوزاعي ، و رأي مالك ، و رأي أبي حنيفة ، كله رأي ، و هو عندي سواء ، وإنما الحجة في الآثار " (٢٨) .

واته : راوبۆچوونی ئوزاعی ، و راوبۆچوونی مالک ، و راوبۆچوونی ئه بو حنیفه ، هه موویان بۆچوون ، هه مووشیان له لای من وهک یهکن ، به لام نه وهی که بکریت به به لگه ته نها فهرمووده یه .

٣ - وه فهرموویه تی : " من رد حديث رسول الله ﷺ ، فهو على شفا هلكة " (٢٩) .

واته : نه وهی که فهرمووده ی پیغمبره ی خوا ﷺ رهت بکاته وه ، له ناوچوونی نزیکه .

نه وهیه ووتهی پیشه وایان ﷺ له فرمان کردنیان به دهست گرتن به فهرمووده کانی پیغمبره ی خوا ﷺ ، و له گه ل نه هیکردنیان له تهقلید کردنی کویرانه بۆ نه و زانا پایه بهرزانه به بی چاوپۆشنی و سهیرگردنی به لگه کانیان ، نه ووتانهش نه وهنده روون و ئاشکران ، به هیچ شیوه یهک شوینی تاوتویکردن نین ، و هیچ لیكدانه وهیه کی تری پوچه لیش هه لئاگرن ، بویه له سه ر نه ووتانه : نه گهر که سیک دهست بگریته به هه موو نه و فهرموودانه ی که جیگر و سه لمینراون له سوننه تدا ، با پیچه وانهش بیت له گه ل هه ندیک له ووتهی نه و پیشه وایان بریزانه ، نه و پیچه وانه ی بۆچوونی نه وان نابیت ، و دهرچووش

(٢٦) ابن القيم في : (إعلام الموقعين ٢ / ٣٠٢) .

(٢٧) رواه أبو داود في : (مسائل الإمام أحمد : ص ٢٧٦ - ٢٧٧) .

(٢٨) ابن عبد البر في : (الجامع ٢ / ١٤٩) .

(٢٩) ابن الجوزي في : (المناقب : ص ١٨٢) .

نییه له ریگه و ریبازی ئه وان ، به لکو له راستیدا ئه وه به شوینکه وتووین داده نریت ، و دهستی شی گرتوو به په تی پته وی ئیسلامه تی یه وه ، و هیچ کاتیکیش بچراندنی بۆ نییه ، ئه وه که سه ش که واز له سوننه تیک ده هیئت - سه ره رای سه لماندن و جیگیر بوونی - ته نها له بهر ئه وه ی که فه رموده که پیچه وانه ی ووته ی ئه وه پیشه وا به ریزانه یه ، ئه وا ئه وه که سه وه کو ئه وه که سه ی پیشه و نییه که دهستی گرتوو به په تی پته وی ئیسلامه تی یه وه ، به لکو به و کرداره ی سه ریچیکاریانه و پیچه وانه ی ووته به نرخه کانیانه - که له پیشدا باسکران - خوی په روه ردگاریش فه رموویه تی : ﴿ فَلَا وَرَبَّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيْ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (۳۰).

وه فه رموویه تی : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ اَمْرِ اَنْ اَنْ تَصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يَصِيْبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴾ (۳۱).

پیشه وا (ابن رجب) په حمه تی خوی لای بیت - فه رموویه تی : ((فالواجب على كل من بلغه امر الرسول ﷺ وعرفه ان يبينه للأمة وينصح لهم وبأمرهم باتباع أمره وإن خالف ذلك رأي عظيم من الأمة فإن أمر رسول الله ﷺ أحق أن يعظم ويقتهدى به من رأى أي معظم قد خالف أمره في بعض الأشياء خطأ ومن هنا رد الصحابة ومن بعدهم على كل مخالف سنة صحيحة وربما أغلظوا في الرد ، لا بغضا له بل هو محبوب عندهم معظم في نفوسهم لكن رسول الله أحب إليهم وأمره فوق أمر كل مخلوق فإذا تعارض أمر الرسول وأمر غيره فأمر الرسول أولى أن يقدم ويتبع ولا يمنع من ذلك تعظيم من خالف أمره وإن كان مغفورا له بل ذلك المخالف المغفور له لا يكره أن يخالف أمره إذا ظهر أمر الرسول ﷺ بخلافه)) .

واته : پيويسته له سه ره موو كه سيك كه فرمانی پیغه مبهری خوی ﷺ پیبگات ، و بیزانیت ، پوونی بکاته وه بۆ ئوممهت ، و ئامۆزگاریان بکات ، و فه رمانیشیان پیبکات به شوینکه وتنی فرمانه کانی ، با پیچه وانه ش بیئت بۆ ووته ی هه ر گه وره یه کی ئه م ئوممه ته ، چونکه فرمانی پیغه مبهری خوا ﷺ ، ئه ولا تره که به گه وره دابنریت و چاوی لیبکریت ، له بۆچوونی هه موو که سیکی به گه وره دانراک که پیچه وانه ی فه رمانی ئه و بوو بیته وه له هه ندیک له بۆچوونه کانیدا ، له سه ره ئه م بنه وایه یه که هاوه لانی پیغه مبهر ﷺ ، ئه وانه ش که به دوایاندا هاتوون به رپه رچی هه موو ئه وانه یان داوه ته وه که پیچه وانه ی سوننه ته (صحیح) هکانی پیغه مبهر بونه ته وه ﷺ ، په رنگه زوړیش به تووندی په تیان کردیته وه ، نه که له بهر ئه وه ی که رقیان لای بیت ، به لکو ئه وه که سانه له لایاندا خو شه ویست بوونه ، و به ریز و گه وره له ده روونیاندا ، به لام په سول الله له لایان خو شه ویست تره ، و فه رمانیشی له سه ره فرمانی هه موو دروستکراویکی ، بۆیه ئه گه ر فرمانی پیغه مبهر ﷺ له گه ل فرمانی جگه له و بیته وه ، ئه وا فرمانی پیغه مبهر ﷺ پیشته ره له وه ی که پیش بخریت ، وشوین بکه وریت ، ئه وه ش ریگر نیه له وه ی که ئه و پیشه وایه ی که پیچه وانه ی بووه ته وه به گه وره و ریزدار دابنریت ، هه رچه ند خوی په روه ردگار لای خو ش بوو بیئت ، به لکو ئه وه که سانه پیمان ناخو ش نیه که پیچه وانه ی ووته کانیان بیته وه ئه گه ر ده رکه ووت که فرمانی پیغه مبهری خوا ﷺ پیچه وانه ی ووته که یانه .

ده لیم : چۆن رقیان ده بیئت له وه ، له کاتیکدا ئه و پیشه وا به ریزانه خو یان فرمانیان پي کردوو به شوین که وتوانیان - هه روه کو له پیشدا ئاماره مان پیدان - وه ئه وه شیان له سه ره پيويست کردوون که واز له و ووتانه یان بینن که پیچه وانه ی سوننه تن ؟ به لکو پیشه وا شافعی - به په حمه ت بیئت - فرمانی به شوینکه وتوانی کردوو که ئه گه ر سوننه تیک سه لمیتره و جیگیر بوو بیده نه پالی ، با له ژیانیشدا ئه و سوننه ته ی نه بر دوویت ، یان بۆچوونیکي پیچه وانه ی ئه و سوننه ته ی هه بوو

(۳۰) سورة النساء : ۶۵ .
(۳۱) سورة النور : ۶۳ .

بیت ، بویه دهبینین که توژیژره وه و پیشهوا (ابن دقیق العید) - به رحمت بیت - ئەو بابەتانه ی کۆکرده وه که بۆچوونی چوار پیشهواکه تیاياندا پیچهوانه ی فرموده ی (صحیح)ن - دانەیهکیان بیت یان هه موویان - ئەوهش له یهک جهلدی زۆر گه ورده ، که له سه ره تا که یدا فرموویه تی : ((إن نسبة هذه المسائل إلى الأئمة المجتهدين حرام ، وإنه يجب على الفقهاء المقلدين لهم معرفتها لئلا يعزروها إليهم فيكذبوا عليهم)) .

واته : دانی ئەم بابەتانه بۆ پال پیشهوا یانی موجته هید حه رام و قه ده غه ن ، وه پیویسته له سه ره شه رع زانانی لاسایی کاریان ئەو بابەتانه بزانی ، بۆ ئەوهی نه کو بیانداته پالیان ، و به و کاره شیان ده که ونه درۆدان له سه ره زمانیان .

وازهیانی شوینکه وتوانیان له هه ندیک وتیه پیشهوا یانیان

، له بهر شوینکه وتنی سوننه ت

وه له بهر هه موو ئەو ووتانه یه دهبینین زۆرینه ی شوین که وتوانی پیشینی ئەو پیشهوا به یازانه ، و هه ندیکیش له پاشینه کاریان ، هه موو وتیه کی پیشهوا کاریان وه رناگرن ، به لکو وازیان له زۆر له وتیه کاریان هیناوه ، که ده یانبینی ئەو ووتانه پیچهوانه ی سوننه تن ، به شیوه یه ک دوو پیشهوا : محمدی کوری حسن ، و باوکی یوسف - ره حمه تی خوای په روه ردگاریان لۆ بیت - پیچهوانه ی شیخه که یان (أبو حنیفة) کردووه (له نزیکه ی سئ یه کی مه زه به که یدا) ، په رتۆکه کاری فیه هیش که فیلن به ئاشکر کردنی ئەو راستییه ، هاوشیوه ی ئەمهش ده ووتریت سه باره ت به پیشهوا (المزنی) و جگه له ئەویش که له شوینکه وتوانی پیشهوا شافعی و جگه له ویش ، وه ئەگه ر بمانه ویته نمونه له سه ره ئەوه به یینینه وه ، ئەوه درێژه به ووته ده ده یین ، وه ده ریش ده چین له و مه به سته ی که هه مانه له م توژیژینه وه دا ، که کورت برییه ، بویه ته نها دوو نمونه ده هیینینه وه :

١ - پیشهوا محمد له (موطاً) ه که یدا له (په ره ی : ١٥٨) دا فرموویه تی : " قال محمد : أما أبو حنیفة — رحمه الله — فكان لا يرى في الاستسقاء صلاة ، وأما في قولنا : فإن الإمام يصلي بالناس ركعتين ، ثم يدعو ، ويجول رداءه " هتد .

واته : محمد فرموویه تی : به لام سه باره ت به پیشهوا (أبو حنیفة) - به ره حمه ت بیت - نویژی به سوونه ت نه ده زانی له کاتی پارانه وه بۆ باران بارین ، به لام له وتیه ئیمه دا ئەوه یه که : پیشنوژیژ دوو رکات نویژ به خه لک ده کات ، پاشان ده پارێته وه و جله که شی هه لده گێرێته وه .

٢ - وه (عصام) ی کوری (یوسف البلخي) له هاوه لانی پیشهوا (محمد) و یه کی که له وانه ی که زۆر له گه ل پیشهوا (أبو یوسف) دا بووه : ((كان يفتي بخلاف قول الإمام أبي حنیفة كثيرا ، لأنه لم يعلم الدليل وكان يظهر له دليل غيره فيفتي به)) ، واته : زۆر جار به پیچهوانه ی وتیه پیشهوا (أبو حنیفة) فه توای ده دا ، چونکه به لگه ی فه توکه ی نه ده زانی ، جاری واش هه بوو به لگه ی غه بری ئه وی پئ ئەولاتر بوو بویه فه توای پئ ده دا ، له بهر ئەوه یه ده بینین : ((كان يرفع يديه عند الركوع ، والرفع منه)) ، واته : ده سته کاری له کاتی کړنووش بردن ، و بهرز بوونه وه لۆ ی بهرز ده کردوه ، هه روه کو له سوننه تی (متواتر) دا له پیغمبهری خواوه ﷺ جیگر ، و سه لمینراوه ، ئەوهش رێگر نه بووه له کارپیکردنی ، که سئ پیشهوا ی به ریز بۆچوونیان پیچهوانه ی ئەوه بووه ، ئەم ئا کارهش پیویسته له سه ره هه موو موسلمانیک ، ئەوهش به گه واهی ئەو چوار پیشهوا به ریزه و جگه له وانیش ، هه روه ک له پیشدا باس کرا .

پوخه ی وتیهش ئەوه یه که داواکارم هه یه کی که شوینکه وتوانیان تانه و ته شه ره نه دن له په یه وه ی ئەم په رتۆکه و واز له سوود وه رگرتن به یینیت له و سوننه تانه ی پیغمبهری خوا ﷺ که تیندا هاتوون ! به بیانوی ئەوه ی که پیچهوانه ی مه زه به که یه تی !! به لکو داواکارم ئەو ووتانه ی که باسکارون له بهر چا و بگریته که سه باره ت به پیویستی کارکردن به

سوننه و وازهینان له ووته ی پیچه وانه یان بۆ سوننه ت ووتراوه ، وه ئه بیته ئه وهش بزانیته که تانه و ته شه ره دان له پهیره وی ئه م په رتۆکه تانه و ته شه ره دانه له و پیشه وایه ی که شوینکه وتوویه تی ، هه ر یه کیک بیته له و پیشه و به پیزانه ، چونکه ئیمهش ئه و پهیره وه مان له و به پیزانه وه وه رگرتوه ، هه ر وه کو له پێشدا باسما ن لیوه کرد ، بۆیه هه ر که سیک پشتیان لی بکات له م پهیره وه یاندا ، ئه و له ترسناکی یه کی زۆر گه وره دایه ، چونکه ئه وه ده گه یه نیته که پشت بکریته له سوننه ت ، له کاتی که خوی په روه ردا گار فرما نی ئه وه ی پیکردووین که له کاتی جیا وازیماندا بگه پیننه وه ، و متمانه ی بکه یه سه ر ، هه ر وه کو فه رموویه تی : ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (۳۲).

داواکارم له خوی په روه ردا گار بمانکات له و که سانه ی که سه باره تیان فه رموویه تی : ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ (۳۳).

دیمه شق

(۱۳) هی جمادی الآخرة / سالی ۱۳۷۰ ک .

(۳۲) سورة النساء : ۶۵ .

(۳۳) سورة النور : ۵۱ - ۵۲ .

چهند شوبهه یهك و وه لامه كانیان :

ئهم ووتانه پێش دهسال ده بێت نووسیم بوو له پێشهکی ئهم پهرتۆکه دا ، له م کاته شدا ئه وه م بو دهرکهت که کاریگه ریه کی زۆر چاکی هه بووه له ریزی لاوانی بڕواداردا ، ئه وه ش له رینووی کردنیان بو پێویستی گه رانه وه بو ئایین ، و په رسته شه کانیان ، و وه رگرتنیان له سه رچاوه پاک و خاوینه که ی ئایینی ئیسلامی پیروژه وه : که قورئانی پیروژ و سوننه ته کانی پیغمه مبه ری خوایه ﷺ - شوکر و ستایشی خوی په روه رداگار بێت - زۆر که سانی کارپێکاری سوننه تیان تیدا درووست بووه ، له په رسته شه کانیاندا ، به شیوه یه ک و ایان لی هاتوو به وشته بناسرینه وه ، سه ره رای ئه وه ش من له هه ندیکیاندا سسته یه کم به دی ده کرد له کارپێکردندا ، ئه وه ش له بهر ئه وه نییه که گومانیا نم له پێویستی ئه وه دا هه بێت - دوا ی هیئانه وه ی ئه وه هه موو ئایهت و ووتانه له پێشه وایان سه بارهت به فرمانکردنیان به گه رانه وه بو ی - به لکو ئه وه سسته یه به هۆی هه ندیک شوبهه یه که وه یه که له هه ندیک له شیخانی موقه لیدی مه زه به کان !

بۆیه واده بینم که باسی ئه و شوبهانه بکه م ، و وه لامیشیان بده مه وه ، به لکو ئه وه ببیته هۆی ئه وه ی که ئه وه هه ندشه هه ستن به کارپێکردن به سوننهت ، له گه ل کارپێکارانی تر دا ، بو ئه وه ی هه موو - به ویستی خوی په روه رداگار - ببن به کۆمه لی بزگار بوو .

١ - هه ندیکیان ده ئین : ((لا شك أن الرجوع إلى هدي نبينا ﷺ في شؤون ديننا أمر واجب لا سيما فيما كان منها عبادة محضة لا مجال للرأي والاجتهاد فيها لأنها توقيفية كالصلاة مثلا ولكننا لا نكاد نسمع أحدا من المشايخ المقلدين يأمر بذلك بل نجدهم يقرون الاختلاف ويزعمون أنها توسعة على الأمة ويحتجون على ذلك بحديث - طالما كرروه في مثل هذه المناسبة رادين به على أنصار السنة - : (اختلاف أمي رحمة) فيبدو لنا أن هذا الحديث يخالف المنهج الذي تدعو إليه وألفت كتابك هذا وغيره عليه فما قولك في هذا الحديث ؟)) .

واته : گومان له وه دا نیه که گه رانه وه بو سونه تی پیغمه مبه ره که مان ﷺ له کار و بار ی ئایینه که مان کرده وه یه کی پێویسته ، به ته بیات له وانه ی که په رسته شیک ی په تیه ، و جیگه ی ئیجه تاد و را دهر برین نیه ، چونکه به پی ئی ده قه کانی شه ریه عت ده بێت ، وه کو نویژ بو نموونه ، به لام زۆر به ده گمه ن نه بێت نابیه ستین شیخانی لاسایی کار فه رمان به وه بکه ن ، به لکو به پیچه وانه وه ده بینین جیاوازی به باش ده زانن و به فراوانکاری داده دن به گومانی خویان له سه ر ئه م ئوممهت ، ئه وه فه رمووده یه ش ده که نه به لگه - که زۆر جار دووباره ی ده که نه وه و به ریه رچی سه ر خه ران و پشتیوانانی سوننه تی پی ئی ده ده نه وه - که ئه ویش فه رمووده ی : " اختلاف أمي رحمة !! " ، بۆیه ئه وه مان بو دهر ده که ویت که ئه م فه رمووده یه پیچه وانه ی ئه وه په پر وه یه که گرتووته بهر ، و بانگه شه ی بو ده که یهت ، و ئه م کتیبه و جگه له میشت له سه ر دانا وه ، جا جی ده لیت سه بارهت به م فه رمووده یه ؟

وه لامی ئه مانه ش له دوو پروه وه یه :

یه که م : ئه وه یه که فه رمووده که (ضعیف) ه به (صحیح) دانانریت ، به لکو (باطل) ه و هیچ بنه وایه کی نیه پێشه واه و عه لامه (السبکی) فه رموویه تی : ((لم أقف له على سند صحيح ولا ضعيف ولا موضوع)) .

واته : هیچ سه نه دیکم بو ئه م فه رمووده یه له لیکۆلینه وه کانمدا نه بینیه ، نه (صحیح) ، و نه (ضعیف) ، بگره نه ش (موضوع) .

منیش ده لیم : به لکو به م شیوهیه ریوایهت کراوه : ((... اختلاف أصحابي لكم رحمة)) ، و ((أصحابي كالنجوم فبايهم اقتديتم اهتديتم)) ، و هردووکیان به (صحیح) دانانرین ، به لکو یه که میان (واه جدا) ه و دووه میشیان (موضوع ه ، به تیرو ته سه لیش باسم له سه رکردون له (سلسله الأحادیث الضعیفة والموضوعة : برقم : ٥٨ و ٥٩ و ٦١) .

دووهم : فرموده که سه ره پای ئه وهی که پیچه وانیه له گه ل قورئانی پیروژدا ، چه نکه ئه و ئایه تانه ی که له وه باره ی وه هاتون - واته سه بارهت به نه می کردن له جیاوازی له ئاییندا ، و به فرمان کردن یه کبوون تیایدا - له وه ئاشکراترن که باس بکرین ، به لام هیچی تیدا نیه که وه کو نمونه هه ندیکیان بهینینه وه ، خوی پهره ردگار فرموویه تی :

﴿ وَلَا تَنَازَعُوا فَنفَسَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ ﴾^(٣٤) .

واته : نیزاع و دوو به ره کئ مه کن له نیوان خوتاندا ، چونکه ده بیته هوی سه ر نه که وتنتان ، و خه بهر و بونی خراپه که شتان ده روات و بلاو ده بیته وه .

وه فرموویه تی : ﴿ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعَابًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾^(٣٥) .

واته : له مشرک و هاوه ل بریارده ران مه بهن ئه وانیه که ئایینه که یان پارچه پارچه و په رته وازه کردوه ، و بوونه ته حیزب و کومه لی جیا جیاوه ، هه مو کومه ل حزبیکیشیان به وهی که هه یه تی خوشحاله و به خته وه ره .

وه فرموویه تی : ﴿ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ﴾^(٣٦) .

جا ئه گه ر ئه وانیه که خوی پهره ردگار په حمیان پی ده کات ته فریقه و جیاوازی ناکن ، به لکو که سانی نارپه و ته فریقه و جیاوازی ده کن ، جا چون ژیری و میشکیک جیاوازی به په حمهت ده زانیت !؟

به مهش ئه وه جیگر بوو و سه لمینرا که ئه و فرموده یه (صحیح) نیه نه له سه نه د و نهش له ده قی فرموده که دا ، له و کاته شدا به روونی ئاشکرا ده بیته که نابیت بکریت به هانه و بیانوویه ک بو وه ستان له کارکردن به قورئانی پیروژ و سوننه تی پیغه مبهەر ﷺ که پیشه وایان فرمانیان کردوه به کار پیکردنیان .

٢ - وه هه ندیکێ تریان ده لین : ئه گه ر جیاوازی و ئیختیلاف له شه رعدا قه ده غه کراو بیت ، باشه ئیوه چی ده لین سه بارهت به جیاوازی هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ ، و پیشه وایان له دوی ئه وان !؟ وه ئایا هیچ جیاوازیه ک هه یه له نیوان جیاوازی ئه وان و جیاوازی ئه وانیه که دوی ئه وان هاتون !؟

وه لاهمه که شی : به لی جیاوازیه کی زور هه یه له نیوان ئه و دوو جیاوازیه ، ئه وهش له دوو شتدا ده رده که ویت :

یه که م : هۆکاری جیاوازیه که .

دووهم : کاریگه ری جیاوازیه که .

سه بارهت به جیاوازی هاوه لانی ، ئه وا به هوی زه رووره ته وه بووه ، و جیاوازیه کی ئاسایی بووه له وان وه له یه ن تیگه یشتنه وه ، نه ک ئه وهی که له لایه ن خویانه وه جیاوازیه که هه لبرین ، هه ندیک شتی تریشی بو زیاد ده کریت که له

^(٣٤) سورة الأنفال : ٤٦ .

^(٣٥) سورة الروم : ٣١ - ٣٢ .

^(٣٦) سورة هود : ١١٨ - ١١٩ .

سه رده می ئەواندا بووه ، که وای خواستووہ جیاواز بن و پاشان له دواي ئەوان نہ ماوه ، وه کو ئەو جوړه جیاوازیانه ش ناتوانریت به ته وای لای ی پزگار بین ، وایش ناکات له ئەنجام دهرانی بهر ئەو سه رزنشته بکه ون که له ئایه ته کانی پيشوودا باسکرا ، یان ئەوانه ی که ئەو واتایه یان هه یه ، چونکه مه رجی ئەو سه رزنشته ی تیدا نیه ، که بریتیه له مه به ست و به رده وام بوون و واز نه هینان لای ی .

به لام ئەو جیاوازیه ی که به رپا بووه له نیوان لاسای کاراندا ، زۆربه ی جار هه یج بیانوو یه کیان نیه له ئەنجامدانیدا ، وه هه ندیکیشیان به لگه ی قورئانی پیروژ و سونه تی بو ئاشکرا بووه ، لایه نی بوچون و مه زه به که ی تریش ده گریت که نه یگرتووته بهر ، که چی وازی لای ده هینیت له بهر هه یج نه ، جگه له وه نه بیئت که پیچه وانه ی مه زه به که ی خو یه تی ، وه کو بلیت مه زه به له لای ئەو بنه وایه ، یان ئەو ئایینه یه که (محمد) ﷺ پی ی هاتووہ ، مه زه به و بوچوونه که ی تریش ئایینیکی تره حوکمه که ی نه ماوه واته : (منسوخ) ه .

وه هه ندیک له وانه به پیچه وانه ی ئەوه وه ئەو بوچوونانه وا ده بینن - له گه ل هه موو ئەو جیاوازیه ی که باسما ن کرد - که هه موو ئەوانه هه موو شه رع ی جوړاو جوړن ، هه روه کو هه ندیک له پاشینه کانیا ن ئاماژه یان به وه داوه : هه یج ریگریک نیه له پیش موسلمان له وه ی که هه ر یه کیانی پی باشه بیئت ، و وه ریگریت ، یان واز بینیت دوور بکه ویته وه ی له وه ی که ویستی له سه ر نیه ، چونکه هه ر هه مووی ئایینه و شه رع !!! په رنگه ئەوانه و ئەوانی تریش به لگه به وه بیننه وه بو ئەوه ی له سه ر جیاوازیان بمیننه وه به و فه رموده پوچه له ی که تیدا هاتووہ : " اختلاف أمي رحمة " ، وه زۆر جاریش لییانه وه ده بیسین که به به لگه ده یهیننه وه بو ئەو کاره یان ، به و ووته و شیوه یه ش له یه کی ده دنه وه ، و ئاراسته ی ده که ن که ده لاین : جیاوازی کاتیک بویه به میهره بان ی داده نریت ، چونکه فراوانی تیدا یه له سه ر ئوممه ت ، له گه ل ئەوه ی که ئەم لیكدانه وه و ئاراسته کردنه پیچه وانه ی ئایه تی راشکاوی قورئانی پیروژه ، له گه ل ناوه پوک و واتای ئەو ووتانه ی که له پیشدا باسکران ، ده قی ووته ی هه ندیکیان له و باره یه هاتووہ که په تی ده کاته وه ...

پیشه وا (ابن القاسم) فه رموویه تی : ((سمعت مالكا واللیث یقولان فی اختلاف أصحاب رسول الله ﷺ : لیس کما قال ناس : (فیه توسعه) لیس كذلك إنما هو خطأ و صواب)) (٣٧) .

واته : گویم له پیشه وا (مالک) و (لیث) سه باره ت به جیاوازی نیوان هاوه لانی پیغه مبر ی خوا ﷺ فه رموویانه : به و شیوه یه نیه که هه ندیک خه لک ده یلین : که ئەو جیاوازیانه فراوانیا ن تیدا یه ، به لکو هه له یه یان راست .

وه (أشهب) فه رموویه تی : ((سئل مالك عن أخذ بحديث حدثه ثقة عن أصحاب رسول الله ﷺ أترأه من ذلك في سعة ؟ فقال : لا والله حتى يصيب الحق ما الحق إلا واحد قولان مختلفان یكونان صوابا جميعا ؟ ما الحق والصواب إلا واحد)) (٣٨) .

واته : پرسیارکرا له پیشه وا (مالک) سه باره ت به که سیک که که سیک ی (ثقة) فه رمووده یه کی پی راگه یان دیبیت له هاوه لانی پیغه مبر ی خواوه ﷺ ئایا وا ده بینیت که له و کرداره یدا له فراوانیدا یه بو هه یه ؟ ئەویش له وه لامدا فه رمووی : نه خیر سویند بیئت به خوا ، تاكو راستی نه پیکیت ، چونکه په وایی و راستی یه که ، دوو ووته ی جیاواز هه بن و هه ردووکیان راست و په وا بن !! راستی و په وایی هه ر یه که .

(٣٧) ابن عبدالبر فی : (جامع بیان العلم : ٢ / ٨١ - ٨٢) .

(٣٨) المصدر السابق : (٢ / ٨٢ - ٨٨ - ٨٩) .

وه (المزني) هاوړی و هاوه لى پيشه وا (الشافعي) فهرموويه تى : ((وقد اختلف أصحاب رسول الله ﷺ خطأ بعضهم بعضا ونظر بعضهم في أقاويل بعض وتعقبها ولو كان قولهم كله صوابا عندهم لما فعلوا ذلك وغضب عمر بن الخطاب من اختلاف أبي بن كعب وابن مسعود في الصلاة في الثوب الواحد إذ قال أبي : إن الصلاة في الثوب الواحد حسن جميل . وقال ابن مسعود : إنما كان ذلك والثياب قليلة . فخرج عمر مغضبا فقال : اختلف رجلان من أصحاب رسول الله ﷺ من ينظر إليه ويؤخذ عنه وقد صدق أبي ولم يأل ابن مسعود ولكي لا أسمع أحدا يختلف فيه بعد ما مقامي هذا إلا فعلت به كذا وكذا)) (٣٩)

هروه ها (المزني) فهرموويه تى : ((يقال لمن جوز الاختلاف وزعم أن العالمين إذا اجتهدا في الحادثة فقال أحدهما : حلال والآخر : حرام أن كل واحد منهما في اجتهاده مصيب الحق : بأصل قلت هذا أم بقياس ؟ فإن قال : بأصل قيل له : كيف يكون أصلا والكتاب ينفي الاختلاف ؟ وإن قلت : بقياس قيل : كيف تكون الأصول تنفي الخلاف ويجوز لك أن تقيس عليها جواز الخلاف ؟ هذا ما لا يجوز عاقل فضلا عن عالم)) (٤٠) .

واته : به و كه سه ی كه جياوازی به پهوا ده زانیت ، و ده لیت ته گهر زانایان جياواز بوون له پروداویكدا ، و یه كیكیان ووتی : نه و شته هه لاله ، و دووه میان بلیت : نه و شته هه رام و قه ده غه كراوه ، نه و هه ر دووكیان له بوچونه كه یاندا پیكاویانه ، نه و دبیت پیی بووتریت : تو نه و وته یه ت له سه ر بنه وایه ك ووتوه یان به پیی (قیاس) ؟ جا نه گهر ووتی : له سه ر بنه وایه ك ووتومه ، پیی ده ووتریت : چون ده بیت به پیی بنه وایه ك ووترایت له كاتیكدا قورنای پیروژ جياوازی پهت ده كاته وه ؟ وه نه گهر ووتی : به پیی (قیاس) ، پیی ده ووتریت : چون له كاتیكدا كه بنه واکان جياوازی پهت ده كه نه وه ، كه چی تو دبیت جياوازی له سه ر (قیاس) ده كه ی !! نه مه شتیكه هیه كه سیكى دانا به باشی نازانیت جا چ جای كه سیكى زانا !!

جا نه گهر یه كیك ووتی : نه و وته یه ی كه تو باسی ده كه یت ده لیت : په وایى هه ر یه كه و نابیت به چه ند دانیه ك ، پیچه وانیه له گه ل نه و وته یه ی خودی مالك كه له كتیبی (المدخل الفقهي : ١ / ٨٩) ی (للأستاذ الزرقا) دا هاتوه : ((ولقد هم أبو جعفر المنصور ثم الرشيد من بعده أن يختارا مذهب الإمام مالك و كتابه (الموطأ) قانونا قضائيا للدولة العباسية فهما مالك عن ذلك وقال : " إن أصحاب رسول الله ﷺ اختلفوا في الفروع وتفرقوا في البلدان وكل مصيب ")) .

واته : نه وه نه بوو خه لیه (أبو جعفر المنصور) و پاش نه ویش (الرشيد) و یستیان مه زه بی پيشه وا (مالك) و كتیبه كه ی كتیبی (الموطأ) هه لیزیرن بو نه وه ی بیته دستور و پيسای ده ولته تى (عباس) ی ، كه چی پيشه وا (مالك) نه وه ی لى قه ده غه كردن و فهرمووی : هاوه لانی پیغه مبهری خوا ﷺ جياوازیان هه بووه له بابه ته فیهیه كاندا ، و بلاوه یان لى كرد له ولاتاندا ، هه مووشیان هه ر پیكاویانه .

منیش ده لیم : نه م چیرۆكه زانراوه ، و ئاشكرايه له پيشه وا (مالك) هوه - په حمه تى خواى لى بیت - به م برگه ی كۆتایى كى تیدا هاتوه : ((وكل مصيب)) ، ووته یه كى من هیه ج بنه وایه كم بو نه دیوه له هیچك له ریوايات و سه رچاوانه ی بهر ده ستم كه ووتوون ، جگه له ریوايه تیک نه بیت كه (أبو نعیم) له (الحلیة : ٦ / ٣٣٢) دا ریوايه تى كردوه ، و (مقدم) ی كورپی (داود) تیدایه ، و نه ویش یه كیكه له وانیه كه پيشه وا (الذهبي) له كتیبی (الضعفاء) دا هیناویه تى ، له گه ل نه وه شدا گوكه ی به م شیوه یه یه : ((وكل عند نفسه مصيب)) ، بویه برگه ی ((عند نفسه)) به لگه یه

(٣٩) المصدر السابق : (٢ / ٨٣ - ٨٤) .

(٤٠) المصدر نفسه : (٢ / ٨٩) .

له سه ره ئه وهی که ئه و بره گه یه ی که له (المدخل) دا هاتوو زیا دکراوه ، ئه ی چۆ وه وا نه بیته له کاتیکدا پیچه وانیه له گه لّ ئه وهی که (الثقات) له پیشه وا (مالک) وه گپراویانه ته وه که ره وایی یه که و نابیته چهن دانیه که بیته ، هه ره وه کو چۆن له پیشدا ره وونکرایه وه ؟! هه ره ئه مه شه که هه مو پیشه وایانی هاوه لّان ، و شوینکه وتوانیان ، و چوار پیشه وایانی موجته هیدیان له سه ره ، و جگه له وانیش .

(ابن عبدالبر) له (٢ / ٨٨) دا فه رموویه تی : ((ولو كان الصواب في وجهين متدافعين ما خطأ السلف بعضهم بعضا في اجتهادهم وقضائهم وفتواهم والنظر بأبي أن يكون الشيء وضده صوابا كله ولقد أحسن من قال :
إثباتُ ضِدِّينِ مَعًا فِي حَالٍ أَفْبَحُ مَا يَأْتِي مِنَ الْمَحَالِّ)) .

واته : ئه گه ره وایی له دوو بۆچونی جیاوازا ببا یه ئه وا پیشین هه ندیکیان ئه وانی تریانیان به هه له وه نه ده خسته وه له بۆچونه کانیان ، و داد و فه توکانیاندا ، ژیریش ئه وه ره ت ده کاته وه که شتیکی و پیچه وانیه که شی هه ره راست بیته ، چاکی فه رموو ه ئه و که سه ش که فه رموویه تی : سه لماندن و جیگیرکردنی دوو شتی دژ یه که له یه که کاتدا شتیکی نامۆ و قیزه ونه له راستیدا .

جا ئه گه ره ووترا ئه گه ره وه مان له لا جیگیر بوو که ئه م ره وایی ته له پیشه وا (مالک) وه نه سه لمینراوه ، ئه وا بۆچی پیشه وا (مالک) پازی نه بوو که خه لیفه (المنصور) خه لکی له سه ره کتیبه که ی (الموطأ) کۆبکاته وه ؟! وه لامی نه دایه وه بۆ ئه و کاره !!!

ئه وا ده لیم : باشتترین شتیکی له هه موو ره وایی ته که کان که چاوم که وتبیتته سه ری ئه و ره وایی ته یه که پیشه وا (الحافظ ابن کثیر) له (شرح اختصار علوم الحدیث : ٣١) دا باسی کردوه که پیشه وا مالک فه رموویه تی : ((إن الناس قد جمعوا واطلعوا على أشياء لم نطلع عليها)) .

وه ئه وه ش له تواییتی زانست و دادپه ره ره یته تی ، هه ره وه کو پیشه وا (ابن کثیر) - به ره حمه ت بیته - فه رموویه تی به مه ش ئه وه سه لمینرا که جیاوازی هه موو هه ره خراپه ، نه که به ره حمه ت دابنریت ، به لام هه ندیکی مرۆقی له سه ره لۆمه ده کریته ، وه کو ئه و که سه نه ی که زۆر موته عه سین بۆ مه زه به کان ، و هه ندیکی تری خاوه نه که ی لۆمه نا کریته له سه ره ی وه کو ئه و جیاوازیه ی که له نیوان هاوه لّان و شوینکه وته کانیان له پیشه وایانی ئیسلام ، خوی په ره ره دگار له کۆمه ل و زومره ی ئه واندا هه شر بکات ، سه ره که وتوشمان بکات بۆ شوینکه وتنیان .

به مه ش ئه وه ئاشکرا بوو که جیاوازی نیوان هاوه لّانی پیغمبر ﷺ ئه و جیاوازیه نه که له نیوان شوینکه وتوانی مه زه به کاندایه یه .

پوخته که شی ئه وه یه : که هاوه لّان جیاوازی له نیوانیاندا هه بووه له به ره زه ره ورت بووه ، به لام له گه لّ ئه وه شدا ئینکاری جیاوازیان ده کرد ، و رایان ده کرد لّ ی تا کو ره یگه یه کیان ده ست بکه وتایه .

وه سه به ره ت به لاسایی کاران (المقلدة) له گه لّ ئه وه ی که ده توانن لّی پرگار بن - ئه گه ره له به شیکی گه وره شی بیته - نه هاو ده گن له گه لّندا ، و نه ش هه ولّی بۆ ده دن ، به لکو بگره به رده وامن له سه ری ، جا چهن جیاوازن ئه و دوو جیاوازیه !!! ئه وه جیاوازیانه له لایه ن هۆکاره وه .

به لام جیاوازی له لایه ن ووته و کرده وه ی هاوه لّانه وه (واته : الأثر) : ئه وا ره وون و ئاشکرا تره له و ، ئه وه ش به وه ی که هاوه لّان ﷺ له ئه و جیاوازیه زانراوه ی که له نیوانیاندا هه بووه له بابه ته فیه یه کاندایه ئه وا ده بینن زۆر هه ولّیان داوه که

یه کیتی موسلمانان به تووندترین و باشرترین شیوه بپاریزن ، له گه ل دوورگرتن له هه موو ئه وانیه که ووته ی موسلمان په رته واوازه و جیاواز دهکات ، ریژی موسلمانانیش ده شه وینیت ، بویه ده بینین تیا یاندا بوو دهنگ به رزکردنه وه ی له کاتی خویندنه وه ی (بسم الله) دا به په روا ده زانی و تیا یانیشدا بوو به په وای نه ده بینی ، وه تیا یاندا بوو دست به رزکردنه وه ی به سوننه ت ده زانی و هه شبوو به سوننه تی نه ده زانی ، وه تیا یاندا بوو دست پیوه دانی ئافره تی به به تالکهره وه ی ده ستونیز ده زانی ، و هه شبوو به به تالکهره وه ی نه ده زانی ، له گه ل ئه وه شدا هه موویان له دوی پیشنوویژیکه وه نویژیان ده کرد ، هچیشیان خوی نه ده گرته وه له وه ی که نویژی له دوی پیشنوویژیکه نه نجام بدات به هوی جیاوازی بوچوونیا نه وه .

به لام سه باره ت به لاسایی کاران جیاوازیان پیچه وانیه ئه وانه به ته وای ، بو ده بینین یه کیک له شویننه واره کانی ئه وه ده بینین موسلمانان جیاوازیان که وتوته نیوان له گه وره ترین بنه وای دوی بنه وای شایه تومان که نویژه !!! بویه ده بینین هه موویان نویژ له دوی پیشنوویژیکه دا ناکن ، به بیانوی ئه وه ی نویژی پیشنوویژه که به تاله یان به لای که مه وه نویژکردن به دوایدا مه کروه به نیسبه ت پیچه وانه بوونه وه ی له گه ل مه زه ب و بوچوونه که یدا ، ئه وه شمان لیاننه وه بیستوه ، و بینوه ، هه روه کو جگه له ئیمه ش بینوییه تی ، چون ئه و شته وای نیه له کاتی کدا ده بینین له هه ندیک له کتیبه مه زه بیه ناسراوه کاندا هاتوه که ئه و جوړه نویژکردنه مه کروه یان پوچه له !!! هه ر له ئاکامی ئه وه دا بوو که چوار میحراب دروست ده کرا له یه که مزگه وتی گه وره دا ، له هه ر یه کیکاندا پیشنوویژی مه زه ب و بوچوونیکه تییدا یه که له دوی یه که نویژ ئه نجام ده دن ، و له و لاشه وه خه لکانیکت ده بینی چاوه روانی پیشنوویژی مه زه ببه که ی خو یان ده کرد ، له کاتی کدا که پیشنوویژیکه ی تر خه ریکی نویژکردنه به کومه لیکه تر !!! به لکو بگره جیاوازیان گه شتووه ته ئه و راده یه ی له وه گه وره تر له لای هه ندیک له لاسایی کاران وه که نمونه یه که هه ندیکان ئه وه یان قه دهغه کردوه که هاوسه رگریتی له نیوان پیاویکی حه نه فی مه زه ب و ئافره تیکه شافعی مه زه بدا روو بدات !!! پاشان فه توای ئه وه له لایه هه ندیک له ناسراوانیا ندا دراوه - که به موفتی جنوکه و مرو فیش (مفتی الثقلین) ناسراوه - که ئه و هاوسه رگریه ده بیئت له نیوان له نیوان پیاویکی حه نه فی مه زه ب و ئافره تیکه شافعی مه زه بدا روو بدات ، به به لگه ی ئه وه ی که وتوویه تی : ((تزایلا لها منزلة أهل الكتاب)) ، واته : به و شیوه یه حیسابی بو بکریت که حیساب بو ئافره تی خاوه ن کتیبه ئاسمانیه کان (واته : أهل الكتاب) ده کریت !!! ئه مه ش ئه وه ده گه یه نیئت که - یان کتیبه موعته به ره کانیا ن ئه وه ده گه یه نن - که پیچه وانه که ی نابیت - که بریتی یه له هاوسه رگری نیوان ئافره تیکه حه نه فی مه زه ب له گه ل پیاویکی شافعی مه زه ب - هه روه کو چون نابیت که ئافره تی موسلمان بدریت به پیاویکی خاوه ن کتیبه ئاسمانیه کان !!!

ئهمه دوو نمونه یه له و نمونه زورانه ی که هه ن ، شویننه واری ئه و جیاوازیه ئاشکرا ده که ن بو هه موو خاوه ن هزریک که ئاکامی جیاوازی پاشینان و جه ختکردنیا نه له سه ری ، به پیچه وانیه ی ئه و جیاوازیه ی که که له نیوان پیشیندا هه بووه ، که هیچ شویننه واریکی خرابی نه بووه له سه ر ئوممه تی ئیسلامی ، ئه وه ش رزگاری کردوون له وه ی که ئه و ئایه تانه بیانگریته وه که نه ی ده کات له جیاوازی له ناییندا - به پیچه وانیه ی پاشینان - خوی په روه ردار هه مووان پینمووی بکات بو ریگی راست .

خوزگه ئه و جیاوازیه یه یان که باسما ن لیوه کرد زیا نی تاییه ت ببایه به نیوان خو یاننه وه ، نه گه شتایه که سانی تر له ئوممه تی ئیسلامی - ئه و کاته کیشه که سوکتر ده بوو - به لام به داخوه ئه وه وای لی هاتوه کو تییه ر بیئت لییان بو بی باوه رانیش له زور له ولاتاندا ، به وه ش بوونه ته هو ریگرتن - واته به هوی جیاوازیاننه وه - له وه ی که کومه ل کومه ل بیینه ناو نایینه که ی خوی په روه رداره وه ، له کتیبی (ظلام من الغرب / ل : ٢٠٠) دا که له نووسینی (محمد الغزالی) یه ووته یه که هاتوه که ئهمه ده قه که یه تی : ((حدث في المؤتمر الذي عقد في جامعة (برينستون) بأمريكا أن آثار أحد المتحدثين سؤالا - كثيرا ما يثار في أوساط المستشرقين والمتهمين بالنواحي الإسلامية - قال : " بأي التعاليم يتقدم المسلمون إلى العالم ليحددوا

الإسلام الذي يدعون إليه ؟ أبتعاليم الإسلام كما يفهمها السنيون ؟ أم بالتعاليم التي يفهمها الشيعة من إمامية أو زيدية ؟ ثم إن كلا من هؤلاء وأولئك مختلفون فيما بينهم .

وقد يفكر فريق منهم في مسألة ما تفكيراً تقديمياً محدوداً بينما يفكر آخرون تفكيراً قديماً متزمناً)) .

واته : له و كۆنگره یه ی كه له زانكۆی (برینستون) له ولاته یه كگرتوو ه كانی ئەمه ريكادا به ستره ، یه ككك له ئاماده بووان پرسياريكی وروژاند - كه زۆر جار له ناوه نده رۆژه لات ناسیه كاندا ، یان له ناوه ندانه ی كه بایه خ ده دن به لایه نه ئیسلامیه كان - تییدا ووتی : به چ په یره و زانستیكه وه موسلمانان دینه پیش شه وه بۆ جیهان بۆ ئه وه ی سنووری ئه و ئیسلامه یان دیاری بكن كه بانگه شه ی بۆ ده كه ون ؟ ئایا به و په یره و زانسته ی ئیسلام كه سوننیه كان په یره وه ده كه ن لئ ی تئ ده گن ؟ یان به وه ی كه شیعه ی دوانزه ئیمامی یان شیعه زهیدیه كان لئ ی تئ ده گن ؟ له گه ل ئه وه شدا ئه وانه شه له نیوان خۆیاندا جیاوازن .

پهنگه كۆمه لئیکیان له بابته تیکدا بیركردنه وه یه کی پیشكه وتوو خوازانه بیر بکاته وه له سنووریکي دیاری کراودا ، كه چی كۆمه لانیکی تریان به بیركردنه وه یه کی كۆنانه ، و وشك بیر ده كه نه وه .

پوخته كه شه ی ئه وه یه كه بانگه شه کاران بۆ ئیسلام ئه و كه سانه ی كه بانگه شه ده كه ن بۆ ئیسلام ده خه نه سه رگه ردانیه وه ، چونكه خۆیان له سه رگه ردانیدا ده ژین !!!

(محمد سلطان المعصومي) ییش به په حمه ت بیته ده فه رمویت : ((إنه كان ورد علي سؤال من مسلمي بلاد جابان) يعني اليابان) من بلدة (طوكيو) و (أوصاكا) في الشرق الأقصى حاصله : ما حقيقة دين الإسلام ؟ ثم ما معنى المذهب ؟ وهل يلزم من تشرف بدين الإسلام أن يتمذهب على أحد المذاهب الأربعة ؟ أي : أن يكون مالکيا أو حنفيا أو شافعيا أو غيرها أو لا يلزم ؟

لأنه قد وقع هنا اختلاف عظيم ونزاع وخيم حينما أراد عدة أنصار من متنوري الأفكار من رجال (يابونيا) أن يدخلوا في دين الإسلام ويتشرفوا بشرف الإيمان فعرضوا ذلك على جمعية المسلمين الكائنة في (طوكيو) فقال جمع من أهل الهند : ينبغي أن يختاروا مذهب الإمام أبي حنيفة لأنه سراج الأمة .

وقال جمع من أهل إندونيسيا (جاوا) : يلزم أن يكون شافعيا فلما سمع الجابانيون كلامهم تعجبوا جدا وتحيروا فيما قصدوا وصارت مسألة المذاهب سدا في سبيل إسلامهم)) .

٣ - وه هه نديکی تریان گومانیان وایه ده لئین : كه واته ئه وه ی كه ئیوه بانگه شه ی بۆ ده كه ن له شوینكه وتنی سوننه ت و هه رنه گرتنی ووته ی پیشه وایان - ئه گه ر پیچه وانه ی بوو - ئه وه ده گه یه نیته كه پیتان وایه به ته وای وپه های ووته یان وه رنه گیریت ، له گه ل سوود وه رنه گرتن له ئیجه تادات و بۆچونه كانیان !!

منیش ده لئیم : ئەم گومانه له هه موو شتیک دوورتره له راستیه وه ، به لکو گومانیکي پوچه لئ ئاشکرایه ، هه روه کو زۆر به ئاشکرایي دیاره له ووته كانی پیتشووتردا ، چونكه هه موو ئه وان به لگه ن له سه ر پیچه وانه كه ی ئه و گومانه ، به لکو هه موو ئه وه ی كه ئیمه باگه شه ی بۆ ده كه ن ته نها بریتی یه له وه ی كه موسلمانان واز به یینن كه ئه و مه زه بانه نه كرتنه ئایین و له جیگه ی قورئان و سوننه تدا دابنرین ، به شیوه یه ك له كاتی جیاوازیدا گه رانه وه بۆ لای ئه وان بیته !!! یان له و كاته ی وویستمان حوكمیکي شه رعی وه رگرین بۆ بابته نوێکانی سه رده م !! هه روه کو چۆن به ناو شه رع زانان له م سه رده مه دا ده یكه ن ، و له سه ر ئه وه ئه حكامه نوێکانیان داناوه سه باره ت به بواره كانی (الأحوال الشخصیه) و هاوسه رگری و ته لاق و جگه له وانیش ، بئ ئه وه ی تییدا بگه رپینه وه بۆ قورئانی پیرۆز و سوننه ، بۆ ئه وه ی بزائن پاست و هه له یان بزائن ، یان ره و و نا په وایان بزائن ، به لام دانانه كانیان له سه ر پێگه ی ((اختلافهم رحمة)) ، واته : جیاواز

میهره انیه ، یان به شوینکه وتنی هه له ی زانایان (تتبع الرخص) و ئاسانکاری (التیسیر) و بهرژه وه ندیه کان (المصالح) - به پی ی گومانی خو یان - چند جوانه ووته ی (سلیمان التیمی) ی - به په حمهت بیته - که فه رمووی ته ی : ((إن أخذت برخصة كل عالم اجتمع فيك الشر كله)) (رواه ابن عبد البر (٩١/٢ - ٩٢) ، وقال عقبه : (هذا إجماع لا أعلم فيه خلافا)) .
واته : نه گهر هه له ی هه موو زانایه کت وهرگرت ، نه واهه موو خراپه یه کت تیدا کو ده بیته وه .

نه مه یه که ئیمه په ته ی ده که ی نه وه ، و ئینکاری ده که ین ، وه نه وه ش له سه رووی کو پرای زانایان و هاوده نگ بوونیا نه ، هه ره کو ده بینیت .

به لام سه بارهت به گه رانه وه بو ووته کانیا ن و سوود لی وهرگرتنیا ن ، و پشت پی به ستنیا ن له تیگه یشتن و دۆزینه وه ی رووی درووست تیایدا ، له و ووتانه ی جیاوازن تیایدا له و بابه تانه ی که هیچ به لگه یه کی قورئانی پیروژ و سوننه ته ی له سه ر نیه ، یان سه بارهت به وانیه که پیووستیا ن به پوونکردنه وه هه یه ، نه وه شتیگه ئیمه هیچ نکولیه کمان له سه ری نیه ، به لکو بگره فه رمانیشی پی ده که ین و هانیشی له سه ر ده ده ین ، چونکه به دلنیا ییه وه چاوه پروانی خیری لی ده کریت بو که سه یگه که ریگه ی هیدایه ته ی گرتبیته به هو ی قورئانی پیروژ و سوننه ته وه .

پیشه و (ابن عبدالبر) په حمه ته ی خه ای لی بیته فه رمووی ته ی (١٧٢/٢) : ((فعلیک یا آخی بحفظ الأصول والعناية بها واعلم أن من عني بحفظ السنن والأحكام المنصوصة في القرآن ونظر في أقاويل الفقهاء - فجعله عونا له على اجتهاده ومفتاحا لطرائق النظر وتفسيرا لحمل السنن المحتملة للمعاني - ولم يقلد أحدا منهم تقليد السنن التي يجب الانقياد إليها على كل حال دون نظر ولم يرح نفسه مما أخذ العلماء به أنفسهم من حفظ السنن وتدبرها واقتدى بها في البحث والتفهم والنظر وشكر لهم سعيهم فيما أفادوه ونبهوا عليه وحمدهم على صوابهم الذي هو أكثر أقوالهم ولم يبرئهم من الزلل كما لم يبرؤوا أنفسهم منه فهذا هو الطالب المتمسك بما عليه السلف الصالح وهو المصيب لحظه والمعاین لرشدده والمتبع لسنة نبيه ﷺ وهدى صحابته ﷺ .
ومن أعف نفسه من النظر وأضرب عما ذكرنا وعارض السنن برأيه ورام أن يردّها إلى مبلغ نظره فهو ضال مضل ومن جهل ذلك كله أيضا وتقحم في الفتوى بلا علم فهو أشد عمى وأضل سبيلا)) .

واته : جا برام پیووسته بنه واکانت له بهر بیته و بایه خیان پی بده یته ، وه نه وه ش بزانه که نه و که سه ی که بایه خی داوه به له بهر کردنی سوننهت و نه و نه حکامانه ی که ده قی شه رعیا ن له سه ر هاتووه له قورئانی پیروژ ، و پروانیه ووته ی زانایان و شه ر زانان ، و کردنی به یارمه ته ی ده ری بو گه شتنی به ئیجتیهاده که ی ، و کللیک بو ریگه کانی تیا پروانین و پاقه شه بو نه و رستانه ی که زیاده و اتایه که هه لده گرن له سوننهت - وه که سیشیا ن لاساییه کی وایان نه کردووه ته وه - به هه ر حالیک بیته - هه ره کو چون لاسای و ملکه چی پیووسته بو سوننه ته کان ، بی تیرامان لییا ن ، خو شی پرگار نه کردووه له هه موو نه و شتانه ی که زانایان خستوویانه ته نه ستوی خو یان له له بهر کردنی سوننهت و تیرامان تیا یاندا ، به لکو لاسای کردوون له لیکو لینه وه و تیگه یشتن و تیراماندا ، و سوپاسیشی کردوون له سه ر نه و هه موو هه ول و کو ششه ی که داویانه بو سوود گه یانندن و ناماژه پیدانانه ی که داویانه ، ستایشیشی کردوون له سه ر نه و ووتانه یان که تیدا رستیا ن پیکاو ه که زۆرینه ی ووته کانیا نه ، له و لاشه وه به دووری نه زانیوون له هه له هه ره کو چون خویشیا ن خو یانیا ن به دوور نه زانیوه له هه له ، نا نه مه یه نه و که سه ی که ده ستی گرتووه به نه وه ی که سه له فی صالحی له سه ر بووه ، هه ر نه ویشه که به شی خو ی وهرگرتبیته ، و له هیدایه تدا بیته و شوینکه و ته ی سوننه ته ی پیغمبره که ی بیته ﷺ ، و شوینی بوچوونی هاوه لانی که وتبیته ﷺ .

هه ر که سیکیش خو ی دوور بگریته له تیرامان بیرکردنه وه ، و نه وانه شی پشت گو ی خست که باسما ن کردن ، و پیچه وانه ی سوننه ته کان بوویه وه به راو و بوچوونی خو ی ، و هه ولیدا به پی ی تیرامانی خو ی لیکیان بداته وه نه و نه و

کهسه گومرا و گومراکاره ، و ئه و کهسه ش که هه موو ئه وانه نه زانی ، و خووشی تی هه لقورتانده ناو فه توادانه وه به بی بوونی زانستی شه رعیه وه ، کویرتر و گومراتره له ریگه راسته که .

ئهمه یه ئه و په واییه ی که هه چ شاراوویه ک و نادیاریه کی تیدا نیه ، جا وازم لی بیره له کهسانی دهست به تال .

٤ - پاشان له لای هه ندیک له لاسایکاران گومانیک بهربلاوه که ریگره له شوینکه وتنیان بو سوننه ت که ئه وه یان بو پوون دهکاته وه که مه زه ب به پیچه وانه ی ئه وه یه ، ئه وه ش ئه و گومانه یانه که تیدا ده لئین : شوینکه وتنی سوننه ت ئه وه ده خوازیت که خاوه نی مه زه ب بخنه هه له وه ، خستنه هه له ش له لای ئه وان واتای توانج دانه له ئه و پیشه وای خاوه ن مه زه به که ، بۆیه له کاتیکدا توانج دان له تاکی موسلمانان نابیت ، چ جای توانج دان له پیشه وایه که له پیشه واکانیان ؟!

وه لآمی ئه وه ش ئه وه یه که بووتریت : ئه م واتایه هه له یه و هۆکار و فاکته ریکه بو وازه یان له فیربوون و شاره زا بوون له سوننه ت ، ئه گه ر نه چۆن که سیك ئه گه ر موسلمان و ژیر بیت ئه و واتایه ده لئیت ؟!! له کاتیکدا پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی : " إذا حکم الحاکم فاجتهد فأصاب فله أجران وإذا حکم فاجتهد فأخطأ فله أجر واحد " (٤١) .

واته : ئه گه ر دادوهر دواى کۆشش و ئیجتیهادیک حوکمیکى دا ، و پیکای ئه و دوو پاداشتی هه یه ، به لام ئه گه ر دواى کۆشش و ئیجتیهاد حوکمیکى دا ، و نه یپیکا ئه وایه که پاداشتی هه یه .

بۆیه ئه م فه رمووده یه ئه و واتایه ره ت دهکاته وه ، و ئه وه به شیوه ییکی پوون ئاشکرای دهکات که هه چ شاراوویه کی تیدا نیه که ووته ی که سیك که بلتت (فلانه کهس هه له ی کرد) ئه وه ده گه یه نیت له شه رعدا که : (فلانه کهس یه که پاداشت دراوه ته وه) ، جا ئه گه ر ئه و پیشه وایه پاداشتیکی هه بیت له بوچوونی ئه و کهسه ی که به هه له ی دابنات ، چۆن که سیك گومانى ئه وه ده بات که به هه له خستنه وه ی توانجانه لى ؟!!!

گومان له وه دا نیه که ئه م گومانه شتیکی نا په وایه ، پبویسته له سه ر هه موو ئه وانه ی که پی ی هه ستاوون لى ی پاشگه ز و په شیمان ببنه وه ، ئه گه ر نا ئه وه که توانج ده دات له موسلمانان ، نه که له که سیکی ئاسایان به لکو له گه وه پیشه وایان له هاوه لان و شوینکه وتوانیان ، و پیشه وایانی ئیجتیهادکاریان ، و جگه له وانیش ، چونکه ئیمه دلنایین له وه ی که ئه و شکۆدارانه ئه م ئه وى تریانی ده خسته هه له وه ، برپه رچی ده دایه وه ، جا که سیکی ژیر هه یه بلتت : هه ندیکیان توانجی ده دا له هه ندیکه تریان ، به لکو جیگر سه لمینراوه له پیغه مبه ری خواوه ﷺ که (أبو بکر) ی به هه له داناوه له وه ی که خه و په رژیینی خه وى کابرایه کی کرد که خه ویکى بینى بوو ، و پی ی فه رموو : " أصبت بعضاً وأخطأت بعضاً " (٤٢) ، واته : له بریکیدا پیکات ، به لام له بریکیدا نه تپیکاره . جا ئایا پیغه مبه ری خواوه ﷺ به م ووته یه ی توانجی له (أبو بکر) داوه ؟!!

یه کیک له ئه و کاریگه ریه سه رسوره یینه رانه ی که ئه م ئه م گومانه له سه ر شوین که وتوانی هه یبووه ، ئه وه یه که ریگر بووه له شوینکه وتنیان بو سوننه تیک که پیچه وانه ی مه زه به که یان بیت !! چونکه شوینکه وتنیان بوئى ئه وه ده گه یه نیت که توانج ده دن له پیشه واکه یان !! به لام شوینکه وتنیان بو پیشه واکه یان - له گه ل پیچه وانه بوونی بو سوننه ت - ئه وه ده گه یه نیت که پزیزان له پیشه واکه یان گرتووه ، و به گه وره یان داناوه !!! بۆیه ئه وان سوپن له سه ر لاسایی کردنه وه ی بو پاکردن له و توانج لیدانه ی که جی گومانیا نه .

بیگومان ئه و کهسه نه له بیران چوه - نالیم له بیرى خوینان بردووه ته وه - که ئه وان به هۆی ئه م گومانه وه خوینان خستوه ته له وه ی خراپتر که لى ی رایان کردووه ، چونکه ئه گه ر که سیك پیمان بلتت : ئه گه ر شوینکه وتنی نیشانه ی ریز لى

(٤١) البخاري ومسلم .

(٤٢) البخاري ومسلم .

گرتن بیټ له وه که سه ی که شوینی ده که ویت ، و پیچه وانه بوونه وه ی به لگه بیټ له بو تواج لی دانه له وه که سه ی که پیچه وانه ی ده بیته وه ، باشه چون ریگه تان به خو تان داوه که پیچه وانه ی سوننه تی پیغمبهری خوا ﷺ ببنه وه !!؟ واز بینن له شوین که وتنی له بهر شوین که وتنی پیشه وای مه زه به که ت با پیچه وانه ی سوننه تیش بیټ !!؟ که دور نیه له هه له ، و تواج لی دانیشی کوفر نیه !! جا نه گهر له لای ئیوه پیچه وانه بوونه وه ی پیشه وای مه زه به که تان به تواج لی دان بزائن بو پیشه واکه تان ، نه ی خو پیچه وانه بوونه وه ی پیغمبهری خوا ﷺ ناشکرا تره له وه ی که تواج دانه له پیغمبهری خوا ﷺ ، به لکو کوفریکی ناشکرایه - خوا په نامان بدات له و کوفره - باوه پم وایه که یه کیك نه میان پی بلیت هیچ وه لامیکیان پی نیه جگه له وه ووشه یه نه بیټ - که زور جار له هندیکیانه وه ده بیسین - نه ویش نه ووتیه یانه که ده لئین : ئیمه که وازمان له سوننه ت هیئاوه له بهر متانه بوونمانه له سهر پیشه وای مه زه به که مان !! وه ناشکراشه که نه و له ئیمه شارها تره به سوننه تی پیغمبهر ﷺ .

وه وه لامان بو نه م ووتیه شیان له چه ند روویه که وه یه : نه گهر هه مووی بخریته روو له م پیشه کیه دریزه ده خایه نیټ ، به لام هه ول ده دم یه ک رووی باس بکه م که وه لامیکی یه ک لایی کارانه یه بو نه م باسه به پشتیوانی خوی په روه ردگار ، جا ده لئیم : تنها پیشه وای مه زه به که ت نیه که له تو زانتر بیټ به ریزه یه ک ، به لکو ده یه ها پیشه وا تر - بگره سه ده ها پیشه وای تر - هه ن که به ریزه یه ک له تو زانترن و شارها ترن ، جا نه گهر سوننه تیکی (صحیح) ی پیغمبهری خوامان پی گیشته و به پیچه وانه ی مه زه به که ته وه بوو ، یه کیك له وه پیشه وایانه ی وه ریگرتبیټ ، و کاری پی بکات - وه رگرتنی - له بار و حالی وادا - پیویسته ده بیټ له لای ئیوه ، چونکه نه و ووتیه ی که ده لئین ناتوانن وازی لی بینن ، چونکه به ره لستکارانتان به رپه رچتان ده ده نه وه و ده لئین : خو ئیمه ش له بهر متانه بوونمان له سهر نه و پیشه وایه ی که فه رموده که ی وه رگرتووه نه و فه رموده یه مان وه رگرتووه ، ناشکراشه که شوینکه وتنی پیغمبهر پیشتر و نه ولاتره له شوینکه وتنی پیشه واکه تان که پیچه وانه ی نه و سوننه ته یه ، نه مه ش شتیکی زور ناشکرا و روونه له لای هه مووان . ان شاء الله

بویه لیردها من ده توانم بلیم : نه م کتیبه ی ئیمه له کاتیذا هه موو نه و سوننه تانه ی گرتووه ته خو و کوکردووه ته وه که جیگیر و سه لمینراون له پیغمبهری خواوه ﷺ سه باره ت به چونیه تی نویزه که ی ، هیچ بیانوییه ک نیه بو که س که واز بهینتی له کارکردن پی ، چونکه هیچ شتیکی تیذا نیه که زانایان کوږا بن له سهر وازلیهینانی - حاشا و دور له زانایانی به ریز که وابن - به لکو هیچ بابه تیکه تیذا نیه که کو مه لکیان رایان له سهر بووه ، نه وه شیان که نه وه ی نه فه رموو بیټ نه و عوزری بو نه هیئینه وه ، و پاداشتیکیشی بو هه یه ، چونکه هیچ ده قیکی پی نه گه شتووه له و باره یه وه ، یان نه گهر پی گیشتووه به لام به ریگه یه ک که نه گه شتووه ته نه وه ی که بیټ به به لگه له لایدا ، یان له بهر هه ر عوزریکی تر له و عوزرانه ی که له لای زانیان زانراوه ، به لام نه و که سه ی که فه رموده که ی له لا جیگیر سه لمیت نه و هیچ به هانه و بیانوییه ک ناخوات له وه ی که لاسایی بکاته وه ، به لکو پیویسته له سهری که شوینی بکه وین که دووره له هه موو هه له یه ک ، هه ر نه مه شه مه به ست له م پیشه کیه ، خوی په روه ردگار ده فه رموویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَهُ الْخُشْرُونَ ﴾ (٤٣).

خوی په روه ردگاریش بیژهری پاستی و په واییه ، و هه ر نه ویشه پینمووکار و پینیشاندهر بو ریگیای پاست ، باشترین پشتیوان ، و چاکترین سه رخه ریش هه ر نه وه .

وصلی الله علی محمد وعلی آله و صحبه وسلم
والحمد لله رب العالمین .

دمشق ۱۳۸۱/۵/۲۰ هـ محمد ناصر الدین الألبانی

پیشه کی وهرگیر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (سورة آل عمران : ۱۰۲) .

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (سورة النساء : ۱) .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِغِ اللَّهُ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (سورة الأحزاب : ۷۰-۷۱) .

أَمَّا بَعْدُ ... فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَخَيْرَ الْهُدَى هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا ، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

موسلمانی به کخوا پهره ست : (نویژ) به کیکه له و پینچ پایه ، و بنه وایانه ی که ئایینی ئیسلامی پیروزی له سه ر بنیات نراوه ، ههروه کو (عبدالله) ی کورپی (عمر) - رهزای خوا له خوی و باوکی بیټ - بو مان ده گپیتته وه که پیغمبره ی خوا ﷺ فهرموویه تی : " بني الإسلام على خمس : شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده ورسوله ، وإقام الصلاة ، وإيتاء الزكاة ، والحج ، وصوم رمضان " (۱) .

واته : ئایینی ئیسلامی پیروز له سه ر پینچ پایه ، و بنه و بنیات نراوه : شایتی دان به وه ی که هیچ په رستراویک نی یه که شایسته ی په رستن بیټ ئیلا (الله) نه بیټ ، و هیچ که سیکیش شایسته ی شوین که وتن نی یه ئیلا (محمد) نه بیټ ﷺ ، پاشان پینچ فه رزه کانی نویژ نه نجام بدات ، و زه کاتی مال و سامانه که ی بدات ، نه گه ر گه شته نه وه ی که زه کاتی له سه ر بیټ ، و چه جکردنی که عبه ی پیروز ، و گرتنی پوژووی مانگی په مه زان .

ههروه ها (نویژ) نیشانه ی هه ره گه وره ی جیاکه ره وه ی موسلمانانه له بی باوه پان ، ههروه کو پیغمبره ی خوا ﷺ فهرموویه تی : " بين الرجل وبين الكفر ترك الصلاة " (۲) .

واته : نه و کرداره ی که جیاکه ره وه یه له نیوان موسلمانیتی مرؤف کافر بوونی وازهینانه له نویژ .

وه خوای په روه دگار کردوویه تی به بنه وایه ی که بو جیگیر بوونی برایه تی له نیوان موسلماناندا ، ههروه کو فهرموویه تی : ﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَفَصَّلِ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ [سورة التوبة : ۱۱] .

واته : نه گه ر توبه یان کرد و نویژه کانیان نه نجامدا ، و زه کاتیشیان دا : نه و کاته به براتان ده ژمیرین له ئایین دا ...

(۱) متفق علیه .

(۲) صحیح الترغیب والترهیب رقم : (۵۶۳) .

وه خواي پوره دگار نه نجام نه دانى ئەم كردارهى به هۆكارىك باسكردوه بو پۆشتنه ئاگرى دۆزهخ - خوا په نامان دات - ههروهكو له باسى پرسىار ليكردنى دۆزهخيه كاندا فهرمويه تى : ﴿ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصْلَبِينَ ﴾ [سورة المدثر : ۴۲ — ۴۳] .

واته : چى واى لى كردن برونه سه قهره - كه ناويكه له ناوه كانى دۆزهخ - له وه لامدا ده لىن : چونكه له نوپۇزگه ران نه بووين .

جا موسلمانى به رپيز : كردارىك پايه و بنه و ايهك بيت له بنه و اكانى ئايىنى ئىسلامى پيرۆز ، و نيشانهى جياكه ره وهى تو بيت له بى باوه ران ، و هۆكارى جىگير بوونى برايه تيت بيت له گه ل موسلماناندا ، و هۆكارى كيش بيت - له كاتيك دا نه گه ر نه نجامى نه ده ديت - بو پۆشتنه بو ئاگرى دۆزهخ - خواي پوره دگار په ناي من و توش بدات له دۆزهخ - جى خويه تى هه ول و كۆششيكى زورى بو بخه يته گر بو نه وهى به ته واوى لى شاره زابيت ، به باشترين شيوه نه نجامى بده ديت .

بو نه وهى (**نوپۇز**) هكته ببيت به هۆكارىك بو به دهست هيئانى په يمانى خواي پوره دگار و بيكات به هۆكارى لى خوشبوونى لىت ، نهك به واز ليه يئانى نه و په يمانهى خواي پوره دگار له دهست بده ديت ، ههروهكو پېغەمبەرى خوا ﷺ فهرمويه تى : " خمس صلوات افترضهن الله تعالى من أحسن وضوءهن ، و صلاهن لوقتهن ، و أتم ركوعهن و خشوعهن : كان له على الله عهد أن يغفر له ، و ممن لم يفعل فليس له على الله عهد ، إن شاء غفر له ، و إن شاء عذبه " (۳) .

واته : پينچ نوپۇز خواي پوره دگار فه رزى كردون : نه و كه سهى دهست نوپۇزه كهى به باشى بشوات ، و له كاتى خوياندا نه نجاميان بدات ، و كرنووشه كانيان به ته واوى ببات ، تيايدا دلگى هه بيت (الخشوع) ، نه و خواي پوره دگار په يمانى داوه له نه نجامه رانى خوش بيت ، به لام نه گه ر هه ر كه سيك نه وهى نه نجام نه دا نه و هه چ په يمانىكى له لاي خواي پوره دگار نيه ، نه گه ر بيه و يت لى خوش ده بيت ، نه گينا سزاي ده دات .

جا نوپۇزگه رى يه كخوا په ره ست : له بهر هه موو نه و هۆكارانهى سه ره وه ، و سه لامدانى شوينكه وتنى ته واوت بو پېغەمبەرى خوا ﷺ ، له و فه رمانه يدا كه فه رمانى پى كردوو يت ، و تيايدا فهرمويه تى : " صلوا كما رأيتموني أصلي " (۴) .

واته : نوپۇز بكن ههروهكو چون منتان بينيوه نوپۇز ده كه م .

ئامۆزگارى نه وهت ده كه م نه م كتيبهى كه له بهر دهستدايه (چۆنئیتی نوپۇزى پېغەمبەر ﷺ له تهكبيره ئيجرامه وه تاكو سه لامدانه وه ههروهكو چون له پيش چاوتدا بيت) به ووردى بخوينيته وه ، پاشان ههولى نه وه بده ديت هه موو نوپۇزه كانت به پىى نه و زانياريانهى كه تيايدايه نه نجام بده ديت ، به لكو خواي پوره دگار به ميهره بانى و به به زه يى خوى نوپۇز له من توش وه رگريت ، كتيبهش له نووسينى زاناي پايه به رزى ئىسلام ، و فهرمووده ناسسى سه رده م شىخ (محمد ناصر الدين الألبانى) ه - به ره حمه ت بيت - كه تيايدا هه موو هه وليكى نه وه بووه هه موو ووته و كرده وه يه كى (صحيح) پېغەمبەرى خوامان ﷺ بو بخاته روو سه باره ت به (**نوپۇز**) ، به شيوه يه كه نه و كرداره ت بو به رجه سه ت ده كات وه كو نه وهى بليت پېغەمبەرى خوا ﷺ له پيش چاوتدايه و نوپۇزت بو ده كات بو نه وهى توش لاسايى بكه يته وه ، به و شيوه يه كى كه

(۳) صحيحه الألباني في (صحيح أبي داود : ۴۵۱ و ۱۲۷۶) .

(۴) متفق عليه .

پیغمبهری خوا ﷺ هه وللی بو داوه به کردار و گوفتاری خۆی له ژیانیدا ، ههروه کو جارێکیان به سه رمینبهره که یه وه نویژ دهکات ، و پاشان ده فهرموویت : " إنما صنعت هذا لتأتموا بي ولتعلموا صلاتي " (٥).

واته : ئه وه م بو ئه وه ئه نجام دا بو ئه وه ی چونیتی نویژه که م فیڕین .

پهیره و (مه نه هج) ی ئه م زانا پایه به رزه ی ئیسلام ، و فهرمووده ناسه ی سه رده م - به ره حمه ت بیته - له م په رتۆکه ییدا ئه وه بووه که - ههروه کو خۆی ئاماژه ی بو کردووه - : هه موو ئه و فهرموودانه کۆبکاته وه که سه باره ت به نویژی پیغمبهری خوا ﷺ پیمان گه شتووه ، له گه ل ده رخسته ن و دیاری کردنی و ته ره وا له بۆچونه فیهیه کان ، بی پایه ند بوون ، و ده مارگیری بو بۆچون و مه زه ه بیکی دیاری کراو ، و بی گویدانه ره زامه ندی ئه م و ئه و ، ئه گه ر پازی بوونیان هۆکاری توپه بوونی خوی پهروه دگار بیته ، ئه م پهیره وه ش - پهیره وی پایه ند بوون به قورئانی پیروژ و فهرموو ده (صحیح) هکانی پیغمبهری خوا ﷺ بی پایه ند بوون به بۆچوون و مه زه ه بیکی دیاری کراوه وه - پهیره وی ئه هلی هه دیسه ، به درێژای میژووی پرشنگاریان ، شوینکه وتوانی بو مه زه ه بی ره وای پیشه وایانی ئیسلام (چوار پیشه وا به ریزه که ی ئیسلام) - به ره حمه ت بن - که هه موویان هاوده نگن له ووتنی ئه وه ی که ئه گه ر فهرمووده یه که جیگیر و سه لمینرا ئه وا نابیته پیچه وانیه ببیته وه له بهر ووته ی هیه که سیک ، و ئه و به ریزانه به مه زه ه بی خۆشیانیان زانیوه ، ههروه کو پیشه وایان شافعی - به ره حمه ت بیته - و ئه بو هه نیفه ش - به ره حمه ت بیته - فهرموویانه : " إذا صحَّ الحديث فهو مذهبي " (٦).

واته : ئه گه ر فهرمووده یه که جیگیر بوو و سه لمینرا ئه وا مه زه ه ب و بۆچوونی منه .

وه پیشه وا مالک - به ره حمه ت بیته - فهرموویه تی : " إنما أنا بشر أخطيء وأصيب ، فانظروا في رأيي : فكل ما وافق الكتاب والسنة فخذوه وكل ما لم وافق الكتاب والسنة فاتركوه " (٧).

واته : منیش وه کو ئیوه مرۆم هه له ش ده که م و ده یشی پیکم ، بۆیه بروننه و ته کانم ، هه رکامه یان هاوده نگ بوو له گه ل قورئانی پیروژ و سوننه تدا ئه وا وه ریگرن ، وه ئه گه ر پیچه وانیه قورئانی پیروژ و سوننه ت بوو ئه وا پشت گوئی بخه ن .

یان فهرموویه تی : " كل حديث عن النبي ﷺ فهو قولي ، وإن لم تسمعه مني " (٨).

واته : ئه گه ر فهرمووده یه که جیگیر بوو و سه لمینرا له پیغمبهری خوا ﷺ ئه وا ووته ی منه ، با لیشمه وه نه بیستن .

وه پیشه وا ئه حمه د - به ره حمه ت بیته - فهرموویه تی : " لا تقلدي ، ولا تقلد مالكا ، ولا الشافعي ، ولا الأوزاعي ، ولا الثوري ، و خذ من حيث أخذوا " (٩).

واته : نه ته قلیدی من بکه ن ، و نه ش ته قلیدی مالک ، و نه ش شافعی ، و نه ش ئه وزاعی ، و نه ش (الثوري) ، به لکو له و شوینه وه وه ریگرن که ئه وان وه ریان گرتووه .

جا موسلمانان شوینکه و ته ی پیغمبهر ﷺ : ئه مه و ته ی پیشه وایانته که زانای پایه به رزی ئیسلام ، و فهرمووده ناسی سه رده م شیخ (محمد ناصر الدین الألبانی) ه - به ره حمه ت بیته - کردوویه تی به پهیره و بو په رتۆکه که ی ، نه که ی

(٥) متفق عليه .

(٦) ابن عابدين في " الحاشية " (١ / ٦٣) ، و الشيخ صالح الفلاني في " إيقاض المهمم " ص ٦٢ ، و النووي في " المجموع " و الشعراي (١ / ٥٧) .

(٧) ابن عبد البر في " الجامع " (٢ / ٣٢) ، و عنه ابن حزم في " أصول الأحكام (٦ / ١٤٩) و كذا الفلاني (ص ٧٢) .

(٨) ابن أبي حاتم (ص ٩٣ - ٩٤) .

(٩) الفلاني (١١٣) ، و ابن القيم في " الإعلام " (٢ / ٣٠٢) .

گوئیستی ووتهی پرپوچی ئەم و ئەو بیت ، ئەو کهسانهی که نه خویشن ، یان تهعه سووبی مهزهه بایهتی کویری کردوون

ئوهش جیگهی ئاماژه پیکردن بیت ئوهیه که پهیرهوی وهرگیپانی ئەم کتیبه ئوهیه :

- ١ - ئەو فەرمودانه که باس له چۆنیتی نویری پیغه مبهری خوا ﷺ دهکات ، گێرانهوهی هاوهلان بی یان تهقریر کردنهکانی پیغه مبهری خوا ﷺ ، راسته و خۆ وهرگیپراوته سه زمانی کوردی .
- ٢ - بهلام ئەو فەرمودانهی که ووتهی پیغه مبهری خواجه ﷺ ، دهقی عه ره بیه کهی نووسراوه ، پاشان له پاش دانانی وشه ی (واته : ...) کراوته کوردی .
- ٣ - ئەو پهراویزانهی که راسته و خۆ په یوه ندیان به بابه تی کتیبه که وه هیه ، وهرگیپراوته سه زمانی کوردی ، جگه له وهراویزانهی که راسته و خۆ په یوه ندیان به بابه ته که وه هیلاپراوته وه بۆ چاپه کانی تر - ان شاء الله - .
- ٤ - بۆ که مکردنه وهی ژماره ی په ره کان سه رچاوه کان لا براون .
- ٥ - ئەو ئایه تانه ی که هینراونه ته وه ، به کورتی واتا کراونه ته سه زمانی کوردی .

له کۆتایدا به هه موو ملکه چی ، و زه لیلیه که وه ، و له ناخی دل مه وه داواکارم له پهروه ردگاری میهره بانم ئەم ووته و کردارانه مان ته نها له بهر په زامه نی ئەو بیّت ، نهک له رۆژی دوایدا پیمان بلّیت : ئەوه ی کرده وه که تان بۆ کرد له دنیا دا پیتان ووترا ، وه ئەگه ره که م و کورپه کیشی تیدا بیّت به به زه بیی خۆی کردای له گه لدا بکات چونکه ئەو ئەهلی ته قوا و لیخۆشبوونه ﴿ أهل التقوی و أهل المغفرة ﴾ ، وه له رۆژیکدا پادا شتمان بداته وه که : ﴿ یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴾ (سورة الشعراء : ٨٨ — ٨٩).

وسبحانک اللهم وحمد أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرک ، وأتوب إليك

وصلی الله وسلم وبارک علی محمد ، وعلی آله وصحبه أجمعین .

وهرگیپ :

٥ ی / شعبان / ١٤٢٥ ک

١٨ ی / ٩ / ٢٠٠٤ ز

عیراق / کوردستان / کهلار

پووکردن له که عبه

پیغه مبه ری خوا ﷺ ئەگەر بو نوێژ ههستایه پووی ده کرد له که عبه ، له فهرز و سوننه ته کان دا ^(۱) ، وه فه رمانی شی به و کاره کردووه ، به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته واوی ئە نجام نه دا (المسیء صلاته) ، و پئی ی فه رمووی : " إذا قمت إلى الصلاة فأسبغ الوضوء ، ثم استقبل القبلة فكبر " ^(۲) .

واته : ئەگەر ههستای بو ئە نجامدانی نوێژ ، ئەوا به باشی ده ستنوێژ بشوه و پاشان پوو له قیبله بکه و بلی : (الله أكبر) .

وه " پیغه مبه ری خوا ﷺ نوێژه سوننه ته کانی له سه ر و لاخه که ی ئە نجام ده دا ، هه روه ها نوێژی وه تری شی به هه مان شیوه ئە نجام ده دا ، پووی له هه رکوی بوايه { پوو و پوژهه لات بی یان پوو و پوژئاوا } " ^(۳) .

ئهم ئایه ته ش که خوای په روه ردگار تییدا فه رموویه تی : ﴿ فَأَيَّمَا لُكُلُوا فَمَنْ وَجَّهَ اللَّهُ ﴾ ^(۴) ، هه ر له م باره یه وه هاتۆته خواره وه ^(۵) .

وه " هه ندیک جاریش ئەگەر بیویستایه نوێژه سوننه ته کانی له سه ر و شتره که ی ئە نجام بدا ، پووی ده کرد له قیبله و ته کبیره ی ئیحرامی داده به ست و پاشان پووی له هه ر کوی بکر دایه نوێژه که ی به سه ری هه وه ده کرد " ^(۶) .

وه " کرنۆش و سوژده کانی به سه ر و لاخه که یه وه ده برد ، ئەوه ش به ئاماژه کردنی به سه ری ، به شیوه یه ک سوژده که ی نزمتر ده کرد له کرنۆشه که ی " ^(۷) .

وه " ئەگەر بیویستایه نوێژه فه رزه کانی ئە نجام بدات له سه ر و لاخه که ی ده هاته خواره وه و پووی له قیبله ده کرد " ^(۸) .

به لام له و نوێژانه ی که له کاتی ترسی زۆردا ئە نجام ده دری ، پیغه مبه ری خوا ﷺ کردوویه تی به سوننه ت بو ئوممه ته که ی نوێژه که یان ئە نجام بدن به " هه ستانه وه بی ت به پیوه بن یان به سواری ، پوو له قیبله بن یان پوو له قیبله نه بن " ^(۹) ، و فه رموویه تی : " إذا اختلطوا : فإنما هو التكبير و الإشارة بالرأس " ^(۱۰) .

^(۱) ئەمه شتیکی به لگه نه ویسته " چونکه به (تواتر) ی پیمان گه شتوه له پیغه مبه ری خواوه ﷺ ، بۆیه پیویست به به لگه هینانه وه ناکات ، به لام سه ره رای ئەوه ش هه ندیک شتت به رچاو ده که ویت ده بنه به لگه ی ئەم کرداره .

^(۲) البخاري ومسلم و السراج ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۸۹) .

^(۳) البخاري ومسلم و السراج .

^(۴) سورة البقرة ، الآية : ۱۱۵ .

^(۵) رواه مسلم وصححه الترمذي .

^(۶) رواه أبو داود وابن حبان في " الثقات " (۱ / ۱۲) ، والضياء في " المختارة " بسند حسن ، وصححه ابن الملقن في " خلاصة البدر المنير " (۲۲)

(۱ /) ، ومن قبلهم عبد الحق الإشبيلي في " أحكامه " (رقم ۱۳۹۴ بتحقيقي) ، وبه قال أحمد فيما رواه ابن هاني عنه في " مسائله " (۱ / ۶۷) .

^(۷) أحمد والترمذي وصححه .

^(۸) البخاري وأحمد .

^(۹) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۵۸۸) .

واته: ئەگەر تێپیشان بوو له کاتی جهنگ دا ئەوا ئەنجامدانی نویژ تهنها بریتییە له دابهستنی ته کبیره ی ئیصرام وئاماژەکردن به سه ر.

وه پیغه مبهري خوا ﷺ دهیفرموو: " ما بين المشرق و المغرب قبله " (۱۱).

واته: نیوان پۆژه لات و پۆژئاوا هه موو قیبله یه .

وه جابر ﷺ فه رموویه تی: " له گه ل پیغه مبهري خوادا بووین ﷺ له سه فه ریکدا ، یان له سه رییه کدا له و کاته دا ئاسمان هه وراوی بوو ، به دوا ی قیبله دا گه راین ، به لام بۆچون و دیدی جیاوا زمان هه بوو له دیاریکردنیدا ، له به ر ئەوه هه رکه سیک و به ته نها نویژه که مان ئەنجام دا ، پاشان هه ر که سیکمان هیلکی له به ر دهستی خۆیدا پاکیشا بۆ ئەوه ی هه رییه کیک ئاراسته ی نویژی خۆی بزانیته ، کاتی که پۆژ بووه وه سه یری هیلکه کانمان کرد بینیمان هه یچ که سیکمان پووی له قیبله نه بووه ، پاشان ئەو کرداره مان بۆ پیغه مبهري خوا ﷺ گێراپه وه ، که چی فه رمانی پێ نه کردین نویژه که مان دووباره بکه ینه وه ، وه پێی فه رمووین: " قد أجزأت صلاتکم " (۱۲).

واته: نویژه که تان دروسته و دووباره کردنه وه تان له سه ر نیه .

وه " پیغه مبهري خواش ﷺ پێش گۆرینی قیبله نویژه کانی پوو له (بیت المقدس) ئەنجام ده دا و که عبه ش له پێش پووگه یدا (قیبله) بوو ، پێش ئەوه ی ئەم ئایه ته: ﴿قَدْ نَزَىٰ تَقَلَّبَ وَجْهَكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ (۱۳) ، بێته خواره وه ، به لام که ئەم ئایه ته هاته خواره وه پووی له که عبه کرد ، له کاتی که موسلمانان له مزگه وتی (قبا) دا له نویژی به یانیدا بوون ، له و کاته دا که سیک هات بۆ لایان و پێی راگه یانیدن که پیغه مبهري خوا ﷺ ئەم شه و قورئانی به سه ردا دابه زیوه و فه رمانی پێ کراوه پوو له که عبه بکات ، جا پوو له که عبه بکه ن ، له و کاته دا پوو یان له شام بوو ، وه رچه رخان ، } و پێشنویژه که شیان پووی وه رچه رخانه وه تاكو پووی پێ کردن له که عبه { " (۱۴).

پاوهستان

پیغه مبهري خوا ﷺ له نویژه که یدا راده وه ستا له فه رزه کانی دا بیت یان له سونه ته کان ، وه کو جی به جیکردنیک بۆ فه رمانی خوی په روه ردا گار که فه رموویه تی: ﴿وَقَوْمًا لِلَّهِ قَاتِنِينَ﴾ (۱۵).

به لام له سه فه ردا ، نویژه سونه ته کانی به سه ر و لاخه که یه وه ئەنجام ده دا .

وه کردوویه تی به سونه تیش بۆ ئومه ته که ی له کاتی ترسدا به ریکردنه وه یان به سواری نویژه کانیان ئەنجام به دن هه روه کو له پێشدا باسی لێوه کرا ، به لگه ی ئەم وته یه ش ئەو ئایه ته یه که خوی په روه ردا گار فه رموویه تی: ﴿حَافِظُوا عَلَي الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ﴾ (۱۶) ﴿وَقَوْمًا لِلَّهِ قَاتِنِينَ فَإِنْ حَقَمْتُمْ فَرَجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمْنْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ (۱۷).

(۱۰) البيهقي بسند " الصحيحين " .

(۱۱) الترمذي والحاكم وصحاحه ، وقد خرجته في " إرواء الغليل تخريج أحاديث منار السبيل " (۲۹۲) ، وقد يسر الله طبعه .

(۱۲) الدارقطني ، والحاكم ، والبيهقي ، وله شاهد عند الترمذي ، وابن ماجه ، وآخر عند الطبراني ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۹۶) .

(۱۳) سورة البقرة ، الآية : (۱۴۴) .

(۱۴) البخاري ، ومسلم ، وأحمد ، والسراج ، والطبراني (۲ / ۱۰۸ / ۳) ، وابن سعد (۲ / ۴۳ / ۱) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۹۰) .

(۱۵) سورة البقرة ، الآية : ۲۳۸ .

واته: پارێزگاری له نویژه کانتان بکهن ، به تایبته نویژی ناوه پاست که نویژی عه سره ، وه پاوهستن له نویژه کانتان بۆ خوی گه وه ، به لام ئه گهر ترسان ئه وا به پیکردن یان به سواریه وه ، وه له کاتی کدا ترس نه ماو بارودۆخ ئاسایی بووه وه ئه وا یادی خوا بکهن له و شتانه ی که فیری کردن و له پیشدا لی ی بی ئاگابوون .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ له و نه خوشیه ی که تیییدا کۆچی دوی کرد به دانیشتنه وه نویژه کانی ئه نجام ده دا " (۱۸)

هه روه ها جاریکی تریش به م شیوه یه ئه نجامی داوه ، ئه وهش له کاتی کدا بوو که " ئازاری هه بوو ، و خه لکه کهش به داویدا به پیوه نویژیان ده کرد : ئه ویش ئاماژه ی بۆ کردن که دانیشن ، ئه وانیش دانیشتن ، و له کاتی کدا که نویژه که ی ته واو کرد فه رموی : " إن کدتّم انفاً لتفعلون فعل فارس و الروم : یقومون علی ملوکهم وهم قعود فلا تفعلوا ، إنما جعل الإمام لیؤتم به : فإذا رکع فارکعوا ، و إذا رفع فارفعوا ، و إذا صلی جالساً فصلوا جلوساً [أجمعون] " (۱۹).

واته : ئه وه نده ی نه ما بوو - پیش تۆزیک - کرداری فارس و رۆمه کان ئه نجام بدهن ، له وه ی که به سه ر سه رکرده کانیانه وه پاده وه ستان و ئه وانیش داده نیشتن ، ئه و کاره ئه نجام نه دن ، پیشنوویژ بۆ ئه وه دانراوه لاسایی و ئیقتدای پیوه بکریته وه ، ئه گهر کړنووشی برد ئیوهش کړنووش به رن ، وه ئه گهر هه ستایه وه پاش ئه وه هه ستنه وه ، وه ئه گهر نویژه که ی به دانیشتنه وه کرد ئیوهش هه مووتان به هه مان شیوه به دانیشتنه وه ئه نجامی بدهن .

نویژی نه خوش به دانیشتنه وه

(عمران) ی کورپی (حصین) ﷺ فه رمویه تی : " نه خوشی مایه سیریم (البواسیر) هه بوو ، پرسیارم له پیغمبهری خوا کرد ﷺ سه باره ت به چونیتی نویژکردنم ؟ فه رموی : " صل قائماً ، فإن لم تستطع فقاعداً ، فإن لن تستطع فعلی جنب " (۲۰) .

واته : به پیوه نویژه کانت ئه نجام بده ، ئه گهر نه توانی ئه وا به دانیشتنه وه ئه نجامیان بده ، دیسان ئه گهر نه توانی ئه وا له سه ر لا ئه نجامیان بده .

هه روه ها فه رمویه تی : " پرسیارم کرد له پیغمبهری خوا ﷺ سه باره ت به نویژی که سیك نویژه که ی به دانیشتنه وه ئه نجام بدات ؟ له وه لام دا فه رموی : " من صلی قائماً فهو أفضل ، ومن صلی قاعداً فله نصف أجر القائم ، ومن صلی نائماً } وفي رواية : مضطجعاً { فله نصف أجر القاعد " (۲۱) .

(۱۶) ووتی هه لێژارده ئه وه یه که : (الصلاة الوسطی) نویژی عه سره له لای زۆرینه ی زانایان " له وان ههش : (أبو حنیفة) و هاوه له که ی ، فه رموده یه کی زۆریش له و باره یه وه هاتوه که (الحافظ ابن کثیر) زۆریه ی هیناوه ته وه .

(۱۷) سورة البقرة ، الآية : (۲۳۸ و ۲۳۹) .

(۱۸) الترمذی و صححه ، و أحمد .

(۱۹) البخاری ، و مسلم ، و هو مخرج فی کتابی " إرواء الغلیل " تحت الحدیث (۳۹۴) .

(۲۰) البخاری و أبو داود و أحمد ، پیشه وا (الخطابی) فه رمویه تی : " مه به ست له فه رموده که ی (عمران) ئه وکه سه یه که له نویژی فه رزدا ده توانیت بووه ستی ، به لام نار هه حه ت ده بیته به وه ستانه ، بۆیه یه با داشتی دانیشتوو کراوه به نیوه ی پاداشتی وه ستاو تیایدا ، بۆ ئه وه ی بیته هاندهریک بۆی هه ولئ هه ستان بدات و ئارامیش بگریته له سه ر نار هه حه تیه کانی له گه ل په وایی دانیشتنی " ، پیشه وا (الحافظ) له " الفتح " (۶۸/۲) دا فه رمویه تی : " ئه وهش لیکدانه وه یه کی باشه " .

واته : ئه و كه سه ی به پاره ستانه وه نویژه كه ی ئه نجام بدات ئه وه چاكتره ، وه ئه و كه سه ش نویژه كه ی به دانیشتنه وه ئه نجام بدات ئه وه نیوه ی پاداشتی پاره ستاوی هه یه ، وه ئه و كه سه ش به هه لاثیانه وه { ئه وه نیوه ی پاداشتی دانیشتنه كه ی هه یه . مه به ستیش پیی - واته : كه سی هه لاثیاو - نه خو شه كه یه .

(أنس) ﷺ فرمویه تی : كۆمه لیک له موسلمانان به هوی نه خو شی یه وه به دانیشتنه وه خه ریکی ئه نجامدانی نویژه كانیان بوون كه پیغه مبهري خوا ﷺ به و شیوه یه چاوی كه وت پییان فرموی : " إن صلاة القاعد علی النصف من صلاة القائم " (۲۲).

واته : نویژی كه سیك كه به دانیشتنه وه نویژه كه ی ئه نجام بدات پاداشته كه ی نیوه ی نویژی كه سیك كه نویژه كه ی به هه ستانه وه ئه نجام بدات .

وه جار یکیان كه پیغه مبهري خوا ﷺ سه ردانی نه خو شیك ده كات ده بیینی له سه ر داپۆشه ریك - یفه بی یان به تانی یان هه رشتیک كه مرؤف خو ی پیداده پۆشی - نویژه كه ی ده كات ، ئه ویش لای دباو فرپی ده دات ، ئه م جار هه یان داریک دینی بو ئه وه ی نویژه كه ی له سه ر بکات ، جار یکی تر پیغه مبهري خوا ﷺ لای ده با و فرپی ده دات ، پاشان ده فه رموی : " صلّ علی الأرض إن استطعت ، وإلا فأومّ إيماءً ، واجعل سجودك أخفض من ركوعك " (۲۳).

واته : ئه گه ر توانیت له سه ر زهوی نویژه كه ت ئه نجام بده ، ئه گه ر نه ته نها به ئاماژه كردن نویژه كانت ئه نجام بده ، و با سوژده كانت نزمتر بن له كرنۆشه كانت .

نویژ له كه شتیدا

پیغه مبهري خوا ﷺ پرسیاوی لی كرا سه باره ت به نویژ له كه شتیدا ؟ فه رموی : " صلّ فیها قائماً ، إلا أن تخاف الغرق " (۲۴).

واته : نویژی تیدا بکه به پیوه ، ئیلا ئه گه ر ترسی ئه وه ت بوو بخنکییت .

وه کاتیک پیغه مبهري خوا ﷺ به سالدا چوو و پیربوو ، کۆله كه یه کی بو خو ی دانا بوو له شوینی نویژه كه ی و دهستی پیوه ده گرد (۲۵).

(۲۱) البخاري وأبو داود وأحمد .

(۲۲) أحمد وابن ماجه بسند صحيح .

(۲۳) الطبراني والبخاري وابن السمان في " حديثه " (۲ / ۸۲) والبيهقي ، وسنده صحيح كما بينته في " الصحیحة " (۳۲۳) .

(۲۴) البزار (۶۸) والدارقطني وعبدالغني المقدسي في " السنن " (۲ / ۸۲) ، وصححه الحاكم ، و وافقه الذهبي .

سوودیك : حوكمی نویژ كردن له فرۆكه دا هه مان حوكمی نویژی هه یه له سه فینه دا : كه به پیوه نویژ بکات ئه گه ر له توانیدا هه بوو ، ئه گینا به دانیشتنه وه نویژه كه ی ده كات و ته نها ئاماژه ده كات له كرنووش و سوژده كانیدا هه ره كو له پیشدا باسكرا .

(۲۵) أبو داود والحاكم وصححه هو والذهبي ، وقد خرجته في " الصحیحة " (۳۱۹) ، و " الإرواء " (۳۸۳) .

راوهستان و دانیشن له شه و نویژ دا

وه " پیغمبره خوا ﷺ شه وانیکه دریژ نویژی به پیوه ده کرد ، وه شه وانیکه دریژی تری به دانیشن وه نه نجام دها ، نه گهر به پیوه قورئانی ناو نویژه که ی بخویندایه نه و به پیوه کړنوشه کانی دهر د ، وه نه گهر به دانیشن وه قورئانه کانی بخویندایه هر به دانیشن وه کړنوشه کانی دهر د " (۲۶) .

وه " جاری واش هه بوو به دانیشن وه نویژه که ی نه نجام دها ، به هه مان شیوه خویندنه وه که شی ، تاكو نه و کاته ی که نزیکه ی سی یان چل نایه ت له خویندنه وه که ی ده مایه وه ، نه و کاته هه لده سا ، و به پیوه نه و نایه تانه ی ته و او ده کردن ، و پاشان کړنوش و سوژده کانی دهر د ، پاشان نه وه ی که له پرکاتی یه که مدا نه نجامی دابوو له پرکاتی دوو همیشه دوباره نه نجامی ده دانه وه " (۲۷) .

وه " له دوا دوی ته مه نیدا نویژه سوننه ته کانی به دانیشن وه نه نجام دها ، نه وه ش پیش کوچ کردنی بوو به سالیك " (۲۸) .

وه " شیوه ی دانیشن که شی چوارمشقی (یان : چوارچمکی) بوو " (۲۹) .

نویژ کردن به پیلاو ، و فه رمان پی کردنی

وه " هه ندیک جار به پی پی پته ی (به پی خواسی) راده وه ستا وه ندیک جاریش به پیلاوه وه " (۳۰) .

وه ریگه شی به و کرداره داوه بو ئوممه ته که ی و فه رموویه تی : " إذا صلی أحدکم فلیلبس نعلیه أو لیخلعهما بین رجلیه ، ولا یؤذی غیره " (۳۱) .

واته : نه گهر هه ر یه که له ئیوه ویستی نویژه که ی نه نجام بدات ، نه و با پیلاوه کانی له پی بکات ، یان دایان که نیته و له نیوان پیکانیدا دایان بنیته و که سیان پی نازار نه دات .

به لکو - هه ندیک جاریش - جه ختی له سه ر کردوون که نویژه کانیاں به پیلاوه وه نه نجام بدن ، هه روه کو فه رموویه تی : " خالفوا الیهود فإهم لا یصلون فی نعالهم ولا خفافهم " (۳۲) .

واته : پیچه وانه ی جوله که کان بن ، چونکه نه وان به پیلاوه وه یان به خوفه کانیاں وه نویژه نه نجام نادهن .

وه له وانیه هه ندیک جار پیلاوه کانی له پی دابکه ندایه له کاتی نویژ کردنیدا ، پاشان به رده وام ده بوو له نویژه که ی ، هه ر وه کو (أبو سعید) ی (الخدری) ﷺ بۆمانی ده گپریته وه و ده فه رموویت : " رۆژیکیان پیغمبره خوا ﷺ پیش نویژی بو ده کردن ، له ناو نویژه که ییدا بوو ، پیلاوه کانی داکه ند و له لای چه پی خویه وه داینان ، له کاتی که

(۲۶) مسلم وأبو داود .

(۲۷) البخاري ومسلم .

(۲۸) مسلم وأحمد .

(۲۹) النسائي وابن خزيمة في " صحیحه " (۱ / ۱۰۷ / ۲) و عبدالغني المقدسي في " السنن " (۱ / ۸۰) والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(۳۰) أبو داود وابن ماجه ، وهو حديث متواتر كما ذكر الطحاوي .

(۳۱) أبو داود والبخاري (۵۳ - زوائده) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

(۳۲) أبو داود والبخاري (۵۳ - زوائده) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

خه لکه که ئه وه یان بینی ئه وانیش به هه مان شیوه پیلاره کانیان داکه ند ، و پاشان که پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژه که ی بووه وه ، فه رموی : " ما بالکم ألقیتم نعالکم ؟ " ، واته : ئه وه چی بوو پیلاره کانتان داکه ند؟ ئه وانیش فه رمویان : که تۆمان بینی پیلاره کانت داکه ند ئیمه ش پیلاره کانمان داکه ند ، ئه ویش فه رموی : " إن جبریل أتانی فأخبرنی أن فیهما قدراً — أو قال : أذی — (وفي رواية : حثاً) فألقیتهما ، فإذا جاء أحدکم إلى المسجد ، فلینظر فی نعلیه ، فإن رأى قدراً — أو قال : أذی — (وفي الروایة الأخری : حثاً) ، فلیمسحهما ولیصل فیهما) " (۳۳).

واته : جبریل ﷺ له کاتی نویژدا هات بۆ لام و پی ی راگه یاندم که پیلاره کانم پیسیه کیان پیوه یه بۆیه منیش لامبردن ، جا ئه گه ره ریه که له ئیوه هات بۆ مزگه وت ، با بروانیته ژیر پیلاره کانی ، ئه گه ره پیسیه کیان پیوه بوو ، ئه وا بیانیه نی به زه ویدا ، و پاشان نویژه که ی پیوه بکات .

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ ئه گه ره پیلاره کانی دابکه ند بایه ئه وا له لای چه پی خویه وه دای ده نان (۳۴) ، وه ده یفه رموو : " إذا صلی أحدکم ، فلا یضع نعلیه عن یمنه ، ولا عن یساره فتکون عن یمن غیره ، إلا أن لا یكون عن یساره أحد ، ولیضعهما بین رجليه " (۳۵) .

واته : ئه گه ره ریه که له ئیوه ویستی نویژه که ی ئه نجام بدات ، ئه وا با پیلاره کانی له لای راستیه وه دانه نات ، وه نه شیخاته لای چه پیه وه له و کاته دا ده که ویته لای راستی یه کیکی تره وه ، جگه له و کاته ی که که س له لای چه پیه وه نه بیته ، وه با له نیوان پیکانیه وه دایان بنیته .

نویژکردن به سه ر مینه ره وه

" پیغه مبهری خوا ﷺ جاریکیان له سه ر مینه ره که ی نویژی ئه نجام دا ، (له رپوایه تیکدا هاتوه : که مینه ره که ی سی پله ی هه بوو) (۳۶) ، [له سه ر مینه ره که ی راوه ستا و ته کبیره ی ئیحرامی دابه ست ، و خه لکه که ش به دوایدا ته کبیره ی ئیحرامیان دابه ست] ، [پاشان هه ره له سه ر مینه ره که وه کړنووشی برد] ، و پاشان که راست بووه وه له کړنووشه که ی ، له مینه ره که دابه دوا دیته خواره وه تاكو سوژده که ی له بنه واو پایینه ی مینه ره که ی له سه ر زه وی ده بات ، پاشان ده گه رپه وه سه ره وه ، و [ئه وه ی له پکاتی یه که مدا کردوویه تی له پکاتی دووه میشدا ئه نجامی ده بات] ، تاكو به و شیوه یه کوتای به نویژه که ی دینی ، و رپوو ده کاته خه لکه که وه ده فه رموویت : " یاأیها الناس إنی صنعت لهذا لتأتوا بی ، ولتعلموا صلاتی " (۳۷) .

واته : ئه ی خه لکینه ! ئه و کاره م ئه نجام دا بۆ ئه وه ی چاوم لی بېرن وفیژی چونیتی نویژه که م بېن .

(۳۳) أبو داود وابن خزيمة والحاکم وصححه ووافقه الذهبي والنووي ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۸۴).

(۳۴) أبو داود وابن خزيمة والحاکم وصححه ووافقه الذهبي والنووي

(۳۵) أبو داود والنسائي وابن خزيمة (۱ / ۱۱۰ / ۲) بسند صحيح .

(۳۶) ئه مه یه سوننه ت له مینه ردا که ئه بی سی پله ی هه بیته ، نه ک زیاتر ، زیادکردنیش له سه ری بیدعه یه له سه رده می ئومه ویه کاندایا هینراوه ، ژۆرجاریش ده بیته هوی برینی ریزه کانی نویژ ، بۆ خو پزگار کردنیش له و شته ئه وه یه که له لای خوړئاوی مزگه وته که دابنریت ، میجرأبیش بیدعه یه کی تره ، هه روه ها به رزکردنه وه شی وه کو به له کۆنه یه ک (الشرفه) ووتار خوینه که ش به هوی په یژه یه کی لکاو به دیواره که ده چیته سه ری ! وه باشترین پیکه و پێبازیش پێبازی پیغه مبه ره ﷺ . { بگه پزیره وه بۆ : " الفتح " (۲ / ۳۳۱) } .

(۳۷) البخاري ومسلم والروایة الأخری له وابن سعد (۱ / ۲۵۳) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۵۴۵) .

به ره به ست ، و واجب بوونی

" پیغه مبهری خوا ﷺ نزیك له به ره به سته که ی راده وه ستا ، و دووری نیوان ئه و و ئه و دیواره ی که ده یکرد به به ره به ست سی بالّ ده بوو " (۳۸) ، وه " له نیوان سوژده که ی و ئه و دیواره ی که ده یکرد به به ره به ست پیره وی شه کیك بوو " (۳۹) .

وه ده یشی فه رموو : " لا تصل إلا إلى ستره ، ولا تدع أحداً يمر بين يديك ، فإن أبى فالتقاتله ؛ فإنّ معه القرين " (۴۰) .

واته : نویژ مه که ئیلا رووه و به ره به ستیک نه بی ، ریگه ش به که س مه ده به به ره به ستدا تیپه ریّت ، ئه گه ره هر سوربوو له سه ر پوشتن ئه و له گه لیدا بجه نگی ، چونکه شه ی تانی له گه لدا یه .

هه ره ها ده یفه رموو : " إذا صلى أحدكم إلى ستره ؛ فليدن منها ، لا يقطعن الشيطان عليه صلاته " (۴۱) .

واته : ئه گه ره یه کیك له ئیوه رووه و به ره به ستیک نویژی کرد ، با لّ ی نزیك بیته وه ، نه کو شه ی تان نویژه که ی پی بپریت .

وه " هه ندیک جار له کاتی نویژ کردنیدا هه ولّی ده دا کۆله که ی مزگه وته که بکات به به ره به ست " (۴۲) .

وه " ئه گه ره هاتوو نویژی له ده شتی کدا ئه نجام بدایه و هیچ شتی ک نه بوا یه بیکات به به ره به ست ، خه نجه ریکی له به ره به ستدا به زه ویدا ده چه قاند پاشان نویژی رووه ئه و خه نجه ره ده کرد و خه لکه که ش به دوا یدا بوون " (۴۳) وه هه ندیک جار " و لآخه که ی لابه لا داده نا و رووی لّی ده کرد له نویژه که یدا " (۴۴) ، ئه مه نویژ له په چه ی ووشت (أعطان الإبل) ناگریته وه ، چونکه

(۳۸) البخاري وأحمد .

(۳۹) البخاري ومسلم .

(۴۰) ابن خزيمة في " صحيحه " (۱ / ۹۳ / ۱) بسند جيد .

(۴۱) أبو داود والبخاري (ص ۵۴ — زوائد) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي والنوي .

(۴۲) ده لیم : دانانی سوتره پیویسته له سه ر پیشنوویژ بیّت ، یان نویژگه ره به ته نها ، با له مزگه وتیکی گه وره شدا بیّت . (ابن هانی) له " مسائل " هکانیدا له " إمام أحمد " وه ، له (۱ / ۶۶) فه رموو یه تی : " رأسي أبو عبدالله (يعني : الإمام أحمد) يوما وأنا أصلي وليس بين يدي ستره — و كنت معه في المسجد الجامع — فقال لي : استتر بشيء . فاستترتُ برجل " .

ده لیم : له م روودا وه دا ئه وه مان بۆ ده ره ده که ویّت که پیشه وه (أحمد) مه به ستی ئه وه یه که جیاوازی نییه له نیوان مزگه وتی بچوک و مزگه وتی گه وره دا ، له دانانی سوتره دا ، ئه وه ش ووته یه کی په وایه .

ئه مه ش یه کیکه له و کردارانه ی که زۆربه ی نویژگه ران تییدا که مه ره خه من پیشنوویژ بی یان مه ئوموم ، له هه موو ئه و ولاتانای که تیا یاندا گه راوم ، یه کیك له و ولاتانه سعودیه یه که بۆ یه که م جار پیم پی درا تیا یدا بسورپیمه وه له مانگی ره جه ب سالی (۱۴۱۰ هـ) دا بوو ، بۆیه پیویسته له سه ر زانایان موسلوانان ئاگادار بکه نه وه ، و هانی خه لکی بده ن بۆی ، و ئه حکامه کانی بۆ موسلمانان روون بکه نه وه ، ئه بی ئه وه ش بزانیّت که ئه و ئه حکامانه که عبه و مزگه وتی پیغه مبهری خواش ﷺ ده گریته وه .

(۴۳) البخاري ومسلم وابن ماجه .

(۴۴) البخاري وأحمد .

پیچه وانه یه تی ، و " پیغه مبهري خوا ﷺ نه هی لی کردوه " (۴۵) ، وه هندیك جاریش " زینی و لاخه که ی ریك ده خست و پوی لی ده کرد له نویژه که یدا " (۴۶) .

وه ده یفرموو : " إذا وضع أحکم بین یدیه مثل موخرة الرحل (۴۷) فلیصل ولا یبالی من مرّ وراء ذلك " (۴۸) .

واته : ئەگەر هه ریه ک له ئیوه وه کو ئه و داره ی له به رده ستدا بی که له دو او وه ی زینی و لاخدا هه یه ، ئه و با نویژه که ی بکات و ه یچ باکیکی نه بی به و که سانه ی که به و دیوی به ربه سته که دا ده پۆن .

وه " جاریکیان پیغه مبهري خوا ﷺ پوه و داریک نویژی ده کرد " (۴۹) ، وه " جاری واش هه بوو پوه و جیگه خه و تنه که ی نویژی ده کرد ، و (عائشة) ش به سه ریه وه پاکشابوو [له ژیر لیغه که ی دا] " (۵۰) .

پیغه مبهري خوا ﷺ پبی به ه یچ نه ده دا به به ینی ئه و و به ربه سته که یدا تیپه ر بییت ، جاریکیان " پیغه مبهري خوا ﷺ نویژی ده کرد ، شه کیك ویستی به به رده ستیدا تیپه ر بیی ، به لام پیغه مبهري خوا ﷺ ده ست پیش خه ربوو (سابقها) ، به شیوه یه ک سکی به دیواره که وه لکاند ، و [وای لی کرد به پشتیدا تیپه ر بیی] " (۵۱) .

وه " جاریکیان له نویژیک له نویژه فره زه کانیدا بوو ده ستی کیشایه وه ، پاشان که لی بووه وه ، ووتیان : ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ ! ه یچ له نویژ گۆرا ؟ فره مووی : " لا ، إلا أن الشيطان أراد أن یمرّ بین یدی فخنقته حتی وجدت برد لسانه علی یدی ، وأمّ الله لولا ما سبقنی إليه أخي سليمان ؛ لارتبط إلى سارية من سواری المسجد حتی یطیف به ولدان أهل المدينة [فمن استطاع أن لا یحول بینة و بین القبلة أحد فلیفعل] " (۵۲) .

واته : نه خیر ، ئه وه نه بییت شه یتان ویستی به به رده ستدا بروات ، منیش چنگم له نا قیره ی نا تاكو ساردی زمانیم له سه ر ده ست هه ست پی کرد ، سویندی بی به خوا ئەگەر پارانه وه ی پیغه مبهري (سليمان) ی برام نه بوایه که پیش من له خوا پارایه وه ، ده به سترا یه وه به کۆله که یه ک له کۆله که کانی مزگه وت ، تاكو منداله کانی مه دینه به ده وریدا بسوورایانه وه ، [بویه هه رکه س له ئیوه توانی که س به به ینی ئه و و قبیله که یدا بروات ، با ئه و کاره ئه نجام بدات] .

(۴۵) البخاري وأحمد .

(۴۶) ومسلم ابن خزيمة (۹۲ / ۲) و أحمد .

(۴۷) بضم الميم وكسر الخاء وهززة ساكنة ، به چهند شیوه یه کی تریش ده خوینریته وه : واتا که شی : ئه و داره یه که له پشکه ی زینی و لاخدا هه یه .

(۴۸) مسلم وأبو داود .

(۴۹) النسائي ، وأحمد بسند صحيح .

(۵۰) البخاري ومسلم وأبو يعلى (۳ / ۱۱۰۷ — مصور المكتب الإسلامي) .

(۵۱) ابن خزيمة في " صحيحه " (۱ / ۹۵) ، والطبراني (۳ / ۱۴۰) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۵۲) أحمد والدارقطني والطبراني بسند صحيح ، وهذا الحديث قد ورد معناه في " الصحيحين " وغيرهما عن جمع من الصحابة ، ئه مه ش یه کیکه له و فره مووده زۆرانه ی که کۆمه له ی قادیانیه کان بروایان پی نییه ، چونکه بروایان به جیهانی جنۆکه نییه که باسی له قورئانی پیروز و سوننه تدا هاتوه ، پیگه شیان بۆ ره دکردنه وه ی فره مووده کاندانانراوه ئه وه یه که ئەگەر له قورئانی پیروزدا بییت ، رافه ی ده که ن به پیچه وانه وه ، بۆ نمونه : خوی په ره وردگار فره موویه تی : ﴿ قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنَّ ﴾ (سورة الجن: ۱) . ده لئین : واته : له مرؤف ! ووشه ی (الجن) به هاوشیوه ی ووشه ی (الإنس) داده ن ! به و کرداره شیان دور که وتننه وه له زمانه وانئ و شه ریه ت ، وه ئەگەر له سوننه تدا بوو : ئه و واژه یه کی نارپه وای ده که ن به پیچه وانه وه ی مه به ستی فره مووده که ، ئه مه ئەگەر بتوانن ، به لام ئەگەر نه یاتوانی ئه وه بکه ن ئه و : چهند ئاسانه له لایان فره مووده که ره تبه که نه وه و حوکمی نارپه وایی به سه ردا بدن " با هه موو زانایانی فره مووده ش کۆرپان له سه ر وه رگرتنی و به (صحيح) ی بزائن ، و ئوممه تیش له گه ل زانایان هاو ده نگ بن ، یان به (متواتر) یش دابنریت . خوی په ره وردگار هیدایه تیان بدات .

وه دهیفرموو: " إذا صلى أحدكم إلى شيء يستره من الناس فأراد أحد أن يجتاز بين يديه فليدفع في نحره [وليدراً ما استطاع] وه له رپوایه تیکی تردا هاتووه: " فليمنعه مرتين " له رپوایه تیکی تریشدا هاتووه: " فإن أبى فليقاتله فإنما هو شيطان " (۵۳).

واته: ئەگەر هه ریه ک له ئیوه نویژی رووه و به ربه ستیک ده کرد پێگربوو له هاتووچۆی خه لکی به به ر دستیدا ، وه که سیک و یستی به به رده ستیدا تیپه ر بێ ، با ده ست بنات به سنگیه وه ، [وه تا ده توانی دووری خاته وه] له رپوایه تیکی تردا هاتووه: با رپی لئ بگریت ، دوو جار ، ئەگەر هه ر سوور بوو له سه ر پۆشتن با له گه لیا بجه نگی ، چونکه ئەوه شه ی تانه .

وه دهیفرموو: " لو يعلم المار بين يدي المصلي ماذا عليه لكان أن يقف أربعين خيراً له من أن يمر بين يديه " (۵۴)

واته: ئەگەر ئەو که سه ی که به به رده ست نویژگه ردا تیپه ر ده بیته بزانیته چه ند تاوانی له سه ره ، ئەوا ئەگه ر چل بووه ستایه زۆر باشتر بوو بۆی له وه ی که به به ر ده ستی دا بروات .

چی نویژ ده بریته ، و ده بیته هوی به تال بوونه وه ی

وه دهیفرموو: " يقطع صلاة الرجل إذا لم يكن بين يديه كآخرة الرجل : المرأة [الحائض] (۵۵) والحمار والكلب الأسود " .

واته: ئەوه ی که نویژ به نویژگه ر ده بریته و به تالی ده کاته وه - ئەگه ر وه کو پاشکۆی زینی و لآخی له به ر ده ستدا نه بیته - ئا فره تی با لئ ، و گو ی درێژ ، و سه گی ره ش ، (أبو ذر) ﷺ: فه رمووی: ئەه ی پیغمبهری خوا ﷺ چ جیا وازیه کیان هه یه ره ش بئ یان سوور؟ ئەویش فه رمووی: " الكلب الأسود شيطان " (۵۶).

واته: چونکه سه گی ره ش شه ی تانه .

نویژ کردن رووه و گوپ

پیغمبهری خوا ﷺ نه ه ی کردووه له نویژ کردن رووه و گوپ و فه رموویه تی: " لا تصلوا إلى القبور ولا تجلسوا عليها " (۵۷).

واته: رووه و گوپ نویژ مه که ن ، و له سه ره ی شیان دامه نیشن .

(۵۳) البخاري ومسلم .

(۵۴) البخاري ومسلم ، وهذه الرواية لابن خزيمة (۱ / ۹۴ / ۱) .

(۵۵) واته: ئا فره تی با لئ بوو ، مه به ست لیتره دا به ووشه ی (القطع): پوچه لکردنه وه یه ، به لام: ئەو فه رمووده یه ی که ده لئیت " لا تقطع الصلاة شيء " فه رمووده یه کی (ضعيف) ه هه ره وه کو له " تمام المنة " (ص ۳۰۶) و جگه له ویش دا هاتووه .

(۵۶) مسلم وأبو داود وابن خزيمة (۱ / ۹۵ / ۲) . و بروانه کتیبی " تحذیر الساجد من اتخاذ القبور مساجد " و " أحكام الجنائز و بدعها " که هه ردوکیان له نووسینی خو من .

(۵۷) مسلم وأبو داود وابن خزيمة (۱ / ۹۵ / ۲) . و بروانه کتیبی " تحذیر الساجد من اتخاذ القبور مساجد " و " أحكام الجنائز و بدعها " که هه ردوکیان له نووسینی خو من .

نیهت ﴿ نیازی دل ﴾ (۵۸)

وه پیغمبهری خوا ﷺ دهیفرموو : " إنا الأعمال بالنیات وإنما لكل امرئ ما نوى " (۵۹).

واته : کرده وه و په رسته شه کان ته نها به نیه ته وه ده بن ، وه هه موو که سیکیش ته نها ئه وه ی بو هه یه که نیه تی لی هینا وه .

دابہ ستنی نویژ و تهكبيره ی ئیحرام ﴿ الله أكبر ﴾

پاشان پیغمبهری خوا ﷺ نویژه که ی داده به ست به ووتنی : (الله أكبر) (۶۰) ، وه فه رمانیشی به م کاره کردوه به و پیا وه ش که نویژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، هه روه که له پیشدا باسی لیوه کرا و پئی فه رموی : " إنه لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى يتوضأ فيضع الوضوء مواضعه ثم يقول : الله أكبر " (۶۱) .

واته : بی گومان نویژی هه یچ که سیک دروست نیه ، تاكو هه موو ئه ندانه کانی ده ست نویژی هه روه کو چۆن فه رمانی پئی کرا وه نه شوات ، و پاشان نه لی : (الله أكبر) .

وه دهیفرموو : " مفتاح الصلاة الطهور وتحريمها (۶۲) التكبير وتحليلها التسليم " (۶۳) .

واته : کللی کردنه وه ی نویژ ده ست نویژه ، و قه ده غه کاری هه موو شتیک که خوی په روه ردگار قه ده غه ی کردون له نویژدا تهكبيره ی ئیحرامه ، و حه لال کاری هه موو ئه و شتانه ش که خوی په روه ردگار له ده ره وه ی نویژدا حه لالی کردون سه لام دانه وه یه .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ دهنگی به رز ده کرده وه له کاتی تهكبيره ی ئیحرامدا ، بو ئه وه ی ئه وانیه که به دوایدا نویژ ده که ن گوئیان له دهنگی بی " (۶۴) .

هه روه ها " پیغمبهری خوا ﷺ له کاتیک دا که نه خۆش ده که وت ، (أبو بكر) ﷺ دهنگی به رز ده کرده وه بو ئه وه ی دهنگی تهكبيره کانی پیغمبهری خویان ﷺ پئی بگه یه نیت " (۶۵) .

(۵۸) پیشه وا (النووي) له " روضة الطالبين " (۱ / ۲۲۴) دا فه رمویه تی : " والنية : هي القصد ، فيحضر المصلي في ذمته ذات الصلاة وما يجب التعرض له من صفتها ؛ كالظهيرية والفرضية وغيرها ، ثم يقصد هذه العلوم قصداً مقارناً لأول التكبير " .

(۵۹) البخاري ومسلم وغيرهما ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۲) .

(۶۰) مسلم وابن ماجه ، له م فه رموده دا ئامازه یه کی تیدایه بو ئه وه ی که پیغمبهری خوا ﷺ نویژه که ی ده ست پئی نه کرد به وه ی که ده لئین : " نیه تمه نویژی ... " هند ، به لکو ئه و ووته یه یان بیدعه یه به کۆرای زانایان ، و جیاوازیان له وه دایه که ئایا ووتنی چاکه یان خراپه ، به لام ئیمه ده لئین : هه موو بیدعه یه که له عبادته تا گومرایی به " له به ر گشتیتی ئه و فه رموده یه ی پیغمبهری خوا ﷺ که فه رمویه تی : " وكل بدعة ضلالة ، وكل ضلالة في النار " باسکردنی ئه م بابه ته ش به تیر و ته سه لی ئیره جیگه ی نییه .

(۶۱) الطبراني بإسناد صحيح .

(۶۲) (تحريمها) واته : حه رامکردنی ئه و کردارانه ی که خوی په روه ردگار حه رامی کردوه ، هه روه ها (تحليلها) : حه لالکردنی ئه و کردارانه ی که خوی په روه ردگار حه لالی کردوه له ده ره وه یدا ، مه به ستیش به (تحريم و تحليل) : (حه رام و حه لاله) . هه روه ها فه رموده که به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ده رگای نویژ داخراوه و نویژگه ر ناتوانیت بیکاته وه به ده ست نویژ نه بییت " هه روه ها به لگه یه له سه ر ئه وه ی که حه رامکردنه کان به (الله أكبر) کرداره کان له نویژدا ده ست پئی ده کات ، ده رچونیش لیایان به سه لام دانه وه یه له نویژه که ت ، ئه مه ش بوچونی زۆربه ی زانایانه (الجمهور) .

(۶۳) أبو داود والترمذي والحاكم و صححه ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۰۱) .

(۶۴) أحمد والحاكم ، و صححه ؛ ووافقه الذهبي .

وه دهیفرموو : " إذا قال الإمام : الله أكبر فقولوا : الله أكبر " (٦٦) .

واته : نهگه پيشنويز وتی : الله أكبر ، ئیوهش به دوايدا بلین : الله أكبر .

چونیتی دهست بهرزکردنه وه

وه " پیغمبهری خوا ﷺ جاری وا هه بوو دهستهکانی له گه له تهكبيره ی ئیحرامدا بهرزده کردنه وه (٦٧) ، جاری

واش هه بوو دواي تهكبيره ی ئیحرام بهرزى ده کردنه وه (٦٨) ، وه جاری تری واش هه بوو له پيش تهكبيره ی ئیحرام بهرزى ده کردنه وه " (٦٩) .

به شیوهیهك " بهرزى ده کردنه وه په نجهکانی دهستی تیايدا ده کردنه وه ، ﴿بى نه وهی له یه کترجیايان بکاته وه ، وه نهیشی ده بهستن﴾ " (٧٠) .

وه " تاكو ئاستی شانەکانی بهرزى ده کردنه وه (٧١) ، وه له وانەشه بهرزى بکردنایه ته وه تاكو ئاستی نه رمه ی گوێکانی " (٧٢) .

دانانی دهستی راست له سهر دهستی چهپ و فه رمان پي کردنی

وه " پیغمبهری خوا ﷺ دهستی راستی ده خسته سهر دهستی چهپی " (٧٣) ، وه دهیفرموو : " إنا معشر الأنبياء أمرنا بتعجيل فطرنا وتأخير سحورنا ، وأن نضع أيماننا على شمائلنا في الصلاة " (٧٤) .

واته : ئیمه کۆمه لی پیغمبهران فه رمانمان پی کراوه به په له کردن له بهربانگ و دواخستنی پارشیو ، له گه له دانانی دهستی راستمان له سهر دهستی چهپ له نویژدا .

وه " جارێکیان به لای پیاویکدا تیپه ده بییت ، خه ریکی نویژکردنه و دهستی چهپی له سهر دهستی راستی داناوه ، نه ویش هه ردوو دهستی له سهر یه که لاده با و جارێکی تر دهستی راستی له سهر دهستی چهپی داده نیت " (٧٥) .

دانانی هه ردوو دهست له سهر سنگ

وه " پیغمبهری خوا ﷺ دهستی راستی ده خسته سهر پشتی دهست و مه چهک و باسکی دهستی چهپی " (٧٦) ، و " فه رمانیشی به هاوه لانی کردوو به و کرداره " (٧٧) ، وه " جاری واش هه بوو دهستی چهپی به دهستی راستی ده گرت " (٧٨) .

(٦٥) مسلم والنسائي .

(٦٦) أحمد والبيهقي بسند صحيح .

(٦٧) البخاري والنسائي .

(٦٨) البخاري والنسائي .

(٦٩) البخاري وأبو داود .

(٧٠) أبو داود وابن خزيمة (١ / ٦٢ / ٢ و ١ / ٦٤) وتمام ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(٧١) البخاري والنسائي .

(٧٢) البخاري وأبو داود .

(٧٣) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٥٢) .

(٧٤) ابن حبان والضياء بسند صحيح .

(٧٥) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

وه " پیغہ مبری خوا ﷺ دوو دهستی له سهر سنگی داده نا " (۷۹) .

وه " نه هیشی ده کرد له دانانی دهسته کان له ناستی که له که (الإختصار : واته : دانانی دهسته کان له سهر یان له ناستی که له که) له کاتی نویژدا " (۸۰) ، و ههر ئەم شیوه دانانه شه نه هی لی ده کرد (۸۱) .

ته ماشاگردنی شوینی سوژده و دلگری ﴿ الخشوع ﴾ له نویژدا

وه " پیغہ مبری خوا ﷺ له کاتی نویژکردندا سه ری داده نواند ، وچاوی ده برپه زوی " (۸۲) ، و " کاتی کیش پوشته که عبه وه له شوینی سوژده که ی زیاتر ته ماشای هیچ شوینیکی تری نه ده کرد تاکو له که عبه ده رچوو " (۸۳) ، وه فه رمویی : " لا ینبغی أن یكون فی البیت شیء یشغل المصلی " (۸۴) .

واته : نابی له مالدا هیچ شتی که ه بیته سه رقالی نویژگر بکات له کاتی نویژه که یدا .

(۷۶) أبو داود والنسائي وابن خزيمة (۱ / ۵۴ / ۲) بسند صحيح ، وصححه ابن حبان (۴۸۵) .

(۷۷) مالك والبخاري وأبو عوانة .

(۷۸) النسائي والدارقطني بسند صحيح ، ئەم فه رموده یه به لگه یه له سهر ئەوه ی که ده ست گرتن به و شیوه یه سوننه ته ، وه له فه رموده ی یه که مدا دانانی ده ست سوننه ته ، که واته هه ردوو شیوه که سوننه تن ، به لام کۆکردنه وه له نیوان دانان و گرتندا که هه ندیک له حنه فه یه مه زه به کان به باشیان داناه ، بیدعه یه و ، شیوه که شی هه روه که ده لئین ئەوه یه : که دهستی راستی له سهر دهستی چه پی دابنات ، و به چه نجه توتوه و په نجه گه وره که ی دهستی راستی باسکی دهستی چه پی بگریته ، و سی په نجه که ی تری له سهر دابنات : هه روه که له " حاشیه ابن عابدين " (۱ / ۴۵۴) دا هاتوه ، جا به وه هه لئه خه له تیبته که هه ندیک له دوایینه کان ووتویانه .

(۷۹) أبو داود وابن خزيمة في صحيحه (۱ / ۵۴ / ۲) وأحمد وأبو الشيخ في " تاريخ أصبهان " (ص ۱۲۵) ، (الترمذي) ش یه کیک له (سند) ه کانی به (حسن) زانیوه و ، واتا که شی له " الموطأ " و (البخاري) ش له " صحيح " ه که یدا ، ئەگه ر که سینک تی بفریته ، وه به تیرو ته سه لیش له " أحكام الجنائز " (ص ۱۱۸) دا باسم له (سند) ه کانی ئەم فه رموده یه کردوه .

بیرخستنه وه یه که : ئەوه ی که سه لمینراو وارده له پیغہ مبری خواوه ﷺ دانانی دهسته کانه له سهر سینگ ، ئەوه ش که پیچه وانه ی ئەمه بیته یان (ضعیف) ه یان هیچ بنه وایه کی نییه ، پیشه و (إسحاق بن راهويه) کرداری به م سوننه ته کردوه هه روه که (المروزي) له " المسائل " (ص ۲۲۲) دا فه رمویی ته : " إسحاق وه تری پی ده کردین ... و دهسته کانی له قنوت دا به رز ده کرده وه ، قونوتیشی پیش کپنوشه کانی ده کرد ، وه دهسته کانی له سهر مه مکه کانی یان له خوار مه مکه کانی داده نا " ، به هه مان شیوه ش ووته ی (قاضي عیاض المالکي) یه له " مستحبات الصلاة " له په رتوکی " الإعلام " (ص ۱۵- الطبعة الثانية-الرباط) که فه رمویی ته : " وه دانانی راسته له سهر پشتی دهستی چه پی له نزیک گه رده ندا " .

نزیکیش له م ووتیه : ئەوه یه که له (عبدالله) ی کوری پیشه و (أحمد) له " مسائل " ه کانی دا له (ص ۶۲) دا فه رمویی ته : " باوکم ببنی ئەگه ر نویژی بگردایه دهستیکی له سهر دهسته که ی تری داده نا له سه روی ناووکوه " . وه بروانه : " إرواء الغلیل " (۳۵۳) .

(۸۰) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۷۴) .

(۸۱) أبو داود والنسائي وغيرهما .

(۸۲) البيهقي والحاكم وصححه وهو كما قال ، و لهذا الحديث شاهد من حديث عشرة من أصحابه ﷺ ، رواه ابن العساكر (۱۷ / ۲۰۲ / ۲) . وانظر " الإرواء " (۳۵۴) .

(۸۳) البيهقي والحاكم وصححه وهو كما قال .

بیرخستنه وه یه که : له م دوو فه رموده وه (واته : ژماره : ۸۲ ، و ۸۳) : ئەوه مان بۆ ئاشکرا ده بیته که سوننه ت ئەوه یه نویژگر چا و بریته شوینی سوژده که ی له زوی دا ، ئەوه ش که هه ندیک له نویژگه ران ده یکه ن له نوقاندنی چاوه کانیان له نویژدا ، له سوننه تدا نییه ، باشترین پیچکه و پیاویش پیاویش که ی پیغہ مبری خوایه ﷺ .

(۸۴) أبو داود وأحمد بسند صحيح ، وهو مخرج في " صحيح سنن أبي داود " (۱۷۷۱) ، مه به ستیش له وشه ی (البیت) لیژده دا : که عبه یه ، هه ر وه که هوکاری ووتنی فه رموده که ئاماژه ی بۆ ده کات .

وه " نهی ده کرد له چاو گێران به ئاسماندا " (٨٥) ، وه جهختیشی له سه ر ئه م قه ده غه کردنه ده کرد ، تاكو فه رمووی : " لبتنهین أقوام یرفعون أبصارهم إلى السماء في الصلاة أو لا ترجع إليهم [وفي رواية : أو لتخطفن أبصارهم] " (٨٦)

واته : کۆمه له که سانیک هه ن له کاتی نویژدا چاو به ئاسماندا ده گێرن ، واز ده هینن یان خوای په روه ردگار بینایان لی بسینیتته وه .

وه له فه رمووده یه کی تر دا هاتووه : " فإذا صليتم فلا تلتفتوا فإن الله ينصب وجهه لوجه عبده في صلاته ما لم يلتفت " (٨٧)

واته : ئه گه ر نویژتان کرد ، ئه وا چاو مه گێرن و لامه که نه وه به م لاو به و لا دا ، چونکه خوای په روه ردگار پوو له پوو ی به نده که ی ده کات له نویژه که یه به مه رجی چاونه گێری به م لاو به و لا دا (واته : لا نه کاته وه) . وه سه باره ت به لا کردنه وه ش ده یفه رموو : " اختلاسٌ يختلسه الشيطان من صلاة العبد " (٨٨) . واته : دزی یه که شه یان له نویژی به نده کانی خوای په روه ردگار ده ی دزی ت .

وه فه رمووی ته ی : " لا يزال الله مقبلاً على العبد في صلاته ما لم يلتفت فإذا صرف وجهه انصرف عنه " (٨٩) . واته : خوای په روه ردگار پوو ی له به نده که یه ته ی له نویژه که یه ، تاكو به نده پوو ی لی وه رنه گێری ت ، ئه گه ر به نده پوو ی وه رگێرا ، ئه وا خوای په روه ردگار یش پوو ی لی وه رده گێری .

وه " نه هیشی کردووه له سه شت : سوژده بردن وه کو ده نووک دانی که له شه یز له زهوی له کاتی خواردنیدا ، و دانسیستن وه کو دانیشننی سه گ بی ت له کاتی ته حیا ته کاندای ، و لا کردنه وه له نویژدا وه کو لا کردنه وه ی ریوی " (٩٠) . وه ده یفه رموو : " صل صلاة مودع كأنك تراه فإن كنت لا تراه فإنه يراك " (٩١) .

واته : نویژیک بکه وه کو نویژی مالئاوایی کاریک و ابی ت ، هه روه کو خوای په روه ردگار ببینیت ، چونکه ئه گه ر تو خوای په روه ردگار نه ببینیت ، ئه و تو دبینیت .

وه ده یفه رموو : " ما من امرئ تحضره صلاة مكتوبة فيحسن وضوءها وخشوعها وركوعها إلا كانت كفارة لما قبلها من الذنوب ما لم يؤت كبيرة وذلك الدهر كله " (٩٢) .

واته : هه یچ موسلمانیک نیه کاتی نویژیک فیه رزی به سه ردا بی ت ، و ده ستنویژه که ی به باشی بشوات ، و دلگزیشی هه بی ت (الخشوع) ، و کړنووشه کانیشی به ته وای بیات ، ئیلا ئه و نویژه ده بی ت به که ففاره ته ی ئه و تاوانانه ی پیش ئه و نویژه ی ، به مه رجیک تاوانیک گه وره ی ئه نجام نه دا بی ت ، ئه م کرداری لیخو شبوونه ش بو هه مو نویژه کانه به دریزیی سال .

(٨٥) البخاري وأبو داود .

(٨٦) البخاري ومسلم والسراج .

(٨٧) الترمذي والحاكم وصحاحه . " صحيح الترغيب والترهيب " (٣٥٣) .

(٨٨) البخاري وأبو داود .

(٨٩) رواه أبو داود وغيره وصححه ابن خزيمة وابن حبان " صحيح الترغيب و الترهب " (٥٥٥) .

(٩٠) أحمد وأبو يعلى ، " صحيح الترغيب و الترهب " (٥٥٦) .

(٩١) الملخص في " أحاديث منتقاة " ، والطبراني والرويانسي ، والضياء في " المختارة " ، وابن ماجه وأحمد ، وابن عساكر ، وصححه الهيثمي الفقيه في " أسنى المطالب " .

(٩٢) مسلم .

وه جاريکیان " پیغه مبهري خوا ﷺ کراسیکی گولدارى صوفینی له بهردابوو ، له نویژه کهیدا سهیریکی نه و گولانه ی کراسه که ی کرد ، کاتی که له نویژه که ی بووه وه ، فهرموی : " اذهبوا بحمیصتی ^(٩٣) هذه إلى أبي جهنم واثنوني بأبجانیه (٩٤) أبي جهنم فإنها ألهمتني أنفأ عن صلاتي (وفي رواية : فإنني نظرت إلى علمها في الصلاة فكاد يفتني) " ^(٩٥) .

واته : نه م کراسه گولداره م بهرن بو (أبي جهنم) ، و کراسه ساده کهیم بو بینن ، چونکه پیش که میک سهرقالی کردم له نویژه که م ، وه له ریوایه تیکی ترده هاتوو : چونکه سهیری گوله کانیم له کاتی نویژه که مدها کرد ، وه ختبوو تووشی سه رگه ردانیم بکات له نویژه که م .

وه " (عائشة) کراسیکی گولدارى هه بوو هه لوسرا بوو له شوینیک له ماله کهیدا ، نه و شوینه له شوینی خوگورین ده چوو ، یان کؤگا (مه خز نهیه کی) بچوک بوو ، پیغه مبهري خوا ﷺ پووی له و شوینه ده کرد له کاتی نویژدا ، جاريکیان فهرموی : " أخريه عني ؛ [فإنه لا تزال تصاوريه تعرض لي في صلاتي] " ^(٩٦) .

واته : دووری خهروه وه لیم ، چونکه وینه کانی به بهرده وامی دینه پیش چاوم له کاتی نویژه کانمدا . وه ده یفه رموو : " لا صلاة بحضرة طعام ولا وهو يدافعه الأخبثان " ^(٩٧) .

واته : له کاتی ئاماده بوونی خواردندا نابیت نویژ نه نجام بدریت ، وه له کاتی کیشدا که پیسی و میز زوری پیهیناون (واته : له کاتی تهنگه تاویدا) .

زیکره کانی دهست پیکردنی نویژی

پاشان پیغه مبهري خوا ﷺ نویژی دهست پی ده کرد به چه ند زیکریکی جوړاوجوړ ، شوکری خوی پهره ردگاری تیدا ده کرد ، و ته مجید و ستایشی خوی پهره ردگاری ده کرد ، وه فه رمانیشی به و پیاوه کردوه که نویژه که ی به ته وای نه نجام نه دا ، و پیی فهرموو : " لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى يكبر ويحمد الله جل وعز ويشي عليه ويقرأ بما تيسر من القرآن . . . " ^(٩٨) .

واته : نویژی هچ که سیك ته و او نابیت ، تاكو ته کبیره ی ئیجرام بو نویژ دانه به ستیت ، و شوکر و ستایشی خوی پهره ردگاری تیدا نه کات ، وه نه وهش که ده یتوانیت له قورئان بیخوینیت . جاریک نه مه و جاریکی تر نه ویتریانی ده خوینده وه ، و ده یفه رموو :

١ - " اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا تَقْنِي الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ الْخَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ " ، نه م زیکره ی له نویژه فه رزه کان دا ده خوینده وه ^(٩٩) .

^(٩٣) کراسیکه له (خز) ، یان له صوف دروست کراوه وگولداره .

^(٩٤) کراسیکی نه ستوری بی نه خشه .

^(٩٥) البخاري ومسلم ومالك . وهو مخرج في " الإرواء " (٣٧٦) .

^(٩٦) البخاري ومسلم و أبو عوانة ، لیره دا پیغه مبهري خوا ﷺ فه رمانی به وه نه کرد نه و وینانه دابگیرین و پارچه پارچه بکرین ، به لکو به وه وه وهستا که لابخرین " چونکه - والله أعلم - وینه ی گیاندار نه بوون ، به به لگه ی نه وه ی که پیغه مبهري خوا ﷺ هه ندیک وینه ی تری پارچه پارچه کردوه " هه روه کو له چنده ها فه رموده دا له (صحیح ی البخاری) ، (مسلم) دا هاتوو ، نه وهش نه یه وی زیاتر بزانییت له م باره یه وه با بگه ریتته وه بو " فتح الباری " (٣٢١ / ١٠) ، و " غاية المرام تحريج أحاديث الحلال و الحرام " (ص ١٣١-١٤٥) .

^(٩٧) البخاري ومسلم .

^(٩٨) أبو داود والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

^(٩٩) البخاري ومسلم ، ولابن أبي شيبة (١٢ / ٢١٠) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٨) .

٢ - " وجهت وجهي للذي فطر السماوات والأرض حنيفا [مسلماً] وما أنا من المشركين ، إن صلواتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين ، لا شريك له وبذلك أمرت وأنا أول المسلمين ^(١٠٠) ، اللهم أنت الملك لا اله الا أنت ، [سبحانك و بحمدك] أنت ربي وأنا عبدك ^(١٠١) ظلمت نفسي ، واعترفت بذني ، فاغفر لي ذنوبي جميعا ، لا يغفر الذنوب إلا أنت ، واهدني لأحسن الأخلاق ؛ لا يهدي لأحسنها إلا أنت ، واصرف عني سيئها ؛ لا يصرف عني سيئها إلا أنت ، لبيك وسعديك ^(١٠٢) ، والخير كله في يديك والشر ليس إليك ^(١٠٣) ، [واهدي من هديك] أنا بك وإليك [لا منجا ولا ملجأ منك إلا إليك] ، تباركت وتعاليت ، أستغفرك وأتوب إليك " .

ئهم زيكره ی له فهرز و سوننه ته كاندا دهووت ^(١٠٤) .

٣ - ههروهكو زيكری دووهم جگه له برهگی (أنت ربي ... هتد) ، ئه وهشی زیاد ده كرد : " اللهم ! أنت الملك لا إله إلا أنت سبحانك و بحمدك " ^(١٠٥) .

٤ - ههروهكو زيكری دووهم تاكو برهگی (وأنا أول المسلمين) وه ئهم برهگی شی بۆ زیاد ده كرد " اللهم اهدني لأحسن الأخلاق وأحسن الأعمال لا يهدي لأحسنها إلا أنت ، وقسي سيئ الأخلاق والأعمال لا يقي سيئها إلا أنت " ^(١٠٦) .

٥ - " سبحانك ^(١٠٧) اللهم و بحمدك و تبارك اسمك و تعالی جدك و لا إله غيرك " ^(١٠٨) .

^(١٠٠) له زۆربه ی رپوايه ته كاندا بهم شیوه یه یه ، وه له هه نديکیاندا : " وأنا من المسلمين " ، واش دهرده كه ویئت كه له گو (له فن) پانكارى هه نديك له رپوايه كان بیئت ، هه نديك شت هه ن به لگه ن له سه ره ئه وه ، بۆیه پيويسته له سه ره نويزگه ر بلیئت : " وأنا أول المسلمين " ، و هيجيشی له سه ره نییه ، به پيچه وانه ی هه نديك كه سه وه ، چونکی گومانى ئه وه ده كات كه وواتا كه ی ئه وه بیئت : " من یه كه م كه سه ده بم ئه وه سيفه ته م تیدا ده بیئت ، له گه ل بوونی كه سانیکيش پيش من " ، به لام وانیه ، به لكو وواتا كه ی ئه وه یه : دهر برینى پيش برکى یه له جى به جى كردنى ئه وه شتانه ی كه خواى په روه ردگار فه رمانى پيكردوه ، هاو شیوه شی : ﴿ قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَكَدًّا فَأَنَا أَوْلُ الْعَابِدِينَ ﴾ سورة الزخرف : ٨١ ، وه موسى - عليه السلام - فه رمويه تی : ﴿ وَأَنَا أَوْلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ سورة الأعراف : ١٤٣ .

^(١٠١) واته : جگه له تو ناپه رستم ، ئهمه ووته ی (الأزهرى) یه .

^(١٠٢) واته : من به رده وامم له سه ره گوپراه لیئت فرمان له دواى فرمان ، له (ألبَّ بالمقام) وه وه رگه روه ، ئه گه ر تیايدا مايه وه ، وه سعديك " ، واته : یارمه تی دواى یارمه تی بۆ فرمانه كانت ، شوین كه وتن دواى شوین كه وتن بۆ ئه و ئایینه ی كه پى ی پازیت .

^(١٠٣) واته : خراپه كارى نادریتته پال خواى په روه ردگار ، چونكه له كرداره كانى خواى په روه ردگار خراپه كارى نییه ، به لكو هه موو كرداره كانى چا كه كاریه یه : چونكه كرداره كانى له نیتوان " عداله ت " و " چا كه و " و " دانایى " دایه ، ئه وانه ش هه موو چا كه ن و هيج خراپه یه كى تیدا نییه ، " والشر إنما صار شرّاً لانقطاع نسبته وإضافته إليه تعالى " پیشه وا " ابن القسیم " - به ره حمه ت بیئت - فه رمويه تی : " هوسبحانه خالق الخير والشر ، فالشر في بعض مخلوقاته لا في خلقه وفعله ، ولهذا تنزهه سبحانه عن الظلم الذي حقيقته وضع الشيء في غير محله ، فلا يضع الأشياء إلا في مواضعها اللائقة بها ، وذلك خير كله ، والشر وضع الشيء في غير محله ، فإذا وضع في محله لم يكن شرّاً ، فعلم أن الشر ليس إليه ... (قال) : فإن قلت : فلم خلقه وهو شر ؟ قلت : خلقه له ، وفعله خير لا شر ، فإن الخلق والفعل قائم به سبحانه ، والشر يستحيل قيامه واتصافه به ، وما كان في المخلوق من شر فلعدم اضافته ونسبته إليه ، والفعل والخلق يضاف إليه فكان خيراً " ، وتمام هذا البحث الخطير وتحقيقه في كتابه " شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والتعليل " فراجع (ص ١٧٨ - ٢٠٦) .

^(١٠٤) مسلم وأبو عوانة وأبو داود والنسائي وابن حبان وأحمد والشافعي والطبراني ، ئه وه كه سه ش ئهم فه رموده یه ی تاييه ت كردوه به سه ننه ته وه به هه له دا چوه .

^(١٠٥) النسائي بسند صحيح .

^(١٠٦) النسائي والدارقطني بسند صحيح .

^(١٠٧) " سبحانك " واته : أسبحك تسيبها : واتا كه شی : به پاكت راده گرم له هه موو كه م و كوپه ك .

و " و بحمدك " ؛ واته : ئيمه خه ريكى شوكر كردنى توين .

" و تبارك " ؛ واته : ئه گه ر ناوى تو به نديت به ره كه ت ده خاته ئه وه شته وه ، وه هه موو خير و چا كه يه ك له هينانى ناوى تودايه .

" جدك " ؛ واته : پله و پایه و ده سه لاتت به رزه .

وه فهرموویه تی : " إن أحب الكلام إلى الله أن يقول العبد : سبحانك اللهم ... " (١٠٩).

واته : خو شه ویسترتین ووته و گوفتار له لای خوی پهره ردگار ئه و ووتیه یه که تئیدا بلئیت : سبحانک اللهم ...

هتد .

٦ - ههروه کو زیکی پینجهم له گه ل زیادکردنی ئه م برگه یه له کاتی شه ونویژدا برگه که ش " لا إله إلا الله (ثلاثا) ، الله أكبر کبیراً (ثلاثا) " (١١٠).

٧ - " الله أكبر کبیرا والحمد لله کثیرا وسبحان الله بکرة وأصیلا " یه کیک له هاوه لانی پیغمبره ی خوا ﷺ به م زیکره دهستی کرد به نویژ و پیغمبره ی خواش ﷺ سه باره ت به م زیکره فهرمووی : " عجبْتُ لها ! فتحت لها أبواب السماء " (١١١).

واته : جئی سه رسورمانم بوو ! هه موو ده رگا کانی ئاسمانی بو کرایه وه .

٨ - " الحمد لله حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه " هاوه لئیکی تر به م زیکره دهستی کرد به نویژ ، دیسان پیغمبره ی خوا ﷺ سه باره ت به میان فهرمووی : " لقد رأیت اثنی عشر ملکاً یتدرونها آیهم یرفعها " (١١٢).

واته : که تو ئه و زیکره ت ووت ، دوازه فریشته م بینی دهست پیشخه ریان ده کرد بو به زکردنه وه ی .

٩ - " اللهم لك الحمد ، أنت نور (١١٣) السماوات والأرض ومن فيهن ، ولك الحمد أنت قیّم (١١٤) السماوات والأرض ومن فيهن ، [ولك الحمد ، أنت ملك السماوات والأرض ومن فيهن] ، ولك الحمد ، أنت الحق ، ووعدك الحق ، وقولك حق ، ولقاؤك حق ، والجنة حق ، والنار حق ، والساعة حق ، والنبیون حق ، ومحمد حق ، اللهم ! لك أسلمت ، وعليك توكلت ، وبك آمنت ، وإليك أنبت ، وبك خاصمت ، وإليك حاکمت ، [أنت ربنا وإليك المصیر ، فاغفر لي ما قدمت ، وما أخرت ، وما أسررت ، وما أعلنت] ، [وما أنت أعلم به مني] ، [أنت المقدم وأنت المؤخر] ، [أنت إلهي] ، لا إله إلا أنت ، [ولا حول ولا قوة إلا بك] " (١١٥).

وه پیغمبره ی خوا ﷺ له شه و نویژدا ئه م جو ره زیکرانه ی ده خوینده وه (١١٦) :

١٠ - " اللهم ! رب جبرائیل ومیکائیل وإسرافیل ! فاطر السماوات والأرض ! عالم الغیب والشهادة ! أنت تحکم بین عبادک فیما کانوا فیه یختلفون ؛ اهدنی لما اختلف فیه من الحق بإذنک ، إنک تهدي من تشاء إلى صراط مستقیم " (١١٧).

(١٠٨) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وقال العقيلي (ص ١٠٣) : " وقد روي من غير وجه بأسانيد جيد " ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٤١) .

(١٠٩) رواه ابن منده في " التوحيد " (٢ / ١٢٣) بسند صحيح ، ورواه النسائي في " اليوم والليلة " موقوفا ومرفوعا كما في " جامع المسانيد " لابن كثير (ج ٣ / قسم ٢ / ورقة ٢٣٥ / ٢) . ثم رأيت في " النسائي " (رقم ٨٤٩ و ٨٥٠) ، فخرجه في " الصحيحة " (٢٩٣٩) . (١١٠) أبو داود والطحاوي بسند حسن .

(١١١) مسلم وأبو عوانة وصححه الترمذي ، ورواه أبو نعيم في " أخبار أصبهان " (١ / ٢١٠) عن جبير بن مطعم أنه سمع النبي ﷺ يقول ذلك في التطوع .

(١١٢) مسلم وأبو عوانة .

(١١٣) واته : پووناك كه ره وه یان ، وه به تو وه هیدایه ت ده دریت .

(١١٤) واته : پاریزه و پهره ردگار یان .

(١١٥) البخاري ومسلم وأبو عوانة وأبو داود وابن نصر والدارمي .

(١١٦) ئەمه ش نابیته ریگری ئەنجامدانی له نویژه فه رزه کاندای ، جگه له پیشنوویژ بو ئه وه ی دریژی نه کاته وه له سه ر ئه و که سانه ی که له پشتیه وه نویژ ده که ن .

(١١٧) مسلم وأبو عوانة .

- ١١ - پیغه مبهري خوا ﷺ ده جار ﴿الله أكبر﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿الحمد لله﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿سبحان الله﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿لا إله إلا الله﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿أستغفر الله﴾ ی ده کرد ، وه - ده جار - ده یفه رموو : " اللهم ! إني أعوذ بك من الضيق يوم الحساب " (١١٨) .
- ١٢ - " سئ جار ﴿الله أكبر﴾ ذو الملكوت والجبروت والكبرياء والعظمة " (١١٩) .

خویندنه وه

- پاشان پیغه مبهري خوا ﷺ په نای به خوی په روه ردگار ده گردوو ، ده یفه رموو : " أعوذ بالله من الشيطان الرجيم من همزه (١٢٠) ونفخه ونفته " (١٢١) .
- واته : په نا ده گرم به خوی په روه ردگار له خراپه ی شهیتانی نه فرین لئ کراوی دورخراو له په حمه تی خوا ، له شیتي و فیز زلی و هاندانی بۆ ووتنی شیعیری خراپ .
- وه جاری واش هه بوو ئەم زیاده یی ده خسته سه ری و ، ده یفه رموو : " أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان ... " (١٢٢) .
- پاشان ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ی ده کردوو ، ده نگیشی تیدا به رز نه ده کرده وه (١٢٣) .

خویندنه وه ی نایه ت به نایه ت ، وه ستان له نیوانیان دا

- پاشان سوره تی ﴿الفاتحة﴾ ده خوینت ، و نایه ته کانی له یه ک جیاده کاته وه : ئه وه ش به م شیوه یه : ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ده وه ستیت ، و پاشان ده فه رمویت : ﴿الحمد لله رب العالمين﴾ ده وه ستیت ، و پاشان ده فه رمویت : ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ده وه ستیت ، و پاشان ده فه رمویت : ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ ، به م شیوه یه تا کو کۆتای به سوره ته که ده هینا ، وه هر به م شیوه یه بوو هه موو خویندنه وه کانی تریشی ، له کۆتای هه موو نایه تیک ده وه ستا و نه ی دها به دم نایه تی دوی خو یه وه (١٢٤) .

(١١٨) أحمد وابن أبي شيبة (١٢ / ١١٩ / ٢) وأبو داود والطبراني في " الأوسط " (٦٢ / ٢) من " الجمع بينه وبين الصغير " بسند صحيح وآخر حسن .

(١١٩) الطيالسي وأبو داود بسند صحيح .

(١٢٠) هندیك له گپه ره وه کانی فه رموده که به (المؤتة) ، وه بضم الميم وفتح التاء : که جوریکه له شیتي ، واتایان کردوو .

(و نفخه) : گپه ره وه ی فه رموده که به ته که بور (فیز زلی) واتای کردوو ، (و نفته) : گپه ره وه ی فه رموده که به شیعر واتای کردوو ، ئەم سئ وواتایش له فه رموده ی (مرفوع) دا بۆ پیغه مبهري خوا ﷺ به (سند) یکی (صحیح) ی (مرسل) پیمان گه شتوو ، مه به ستیش له شیعر شیعیری خراپه ، چونکه پیغه مبهري خوا ﷺ فه رمویه تی : " إن من الشعر لحكمة " رواه البخاري .

(١٢١) أبو داود وابن ماجه والدارقطني والحاکم وصححه هو وابن حبان والذهبي ، وهو مخرج مع الذي بعده في " إرواء الغلیل " (٣٤٢) .

(١٢٢) أبو داود والترمذي بسند حسن ، وبه قال أحمد في " مسائل ابن هانسي " (٥٠ / ١) .

(١٢٣) البخاري ومسلم وأبو عوانة والطحاوي وأحمد .

(١٢٤) أبو داود والسهمي (٦٤ — ٦٥) وصححه الحاکم ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٤٣) ورواه أبو عمرو السداني في " المكتفی " (٥ / ٢) وقال : " ولهذا الحديث طرق كثيرة ، وهو أصل في هذا الباب " ثم قال : " وكان جماعة من الأئمة السالفين والقراء الماضين يستحبون القطع على الآيات ؛ وإن تعلق بعضهن ببعض " .

ده لیم : ئەمه سوننه تیکه زۆریه ی خویننه رانی قورئانی پیروژ دوورن لئ یه وه ، سه ره پای که سانیی تریش جگه له وان .

وه هه ندیک جاریش ﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ ی به [مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ] ده خوینده وه (١٣٥).

روکنیته فاتیهه ، و چاکه و فه زله کانی ئەم سورته

پیغه مبهری خوا ﷺ خویندنه وه ی ئەم سورته ی له نویژدا زۆر به گه وره ده زانی به شیوه یه ک ، ده یفه رموو " لا صلاة لمن لا یقرأ [فیها] بفاتحة الكتاب [فصاعدا] " (١٣٦).

واته : نویژی که سیک دروست نیه تییدا سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ به زیاد له سهر ئه ویشه وه نه خوینیت .
وه له گو (له فزیک) دا هاتوو : " لا تجزئ صلاة لا یقرأ الرجل فیها بفاتحة الكتاب " (١٣٧).

واته : نویژی له سهر ناکه ویت ئه و که سه ی له نویژه که یدا سورته ی : ﴿ الفاتحة ﴾ نه خوینیت .
وه هه ندیک جار ده یفه رموو : " من صلی صلاة لم یقرأ فیها بفاتحة الكتاب فهي خداج (١٢٨) هي خداج هي خداج غير تمام " (١٣٩).

واته : هه رکه سیک نویژبات و تیایدا سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ نه خوینیت ، ئه و نویژه که ی (خَدَّاج) ه ، (خَدَّاج) ه ،
خَدَّاج) ه ، واته : ته و او نیه .

وه ده یفه رموو " قال الله تبارک وتعالی : قسمت الصلاة (١٤٠) — یعنی الفاتحة — بيني وبين عبدی نصفین : فنصفها لي ونصفها لعبدی ولعبدی ما سأل " .

واته : خوی پهره ردگاری کار پر به ره که ت و پایه بهرز ، فه رموو یوتی : نویژم کردوو ته دوو به شه وه له نیوان
خۆم و بهنده که م : نیوه ی بۆ منه و نیوه که ی تریشی بۆ بهنده که مه ، بهنده که شم داوای هه رچی بکات پیی ده بخشیت "

وه پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموو یه تی : " اقرؤوا : يقول العبد : ﴿ الحمد لله رب العالمين ﴾ ، يقول الله تعالى : حمدني عبدی

ويقول العبد : ﴿ الرحمن الرحيم ﴾ ، يقول الله : أنسى علي عبدی ويقول العبد : ﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ ، يقول الله تعالى : حمدني

عبدی يقول العبد : ﴿ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ ، قال : فهذه بيني وبين عبدی ولعبدی ما سأل يقول العبد : ﴿ اهدنا الصراط

المستقيم صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ﴾ ، قال : فهؤلاء لعبدی ولعبدی ما سأل " (١٣١) .

واته : بخوینن : که بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ الحمد لله رب العالمين ﴾ ، خوی پهره ردگار ده فه رمویت : بهنده که م شوکری

کردم ، وه که بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ الرحمن الرحيم ﴾ ، خوی پهره ردگار ده فه رمویت : بهنده که م ستایشی کردم ، وه که

بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ ، خوی پهره ردگار ده فه رمویت : بهنده که م به گه وره م ده زانی ، وه که بهنده ی خوا

(١٣٥) تمام الرازي في " الفرائد " وابن أبي داود في " المصاحف " (٢ / ٧) ، وأبو نعيم في " أخبار أصفهان " (١ / ١٠٤) ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي ، وهذه القراءة متواترة كالأولى : (مالك) .

(١٣٦) البخاري ومسلم وأبو عوانة والبيهقي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٢) .

(١٣٧) الدارقطني وصححه وابن حبان في " صحيحه " ، وهو مخرج في المصدر السابق .

(١٣٨) واته : ته و او نییه و که م و کورپی تیدایه ، هه ره له فه رموو ده که دا پیغه مبهری خوا ﷺ به " غير تمام " واژه ی کردوو .

(١٣٩) مسلم وأبو عوانة .

(١٤٠) واته : سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ ، ئه وه ش بریتیه یه له هیتانه وه ی هه موو وه مه به ست پیی به شه بۆ به گه وره دانان [من إطلاق الكل وإرادة الجزء تعظيماً] .

(١٤١) مسلم وأبو عوانة ومالك ، وله شاهد من حديث جابر عند السهيلي في " تاريخ جرجان " (١٤٤) .

ده لیت : ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ ، خوی پوره دگار ده فره مویت : ئەمەیان له نیوان من و بنده کهم دا دەمینیتیه وه ، ئەوهشی که بنده کهم داوی ده کات دهستی ده که ویت ، که بنده ده لیت ﴿اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین أنعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین﴾ ، خوی پوره دگار ده فره مویت : هه مو ئەوانه بۆ بنده کهمه و ئەوهش که داوی ده کات بۆی ده بیت و دهستی ده که ویت .

وه ده یفه رموو : " ما أنزل الله عز وجل في التوراة ولا في الإنجيل مثل أم القرآن وهي السبع المثاني (١٣٢) والقرآن العظيم الذي أوتيته ﴿ (١٣٣) " .

واته : خوی پوره دگار هه چی نه نار دۆته خواره وه نه له ته ورات و نهش له ئینجیل دا وه کو سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ بیت ، هه ر ئەویشه هه وهی دووباره بووه وه له نوێژدا ، و ئەو قورئانه پیرۆزه شه که پیم به خشراوه .
فه رمانیشی کردوو هه و پیاوهی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، ئەو سوره ته له نوێژه که یدا بخوینیت (١٣٤) ، هه و که سه شی که توانای له به رکردنی و خویندنه وهی نییه فه رموو یه تی : بلی : " سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله ، والله أكبر ، ولا حول ولا قوة إلا بالله " (١٣٥) .

وه هه و پیاوهش که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا فه رموو ی : " فإن كان معك قرآن فاقرا به ، و إلا فاحمد الله وكبره وه لله " (١٣٦) .

واته : ئەگه ر قورئانت له به ربوو ئەوا ببخوینه وه ، ئەگینا ﴿ الحمد لله ﴾ ، و ﴿ الله أكبر ﴾ ، و ﴿ لا إله إلا الله ﴾ . بلی .

نه سخ بوونه وهی قورئان خویندن له دوا ی پیشنوێژ

له و نوێژانه ی که دهنگی تیدا بهرز ده کریته وه

له پیشدا پیغمه بری خوا ﷺ ریگه ی دابوو به نوێژگه ران به دوا ی پیشنوێژدا قورئان بخوین ، له و نوێژانه ی که پیشنوێژ تیا یاندا ده نگ به رزه کاته وه ، له کاتیک دا " له نوێژی به یانیا ندا بوو ، قورئانی ده خویند که چی خویندنه که ی له سه ر قورس بوو ، دوا ی ئەوهی که له نوێژه که ی بووه وه ، فه رموو ی : " لعلکم تقرؤون خلف إمامکم ؟ " ، واته : له وانیه به دوا ی پیشنوێژه که تاندا قورئان بخوین ؟ ووتمان : به لئ به په له ده خوینن (هذاً) بۆ ئەوهی پیا تا بگه ی ئە ی پیغمه بری خوا ﷺ ! ئەویش فه رموو ی : " لا تفعلوا إلا [أن یقرأ أحدکم] بفاتحة الكتاب ، فإنه لا صلاة لمن لم یقرأ بها " (١٣٧) .

(١٣٢) پیشه وا " الباجي " فه رموو یه تی : " مه بهستی ئەو ئایه ته یه که خوی پوره دگار تیا یدا فه رموو یه تی : ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾ سورة الحجر : ٨٧ . پی ی ده ووتریت (السبع) ، چونکه هه وت ئایه ته ، وه (المثنای) یش : له به ر ئەوهی که دووباره ده کریته وه له هه مو پکاتی کدا ، وه پی ی ده ووتریت (القرآن العظيم) بۆ تاییه تکردنی به م ناوه ، سه ره رای ئەوهی که به هه مو ئایه تیک ده ووتریت : (القرآن العظيم) ، هه روه کو به که عبه ده ووتریت (بیت الله) ، سه ره رای ئەوهی که هه مو مزگه وتیک مالی خوا یه ، به لام ئەو شته بۆ تاییه ته مه ندرکن ، و به گه ره دانانیه تی " .

(١٣٣) النسائي والحاكم وصححه ؛ ووافقه الذهبي .

(١٣٤) البخاري في " جزء القراءة خلف الإمام " بسند صحيح .

(١٣٥) أبو داود وابن خزيمة (١ / ٨٠ / ٢) والحاكم والطبراني وابن حبان ، وصححه هو والحاكم ، ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٣) .

(١٣٦) أبو داود والترمذي وحسنه ، وسنده صحيح ، " صحيح أبي داود " (٨٠٧) .

(١٣٧) البخاري في " جزئه " وأبو داود وأحمد ، وحسنه الترمذي والدارقطني .

واته : قورئان نه خویننه وه جگه له وهی که سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ده خوینن ، چونکه نویژی دروست نیه نه وه که سهی که

ئه م سوره ته نه خوینیته وه .

پاشان به ته واوی لی ی قه ده غه کردن ، له نوێژانهی که دهنگی تیدا بهرز ده کریته وه ، ئه وهش کاتیک بوو " له نوێژهی بووه وه که تیایدا دهنگی بهرز کردبووه ، ﴿ له پیاویه تیکی تر دا هاتوو : نوێژه که نویژی به یانی بوو ﴾ ، فهرمووی : " هل قرأ معي منكم أحد أنفا ؟ فقال رجل : نعم أنا يا رسول الله ﷺ فقال : إني أقول : [ما لي أنزع ^(١٣٨) ؟ !] . [قال أبو هريرة ﷺ] : فانتهي الناس عن القراءة مع رسول الله ﷺ - فيما جهر فيه رسول الله ﷺ بالقراءة - حين سمعوا ذلك من رسول الله ﷺ وقرؤوا في أنفسهم سرا فيما لا يجهر فيه الإمام " ^(١٣٩) .

واته : ئایا له م نوێژه که پیشنوێژیم بۆ کردن که س هه بوو قورئانی له گه لمدا خویندبیته وه ؟ ! ، پیاویک فهرمووی : به لی ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ من بووم ، ئه ویش فهرمووی : بویه ئه لیم : له گه لمدا ده خویندرا لیم تیک ده دن ؟ ! (أبو هريرة ﷺ) فهرمووی : دواي ئه وه خه لکی وازیان له قورئان خویندن هینا له گه ل پیغمبهری خوا ﷺ له نوێژانهی که پیغمبهری خوا ﷺ دهنگی تیاياندا بهرز ده کرده وه ، کاتیک ئه وه یان له پیغمبهری خواوه ﷺ بیست ، پاشان به بی دهنگی بۆ خوین ده یان خوینده وه له نوێژانهی که پیشنوێژ تیاياندا دهنگ بهرز ناکاته وه .

وه گوێگرتنی بۆ خویندنه وه ی پیشنوێژ به ته واوی (إقتداء) شوینکه وتن داناوه به پیشنوێژه وه ، وهرموویه تی : " إنما جعل الإمام ليؤتم به ، فإذا كبر فكبروا ، وإذا قرأ فأنصتوا " ^(١٤٠) .

واته : پیشنوێژ بۆ ئه وه دانراوه که چاوی لیبکه ن و شوینی بکه ون ، بویه ئه گه ته کبیره ی ئیجرامی دابه ست ئیوهش به دوایدا ته کبیره دابه ستن ، وه ئه گه قورئانی خویند ئه وا ئیوه گوئی بگرن بۆ پیشنوێژه که تان .

(١٣٨) قال الخطابي : " معناه : أداخُلُ في القراءة وأغالبُ عليه ، وقد تكون المنازعة بمعنى : المشاركة والمناوبة ، ومنه منازعة الناس في الندام " . قلت : (الندام) : بكسر النون جمع النديم . والمعنى الثاني هو المتعين هاهنا بدليل انتهاء الصحابة عن القراءة مطلقا ، ولو كان المراد منه المعنى الأول ؛ لما انتهوا عنها ، بل المداخلة فقط كما هو ظاهر .

(١٣٩) مالك والحيمدي والبخاري في " جزئه " وأبو داود وأحمد والمحاملي (٦ / ١٣٩ / ١) وحسنه الترمذي ، وصححه أبو حاتم الرازي وابن حبان وابن القيم .

(١٤٠) ابن أبي شيبة (١ / ٩٧ / ١) وأبو داود ومسلم وأبو عوانة والروايات في " مسنده " (١ / ١١٩ / ٢٤) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٣٢ و

هروه ها گوئیگرتنی بو پیشنوژی به وه داناوه جی خویندنه وه ی نویژگه رانی دوا ی پیشنوژی بگریته وه ، وه پیویست نه کات جاریکی تر دووباره ی بکهنه وه ، وه فه رمویه تی : " من كان له إمام فقراءة الإمام له قراءة " (١٤١) .
واته : هه رکه سیک پیشنوژی هه بوو ، نه وا خویندنه وه ی پیشنوژی هه کی خویندنه بو ئه ویش ، نه مه له و نویژانه دایه که دهنگیان تیادا به زده کریتته وه .

پیویست بوونی خویندنه وه ی قورئان له و نویژانه ی که دهنگیان تیادا به زنا کریتته وه ، له دوا ی پیشنوژی هه

به لام له و نویژانه ی که دهنگیان تیادا به زنا کریتته وه ، پیغمبه ری خوا ﷺ خویندنه وه یانی به دوا ی پیشنوژی بو په سه ندکردوون ئینکاری له سه ر نه کردوون (أقرهم) ، (جابر) ﷺ له و باره ی وه فه رمویه تی : " كنا نقرأ في الظهر والعصر خلف الإمام في الركعتين الأوليين بفتح الكتاب وسورة ، وفي الآخرين بفتح الكتاب " (١٤٢) .
واته : ئیمه ی هاوه لانی پیغمبه ری خوا ﷺ له نویژی نیوه پو و عه سردا به دوا ی پیش نویژا له پکاتی یه که م و دووم دا ، سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ، و سوره تیکی ترمان ده خوینده وه ، و له دوو پکاتی کۆتایشدا سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ مان ده خوینده وه .

ئه وه ش که پیغمبه ری خوا ﷺ له سه ری ئینکار کردن ، نه وه بوو که سه رقالی نه که ن به دهنگ به زکردنه وه یان به قورئان ، نه وه ش له کاتیک دا بوو که نویژی نیوه پوی نه نجم ده دا به هاوه لانی و فه رموی : " أیکم قرأ سبح اسم ربك الأعلى ؟ " .

واته : کئ بوو له ئیوه سوره تی ﴿ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴾ ی خوینده وه ؟ پیاویک له هاوه لانی فه رموی : من بووم ئه ی پیغمبه ری خوا ﷺ [نیازیشم هه یچ نه بوو جگه له خیر نه بییت] ، نه ویش فه رموی : " قد عرفت أن رجلاً خالجنیها " (١٤٣) ، واته : ده مزانی که سیک هه یه لیم تیک ده دات ، و سه رقالم ده کات به دهنگ به زکردنه وه که ی له کاتی قورئان خویندنا .

وه له فه رمووده یه کی تر دا ها تووه که " هاوه لانی پیغمبه ری خوا ﷺ به دهنگی به ز له دوا ی پیغمبه ری خواوه ﷺ قورئانیان ده خوینده وه ، پیغمبه ری خواش ﷺ پیی فه رموون : " خلطتم علی القرآن " (١٤٤) .
واته : قورئانه که تان لئ تیکه ل کردم .

وه ده یفه رموو : " إن المصلي يناجي ربه ، فلينظر بما يناجي به ، ولا يجهر بعضكم على بعض بالقرآن " (١٤٥) .

(١٤١) ابن أبي شيبة (١ / ٩٧ / ١) الدارقطني وابن ماجه والطحاوي وأحمد من طرق كثيرة مسند ومرسلة ، وقواه شيخ الإسلام ابن تيمية كما في " الفروع " لابن عبد الهادي (ق ٤٨ / ٢) ، وصحح بعض طرقه البوصيري ، وقد تكلمت عليه بتفصيل وتتبع طرقه في " الأصل " ثم في " إرواء الغليل " (٥٠٠) .

(١٤٢) ابن ماجه بسند صحيح ، وهو مخرج في " الإرواء " (٥٠٦) .

(١٤٣) مسلم وأبو عوانة والسراج . و (الخلج) : الجذب والنزع .

(١٤٤) البخاري في " جزئه " وأحمد والسراج بسند حسن .

(١٤٥) مالك و البخاري في " أفعال الغباد " بسند صحيح .

فائدة : وقد ذهب إلى مشروعية القراءة خلف الإمام في السرية دون الجهرية ، الإمام الشافعي في القديم ، ومحمد تلميذ أبي حنيفة في رواية عنه اختارها الشيخ علي القاري وبعض مشايخ المذهب ، وهو قول الإمام الزهري ومالك وابن المبارك وأحمد بن حنبل وجماعة من المحدثين وغيرهم ، وهو اختيار شيخ الإسلام ابن تيمية .

واته : نویژگهر له گه لّ پهروه ردگاریدا ده دوئ ، و لّ ی ده پاریتته وه ، بابزانیت به چ ووته و گوفتاریک له گه لیا ده دویت ، که سیش له ئیوه دهنگی قورئان خویندنه وه ی به سه ر ئه ویترتاندا به رز نه کاته وه .
 وه ده یفه رموو : " من قرأ حرفا من کتاب الله فله به حسنة ، والحسنة بعشر أمثالها ، لا أقول : ﴿الم﴾ حرف ؛ ولكن (ألف) حرف ، و (لام) حرف ، و (میم) حرف " (١٤٦) .
 واته : بۆ ههر پیتیک له پیتهکانی قورئانی پیروژ چاکه یه که هیه بۆ ئه و که سه ی که ده یخوینیتته وه ، هه موو چاکه یه کیش به ده ئه وه نده ی خۆی پاداشت ده دریتته وه ، من نالیم : ﴿الم﴾ پیتیکه ، به لکو (ئهلیف) پیتیکه ، و (لامیش) پیتیکه ، و (میمیش) پیتیکه .

(١٤٦) الترمذی والحاكم بسند صحیح ، ورواه الآجری فی " آداب حملة القرآن " . وهو مخرج فی " الصحیحة " (٦٦٠) .
 به لام سه بارهت به و فه رموده یه ی که تیایدا هاتوو ه : " من قرأ خلف الإمام مُلِيءَ فَوْهُ نَاراً " ؛ ئهوا " موضوع " ه و له " سلسه
 الأحادیث الضعیفة " (٥٦٩) دا باسم لئوه کردوو ه .

ووتنی ئامین ، و دهنگ بهرزکردنه وه ی پیش نویژ تیایدا

پاشان ئه گهر پیغه مبهري خوا ﷺ کوتایی به خویندنی سوره تی ﴿الفاتحة﴾ بهینایه ، ده یفه رموو : " (آمین) ئامین و دهنگی تیا دا بهرز و دریژ ده کرده وه " (١٤٧) .

وه فه رمانیشی به موقته دی [مأموم] کردوه که ئامین بکات ، ئه وه ش دوا ی ووتنی ئامین له لایهن پیشنوژی وه وه ده یفه رموو : " إذا قال الإمام : ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ فقولوا : آمين ، [فإن الملائكة تقول : آمين وإن الإمام يقول : آمين] (وفي لفظ : إذا أمن الإمام فأمنوا) ، فمن وافق تأمينه تأمين الملائكة (وفي لفظ آخر : إذا قال أحدكم في الصلاة : آمين ، والملائكة في السماء : آمين ، فوافق إحداهما الآخر) غفر له ما تقدم من ذنبه " (١٤٨) .

واته : ئه گهر پیشنوژی ووتی : ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ ، بلین : ئامین ، چونکه فریشته کانی خوا ی پهروه ردگاریش ده لین : ئامین ، وه پیش نویژیش ده لیت : (ئامین) ، له گۆ (له فز) یکی تر دا هاتوه : ئه گهر پیشنوژی ئامینی کرد له پاش ئه و ئیوه ش ئامین بکن) ، چونکه ئه و که سه ی ئامینه که ی له گه ل ئامینی فریشته کانی خوادا جوت بوو (له گۆ (له فز) یکی تر دا هاتوه : ئه گهر یه کئ له ئیوه له نویژدا ووتی : ئامین ، فریشته کانی خوا ی پهروه ردگاریش ووتیان : ئامین ، هه ردوکیان له گه ل یه کدا جوت بوون) ئه و خوا ی پهروه ردگار له هه موو گونا هه کانی خۆش ده بیئت . وه له فه رموو ده یه کی تر دا هاتوه : " فقولوا : آمين يجبكم الله " (١٤٩) .

واته : بلین ئامین خوا ی پهروه ردگار وه لامتان ده داته وه .

وه ده یفه رموو : " ما حسدتمكم اليهود على شيء ما حسدتمكم على السلام والتأمين [خلف الإمام] " (١٥٠) .

واته : جووله که له هه چ شتی کدا حه سادته ی پینه بردوون وه کو حه سادته تان پی ده بن له سه لام کردن ، و ئامین کردنتان له دوا ی پیشنوژی دا .

خویندنی پیغه مبهري ﷺ دوا ی سوره تی ﴿الفاتحة﴾

پاشان پیغه مبهري خوا ﷺ پاش سوره تی ﴿الفاتحة﴾ سوره تیکی تری جگه له ﴿الفاتحة﴾ ی ده خوینده وه ، به شیوه یه که هه ندیک جار دریژی ده کرده وه ، هه ندیک جاریش کورتی ده کرده وه ، له بهر هۆکاری گوزار ﴿السفر﴾ وکۆکه ﴿سعال﴾ ، و نه خۆشی ، و گریان ی مندالیک ، هه ره وه کو (انس) ی کوری (مالک) ﷺ فه رموو یه تی : " رُوِّتْكَیَانِ پیغه مبهري

(١٤٧) البخاري في " جزء القراءة " وأبو داود بسند صحيح .

(١٤٨) البخاري ومسلم والنسائي ، والدارمي ، والزبيدة للأخيرين ، وعزها الحافظ في " الفتح " لأبي داود أيضا وهو وهم ، وهي تبطل الاحتجاج بالحديث على أن الإمام لا يؤمن ، كما يروى عن مالك ، ولذلك قال الحافظ : " وهو صريح في كون الإمام يؤمن " .

قلت : ويشهد له اللفظ الثاني . قال ابن عبد البر في " التمهيد " (٧ / ١٣) : " وهو قول جمهور المسلمين ، ومنهم مالك في رواية المدنيين عنه ، لصحته عن رسول الله ﷺ من حديث أبي هريرة (يعني هذا) ووائل بن حجر " يعني الذي قبله .

(١٤٩) مسلم وأبو عوانة .

(١٥٠) البخاري في " الأدب المفرد " ، وابن ماجه وابن خزيمة وأحمد والسراج بسندين صحيحين .

سوودیک : ووتنی ئامین له پاش پیشنوژی وه ئه بی به ئاشکرا و له گه ل ئامینی پیشنوژی ده بیئت ، و نابئ پیشی بکه ون به ووتنی ئامین هه ره وه کو کرداری زۆریه ی موسلمانانه ، وه ناشبی لئ ی دوابکه ون ، ئه مه ش دوا ووتیه که به ره وای ده زانم ، و له زۆر له نووسراوه کاندا باسم لئ وه کردوه ، له وانه : " سلسلة الأحاديث الضعيفة " (٩٥٢) ، و " صحيح الترغيب والترهيب " (١ / ٢٠٥) .

خوا ﷺ نویژی به یانی کورت کرده وه (جوړ) " (١٥١) وه له فرموده یه کی تر دا هاتوه : نویژی به یانی نه نجام دا ، کورت ترین دوو سوره تی قورئانی پیرۆزی خوینده وه ، پییان ووت : ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ ! بۆچی نویزه که ت کورت کرده وه ؟! ئه ویش فرمودی : " سمعت بکاء صبي فظننت أن أمه معنا تصلي فأردت أن أفرغ له أمه " (١٥٢) .
واته : گویم له گریانی مندالیک بوو ، گومانی ئه وه شم بوو که دایکی له گه لماندا بیت له نویژدا ، بویه ویستم دایکی زوو له نویژ بکه مه وه ، بۆ ئه وه ی پروات بۆ لای .

وه ده یفرمودی : " إنني لأدخل في الصلاة وأنا أريد إطالتها ، فأسمع بكاء الصبي ، فأتجوز في صلاتي مما أعلم من شدة وجد أمه من بكائه " (١٥٣) .

واته : جاری وا هه یه که نویژ داده به ستم نیه تی ئه وه م هه یه نویزه که م دریز بکه مه وه ، به لام گویم له گریانی مندالیک ده بیت ، له و کاته دا نویزه که م کورت ده که مه وه ، چونکه ده زانم دایکی چ سۆزیک بوی هه یه که گوئی له گریانی ده بیت .

وه زۆربه ی جار له سه ره تای سوره ته که وه دهستی پئ ده کرد و ته وای ده کرد (١٥٤) .

وه ده یفرمودی : " أعطوا كل سورة حظها من الركوع والسجود " (١٥٥) .

واته : هه موو سوره تیک مافی خۆی به نئ له کړنووش ، و سوژده دا .

وه له گو یه کی تر دا هاتوه : " لكل سورة ركعة " (١٥٦) .

واته : هه ر سوره تیک و له پکاتیکدا بخوینرته وه .

وه هه ندیک جار سوره تیک ی به سه ر دوو پکاتدا دابه ش ده کرد (١٥٧) ، وه هه ندیک جاریش له دوو پکاتدا هه مان

سوره تی دووباره ده کرده وه (١٥٨) .

وه هه ندیک جاریش دوو سوره ت یان زیاتری له پکاتیک دا کو ده کرده وه (١٥٩) .

وه پیاویک له پشتیوانان له هاوه لانی پیغه مبهري خوا ﷺ هه بوو پيشنوویژی موسلمانانی ده کرد له مزگه وتی (قباء)

، هه موو جاریکیش که بیویستبایه سوره تیک ی دوی سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ بخویندایه پیش ئه وه سوره تی ﴿ قل هو الله ﴾

أحد... ﴿ ى ده خوینده وه تا کو تایی پئ ئه هینا ، پاشان سوره ته که ی تری له گه لدا ده خوینده وه ، ئه م کاره شی له هه موو

(١٥١) واته : کورتی که ره وه ، له م فرموده یه ، و هاوشیوه کانی ئه وه مان بۆ ده رده که ویت که ریذراوه به مندال بردن بۆ مزگه وت ، سه باره ت

به و فرموده یه ی که به ربلاوه له سه ر زمان که تئیدا هاتوه : " جنبا مساجدکم صیانکم ... " فرموده که " (ضعیف) هه و نا کریت به به لگه به کوپرا ، له وانه ش که به (ضعیف) یان داناوه (ابن الجوزي) و (المنذري) و (الهیثمی) و (الحافظ ابن حجر العسقلانی) و (البوصیری) ، وه (عبدالحق الإشبیلی) فرموده یه تی : " لا أصل له " .

(١٥٢) أحمد بسند صحیح ، والحديث الآخر رواه ابن أبي داود في " المصاحف " (٤ / ١٤ / ٢) .

(١٥٣) البخاري ومسلم .

(١٥٤) زۆر فرموده هه ن به لگه ن له سه ره و شته ، له وه و دواش هه ندیک له وه فرمودانه باسیان لیوه ده کریت .

(١٥٥) ابن أبي شيبة (١ / ١٠٠ / ١) وأحمد وعبدالغني المقدسي في " السنن " (٢ / ٩) بسند صحیح .

(١٥٦) ابن نصر والطحاوي بسند صحیح ، واتای فرموده که ش له لای م ئه وه یه که : هه موو پکاتیک سوره تیک ی ته وای تئیدا بخوینریت ، بۆ ئه وه ی به شی پکاتکه ته وای بیت ! فرمان پئ کردنه که ش حوکمی سوننه ته به و به لگه یه ی به دوی ئه م فرموده یه دا دیت .

(١٥٧) أحمد وأبو يعلى من طريقين ، وانظر " القراءة في صلاة الفجر " .

(١٥٨) هه روه کو له نویژی به یانیدا پیغه مبهري خوا ﷺ ئه نجامی داوه ، له وه و دواش باسی لیوه ده کریت .

(١٥٩) له باسه کانی دواشدا به تیر و ته سه لی باس له " سند " هه کی ده کریت .

کاتیك دا ئه نجامی دها ، هاوه لانی پیان ووت : تو ئه م سورته شه ده خوینی و نازانی ته نها ئه وه ت به سه که چی سورته تیکی تری به دوا ده خوینیت ، یان ده بیت به ته نها بخوینی یان ئه بی وازی لیبهینیت و سورته تیکی تر بخوینیت ، ئه ویش فه رموی : هه رکیز وازی لیناهینم ، ئه گه ر پیتان خو ش بی پیش نویژیتان بو ده که م ، ئه گه ر نه وازتان لی ئه هینم و پیش نویژیتان ناکه م ، له بهر ئه وه ی هاوه لانی به باشتین که سیانیان ده زانی ، پییان ناخوش بوو که سیکی تر جگه له ئه و پیش نویژیتان بو بکات ، وه کاتیك پیغمبهری خوا ﷺ هات بو لایان ئه وه هواله یان پی راگه یاند ، ئه ویش فه رموی : " یا فلان ! ما یمنعک أن تفعل ما یأمرک به أصحابک ؟ وما یحملك علی لزوم هذه السورة فی کل رکعة ؟ " .

واته : چی ریگره له وه ی که داواکاری هاوه لانت به جی بینیت ؟ وه چی وات لی دهکات بهرده وام ئه م سورته له هه موو پکاتیکا بخوینیت ؟ ئه ویش فه رموی : من ئه م سورته تم خو شده ویت . پیغمبهری خواش ﷺ پیی فه رموو : " حبک یاها أدخلک الجنة " (۱۶۰) .
واته : خو شه ویستیت بو ئه و سورته ده تباته به هه شته وه .

کوگردنه وه ی پیغمبهری خوا ﷺ له نیوان دوو سورته ی هاوشیوه

له یه ک رکاتدا

" پیغمبهری خوا ﷺ دوو سورته ی هاوشیوه ی یه کتری (النظائر) (۱۶۱) - له واتادا - له گه ل یه کدا کو ده کردنه وه له سورته دریزه کان ، بو نمونه : ئه م سورته تانه ی له گه ل یه کدا ده خوینده وه :

* سورته ی ﴿الرحمن﴾ (۷۸ : ۵۵) (۱۶۲) ، له گه ل سورته ی ﴿النجم﴾ (۵۳ : ۶۲) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿اقتربت﴾ (۵۴ - ۵۵) له گه ل سورته ی ﴿الحاقة﴾ (۶۹ - ۵۲) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿الطور﴾ (۵۲ : ۴۹) له گه ل سورته ی ﴿الذاریات﴾ (۵۱ : ۶۰) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿إِذَا وَقَعَتِ﴾ (۵۶ : ۶۹) له گه ل سورته ی ﴿ن﴾ (۶۸ : ۵۲) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿سَأَلَ سَائِلٌ﴾ (۷۰ : ۴۴) له گه ل سورته ی ﴿النازعات﴾ (۷۹ : ۴۶) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿وَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ (۸۳ : ۳۶) له گه ل سورته ی ﴿عبس﴾ (۸۰ : ۴۲) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

* و سورته ی ﴿المدثر﴾ (۷۴ : ۵۶) له گه ل سورته ی ﴿المزمل﴾ (۷۳ : ۲۰) دا له یه ک رکاتدا کو ده کردنه وه .

(۱۶۰) البخاری تعلیقا والترمذی موصولا و صححه .

(۱۶۱) واته : سورته هاوشیوه کان له واتادا ، وه کو وه عز و ئه حکام و به سه رهاته کان ، (مفصل) یش کو تایی قورئانی پیرۆزه به یه ک دهنگی ، و ده سته پیکردنه که شی سورته ی (ق) ه له بوچونی راستدا .

(۱۶۲) ژماره ی یه که م بو سورته که یه ، و ژماره ی دووه میش بو ئایه ته کانیا نه ، ژماره ی یه که م ئه وه ی بو ده رخستووین که پیغمبهری خوا ﷺ ته رتیبی سه ره ته کانی ره چاو نه کردوه له زۆریه ی ئه م سورته هاوشیوانه دا ، هه ره کو چۆن له قورئاندا هاتوون ، ئه وه ش به لگه له سه ریگه دان به و کاره ، چه ند به لگه یه کی تریش دیت هاوشیوه ی ئه مانه و وه کو قورئان خویندن له شه و نویژدا ، که چی ره چاوکردنی ته رتیب چاکتره له نه کردنی .

* و سورتهی ﴿هَلْ أَتَى﴾ (۷۶ : ۲۱) له گه ل سورتهی ﴿لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (۷۵ : ۴۰) دا له يهك پكاتدا كۆده كردنه وه .

* و سورتهی ﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴾ (۷۸ : ۴۰) له گه ل سورتهی ﴿المرسلات﴾ دا (۷۷ : ۵۰) دا له يهك پكاتدا كۆده كردنه وه .

* و سورتهی ﴿الدخان﴾ (۵۹ : ۴۴) له گه ل سورتهی ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ دا (۸۱ : ۲۹) دا له يهك پكاتدا كۆده كردنه وه (۱۶۳).

وه هه نديك جار چه ند سورته يكي له حهوت سورته ته دريژه كه ي قورئان (السبع الطوال) كۆده كردنه وه ، وه كو : سورتهی ﴿البقرة﴾ ، و ﴿النساء﴾ ، و ﴿آل عمران﴾ ي له يهك پكاتدا ، ئه وه ش له شه و نويزه كانيدا بوو ، ههروه كو له دوايدا باسي ليوه ده كه ين ، وه ده يفهرموو : " أفضل الصلاة طول القيام " (۱۶۴) .

واته : باشترين نويز ئه و نويزه يه كه وه ستانه كه ي دريژبييت .

وه " كاتيك له خویندن بگه شتبايه : ﴿الْأَسْ ذَلِكْ بَقَادِرِ عَلِيٍّ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى﴾ ده يفهرموو : " سبحانك فبلى " واته : پاكي و بئگه ردي بو تو ئه ي پهروه دگارم به ئي ، وه ئه گه ر ئه م ئايه ته ي بخويندبايه ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ ده يفهرموو : " سبحان ربي الأعلى " (۱۶۵) .

واته : پاكي و بئگه ردي بو پهروه دگارم ، پهروه دگاري پايه به رزم .

رهوايه بو نويز گه ر ته نها سورتهی ﴿الفاتحة﴾ بخوينت له نويزه كه يدا

" (معاذ) ﷺ نويزي عيشاي له گه ل پيغمبهری خوادا ﷺ ده كرد ، پاشان ده گه رايه وه و نويزي به هاوه لاني ده كرد ، شه ويكيان ده گه رپته وه و نويزيان پي ده كات ، گه نجيكيش له عه شره ته كه ي (له عه شره ته ي (سلمة) به ناوي : (سليم) ، له گه ليدا نويز ده كات ، كه (معاذ) ﷺ نويزه كه ي دريژ ده كاته وه ، خو ي جيا ده كاته وه و (له لايه كي مزگه وته كه) نويزه كه ي به ته نهايي ئه نجام ده دات ، و پاشان په شمه ي وشتره كه ي ده گريت و ده روات ، كاتيكيش كه (معاذ) يش ﷺ له نويزه كه ي ده بيته وه ئه وه ي بو باس ده كريت ، ئه ويش ده فه رمويت : ئه وه سيفه ته دوو پرووي تيدايه ! بو يه ئه بي ئه و كرداره ي به پيغمبهری خوا ﷺ بگه يه نم ، گه نجه كه ش ووتی : منيش ئه بي ئه وه ي كه ئه نجامي داوه به پيغمبهری خوا ﷺ بگه يه نم ، كه پوژ بووه هه ردووكيان پوشتنه لاي پيغمبهری خوا ﷺ (معاذ) يش ﷺ ئه وه ي كه گه نجه كه ئه نجامي دابوو به پيغمبهری خواي ﷺ پراگه ياند ، گه نجه كه ش ووتی : ئه ي پيغمبهری خوا ﷺ ! له لاي تو زور ئه مينيتته وه ، پاشان كه ده گه رپته وه ديسان له سه ر ئيمه ي دريژ ده كاته وه ، پيغمبهری خواش ﷺ به (معاذ) ﷺ فه رمووی : " أفтан أنت يا معاذ ؟ " ، واته : ئه ي (معاذ) تو ئه ته وي خه لكي تووشی فيتنه بكه ي ؟ وه به گه نجه كه ي فه رموو (للفتى) (۱۶۶) : " كيف تصنع أنت يا ابن أخي إذا صليت ؟ " ، واته : برازاي شيرينم ئه ي تو چو ن ده كه يت له كاتي نويزه كه ت دا ؟ له وه لامدا ووتی : سورتهی ﴿الفاتحة﴾ ده خوینمه وه ، و داواي به هه شتيش له خواي پهروه دگار ده كه م ، و په ناشی پي ده گرم له ئاگري دوژه خ ، و تيش ناگه م له و

(۱۶۳) البخاري و مسلم .

(۱۶۴) مسلم والطحاوي .

(۱۶۵) أبو داود والبيهقي بسند صحيح ، ئه و حوكمه ش گشتي يه ، بو يه خویندنه وه ده گريته وه له نويزدا بيت يان له ده ره وه ي ، سوننه ت بيت يان فه رز ، (ابن أبي شيبة) (۲/۱۳۲/۲) هه ئه وه مان بو ده گريته وه كه (أبو موسى الأشعري) و (مغيرة) له نويزه فه رزه كاندا ئه وه يان ده ووت ، وه له (عمر) و (علي) يه وه ده يگريته وه كه به گشتي ووتويانه .

ورته ورته (الدندنة) ^(١٦٧) و باسه ی تو و (معاذ) یش! پیغه مبهري خواش ﷺ فه رمویی: "إني ومعاذ حول هاتين أو نحو ذا ، راوی ده لیت: گه نجه که ووتی: (معاذ) ئەو کاته ده زانیت که دیته وه ناو عه شره ته که ی و پئی یان ووترا: دوژمن هاتوه . ده لیت: که دوژمن دیت گه نجه که شه هید ده بیت ، پیغه مبهري خواش ﷺ پاش ئەوه ده فه رموویت: " ما فعل خصمي و خصمك؟ " ئەویش فه رمویی: ئەی پیغه مبهري خوا ﷺ راستی له گه لّ خوا ی خویدا کرد ، به لام من نه ، شه هید کرا " ^(١٦٨) .

دهنگ به رزکردنه وه و نه کردنی له نویژه فه رزه کان و جگه له وانیش

پیغه مبهري خوا ﷺ له کاتی خویندنه وه ی قورئانی نویژی به یان دهنگی به رز ده کرده وه ، و له دوو پرکاته یه که مینه کانی نویژی (المغرب) ، و (العشاء) دا ، و له پرکاتی سی یه می (المغرب) ، و سی یه م و چواره می (العشاء) دا ، دهنگی به رز نه ده کرده وه ^(١٦٩) .

هاوه لانیسی - ره زای خویان لی بی - به جو له ی پیشی پیغه مبهري خواوه ﷺ ده یان زانی که پیغه مبهري خوا ﷺ قورئان ده خوینیته وه له و نویژانه ی که دهنگی تیدا به رز نه ده کرده وه ^(١٧٠) ، جار جاریش ئایه تیکی به دهنگی به رز ده خویندنه وه بۆ ئەوه ی بزانی که قورئان ده خوینیته وه ^(١٧١) .

هه روه ها دهنگی پئی به رز ده کرده وه ، له نویژی هه ییندا ، و له دوو نویژی جه ژنی ره مه زان و قورباندا ^(١٧٢) ، و له نویژه باراندا ^(١٧٣) ، و له نویژی خۆر و مانگ گیرانیشدا ^(١٧٤) .

^(١٦٦) له ئەصلدا: (الفتی) یه .

^(١٦٧) (الدندنة): واته: ئەگه ر مۆف ووته یه ک بلیت گویت له وورته وورته یه ک بیت ، که چی و اتاکه ی تئنه گه ییت ، ئەوه ش هه ندیک له (هینمه) زیاتره . " نهاية " .

^(١٦٨) ابن خزيمه في " صحيحه " (١٦٣٤) والبيهقي بسند جيد ، وموضع الشاهد عند أبي داود (٧٥٨ - صحيح أبي داود) ، وأصل القصة في " الصحيحين " ، والزيادة الأولى لمسلم في رواية ، والثانية لأحمد (٧٤/٥) ، والثالثة والرابعة للبخاري ، وفي الباب عن ابن عباس: " أن رسول الله ﷺ صلى ركعتين لم يقرأ فيهما إلا بفاتحة الكتاب " . أخرجه أحمد (١ / ٢٨٢) والبخاري بن أبي أسامة في " مسنده " (ص ٣٨ من زوائده) والبيهقي (٢ / ٦٢) بسند ضعيف ، و كنت حسنته في الطبقات السابقة ، ثم تبين لي أني كنت واهماً ؛ لأن مداره على حنظلة الدوسي وهو ضعيف ، ولا أدري كيف خفي عليّ هذا ؟ ولعلي ظننته ، وعلى كل حال ؛ فالحمد لله الذي هداني لمعرفة خطئي ، ولذلك بادرت إلى الضرب عليه في الكتاب ، ثم عوضني الله خيراً منه حديث معاذ هذا ، فإنه يدل على ما دلّ عليه حديث ابن عباس ، والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات .

^(١٦٩) ئەمه کۆرا (إجماع) ی موسلمانانی له سه ره ، پاشینه (الخلف) له پيشینه وه (السلف) ده یگيرتته وه ، له گه لّ هه موئه وه فه رمووده (صحيح) انه ی که به لگه ن له سه ری " هه روه کو پيشه وا (النوي) فه رموويه تی ، هه ندیک له وه به لگانه له داويدا دین ، وه برونه (الإرواء) (٣٤٥) .

^(١٧٠) البخاري وأبو داود .

^(١٧١) البخاري ومسلم .

^(١٧٢) بروانه خویندنه وه ی پیغه مبهري خوا ﷺ له " نویژی جمعه " و " نویژی دوو جه ژنه که " .

^(١٧٣) البخاري وأبو داود .

^(١٧٤) البخاري ومسلم .

دهنگ بهرز کردنه وه و نزمکردنه وه له قورئان خویندنه وه ی شه ونویژدا (۱۷۵)

به لام سه باره ت به قورئان خویندنه وه ی له شه ونویژدا : جاری وا هه بوو دهنگی تیدا نزم ده کرده وه ، جاری واش هه بوو دهنگی بهرز ده کرده وه (۱۷۶) ، وه " نه گهر له مالدا بوايه نه وا به شیوه یه که ده یخویندنه وه نه وه که سانه ی که له مالن گوئیان لی ده بوو " (۱۷۷) ، وه " له وانه شه له وه زیاتر دهنگی بهرز بکر دایه ته وه تاكو نه وانه ش که له دهره وه ی ژووره که یدان گوئیان لی بیت " (۱۷۸) .

وه به وه ش فه رمانی کردوه به (أبو بكر) ، و (عمر) - په زای خویان لی بیت - ، نه وه ش له کاتیک دا بوو که شه ویکیان دهره ده چیت ، ده بینتی نه وه (أبو بكر) ه و شه ونویژ ده کات ، و دهنگی تیدا نزم ده کاته وه ، وه به لای (عمر) ی کوپی (الخطاب) دا تیپه پی بینی نویژ ده کات ، و دهنگی تیدا بهرز ده کاته وه ، که له به یانیدا له لای پیغه مبهری خوا ﷺ کو بوونه وه فه رموی : " یا أبا بكر ! مررتُ بكَ وَأنتَ تصلي تخفض من صوتك ؟ " . قال : قد أسمعت من ناحيت يا رسول الله ! وقال لعمر : " مررتُ بكَ وَأنتَ تصلي رافعاً صوتك ؟ " . فقال : يا رسول الله ! أوقظ الوسنان وأطرد الشيطان فقال النبي ﷺ : " يا أبا بكر ! ارفع من صوتك شيئاً " وقال لعمر : " اخفض من صوتك شيئاً " (۱۷۹) .

واته : نه ی (أبو بكر) نه م شه و به لاتدا تیپه پیم شه ونویژت ده کرد دهنگت نزم کرد بووه وه ؟ فه رموی : نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نه وه ی که له گه لیدا ده دوام ده بییستم ، وه به (عمر) ی فه رمو : نه ی (عمر) نه م شه و به لاتدا تیپه پیم شه ونویژت ده کرد دهنگت بهرز کرد بووه وه ؟ فه رموی : بو نه وه ی خه والوه کان هه ستینم ، و شه ی تانیش دور خه مه وه ، پیغه مبهری خواش ﷺ پیی فه رمون : نه ی (أبو بكر) تو هه ندیک دهنگت بهرز که ره وه ، وه به (عمر) یشی فه رمو : تو ش هه ندیک دهنگت نزم که ره وه .

وه ده یفه رمو : " الجاهر بالقرآن كالجاهر بالصدقة والمُسِر بالقرآن كالمُسِر بالصدقة " (۱۸۰) .

واته : نه وه که سه ی که دهنگ بهرز ده کاته وه به قورئان خویندنه که ی وه کو نه وه که سه یه که سه دهقه به ناشکرا بکات ، وه نه وه که سه ش که دهنگ نزم ده کاته وه به قورئان خویندنه که ی وه کو نه وه که سه یه که سه دهقه به شاراو هی بکات .

نه و نایه ت و سوره تانه ی که پیغه مبهری خوا ﷺ

(۱۷۵) عبدالحق له " التهجد " (۱/۹۰) دا فه رموی ته تی : " به لام سه باره ت به سونه ته کانی پوژ " ه یچ شتیک وارد نه بووه به (صحیح) ی له پیغه مبهری خواوه ﷺ که دهنگی تیا یاندا نزم کرد بیته وه ، یان بهرزیکر دبیته وه ، ناشکراتریش نه وه یه که دهنگی تیا یاندا نزم کرد بیته وه ، وه گپروا وه ته وه له پیغه مبهری خواوه ﷺ جاریکیان به لای (عبدالله بن حذافه) دا تیپه ر ، ده بیت له کاتیکدا نویژی پوژی ده کرد ، دهنگی تیا یاندا بهرز کرد بووه وه ، نه ویش پیی فه رموی : " يا عبدالله ! سمع الله ولا تسمعنا " به لام فه رموده که به هیز نی یه (لیس بالقوي) . (۱۷۶) البخاري في " أفعال العباد " ، و مسلم .

(۱۷۷) أبو داود والترمذي في " الشمائل " بسند حسن ، فه رموده که ش لی ره دا نه وه ده گه یه نیت : که دهنگی مام ناوه ند بوو له نیوان بهرز کردنه وه و نزم کردنه وه ی .

(۱۷۸) النسائي والترمذي في " الشمائل " والبيهقي في " الدلائل " بسند حسن .

(۱۷۹) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۱۸۰) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

ده یخویندن له نویژه کانیدا

سه بارت بهو ئایهت و سوره تانه ی که پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژه کانیدا ده یخویندنه وه ، ده گوران به پیی گورانی نویژه فهرزه کان و جگه له نویژه فهرزه کان ، ئەمەش دریزه ی باسی خویندنه وه که یه تی ، به یه که م نویژی پینج فهرزه که که نویژی به یانیه دهستی پی ده که یین :

۱- نویژی به یانی :

پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژی به یانیاندا سوره ته دریزه کانی حهوت یه کی کۆتایی قورئانی پیروزی (واته : الطوال المفصل ^(۱۸۱)) ی ده خویندنه وه ^(۱۸۲) ، و " جاروباریش سوره تی ﴿الواقعة﴾ (۵۶ : ۹۶) و هاوشیوه کانی ئەم سوره ته ی له ههردوو رکاتدا ده خویندنه وه " ^(۱۸۳) .

وه " له حه جی مال ئاویدا له سوره تی ﴿الطور﴾ (۵۲ : ۴۹) ی خویندنه وه " ^(۱۸۴) .

وه " هه ندیک جار سوره تی ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ (۵۰ : ۴۵) و هاوشیوه کانی له [یه که م رکاتدا] ده خویندنه وه " ^(۱۸۵) .

وه " هه ندیک جاریش سوره ته کورته کانی حهوت یه کی کۆتای قورئانی پیروزی ده خویندنه وه ، وه کو سوره تی ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ (۸۱ : ۱۵) " ^(۱۸۶) .

وه " جاریکیان سوره تی ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ (۹۹ : ۸) ی له ههردوو رکاته که دا خویندنه وه ، به شیوه یه ک راوی ده لیت : جا نازانم : ئایا پیغه مبهری خوا ﷺ له بیرى چوه وه بهو شیوه یه خویندیه وه ؟ یان به ئەنقهست خویندیه وه ؟ " ^(۱۸۷) .

وه " جاریکیان له سه فه ریک دا بوو سوره تی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ (۱۱۳ : ۵) و سوره تی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ (۱۱۴ : ۶) ی خویندنه وه " ^(۱۸۸) .

وه به (عقبه) ی کورپی (عامر) ﷺ فه رموی : " اقرأ في صلاتك المعوذتين [فما تعوذ متعوذ بـمئلهما] " ^(۱۸۹) ، واته : دوو سوره تی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ بخویننه وه [چونکه هه یچ په ناگریک په نای نه گرتوه به هاوشیوه یان] .

^(۱۸۱) الطوال المفصل : واته : حهوت یه کی کۆتای قورئانی پیروزی ، که سه ره تا که ی له سوره تی (ق) ه وه دهست پی ده کات به پیی بۆچونی هه لبارده هه ره کو له پیشدا ئامازه مان پی کرد .

^(۱۸۲) النسائي وأحمد بسند صحيح .

^(۱۸۳) أحمد وابن خزيمة (۱ / ۶۹ / ۱) والحاكم ، وصححه ؛ ووافقه الذهبي .

^(۱۸۴) البخاري ومسلم .

^(۱۸۵) مسلم والترمذي ، وهو مخرج مع الذي بعده في " الإرواء " (۳۴۵) .

^(۱۸۶) مسلم وأبو داود .

^(۱۸۷) أبو داود والبيهقي بسند صحيح ، والظاهر أنه فعل ذلك عمدا للتشريع .

^(۱۸۸) أبو داود وابن خزيمة (۲ / ۶۹ / ۱) وابن بشران في " الأمالي " ، وابن أبي شيبة (۱۲ / ۱۷۶ / ۱) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

وه جاری واش هه بوو له وه زیاتری ده خوینده وه ، بۆ نمونه : " شهست ئایهت یان زیاتری ده خوینده وه " (١٩٠) ، هه ندیک له راویه کانی ئەم فەرمووده یه ده لێن : نازانم ئەو ئایه تانه له پکاتی کدا بوو یان زیاتر ؟

وه " سورته ی الروم (٦٠ : ٣٠) ی ده خوینده وه (١٩١) ، وه هه ندیک جاریش سورته ی یس (٣٦ : ٨٣) ی ده خوینده وه " (١٩٢) .

وه جارێکیان " له مه ککه دا نویژی به یانی ده کرد ، دهستی کرد به خویندنه وه ی سورته ی المؤمنون (٢٣ : ١١٨) ، تاكو گه شته باس و به سه رهات ی موسی و هارون - علیهما السلام - یان گه شته باس و به سه رهات ی عیسی - علیه السلام - (١٩٣) هه ندیک له راویه کانی ئەم فەرمووده یه گومانیان له باس و به سه رهاته که هه بوو - پیغه مبهری خوا ﷺ له و کاته دا کۆکه گرتی بۆیه کپنووشی برد " (١٩٤) .

وه " هه ندیک جار پیش نویژی به یانی بۆ ده کردن وسورته ی الصافات (٧٧ : ١٨٢) ی تیادا ده خوینده وه " (١٩٥) .

وه " له پۆژانی هه یینی و له نویژی به یانی و { له پکاتی یه کهم دا } سورته ی ألم تنزیل السجدة (٣٢ : ٣٠) هه { له پکاتی دووه میشدا } سورته ی هل ائی علی الانسان (٧٦ : ٣١) ی ده خوینده وه " (١٩٦) .
به شتیوه یه که " پکاتی یه کهمی درێژ ده کرده وه و پکاتی دووه می کورت ده کرده وه " (١٩٧) .

خویندنه وه له سوننه تی پیش نویژی بیانی

به لام سه باره ت به خویندنه وه ی له دوو پکاتی سوننه تی پیش به یانی ، خویندنه وه که ی زۆر کورت بوو (١٩٨) ، به شتیوه یه که (عائشه) - ره زای خوای لی بی - ده یفه رموو : " هل قرأ فیها بأمر الكتاب ؟ " (١٩٩) .

واته : تو بلئی سورته ی الفاتحة ﷻ ی تیدا خویندیته وه ؟

(١٨٩) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

(١٩٠) البخاري ومسلم .

(١٩١) النسائي وأحمد والبخاري بسند جيد ، هذا هو الذي استقر عليه الرأي أخيراً خلافاً لما كنت ذكرته في " تمام المنة " (ص ١٨٥) وغيره فليعلم .

(١٩٢) أحمد بسند صحيح .

(١٩٣) سه باره ت به باس و به سه رهات ی موسی - علیه السلام - له و ئایه ته دا هاتوو که خوای په ره درگار تیدا فه رموویه تی : ﴿ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴾ سورة المؤمنون : (٤٥) ، به لام باس و به سه رهات ی عیسی - علیه السلام - له و ئایه ته دا هاتوو که دوا ی چوار ئایه ت دیت له هه مان سورته دا که خوای په ره درگار تیدا فه رموویه تی : ﴿ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴾ سورة المؤمنون : (٥٠) .

(١٩٤) البخاري تعليقا ، ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٩٧) .

(١٩٥) أحمد وأبو يعلى في " مسنديهما " والمقدسي في " المختارة " .

(١٩٦) البخاري ومسلم .

(١٩٧) البخاري ومسلم .

(١٩٨) أحمد بسند صحيح .

(١٩٩) البخاري ومسلم .

وه " هندیك جار دواى ته واوكردى سورتهى ﴿ الفاتحة ﴾ له پكاتى يه كه مى ئەم سوننه ته دا ئايه تى (٢ : ١٣٦) : ﴿ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا ﴾ ى تاكو كوتايى ده خوینده وه ، و له پكاته كه ى تردا (٣ : ٦٤) : ﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ﴾ ى تاكو كوتايى ده خوینده وه " (٢٠٠) .

وه " له وانه شه له جياتى دا ئەم ئايه ته ى (٢٣ : ٥٢) ﴿ فَلَمَّا أَحْسَسَ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ ﴾ ى تاكو كوتايى بخویندایه " (٢٠١) .

وه جارى واش هه بوو : ﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴾ (٦ : ١٠٩) ى له پكاتى يه كه مدا ده خوینده وه و له پكاتى دووه ميشدا ﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴾ (٤ : ١١٢) ى ده خوینده وه (٢٠٢) ، و ده يفه رموو : " نعم السورتان هما " (٢٠٣) .
واته : باشتري دوو نيعمه تن ئەم دوو سورته .

وه " جاريكيان پیغه مبهرى خوا ﷺ گوئى له پياويك ده بى له پكاتى يه كه مدا سورتهى يه كه م ده خویندایه وه ، ده فهرموويت : " هذا عبد آمن بره " ، واته : ئەمه به نده يه كه باوه پى به پهروه ردگارى خوى هيناوه ، پاشان سورتهى دووه مى له پكاتى دووه مدا خوینده وه ، جاريكى تر فهرمووى : " هذا عبد عرف ربه " (٢٠٤) .
واته : ئەمه به نده يه كه پهروه ردگارى خوى ناسيوه .

٢ - نویژی نیوه رۆ :

وه " پیغه مبهرى خوا ﷺ له دوو پكاته يه كه مينه كانى نویژی نیوه رۆدا سورتهى ﴿ الفاتحة ﴾ ى له گه ل دوو سورته دا ده خوینده وه ، ئەوه نده ى له پكاتى يه كه مدا دريژه ى پى دەدا له دووه مدا ئەوه نده دريژه ى نه ده كرده وه " (٢٠٥) .

وه جارى واش هه بوو خویندنه وه كه ى دريژه پى دەدا به شیوه يه كه " ئەگه ر پیغه مبهرى خوا ﷺ نویژی نیوه رۆى دابه ستايه ، و يه كيكيش ئيشى له به قيع هه بوايه و برۆشتايه بۆ به قيع ، و ئيشه كه ى ئە نجام بدايه ، [و بشگه پرايه ته وه بۆ مال] ، و ده ست نویژی شى بگرتبايه ، و پاشان به اتبايه ته وه ده ببينى پیغه مبهرى خوا ﷺ هيشتا هه ر له پكاتى يه كه مدايه به هوى ئەو هه موو دريژكرده وه ى كه ده يكرد له پكاتى يه كه مدا " (٢٠٦) .

وه " هاوه لانى پیغه مبهرى خواش ﷺ به و شیوه يه ئەم كرداره ى پیغه مبهرى خوايان ﷺ ليك ده دايه وه كه پیغه مبهرى خوا ﷺ ده يه ويئ خه لكىكى زياتر بگه ن به پكاتى يه كه مدا " (٢٠٧) .

(٢٠٠) مسلم وابن خزيمة والحاكم .

(٢٠١) مسلم وأبو داود .

(٢٠٢) مسلم وأبو داود .

(٢٠٣) ابن ماجه وابن خزيمة .

(٢٠٤) الطحاوي وابن حبان في " صحيحه " وابن بشار ، وحسنه الحافظ في " الأحاديث العاليات " (رقم: ١) .

(٢٠٥) البخاري ومسلم .

(٢٠٦) مسلم والبخاري في " جزء القراءة " .

(٢٠٧) أبو داود بسند صحيح وابن خزيمة (١ / ١٦٥ / ١) .

وه " له هر پکاتیکدا نزیکه ی سی ئایه تی ده خوینده وه ، به نزیکه ی خویندنه وه ی سورته ی ﴿السم تنزیل السجدة﴾ (٢٢ : ٣٠) له پکاتیکدا سورته ی ﴿الفاتحة﴾ شی تیدابی " (٢٠٨) .

وه هه ندیک جار " سورته ی ﴿السماء و الطارق﴾ ، سورته ی ﴿السماء ذات البروج﴾ ، سورته ی ﴿اللیل إذا یغشی﴾ ، و هاوشیوه کانی ده خوینده وه " (٢٠٩) .

وه له وانه شه " سورته ی ﴿إذا السماء انشقت﴾ ، و هاوشیوه کانی خویندبیته وه " (٢١٠) .

وه " هاوه لانیسی - په زای خویان لی بی - به جولای ریشیه وه ده یانزانی که پیغمبهری خوا ﷺ قورئان له نویژی نیوه رۆ و عه سردا ده خوینتیته وه " (٢١١) .

خویندنه وه ی پیغمبهری خوا ﷺ بۆ چه ند ئایه تیک دوابه دوا ی

سورته ی ﴿الفاتحة﴾ له دوو پکاته کانی کوتای دا

وه " پیغمبهری خوا ﷺ دوو پکاته کوتاییه کانی ئه وه نده کورت ده کرده وه نزیکه ی نیوه ی دوو پکاته یه که مینه کان ده بوون ، که نزیکه ی پانزه ئایه ت ده بوون (٢١٢) ، له وانه شه ته نها سورته ی ﴿الفاتحة﴾ ی تیدا بخویندایه ن (٢١٣) .

خویندنه وه ی سورته ی ﴿الفاتحة﴾ واجبه له هه موو پکاتیکدا

پیغمبهری خوا ﷺ فه رمانی به و پیاوه کردوه که نویژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) که سورته ی ﴿الفاتحة﴾ له هه موو پکاتیکدا بخوینتیته وه ، ئه وه ش له ووتیه ی دا بوو که پاش ئه وه ی فه رمانی پی کرد که ئه م سورته له پکاتی یه که مدا بخوینتیته وه (٢١٤) ، پی ی فه رموی : " ثم افعِلْ ذلك في صلاتك كلها " (٢١٥) ، واته : پاشان ئه وه ئه نجام ده له نویژه که تدا به گشتی . و " له رپوایه تیکی تر دا هاتوه : في كل ركعة " (٢١٦) ، واته : له هه موو پکاتیکدا .

وه " جاری واش هه بوو ئایه تیکی به گوئیاندا ده دا " (٢١٧) .

(٢٠٨) أحمد ومسلم .

(٢٠٩) أبو داود والترمذي وصححه وكذا ابن خزيمة (١ / ٦٧ / ٢) .

(٢١٠) ابن خزيمة في " صحيحه " (١ / ٦٧ / ٢) .

(٢١١) البخاري وأبو داود .

(٢١٢) أحمد ومسلم . وه له فه رموده که دا ده رده که ویت که خویندنی زیاد له سه ر سورته ی ﴿الفاتحة﴾ له دوو پکاتی کوتایی نویژ سوننه ته و ، هه موو هاوه لانیسی له سه ر ئه ون " له وانه ش (أبو بكر الصديق) ، ئیمامی (شافعی) ش ئه م بۆ چه نه ی هه یه له نویژی نیوه رۆ بیت یان نویژه کانی تر ، زانایانی پاشینمان ئه م بۆ چه نه یان هه لبراردوه له وانه ش (أبو الحسنات اللكنوي) له " التعليق المجدد على موطأ محمد " (ص ١٠٢) وه فه رمویته ی : " وأغرب بعض أصحابنا حيث أوجبا سجد السهو بقراءة سورة في الآخرين ، وقد رده شراح " المنية " : إبراهيم الحلبي ، وابن أمير حاج وغيرهما بأحسن رد ، ولا شك في أن من قال بذلك لم يبلغه الحديث ، ولو بلغه لم يتفوه به " .

(٢١٣) البخاري ومسلم .

(٢١٤) أبو داود وأحمد بسند قوي .

(٢١٥) البخاري ومسلم .

(٢١٦) أحمد بسند جيد .

(٢١٧) البخاري ومسلم .

وه " جاری واش هه بوو گوئیان له دهنگ خوشی پیغه مبهري خوا ﷺ ده بوو له کاتی خویندنه وهی ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۸۷ : ۱۹) یان ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ (۸۸ : ۲۶) " (۲۱۸) .

وه " جاری واش هه بوو سوره تی ﴿وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ (۸۵ : ۲۲) ، یان سوره تی ﴿وَالسَّمَاءَ وَالطَّارِقِ﴾ (۸۶ : ۱۷) و هاوشیوه کانی ئەم سوره تانه ی ده خویندنه وه " (۲۱۸) .

وه " جاری واش هه بوو سوره تی ﴿وَاللَّيْلَ إِذَا يَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱) و هاوشیوه کانی ئەم سوره ته ی ده خویندنه وه " (۲۱۹) .

۳ - نویژی عه سر :

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ له دوو پکاته یه که مینه کانی نویژی عه سردا سوره تی ﴿الْفَاتِحَةَ﴾ هی له گه ل دوو سوره تدا ده خویندنه وه ، ئەوه نده ی له پکاتی یه که مدا دریژه ی پی دده له دوو مدا ئەوه نده دریژی نه ده کرده وه " (۲۲۰) ، و " هاوه لانی پیغه مبهري خواش ﷺ به و شیوه یه ئەم کرداره ی پیغه مبهري خویان ﷺ لیک ده دایه وه که پیغه مبهري خوا ﷺ ده یه ویته خه لکیکی زیاتر بگه ن به پکاتی یه که مدا " (۲۲۱) .

وه " له هر پکاتی کدا نزیکه ی پانزه ئایه تی ده خویندنه وه ، به نزیکه ی نیوه ی ئەو ئایه تانه ی که له هر یه که له دوو پکاته یه که مینه کانی نویژی نیوه پۆدا ده یخویندنه وه " .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ دوو پکاته کۆتاییه کانی ئەوه نده کورت ده کرده وه ، نزیکه ی نیوه ی دوو پکاته یه که مینه کان ده بوون " (۲۲۲) .

وه " له هر پکاتی کیدا سوره تی ﴿الْفَاتِحَةَ﴾ ی ده خویندنه وه " (۲۲۳) .

وه " جاری واش هه بوو ئایه تی که به گوئیاندا دده " (۲۲۴) .

وه ئەو سوره تانه شی ده خویندنه وه که له باسی نویژی نیوه پۆدا باسمان لیوه کرد .

۴ - نویژی مه غرب :

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ هه ندیک جار - له نویژی مه غرب دا سوره ته کورته کانی ههوت یه کی کۆتای قورئانی پیروزی ده خویندنه وه " (۲۲۵) ، به شیوه یه ک " هاوه لانی پیغه مبهري خوا ﷺ که نویژیان له گه لدا بگردایه ، و پاش سه لام دانه وه ، که له نویژده بوونه وه و ده پۆشتنه وه شوینی رمه کانی خویان له سه ر زهوی ده بیینی " (۲۲۶) .

(۲۱۸) ابن خزیمه فی " صحیحه " (۱ / ۶۷ / ۲) والضیاء المقدسی فی " المختارة " بسند صحیح .

(۲۱۸) البخاری فی " جزء القراءة " والترمذی و صححه .

(۲۱۹) مسلم والطیالسی .

(۲۲۰) البخاری و مسلم .

(۲۲۱) أبو داود بسند صحیح ، وابن خزیمه .

(۲۲۲) أحمد و مسلم .

(۲۲۳) البخاری و مسلم .

(۲۲۴) البخاری و مسلم .

وه " جاريكيان له سه فهريك دا سورته ی ﴿وَالَّذِينَ وَالرَّيُونَ﴾ (٩٥:٨) ی له پکاتی دووهدا خوینده وه " (٢٢٧) .

وه هندیك جار سورته دریزه کانی ههوت یهکی کۆتایی قورئانی پیروژ و سورته مام ناوه ندیه کانی ، ده خوینده وه ، بۆ نمونه : " جاری وا هه بوو ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ (٤٧ : ٣٨) ی ده خوینده وه (٢٢٨) ، وه جاری واش هه بوو سورته ی ﴿الطور﴾ (٥٢ : ٤٩) ده خوینده وه (٢٢٩) ، وه هندیك جاریش سورته ی ﴿المرسلات﴾ ی (٧٧ : ٥٠) ده خوینده وه ، له دوا نویزه کانی پیش مردنی ﷺ " (٢٣٠) .

وه " هندیك جاری تر یه کیک له دریزترین دوو سورته (واته : بطولی الطولین) (٢٣١) که سورته ی ﴿الأعراف﴾ هه (٢٠٦ : ٧) [له دوو پکاتدا ده خوینده وه] " (٢٣٢) .

وه " جاری واش هه بوو سورته ی ﴿الأنفال﴾ ی (٨ : ٧٥) له دوو پکاتدا ده خوینده وه " (٢٣٣) .

خویندنه وه له سوننه تی پاش نویژی مه غریب

به لام سه بارهت به خویندنه وه ی له دوو پکاتی پاش نویژی مه غریب ، ئه وا " سورته ی ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ (: ٦ : ١٠٩) ، و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ (٤:١١٢) ده خوینده وه " (٢٣٤) .

٥- نویژی عیسا :

وه " پیغمه بری خوا ﷺ له دوو پکاتی یه که مینه کانی نویژی عیسا ، سورته ناوه ندیه کانی ههوت یهکی کۆتایی قورئانی پیروژی ده خوینده وه (واته : من وسط الفصل) (٢٣٥) ، بۆ نمونه : هندیك جار سورته ی ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾ (٩١ : ١٥) ، وه سورته هاوشیوه کانی ده خوینده وه " (٢٣٦) .

(٢٢٥) البخاري ومسلم .
 (٢٢٦) النسائي وأحمد بسند صحيح .
 (٢٢٧) الطيالسي وأحمد بسند صحيح .
 (٢٢٨) ابن خزيمة (١ / ١٦٦ / ٢) والطبراني والمقدسي بسند صحيح .
 (٢٢٩) البخاري ومسلم .
 (٢٣٠) البخاري ومسلم .
 (٢٣١) أي : بأطول السورتين الطوليتين ، و " الطولى " تأنيث " أطول " ، و " الطولين " : تثنية طولى ، وهما [الأعراف] اتفاقا ، و [الأنعام] على الأرجح ؛ كما في " فتح الباري " .
 (٢٣٢) البخاري وأبو داود وابن خزيمة (١ / ٦٨ / ١) وأحمد والسراج والمخلص .
 (٢٣٣) الطبراني في " الكبير " بسند صحيح .
 (٢٣٤) أحمد والمقدسي والنسائي وابن نصر والطبراني .
 (٢٣٥) النسائي وأحمد بسند صحيح .
 (٢٣٦) أحمد والترمذي وحسنه .

وه " جاری واش هه بوو سورته ی ﴿إِذَا السَّمَاءُ اشَّتْ﴾ ی (۸۴ : ۲۵) ده خوینده وه ، و تیاشیدا سوژده ی ده برد (۲۳۷) "

وه " جاریکیان له سه فه ریک دا سورته ی ﴿وَالَّتینِ وَالرَّیتُونِ﴾ ی (۹۵ : ۸) [له رکاتی یه که مدا] خوینده وه " (۲۳۸) .
 وه نه هیشی کردوه له دریزکردنه وه ی قورئان تیایدا ئه وهش له و کاته ی که (معاذ) نویژی عیشای به هاوه لانی کرد و دریزی کرده وه له سه ریان ، و پیاویکیش له (ئه نصار) وازی له نویژه که ی هیئاو به ته نها نویژه که ی ئه نجام دا ، که هه واله که ی پیگه یه نرا فه رموی : ئه وه دوپروه ، وه که ووته که ی (معاذ) گه شته ئه و پیاوه پوشته لای پیغه مبه ری خوا ﷺ و ئه وه ی که (معاذ) پیی ووتوبوی پیی راگه یاند ، پیغه مبه ری خواش ﷺ پیی فه رموی : " اترید ان تکون فتاناً یا معاذ ؟ إذا أمت الناس فأقرأ بـ ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾ (۹۱ : ۱۵) ، و ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۷۷ : ۱۹) ، و ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ (۹۶ : ۱۹) ، و ﴿وَاللَّیْلِ إِذَا یَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱) [فإنه یصلي وراءك الكبير والضعيف وذو الحاجة] " (۲۳۹) .

واته : ئه ی (معاذ) ئه ته وی ببیت به فیتنه ، ئه گه ر پيشنوویژیت بو موسلمانان کرد ئه و سورته ی ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾ (۹۱ : ۱۵) و ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۷۷ : ۱۹) ، و ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ (۹۶ : ۱۹) ، و ﴿وَاللَّیْلِ إِذَا یَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱) بخوینه ، چونکه که سانیکی پیر و لاواز و پیویستیدار به دواته وه نویژ ده کن .

۶ - شه و نویژ :

" پیغه مبه ری خوا ﷺ جاری وا هه بوو دهنگی به رز ده کرده وه به خویندنه وه ی قورئانه که ی ، جاری واش هه بوو دهنگی نزم ده کرده وه (۲۴۰) ، جاری وا هه بوو خویندنه وه که ی کورت ده کرده وه جاری واش هه بوو دریزی ده کرده وه ، جاری واش هه بوو زور دریزی ده کرده وه ، به شیوه یه که هه روه کو (عبدالله) ی کوری (مسعود) ﷺ ده فه رمویت : " شه ویکیان له گه ل پیغه مبه ری خوا ﷺ نویژم کرد ئه وه نده به پیوه پاره ستا تاكو نیازی خراپم بو دروست بو ، پییان فه رموو : نیازه خراپه که ت چی بو ؟ فه رموی : ویستم دابنیشم و پیغه مبه ری خوا ﷺ به و شیوه یه به جی بهیلم " (۲۴۱) .

وه (حذیفة) ی کوری (الیمان) یش ﷺ فه رمویه تی : " شه ویکیان له گه ل پیغه مبه ری خوا ﷺ نویژم کرد ، دهستی کرد به خویندنه وه ی سورته ی ﴿البقرة﴾ ، منیش و وتم : له سه ری سه د ئایه ت کپنوش ده بات ، به لام هه ربه رده وام بو ، جاریکی تر و وتم : به دو رکات ته واوی ده کات ، که چی هه ر به رده وام بو ، و وتم کۆتایی پی ئه هیئیت و کپنوش ده بات ، پاشان سورته ی ﴿النساء﴾ ی ده ست پی کرد کۆتایی پی هیئا ، پاشان سورته ی ﴿آل عمران﴾ ده ست پی کرد (۲۴۲) ، و کۆتایی پی هیئا ، خویندنه وه که شی له سه ر خو بو ، هه ر که ده گه شت به ئایه تیک ته سبیحاتی تیدا ببوايه

(۲۳۷) البخاري و مسلم و النسائي .

(۲۳۸) البخاري و مسلم و النسائي .

(۲۳۹) البخاري و مسلم و النسائي ، وهو مخرج في " الإرواء " .

(۲۴۰) النسائي بسند صحيح .

(۲۴۱) البخاري و مسلم .

(۲۴۲) هكذا في الرواية بتقدم [النساء] على [آل عمران] ، وهو دليل على جواز ترك مراعاة ترتيب المصحف العثماني في القراءة ، ومضى مثله .

(سبحان الله) ی ده کرد ، وه که ده گهشت به ئایه تیک شوینی په ناگرتن بوايه به خوی په روهردگار ، په نای پی ده گرت ، پاشان کړنووشی برد ... " هتد فه رموده که (٢٤٣) .

وه " شه ویکیان به نه خو شیه وه حهوت سوره ته درې ژه که ی خوینده وه " (٢٤٤) .

وه " جاری واش هه بوو له هر پکاتیکدا سوره تیک له و سوره تانه ی ده خوینده وه " (٢٤٥) .

وه " هه رگیز لیوه نه زانراوه که هه موو قورئانی پیروزی له شه ویکدا خویند بیته وه " (٢٤٦) ، به لکو ئه وه ی پی باش نه بوو بۆ (عبدالله) ی کوری (عمرو) ﷺ که پی ی فه رموی : " اقرأ القرآن في كل شهر " ، له هه موو مانگییکدا بیخوینه ، فه رموی : توانام له وه زیاتر تیدایه ، پی ی فه رموی : " فقرأه في عشرين ليلة " ، باشه له بیست شه ودا بیخوینه وه ، دیسانه وه فه رموی : توانام له وه زیاتر تیدایه ، ئه م جار ه یان پی ی فه رموی : " فقرأه في سبع ولا تزد على ذلك " (٢٤٧) ، له هه فته یه کدا بیخوینه وه له سه ر ئه مه شه وه زیادی مه که .

پاشان " پی ی پیدا له پینج شه ودا بیخوینیته وه " (٢٤٨) .

پاشان " پی ی پیدا له سی شه ودا بیخوینیته وه " (٢٤٩) .

وه لیثی قه دهغه کرد له وه که متر بیخوینیته وه (٢٥٠) ، وه وکاره که شی به وه هی نایه وه ، که : " من قرأ القرآن في أقل من ثلاث لم يفقهه " (٢٥١) .

واته : هه ر که سیک له سی رۆژ که متر قورئان بخوینیته وه ، لی ی تیناگات .

وه له ریوایه تیکی تر دا هاتووه که پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمویه تی : " لا يفقه من قرأ القرآن في أقل من ثلاث " (٢٥٢) ، واته : ئه و که سه ی که له سی رۆژ که متر قورئان بخوینیته وه لی ی تیناگات ، پاشان له ووتیه کی تریدا هاتووه که فه رمویه تی : " فإن لكل عابد شرة (٢٥٣) ولكل شرة فترة فإما إلى سنة وإما إلى بدعة فمن كانت إلى سنة فقد اهتدى ومن كانت فترته إلى غير ذلك فقد هلك " (٢٥٤) .

(٢٤٣) مسلم والنسائي .

(٢٤٤) أبو يعلى الحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وفي رواية " الطول " : قال ابن الأثير : " بالضم جمع الطولى مثل الكبرى والكبر ، واسبع الطوال هي [البقرة] و [آل عمران] و [النساء] و [المائدة] و [الأنعام] و [الأعراف] و [التوبة] " .

(٢٤٥) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(٢٤٦) مسلم وأبو داود .

(٢٤٧) البخاري ومسلم .

(٢٤٨) النسائي الترمذي وصححه .

(٢٤٩) البخاري وأحمد .

(٢٥٠) الدارمي وسعيد بن منصور في " سننه " بإسناد صحيح .

(٢٥١) أحمد بسند صحيح .

(٢٥٢) الدارمي والترمذي وصححه .

(٢٥٣) بكسر الشين المعجمة وتشديد الراء ؛ واته : هيممته و گه رم و گوری ، و (شرة الشباب) : سه ره تا و توند و تیژیته تی .

پی شه و (الطحاوي) فه رمویه تی : " هي الحدة في الأمور التي يريدونها المسلمون من أنفسهم في أعمالهم التي يتقربون بها إلى ربهم عز وجل ، وإن رسول الله ﷺ أحب منهم فيها ما دون الحدة التي لا بد لهم من القصر عنها والخروج منها إلى غيرها ، وأمر بالتمسك

واته : هه موو په رستشكاریك توندی و هه ماسه تیکی تیدایه ، هه موو توندی و هه ماسه تیكیش سارد بوونه وه یه کی هه یه ، ئەو سارد بوونه وه یه ش یان له سنوری سوننه تدا ده وهستی ، یان له سنوری بیدعه دا ده وهستی : ئەو كه سه ی كه سارد بوونه وه كه ی له سنوری سوننه تدا بی ئەوا هیدایهت دراوه ، ئەوهش كه سارد بوونه وه كه ی له سنوری غهیری سوننهت بیته ئەوا به هه لاکه تدا چوه .

بۆیه " پیغمبهری خوا ﷺ له سێ رۆژ كه متر قورئانی نه ده خوینده وه " (٢٥٥).

وه ده یفه رموو : " من صلی فی لیلە بمائتی آیه فانه یکتب من القانتین المخلصین " (٢٥٦).

واته : هه ر كه سێك بتوانیت له شه ویك دا دووسه د ئایهت بخوینیت له شه ونویژه كه یدا ، ئەوا له (القانتین المخلصین) دادهنریت .

وه " هه موو شه ویك سورته ی [بني إسرائيل] (١٧ : ١١١) ، و سورته ی [الزمر] ی (٧٥ : ٣٩) ده خوینده وه (٢٥٧).

وه ده یفه رموو : " من صلی فی لیلە بمائة آیه لم یکتب من الغافلین " (٢٥٨).

واته : هه ر كه سێك بتوانیت له شه ویك دا سه د ئایهت له شه ونویژه كه یدا بخوینیت وه ، ئەوا له بی ئاگیان نازمیرریت .

وه " جاری واش هه بوو نزیکه ی په نجا ئایهتی یان زیاتری ده خوینده وه " (٢٥٩).

وه جاری واش هه بوو " نزیکه ی سورته ی [يَا أَيُّهَا الْمَرْمَل] ی (٧٣ : ٢٠) ده خوینده وه " (٢٦٠).

وه " پیغمبهری خوا ﷺ به دریزی شه وگار شه ونویژی نه ده کرد " (٢٦١) زۆر به ده گمه ن نه بیته .

من الأعمال الصالحة بما قد يجوز دوامهم عليه ولزومهم إياه ؛ حتى يلتقوا رهم عزو حل ، و روي عنه ﷺ في كشف ذلك المعنى أنه قال : (أحب الأعمال إلى الله أدومها وإن قل).

ده لیم : ئەم فه رموده یه كه هیناویه تی به وه و به ووشه ی (روي) یه له پێشدا هیناوه ته وه ، فه رموده یه کی (صحیح) هو ، (متفق علیه) یه ، دایکه (عائشة) - په زای خوی لی بیته - ده یگپریته وه .

(٢٥٤) أحمد وابن حبان في " صحيحه " .

(٢٥٥) ابن سعد (١ / ٣٧٦) وأبو الشيخ في " أخلاق النبي ﷺ " (٢٨١) .

(٢٥٦) الدارمي والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(٢٥٧) أحمد وابن نصر بسند صحيح .

(٢٥٨) الدارمي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٢٥٩) البخاري وأبو داود .

(٢٦٠) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

(٢٦١) مسلم وأبو داود .

ده لیم : له بهر ئەم فه رموده یه و فه رموده ی تریش ئەوه مان بۆ ئاشکرا ده بیته كه مه كروه به به رده وامی ، یان زۆریه ی جار هه موو شه و به دریزی زیندوو بکریته وه ، چونکه پێچه وانه ی سوننه تی پیغمبهری خوایه ﷺ ، چونکه ئەگه ر زیندوو کردنه وه ی هه موو شه و به دریزی چاکتر بوايه ، ئەوا پیغمبهری خوا ﷺ له دهستی خوی نه ده دا ، باشتترین ریبازیش ریبازی (محمد) له ﷺ ، به وهش هه لئه خه له تیت كه له پێشه وا (أبو حنیفة) وه - به ره حمهت بیته - ده یگپرته وه كه گوايا چل سال ماوه ته وه نوژی به یانی به ده ستنوژی عیسا ده کر ، چونکه ئەم رپوايه ته هه یچ بنه وایه کی نییه لی به وه ، به لکو (العلامة الفيروز آبادي) له " الرد علی المعارض " (١ / ٤٤) فه رمویه تی :

(عبد الله) ی کورپی (حباب) ی کورپی (الأرت) ﷺ — که یه‌کیکه له و هاوه‌لانه‌ی ئاماده‌ی جه‌نگی به‌در بووه له گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ بۆمان ده‌گپیتته‌وه و ده‌فه‌رموویت : شه‌ویک به‌ درییژی چاودیژی پیغه‌مبه‌ری خوام ده‌کرد ﷺ (له پیوایه‌تیکی ترده‌هاتوو : به‌درییژی شه‌ویک که تیایدا شه‌ونویژی ده‌کرد) تاكو ئه‌وکاته‌ی که گزنگی به‌ربه‌یان ده‌رکه‌وت ، و سه‌لامی نویژه‌که‌ی دایه‌وه ، خه‌بباب فه‌رموی : له جیگه‌ی دایک و باوکم بیت (یان : دایک و باوکم به‌قوربانیت بیت) ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م شه‌و نویژیکت ئه‌نجام دا هه‌رگیز نه‌مبینیویت ئه‌نجامی بده‌ی ، ئه‌ویش فه‌رموی : " أجل إنما صلاة رغب ورهب [وإنی] سألت ربي عز وجل ثلاث خصال فأعطاني اثنتين ومنعني واحدة : سألت ربي أن لا يهلكنا بما أهلك به الأمم قبلنا (وفي لفظ : أن لا يهلك أمي بسنة) فأعطانيها ، وسألت ربي عز وجل أن لا يظهر علينا عدوا من غيرنا فأعطانيها ، وسألت ربي أن لا يلبسنا شيئا فمنعنيها " (٢٦٢) .

وه جاريكيان له هه‌موو شه‌ونویژه‌که‌ی ئایه‌تیکی دووباره ده‌کرده‌وه تا پۆژی لی بووه‌وه ، ئه‌ویش ئه‌و ئایه‌ته‌ بوو که خوی پهره‌ردگار تیایدا فه‌رموویت : [إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبَادُكَ وَإِنْ تُغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ] (٥:١١٨) .
واته : ئه‌گه‌ر سزایان بده‌یت ئه‌وا به‌نده‌ی خۆتن ، ئه‌گه‌ر لی‌شیان خۆشبیت ، ئه‌وا خاوه‌ن توانا و ده‌سه‌لات و داناییت .

کپنوش و سوژده و پارانه‌وه‌کانی هه‌موو هه‌ر به‌م ئایه‌ته‌ بوو ، که پۆژ بووه (أبو ذر) فه‌رموی : ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م شه‌و به‌رده‌وام هه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ت خوینده‌وه تاكو پۆژت کرده‌وه کپنوش و سوژده و پارانه‌وه‌کانت هه‌ر هه‌موو به‌م ئایه‌ته‌ بوو ، له کاتیکیدا خوی پهره‌ردگار هه‌موو قورئانی پی‌ فیرکردوویت ، ئه‌گه‌ر یه‌کیک له ئیمه‌ بیکردبایه شتمان له دلدا به‌رامبه‌ری دروست ده‌بوو ؟ پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رموی : " إنني سألت ربي عز وجل الشفاعة لأمتي فأعطانيها وهي نائلة إن شاء الله لمن لا يشرك بالله شيئا " (٢٦٢) .

واته : داوای شه‌فاعه‌تم کرد بۆ ئوممه‌ته‌که‌م له پهره‌ردگارم ، ئه‌ویش پی‌ی به‌خشیم ، ئه‌و که‌سانه‌ش به‌ری ده‌که‌ون که خوی پهره‌ردگار به‌ تاك و ته‌نها بپه‌رستن ، و هیچ هاوه‌لیکی بۆ بپاری نه‌ده‌ن .

وه " پیاویک پی‌ی فه‌رمو : ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دراوسی‌یه‌کم هه‌یه شه‌و نویژه‌ده‌کات ، و جگه له سوره‌تی [قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ] (١١٢ : ٤) ناخوینیتته‌وه (هه‌ر دووباره‌ی ده‌کاته‌وه) (له وه‌ش زیاتر هیچ سوره‌تیکی تری قورئانی پی‌رۆز ناخوینیتته‌وه) ، وه‌کو ئه‌وه‌ی به‌که‌می بزانیت ، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ پی‌ی فه‌رموی : " والذي نفسي بيده إنما لتعدل ثلث القرآن " (٢٦٤) .
واته : سویند به‌وکه‌سه‌ی که نه‌فسی منی به‌ده‌سته ، ئه‌و سوره‌ته‌ به‌رامبه‌ر به‌ سێ‌یه‌کیکی قورئانی پی‌رۆزه .

" هذا من جملة الأكاذيب الواضحة التي لا يليق نسبتها إلى الإمام ، فما في هذا فضيلة تُذكر ، وكان الأولى بمثل هذا الإمام أن يأتي بالأفضل ، ولا شك أن تجديد الطهارة لكل صلاة أفضل وأتم وأكمل ، هذا إن صح أنه سهر طوال الليل أربعين سنة متوالية ! وهذا أمر بالمحال أشبه ، وهو من خرافات بعض المتعصبين الجهال ، قالوه في أبي حنيفة وغيره ، وكل ذلك مكذوب " .
(٢٦٢) النسائي وأحمد والطبراني (١ / ١٨٧ / ٢) وصححه الترمذي .
(٢٦٣) النسائي وابن خزيمة (١ / ٧٠ / ١) وأحمد وابن نصر و الحاكم وصححه ووافقه الذهبي .
(٢٦٤) أحمد و البخاري .

٧ - نویژی وه تر :

پیغه مبهري خوا ﷺ له پکاتی یه که مدا سوره تی [سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى] (٨٧ : ١٩) ، و له پکاتی دووه مدا سوره تی :
 ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ (١٠٩ : ٦) ، و له پکاتی سی یه میشدا سوره تی [قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ] ی (١١٢ : ٤) ده خوینده وه ^(٢٦٥) .
 وه هندیك جار سوره تی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ (١١٣ : ٥) ، و سوره تی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ (١١٤ : ٦) یشی بو
 زیاد ده کردن ^(٢٦٦) .
 وه جاریکیان سه د نایه تی له سوره تی ﴿النَّاسِ﴾ ی (٤ : ١٧٦) له پکاته تا که که ی وه تر دا خوینده وه ^(٢٦٧) .
 به لام سه بارت به و دوو پکاته ی دوا ی نویژی وه تر ^(٢٦٨) ، پیغه مبهري خوا ﷺ دوو سوره تی ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ﴾ (٨٩٩ : ٨) ، و ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا
 الْكَافِرُونَ﴾ ی تیدا ده خوینده وه ^(٢٦٩) .

٨ - نویژی جومعه :

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ - هندیك جار - له پکاتی یه که مدا سوره تی ﴿الجمعة﴾ (١١:٦٢) ی ده خوینده وه ، و له پکاته که ی تریدا سوره تی
 ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ﴾ (١١:٦٣) ^(٢٧٠) ، وه جاری واش هه بوو له جیاتی سوره تی ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ ی (٢٦:٨٨) ده خوینده وه ^(٢٧١) .
 وه هندیك جار " له پکاتی یه که مدا سوره تی ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (٨٧ : ١٩) ، و له پکاتی دووه مدا سوره تی
 ﴿هَلْ أَتَاكَ﴾ ی ده خوینده وه ^(٢٧٢) .

^(٢٦٥) النسائي والحاكم وصححه .

^(٢٦٦) الترمذي وأبو العباس الأصم في ((حديثه)) (ج ٢ رقم ١١٧) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

^(٢٦٧) النسائي وأحمد بسند صحيح .

^(٢٦٨) ثبتت هاتان الركعتان في " صحيح مسلم " وغيره ، وهما تنافيان قوله ﷺ : " اجعلوا آخر صلاتكم بالليل وترا " رواه البخاري ومسلم ، وقد اختلف العلماء في التوفيق بين الحديتين على وجوه لم يترجح عندي شيء منها ، والأحوط تركها اتباعاً للأمر . والله أعلم .
 ثم وقفت على حديث صحيح يأمر بالركعتين بعد الوتر ؛ فالتقى الأمر بالفعل ، وثبت مشروعية الركعتين للناس جميعاً ، والأمر الأول يحمل على الاستحباب فلا منافاة وقد خرجته في " الصحيحة " (١٩٩٣) . والحمد لله على توفيقه .

^(٢٦٩) أحمد وابن نصر والطحاوي (١ / ٢٠٢) وابن خزيمة وابن حبان بسند حسن صحيح .

^(٢٧٠) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٤٥) .

^(٢٧١) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٤٥) .

^(٢٧٢) مسلم وأبو داود .

٩- نویژی دوو جه ژنه کهه :

وه " پیغمبهری خوا ﷺ - هه ندیک جار - له پکاتی یه که مدا سورتهی ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ و له پکاته که ی تریدا سورتهی ﴿هَلْ أَتَاكَ﴾ ی ده خوینده وه ^(٢٧٣) ، وه هه ندیک جار تیا یاندا " سورتهی ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ (٤٥:٥٠) ، و سورتهی ﴿اقْرَبْتِ السَّاعَةَ﴾ (٥٤:٥٥) ی ده خوینده وه " ^(٢٧٤) .

١٠- نویژی جه نازه :

" سوننه ت له نویژی جه نازه دا ئه وه یه که سورتهی ﴿فاتحة الكتاب﴾ ^(٢٧٥) [سورته تیکی] ^(٢٧٦) تیدا بخویندنه وه " ، " به دهنگی نزم ده خویندنه وه ، ئه وه ش دوا ی ته کبیره ی ئیجرام (که ته کبیره ی یه که مه) " ^(٢٧٧) .

جوان خویندنه وه ی قورئان

و دهنگ خوش کردنه وه تیا ییدا له کاتی نویژ دا

" پیغمبهری خوا ﷺ قورئانی به جوانی ده خوینده وه - هه ره کو خوا ی په ره ردگار فه رمانی پی کردبوو - نه ده یله رانده وه و نه ش په له ی لی ده کرد له کاتی خویندنیدا ، به لکو خویندنه وه که ی به شیوه یه که بوو " بیت پیتی تیدا درده خست ، مافی خوی ده دانی " ^(٢٧٨) ، به شیوه یه که " سورته ی وای به جوانی ده خوینده وه دریژتر ده بوه وه له سورته تیکی له خوی دریژتر " ^(٢٧٩) .

وه ده یفه رموو : " يقال لصاحب القرآن : اقرأ وارتق ورتل كما كنت ترتل في الدنيا فإن منزلك عند آخر آية تقرؤها " ^(٢٨٠) .

واته : به قورئان خوین ده وتريت : به جوانی بخوینده وه و به رزبه ره ، هه ره کو چۆن له دنیا دا به جوانی ده تخوینده وه ، په له مه نزلگات - له به هشت دا - به پی ی دوا ئایه ته که ده خویندنه وه .

وه " خویندنه وه که ی دریژ ده کرده وه له پیته کانی دریژ کردنه وه دا (واته : حروف السمد) ، بو نمونه وه : ﴿ بسم الله ﴾ ی دریژ ده کرده وه و ﴿ الرحمن ﴾ ی دریژ ده کرده وه و ﴿ الرحيم ﴾ ی دریژ ده کرده وه ^(٢٨١) ﴿النضيد﴾ ^(٢٨٢) ، و هاو شیوه کانی شی به هه مان شیوه دریژ ده کرده وه .

^(٢٧٣) مسلم وأبو داود .
^(٢٧٤) مسلم وأبو داود .
^(٢٧٥) ئەمەش ووتە ی پێشەوا شافعی وأحمد وإسحاق ، وه هه ندیک له پاشینه لیکۆله ره وه کانی مه زه بی (أبو حنيفة) یه ئه م بۆچوونه یان وه رگرتوه ، به لام خویندنه وه ی سورته تیک پاش سورتهی ﴿ الفاتحة ﴾ بۆچونیکه له بۆچوونه کانی شافعی یه کان ، بۆچوونه که ش بۆچوونیک ی په وایه .
^(٢٧٦) البخاري وأبو داود والنسائي ، وابن الجارود ، وليست الزيادة شاذة كما زعم التويري ، انظر المقدمة .
^(٢٧٧) النسائي والطحاوي بسند صحيح .
^(٢٧٨) ابن المبارك في " الزهد " (١ / ١٦٢) من " الكوكب المنير " (٥٧٥) ، وأبو داود وأحمد بسند صحيح .
^(٢٧٩) مسلم ومالك .
^(٢٨٠) أبو داود والترمذي وصححه .
^(٢٨١) البخاري وأبو داود .
^(٢٨٢) البخاري في " خلق أفعال العباد " بسند صحيح .

وه پیغه مبهری خوا ﷺ له کوتایی هه موو ئایه تی کدا ده وه ستا هه روه کو له پیشدا باسکرا (٢٨٣).

وه " - جاری واش هه بوو - ئه وه دهنگه ی که له قورگ دا درده چوو دووباره ی ده کرده وه (الترجیع) (٢٨٤) ، هه روه کو له پۆژی فه تی مه که دا ئه نجامی دا ، له و کاته ی به سه ر ووشتره که یه وه بوو ، و سوره تی ﴿الفتح﴾ ی (٢٩:٤٨) ده خوینده وه [خویندنه وه یه کی هیمن و له سه رخۆی هه بوو] (٢٨٥) ، (عبدالله) ی کورپی (مغفل) ﷺ به م شیوه یه دووباره کردنه وه ی پیته کانمان بو ده گپیته وه (آ آ) (٢٨٦) .

وه فه رمانیشی به خۆشکردنه وه ی دهنگ ده کرد له کاتی قورئان خویندندا ، و ده یفه رموو : " زینوا القرآن بأصواتکم فإن الصوت الحسن یزید القرآن حسناً " (٢٨٧) .

واته : قورئان براریننه وه به دهنگه کاننان ، چونکه دهنگی خۆش قورئان زیاتر ده پارزیننه وه .

وه ده یفه رموو : " إن من أحسن الناس صوتاً بالقرآن الذي إذا سمعتموه یقرأ حسبتموه یحشی الله " (٢٨٨) .

واته : خۆشترین دهنگ دهنگی که سیکه : که گویتان له دهنگی ده بی له کاتی قورئان خویندندا وا بزنان له خوا

ده ترسی .

وه فه رمانیشی ده کر به خۆشکردنه وه ی دهنگ له کاتی قورئان خویندنه وه دا ، و ده یفه رموو : " تعلموا کتاب الله ، و تعاهدوه ، و اقتنوه ، و تغنوا به ، فوالذي نفسي بيده ليهو أشد من المخاض في العقل " (٢٨٩) .

واته : فیری کتیبه که ی په روه ردگار تان بن ، زۆریش بیخویننه وه ، و بایه خشی پی بدن ، و دهنگیشتان

خۆش بکه نه وه له کاتی خویندنه وه یدا ، چونکه سویند بی به و که نه فسی منی به دهسته ، له و ووشتری ئاوس توندتر له دهست درده چیت که به پت به سترابیننه وه .

وه ده یفه رموو : " ليس منا من لم يتغن بالقرآن " (٢٩٠) .

واته : له ئیمه نی یه ئه و که سه ی که هه ولی دهنگ خۆشکردنی نه دات له کاتی قورئان خویندندا .

(٢٨٣) له باسی خویندنه وه ی سوره تی ﴿الفاتحة﴾ دا .

(٢٨٤) من الترجیع ؛ قال الحافظ : " هو تقارب ضروب الحركات في القراءة ، وأصله : التردد ، و ترجیع الصوت : تردیده بالحلق ، وقال المناوي : " وذلك ينشأ غالباً عن أريحية وانسباط والمصطفى ﷺ حصل له من ذلك حظ وافر يوم الفتح " . (٢٨٥) البخاري ومسلم .

(٢٨٦) پیشه وا (الحافظ) له واژه کردنی واتای (آ آ) دا فه رموو یه تی : " بهمزة مفتوحة بعدها ألف ساكنة ثم همزة أخرى " ، ونقل الشيخ علي القاري مثله عن غير الحافظ ، ثم قال : " والأظهر أنها ثلاث ألفات ممدودات " . (٢٨٧) البخاري تعليقا ، وأبو داود والدارمي والحاكم وتمام الرازي بسندين صحيحين .

تنبيه : انقلب الحديث الأول على بعض الرواة ؛ فرواه بلفظ : " زينو أصوتكم بالقرآن " وهو خطأ بين رواية ودراية ، ومن صححه فهو أغرق في الخطأ ؛ لمخالفته للروايات الصحيحة المفسرة في الباب ، بل هو مثال صالح للحديث المقلوب ، وبيان هذا الإجمال في " الأحاديث الضعيفة " (٥٣٢٨) .

(٢٨٨) حديث صحيح ، رواه ابن المبارك في " الزهد " (١ / ١٦٢) من " الكوكب المنير " (٥٧٥) ، والدارمي وابن نصر والطبراني وأبو نعيم في " أخبار أصبهان " والضياء في " المختارة " .

(٢٨٩) الدارمي وأحمد بسند صحيح . (المخاض) : واته : ووشتر ، وه (العقل) كۆی (عقال) -ه : ئه وه ش ئه و گوريسه یه که قاجی ووشتری پی ده به سترابیننه وه .

(٢٩٠) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

تنبيه : ... إلخ ، [ته واو که ری ئه م په راویژه مان نه نووسیوه له بهر درییژی په راویژه که ، وه هیچ په یوه ندی په کیشی به م بابه ته وه

نییه ، به لکو وه لام دانه وه یه بو هه ندیک له په خنه گران !!!] وه رگپ .

وه دهیفرموو : " (ما أذن^(٢٩١) الله لشيء ما أذن (وفي لفظ : كأذنه) لنبي [حسن الصوت (وفي لفظ : حسن الترميم) يتغنى بالقرآن [يجهر به] " (٢٩٢).

واته : خوای پهروهردگار بیستنی دهنگی هیچ شتیکی له لا باش نه بووه ، وهکو بیستنی دهنگی پیغه مبهریکی [دهنگ خوش (له گۆزله فن) یکی ترده هاتوووه : سه دا خوش () ی لا باش بووه ، دهنگی خوشبکاته وه و [دهنگی بهرز بکاته وه له خویندنه وه که ی] .

وه به (أبو موسى الأشعري) ﷺ فهرمووی : " لو رأيتني وأنا أستمع لقراءتك البارحة لقد أوتيت زمزماً^(٢٩٣) من زمزماير آل داود " فقال أبو موسى: لو علمت مكانك لحبرت لك^(٢٩٤) - يريد تحسين الصوت - تحبيراً^(٢٩٥) .

واته : ئەگەر دەمتبینی ، ئیوارە ی ئەو کاتە ی که گویم له خویندنه وه که ت دهگرت ، به راستی : به شیک له دهنگ خوشیه که ی بنه ماله ی داودت پی به خشراره ، ئەویش فهرمووی : ئەگەر دەمزانی گویم لی دهگریت دهنگم خوشتر ده کرده وه

راست کردنه وه ی هه له کانی پیشنویر له قورئان خویندنیدا

وه پیغه مبهری خوا ﷺ ئەوه شی کردوو به سوننه ت ، که ئەگەر پیشنویر تووشی هه له بوو له قورئان خویندنیدا بوی راست بکریته وه ، بوی ده بینین جاریکیان " پیغه مبهری خوا ﷺ نویرتیکی ئەنجام داو تیایدا قورئانی خوینده وه و خویندنه وه که ی لی تیکه ل بوو ، که سه لامی دایه وه به (أباي) ﷺ ی فهرموو : " أصليت معنا ؟ " واته : نویرت له گه ل ئیمه دا کرد ؟ فهرمووی : به لی ، ئەویش فهرمووی : " فما منعك [أن تفتح علي] ؟ " (٢٩٦) ، واته : ئە ی چی ری لی گرتی بوم راست بکه یته وه ؟

په ناگرتن به خوا (الإستعاذة) ،

و تف کردن له نویردا بۆ وه سه وه له خو دوور خستنه وه

وه (عثمان) ی کوری (أبي العاص) ﷺ پی ی فهرموو : ئە ی پیغه مبهری خوا ﷺ ! شه ی تان بوو به ریگر له نیوان من و خویندنه وه که م له نویرته که م دا : خویندنه وه که ی لی تیک ده دام ؟ پیغه مبهری خواش ﷺ پی ی فهرموو : " ذاك شيطان يقال له : خنزب فإذا أحسسته فتعوذ بالله منه واتقل^(٢٩٧) علي يسارك ثلاثا " قال ففعلت ذلك فأذبه الله عني^(٢٩٨) .

^(٢٩١) قال المنذري : " بكسر الذال ؛ أي : ما استمع الله لشيء من كلام الناس ؛ كما استمع إلى من تغنى بالقرآن ؛ أي : يُحَسِّنُ به صوته ، وذهب سفیان بن عیینة وغيره إلى أنه من الإستغناء ، وهو مردود .

^(٢٩٢) البخاري ومسلم ، والطحاوي وابن منده في " التوحيد " (١ / ٨١) .

^(٢٩٣) زانايان فهرموویانه : مه به ست به (زمزما) لی ره دا : دهنگی خوشه ، وه بنه وای (الزمر) : گۆزانی یه ، وه (آل داود) خودی پیغه مبهر داوده - علیه السلام - ، وه (آل) ی فلان به خویشی دهوتریت ، وه پیغه مبهر داوده - علیه السلام - زور دهنگ خوش بووه . پیشه وا (النووي) ئەمه ی گپراوه ته وه له " شرح مسلم " دا .

^(٢٩٤) مه به ستی : دهنگ خوشکردنه وه ، و غه مگین کردنی .

^(٢٩٥) عبد الرزاق في " الأمالي " (٢ / ٤٤ / ١) ، والبخاري ومسلم وابن نصر والحاكم .

^(٢٩٦) أبو داود وابن حبان والطبراني وابن عساكر (٢ / ٢٩٦ / ٢) والضياء في " المختارة " بسند صحيح .

^(٢٩٧) له (الثقل) وه وه رگپراوه ، بریتیشه : له تفیک که که مترین ته پی له گه لدا بیت ، واته : له فووکردن زیاتره .

^(٢٩٨) مسلم وأحمد . وه پیشه وا (النووي) فهرمووی ته ی :

واته : ئەوه شهیتانیکه پئی دهوتریت : (خِزْب) جا ئەگەر جاریکی تر ههستت پئی کرد ، ئەوا پهنا بگره به خوای پهروهردگار له شهیتانه و سئی جاریش تف بکه به لای چهپت دا . ده فهرموویت : ئەوهی که پیغه مبهری خوا ﷺ پئی فهرمووم ئەنجام دا ، خوای پهروهردگاریش لی ی دورخسته وه .

کرنووش

پاش ئەوهی که پیغه مبهری خوا ﷺ له خویندنه وه ده بووه وه ، ماوهیهکی که م بئ دهنگ ده بوو (سکت سکتة)^(٢٩٩) ، پاشان ههردوو دهستی بهرز ده کردنه وه^(٣٠٠) - بهو شیوهیهی که له پیشدا باسکرا (له ته کبیره ی دابه ستنی نویژدا) - پاشان (الله اکبر) ی ده کرد^(٣٠١) ، و کرنووشی ده برد^(٣٠٢) .

" له م فهرمووده دا ئەوه مان بۆ ده رده که ویت که سوننه ته پهنا بگریت به خوای پهروهردگار له شهیتان له کاتی وه سوه سه بۆ کردنت ، له گه ل تفکردن به لای چهپدا " .

^(٢٩٩) أبو داود الحاکم وصححه ووافقه الذهبي .

ئهم بئ دهنگ بوونهش پیشه وا (ابن القیم) جگه له ویش به ئەوه ندیهان داناو که هه ناسه ت بۆ بگه ریته وه .

^(٣٠٠) البخاري ومسلم . ئەم دهست بهرز کردنه وه یه مان به (متواتر) ی پئی گه یشتوو له پیغه مبهری خواوه ﷺ ، ههروه ها له کاتی راست

بوونه وه له کرنووش ، ئەوهش مهزه بی سئی پیشه واکه وجگه له وانیش له زۆربه ی فهرمووده ناسان و فهقیهه کان ، وئوهش ئەو کرداره یه که

پیشه وا مالک له سه ری مردوو ه ، ههروه کو (ابن العساکر) (١٥ / ٧٨ / ٢) بۆمانی گێراوه ته وه ، هه ندیکیش له حه نه فی مهزه به کان ئەوه یان

هه لبژاردوو ه له وانهش ، (عصام) ی کوری (یوسف) ه - أبو عصمة البلخي - (٢١٠) که قوتابی پیشه وا (أبو یوسف) ه - بهر چه مه ت بیت

— ، ههروه کو له پیشه کی ئەم په رتۆکه دا ئاماژه مان پئی کردوو ه ، وه (عبدالله بن أحمد) له " مسائله " (ص ٦٠) له باوکیه وه ده یگێریته وه :

" یری عن عقبه بن عامر أنه قال في رفع اليدين في الصلاة : له بكل إشارة عشر حسنات " .

قلت : " ويشهد له الحديث القدسي ... ومن هم بحسنة فعلها كتبت له عشر حسنات إلى سعمائة " رواه الشيخان . انظر : " صحيح

الترغيب " (١٦) .

^(٣٠١) البخاري ومسلم .

^(٣٠٢) البخاري ومسلم .

وه فرمانیشی کردوه بهو پیاوهی که نویژه کهی به ته واوی ئنجام نه (المسیء صلاته) و پیی فرموویه تی : "إنها لا تتم صلاة أحدكم حتى يسبغ الوضوء كما أمره الله . . . ثم يكبر الله ويحمده ويمجده ويقرأ ما تيسر من القرآن مما علمه الله وأذن له فيه ثم يكبر ويركع [و يضع يديه على ركبتيه] حتى تطمئن مفاصله وتسترخي . . ." الحديث (٢٠٢).

واته : نویژی هیچ که سیک له ئیوه ته واو نیه تاكو دهستنویژه کهی به باشی بهو شیوهیه نه شوات که خوی پهرهردگار فرمانی پی کردوه . . . پاشان ته کبیره ی ئیحرام دابهستیت ، و شوکر و ستایشی خوی پهرهردگار بکات ، و ئه وهش له توانایدا هه بوو قورئان بخوینیت ، له وهی که خوی پهرهردگار فیری کردوه و پیی پیداوه تیایدا ، و پاشان ﷻ بکات و کرپوش ببات [دوو دهستیشی له سه ره ئه ژنۆکانی دابنات] ، تاكو هه موو جومگه کانی ئارام ده بن و خاو ده بنه وه .

چونیتی کرپوش بردن

وه " پیغه مبری خوا ﷺ له کاتی کرپوش بردنیدا ناو دهسته کانی له سه ره چۆکه کانی دادنه نان " (٢٠٤) .
وه " فرمانیشی پی ده کردن بهو کرداره " (٢٠٥) و ههروه ها فرمانیشی پی کردوه بهو پیاوهی که نویژه کهی به ته واوی ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، ههروه کو له پیشدا باسی لی وه کرا .

وه " دهسته کانی جیگیر و تووند ده کردن له ئه ژنۆکانی " [ههروه کو بلیی ئه ژنۆکانی گرتبیت] (٢٠٦) .
وه " په نجه کانی له یه کتر جیا ده کردنه وه " (٢٠٧) ، وه فرمانیشی بهو کرداره کردوه بهو پیاوهی که نویژه کهی به ته واوی ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، و پیی فرموو : " إذا ركعت فضع راحتك على ركبتيك ، ثم فرج بين أصابعك ، ثم امكث حتى يأخذ كل عضو مأخذه " (٢٠٨) .

واته : ئه گهر کرپوش برد ناو له په کانت (ناو دهسته کانت) له سه ره ئه ژنۆکانت دابنی و په نجه کانت له یه کتر جیا بکه ره وه ، پاشان بمینه وه له کرپوشه کهت دا تاكو هه موو ئه ندامیکت جی خوی ده گرتته وه .
وه " قورانیسه کانی له لاکه له کانی جیا و دوور ده کردنه وه " (٢٠٩) .

وه " کاتیک که کرپوشی ببردایه پشتی پان و ریک و راست ده کرده وه " (٢١٠) ، " به شیوهیه که ئه گهر ئاووت بکردایه به سه ره پشتیدا راده وه ستا " (٢١١) ، وه بهو پیاوهی که نویژه کهی به ته واوی ئه نجام نه دا فرمووی : " فإذا ركعت فاجعل راحتك على ركبتيك ، وامد ظهرك ، ومكن لركوعك " (٢١٢) .

واته : ئه گهر کرپوش برد ئه وا ناو له په کانت جیگیر بکه له ئه ژنۆکانت ، و پشتیشت پان و ریک و راست بکه ، و خویشت جیگیر بکه .

(٢٠٣) أبو داود والنسائي وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٢٠٤) البخاري وأبو داود .

(٢٠٥) البخاري مسلم .

(٢٠٦) البخاري وأبو داود .

(٢٠٧) الحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، والطيالسي ، وهو مخرج في " صحيح أبي داود " (٨٠٩) .

(٢٠٨) ابن خزيمة وابن حبان في " صحيحهما " .

(٢٠٩) الترمذي وصححه ابن خزيمة .

(٢١٠) البيهقي بسند صحيح والبخاري .

(٢١١) الطبراني في " الكبير " و " الصغير " ، وعبد الله بن أحمد في " زوائد المسند " وابن ماجه .

(٢١٢) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

وه " سهری نه نزمتر ده کرده وه له ئاستی پشتی ، و نهش له ئاستی پشتی بهرزتری ده کرده وه " (۳۱۳) ، به لکو له نیوانیادا بوو (۳۱۴) .

واجبیتی نارامگرتن

(الطمانينة) ی نه نداهه کان له کړنووشدا

وه " پیغمبهری خوا ﷺ نارامی ده گرد له کړنووشه کانیدا " ، وه فه رمانیشی کردووه به م کرداره به و پیاووهی که نویژه که ی به ته وای نه نجام نه دا ، هه روه کو له به شی پیشوودا باسی لیوه کرا .

وه ده یفه رموو : " أتَمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ؛ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ؛ إِنِّي لَأُرَاكُمْ مِنْ بَعْدِ (۳۱۵) ظَهْرِي إِذَا مَا رَكَعْتُمْ ، وَمَا سَجَدْتُمْ " (۳۱۶) .

واته : کړنووش و سوژده کانتان به ته وای بهرن ، سویند بیته به و که سه ی که نه فسی منی به دهسته ، نه تانبینم له پشتی سه روه که کړنووش ده بهن یان سوژده هه روه کو له پیشه وه ده تان بینم .

وه " پیاویکی بینی له نویژه که یدا کړنووش و سوژده کانی به ته وای نه ده برد ، وه کو ئه وه ی دنوک له زهوی بدات له کاتی سوژده بردنیدا ، فه رموو ی : " لو مات هذا على حاله هذه ؛ مات على غير ملة محمد ؛ [ينقر صلاته كما ينقر الغراب الدم] مثل الذي لا يتم ركوعه وينقر في سجوده ؛ مثل الجائع الذي يأكل التمرة والتمرّتين لا يغنيان عنه شيئاً " (۳۱۷) .

واته : نه گه ره ئه و پیاووه له سه ره ئه م شیوه یه ی بمریت ، نه و مرده نه که ی له سه ره ئایینی (محمد) ناژمیریت ﷺ ، ده نوک ده دات له زهوی هه روه کو چۆن قه له رهش ده نوک له خوین ده دات ، نموونه ی ئه و که سه ش که کړنووشه که ی به ته وای نابات ، سوژده که شی وه کو ئه وه یه که ده نوک له زهوی بدات ، وه کو پیاویکی برسی یه خورمایه ک یان دوو خورما ده خوات ، و هیچ سوویدیکی پی ناگه یه نیته .

وه (أبو هريرة) ﷺ فه رموو یه تی : خو شه ویسته که م نه می لی کردووم که ده نوک له زهوی بده م هه روه کو چۆن که له باب (که له شیر) ده نوک له زهوی ده دات ، وه لا بکه مه وه له نویژه که مده هه روه کو چۆن ریوی لا ده کاته وه ، وه داشبنیشم هه روه کو چۆن مه یمون دا ده نیشیت (۳۱۸) .

وه فه رموو یه تی : " أسوأ الناس سرقة الذي يسرق من صلاته " .

(۳۱۳) أبو داود والبخاري في " جزء القراءة " بسند صحيح ، ووشه ی (لا یقع) ؛ واته : سهری بهرز نه ده کرده وه به شیوه یه که له ئاستی پشتی بهرزتریته . (نهاية) .

(۳۱۴) مسلم وأبو عوانة .

(۳۱۵) واته : له پشته وه ، هه روه کو له فه رمووده یه کی تر دا هاتووه .

ده لیم : نه م بینینه بینینی ئاساییه ، و یه کی که له موعجیزه کانی پیغمبهری خوا ﷺ ، نه و هه ش تاییه ته به کاتی نویژه وه ، و هیچ به لگه یه که نیه له سه رگشتی تی نه و بینینه .

(۳۱۶) البخاري ومسلم .

(۳۱۷) أبو يعلى في " مسنده " (۳۴۰ و ۳۴۹ / ۱) ، والآجري في " الأربعين " ، والبيهقي والطبراني (۱ / ۱۹۲ / ۱) والضياء في " المنتقى من الأحاديث الصحاح والحسان " (۱ / ۲۷۶) ، وابن عساكر (۲ / ۲۲۶ / ۲ و ۲ / ۴۱۴ و ۱ / ۱۴ / ۸ و ۱ / ۷۶ / ۲) بسند حسن ، وصححه ابن خزيمة (۱ / ۸۲ / ۱) ، ولطرفة الأول دون الزيادة شاهد مرسل عند ابن بطة في " الإبانة " (۱ / ۴۳ / ۵) .

(۳۱۸) أخرجه الطيالسي وأحمد وابن أبي شيبة ، وهو حديث حسن ؛ كما بينته في تعليقي على " الأحكام " للحافظ عبد الحق الإشبيلي (۱۳۴۸) .

واته : خراپترین دز له خه لکیدا ئه و کهسه یه که دزی له نویژه کهیدا بکات ، هاوه لانی فهرموویان : ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ چون دزی له نویژه که ی دهکات ؟ ئه ویش فهرمووی : " لا یتم رکوعها وسجودها " (٣١٩).

واته : کړنووش و سوژدهکانی به تهواوی نابات .

وه - جاریکیان - " نویژی دهکرد ، لاچاوی کهوته سهر پیاویک پشتی به تهواوی راست نه ده کرده وه له کړنووش و سوژدهکانیدا ، که له نویژه که ی بووه وه فهرمووی : " یا معشر المسلمین إنه لا صلاة لمن لا یقیم صلبه فی الركوع والسجود " (٣٢٠).

واته : ئه ی موسلمانان ، نویژی تهواو نیه ئه و کهسه تان که پشتی به تهواوی راست نه کاته وه له کړنووش و سوژدهکانیدا .

وه له فهرمووده یه کی تر دا فهرموویه تی : " لا تجزیء صلاة الرجل حتی یقیم ظهره فی الركوع و السجود " (٣٢١) .
واته : هیچ کهسێک نویژی له سهر ناکه ویت تاكو پشتی راست نه کاته وه له کړنووش و سوژدهکانیدا .

زیکرهکانی کړنووش

پیغمبهری خوا ﷺ له م پوکنه دا جوړه ها زیکر و پارانه وه ی دهکرد ، جاریک به مه و جاریک تر به وه ی تریان :

١ - سئ جار " سبحان ربی العظیم " ی دهووت (٣٢٢) .

وه هه ندیک جاریش زیاد له سئ جار دووباره ی ده کرده وه (٣٢٣) .

وه جاریکیان ئه وه نده دووباره ی کرده وه له شه و نویژیکدا ، به شیوه یه ک کړنووشه که ی نزیك قورئان خویندنه وه که ی بوو ، خویندنه وه که شی تیایدا سئ سوره ت بوو له سوره ته درێژهکانی قورئانی پیروژ : سوره تی ﴿ البقرة ﴾ ، و ﴿ النساء ﴾ ، و ﴿ آل عمران ﴾ ، له نیوانیا نیشدا پارانه وه و داوی لی خو شبوونیشی دهکرد هه روه کو له پیشدا له (شه و نویژ) دا باسکرا .

٢ - سئ جار " سبحان ربی العظیم و بحمده " ی دهووت (٣٢٤) .

٣ - وه " سبح قذوح (٣٢٥) رب الملائكة والروح " ی دهووت (٣٢٦) .

٤ - وه " سبحانک اللهم و بحمدک اللهم اغفر لی " ی دهووت به زوری له کړنووش و سوژدهکانیدا ، ئه وه شی له قورئانی پیروژه وه و هرگرتبوو (يتأول القرآن) (٣٢٧) .

(٣١٩) ابن أبي شيبة (١ / ٨٩ / ٢) والطبراني والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٣٢٠) ابن أبي شيبة (١ / ٨٩ / ١) وابن ماجه وأحمد بسند صحيح ، وانظر " الصحيحة " (٢٥٣٦) .

(٣٢١) أبو عوانة وأبو داود والسهيلي (٦١) وصححه الدارقطني .

(٣٢٢) أحمد وأبو داود وابن ماجه والدارقطني والطحاوي والبخاري وابن خزيمة (٦٠٤) والطبراني في " الكبير " عن سبعة من الصحبة ، ففيه رد على من أنكر ورود التقييد بثلاث تسيحات ؛ كإبن القيم وغيره .

(٣٢٣) ئەم سووده له و فهرموودانه وه و هه رده گيریت که ئاماژه به وه ده که ن که پیغمبهری خوا ﷺ وه ستان و کړنووش و سوژدهکانی هاوشیوه ی یه ک بوون " هه روه کو له داوی ئەم بابه ته دا دیت .

(٣٢٤) صحيح . رواه أبو داود والدارقطني وأحمد والطبراني والبيهقي .

(٣٢٥) پیشه وا (أبو إسحاق) فهرموویه تی : (السبوح) : ئه وه یه که پاک پابگيریت له هه موو خراپه یه ک . وه (القدوس) : به پیت و به فر و به بهر که ت ، وه ووتراوه و اتاکه ی : پاک و خاوینه . وه (ابن سیده) فهرموویه تی : (سبوح قدوس) له سیفه ته کهانی خوی په روه رده گاره ، چونکه (یسیح و یقدس) . (لسان العرب) .

(٣٢٦) مسلم وأبو عوانة .

- ٥ - وه " اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت [أنت ري] خشع لك سمعي وبصري ومخي وعظمي (وه له ريوایه تیکی تر دا هاتوه : وعظامي) وعصي [وما استقلت به قدمي لله رب العالمين] " (٢٢٨) .
- ٦ - وه " اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت وعليك توكلت أنت ري خشع سمعي وبصري ودمي ولحمي وعظمي وعصي لله رب العالمين " ی دهووت (٢٢٩) .
- ٧ - وه " سبحان ذي الجبروت والملكوت (٢٣٠) والكبرياء والعظمة " ی دهووت ، ئەمە ی حەوتە می له شه ونویژدا دهووت (٢٣١) .

دریژگردنه وه ی کرنووش

وه پیغه مبهری خوا ﷺ کرنووش ، وه ستانه وه ی دوا ی کرنووش ، و سوژده ، و دانیشتنی له نیوان سوژده کانی ، نزیك بوون له یه کسانیه وه (٢٣٢) .

نه ی کردن له خویندنه وه ی قورئان له کرنووش دا

وه نه هیشی ده کرد له خویندنه وه ی قورئان له کرنووش و سوژده دا (٢٣٣) .

(٢٣٧) البخاري ومسلم ، واتای (يتأول القرآن) ئەوه یه : كه کرداری به وه ده کرد كه قورئانی پیرودۆز فرمانی پئ ده کرد " واته : ههروه کو له و ئایه ته ی كه خوا ی په روه ردگار تییدا فرموویه تی : [فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا] سورة النصر : ٣ .

(٢٣٨) مسلم وأبو عوانة والطحاوي والدارقطني ، وه واتای (وما استقلت) ئەوه یه : ئەوه ی له سه ریه وه یه وه لیده گریت ، (الإستقلال) : به واتای به رزبوونه وه یه ، ئەوه ش گشتی کردنه دوا ی تاییه تکردنی .

(٢٣٩) النسائي بسند صحيح .

(٢٣٠) ئەم دوو وشه یه (مبالغة) هن وه رگراون له ووشه ی (الجبر) : واته : به توانا و به ده سه لات ، و له ووشه ی (الملك) : كه واتا که ی : به ریۆبه رایه تیه " واته : خاوه ن توانا و ده سه لاته و به ریۆبه رایه تی ته واوه كه گه شتوو ته ئەو په ری ته واوی .

(٢٣١) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(سوودیك) : ئایا په وایه هه موو ئەم زیکران له کرنووشی کدا کۆبکریته وه یان نه ؟

زانایان بۆچونی جیاوازیان له و باره یه وه هه یه ، وه پیشه وا (ابن القيم) پارابوو له م بابته دا له " الزاد " دا ، به لام پیشه وا (النووي) له " الأذکار " دا بۆچونی یه که می هه لئزاردوه " و فرموویه تی :

" باشتر وایه هه موو ئەم زیکرانه له گه ل یه کدا کۆبکریته وه ئەگه ر بتوانیت ، به هه مان شیوه له کرداره کانی تر دا پئویسته هه مان ئیش ئەنجام بدات " ، وه (أبو الطيب صديق حسن خان) له " نزل الأبرار " (٨٤) سه باره ت به م ووتیه ی پیشه وا (النووي) فرموویه تی :

" جارێك ئەم ده کات و جارێکی تر ئەوی تریان ، وه هێچ به لگه یه ک نأبیم له سه ر کۆکردنه وه ی ئەو زیکرانه ، وه پیغه مبهری خوا ﷺ ئەو زیکرانه ی له یه ک کرداردا کۆ نه ده کرده وه " به لکو جارێك ئەم یان ده لئیت و جارێکی تر ئەوی تریان ، شوین که وتنیش چاکتره له بیدعه کردن "

ئەمەش بۆچونی په وایه - إن شاء الله تعالى - ، به لام له سوننه تدا واریده كه ئەم کرداره جگه له میش دریژکراوه ته وه " ههروه کو له باسه کانی تر دا باسی لئوه ده که ین به شیوه یه ک دریژ ده کړیته وه که هاوشیوه ی وه ستان ، جا ئەگه ر نویژگه ر وویستی شوینکه وته ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیته له م سوننه ته دا " ئەوا ناتوانیت ئەو کرداره ئەنجام بدات ئیلا له سه ر بۆچونه که ی پیشه وا (النووي) بیته که بریتیه یه له کۆکردنه وه ی ئەو زیکرانه ، ئەو بۆچونه ش بۆچونی (عطاء) ه که (ابن نصر) له " قیام الليل " (٧٦) دا ، له (ابن جریر) هه له (عطاء) هه ده یگێرته وه ، ئەگه ر نه له سه ر بۆچونی دووباره کردنه وه ی ئەو زیکرانه که له هه ندیک له ریوا یه ته کاندایه هاتوه ، ئەم بۆچونه ش نزیکتره له سوننه ته وه . والله أعلم .

(٢٣٢) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٣١) .

وه دهیغه رموو : " ألا وإنی نهیت أن أقرأ القرآن راکعاً أو ساجداً ، فأما الركوع فعظموا فيه الرب عز وجل ، وأما السجود فاجتهدوا في الدعاء ، فقمن (۲۳۴) أن يستجاب لكم " (۲۳۵) .

واته : من ئەوهم لێ قەدەغە کراوه له کړنووش و له سوژدهدا قورئان بخوینم ، جا له کړنووشدا گه وره یی په روه ردگارتان دهر بېرن ، و له سوژده کانتانیش زۆر له په روه ردگارتان بپارینه وه ، نزیك و شایسته یه وه لام بدرینه وه .

راست بوونه وه له کړنووش و نهو زیکره ی که تیایدا دهووتریت

پاشان " پیغه مبهری خوا ﷺ پشتی راست ده کرده وه له کړنووش ، و دهیغه رموو : (سمع الله لمن حمده) " (۲۳۶)

وه فه رمانیشی کردوه به و پیاوه ی که نوێزه که ی به ته واوی ئنجام نه داوه ، و فه رموو یه تی : " لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى ... یکبر ... ثم یرکع ... ثم یقول : سمع الله لمن حمده حتى یستوی قائماً " (۲۳۷) .

واته : نوێژی هیچ که سیک له موسلمانان ته واو نیه تا کو ... ته کبیره ی ئیحرام دانه به ستیت ... پاشان کړنووش ببات ... پاشان بلیت : سمع الله لمن حمده ، تا کو پشتی راست ده بیته وه .

وه ئەگه ر سه ری به رز بکر دایه ته وه له کړنووش ، پیک ده بووه وه تا کو هه موو بر بیره کانی پشتی جئی خویان ده گرتوه ... (۲۳۸) .

پاشان " که راست راده وه ستا دهیغه رموو : (ربنا [و] لك الحمد) " (۲۳۹) .

وه فه رمانیشی به وه کردوه به هه موو نوێزگه ریک مه ئومم بیت یان جگه له و ، و فه رموو یه تی : " صلوا کما رأیتمونی أصلي " (۲۴۰) .

واته : نوێژ بکه ن هه روه کو چۆن منتان بینوه نوێژ ده که م .

وه دهیغه رموو : " إنما جعل الإمام لیؤتم به ... وإذا قال : سمع الله لمن حمده ؛ فقولوا : (اللهم ربنا ! ولك الحمد) ؛ یسمع الله لكم ، فإن الله تبارک وتعالی قال علی لسان نبیه ﷺ : سمع الله لمن حمده " (۲۴۱) .

(۲۳۳) مسلم وأبو عوانة ، نه هیه که ش گشتی یه نوێزه فه رز و سوننه ته کانیش ده گرتیه وه ، سه باره ت به و زیاده یه ش که (ابن عساکر) له (۱۷ / ۲۹۹ / ۱) دا ده یگرتیه وه ، زیاده یه کی (شاذة) یان (منکره) ، بویه هه ر خودی (ابن عساکر) به (علة) ت داری داناه ، بویه نابیت ئیشی پی بکریت .

(۲۳۴) بکسر المیم و فتحها ؛ أي : جدیر و خلیق ، واته : شایسته یه .

(۲۳۵) مسلم وأبو عوانة .

(۲۳۶) البخاري ومسلم .

(۲۳۷) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۲۳۸) البخاري وأبو داود . " صحیح أبي داود " (۷۲۲) .

و (القفَّار) بالفتح : ما انتضد من عظام الصلب من لدن الكاهل إلى العجب ؛ كما في " القاموس " وانظر " فتح الباري " (۲ / ۳۰۸) .

(۲۳۹) البخاري وأحمد .

(۲۴۰) البخاري وأحمد .

(۲۴۱) مسلم وأبو عوانة وأحمد وأبو داود .

بیرخستنه وه یه ک : ئەم فه رموو ده یه ئەو ه ناگه یه نیت که ئەو که سانه ی له دوا ی پیشنوێژ نوێژ ده که ن به شداری نا که ن له ووتنی : (سمع الله لمن حمده) ، هه روه ها ئەو ه ش ناگه یه نیت که پیشنوێژ به شداری ئەو که سانه ناکات که له دوا یه وه نوێژ ده که ن له ووتنی : (ربنا ولك الحمد) ، چونکه ئەم فه رموو ده یه له و باره یه وه نه هاتوه که پیشنوێژ یان ئەو که سانه که له دوا یه وه نوێژ ده که ن چی ده لێن له م کرداره دا

واته : پيشنويز بۆ ئه وه دانراوه بۆ ئه وه ی لاسای بکریته وه ... ئه گهر ووتی : سمع الله لمن حمده ، ئه وا بلین : اللهم ربنا و لك الحمد ، خوا ی پهروهردگار بیسهرتان ده بیته ، چونکه خوا ی پهروهردگار له سه ر زمانی پیغه مبره که ی ﷺ فه رموویه تی : خوا ی پهروهردگار بیسه ری ئه و که سانه بیته که شوکری ده که ن .

وه هۆکاری ئه وه شی به وه هیناوه ته وه ، له فه رمووده یه کی تر دا که فه رموویه تی : " فإنه من وافق قوله قول الملائكة ؛ غفر له ما تقدم من ذنبه " (٢٤٢) .

واته : ئه و که سه ی ووته که ی له گه ل ووته ی فریشته کانی خوا ی پهروهردگار دا جووت بیته ، ئه وا خوا ی پهروهردگار له هه موو گونا هه کانی پابردووی خۆش ده بیته .

وه دهسته کانی له کاتی ئه م پاست بوونه و هدا بهرز ده کردنه وه (٢٤٣) ، به و شیوه یه ی پيشوو که له ته کبیره ی ئیجرامدا باسکراوه ، وه که پاست ده بووه وه ده یفه رموو :
١ - " ربنا ولك الحمد " (٢٤٤) .

٢ - وه جاری وا هه بوو ده یفه رموو : " ربنا لك الحمد " (٢٤٥) .

٣ - وه هه ندیک جاریش " اللهم " ی زیاد ده کرد بۆ ئه و دوو پرسته یه ی سه ره وه (٢٤٦) .

٤ - وه فه رمانیشی به وه ده کرد ، و ده یفه رموو : " إذا قال الإمام سمع الله من حمده ؛ فقولوا : اللهم ربنا لك الحمد ، فإنه من وافق قوله قول الملائكة ؛ غفر له ما تقدم من ذنبه " (٢٤٧) .

واته : ئه گهر پيشنويز ووتی : سمع الله لمن حمده ، ئه وا بلین : اللهم ربنا لك الحمد ، چونکه هه ر که سه یك ووته که ی له گه ل ووته ی فریشته کانی خوا ی پهروهردگار دا جووت بیته ، ئه وا خوا ی پهروهردگار له هه موو گونا هه کانی پابردووی خۆش ده بیته .

وه هه ندیک جاریش یه کیک له م زیکرانه بۆ زیاد ده کردن :

٥ - " ملء السماوات وملء الأرض ومل ما شئت من شيء بعد " (٢٤٨) .

، به لکو بۆ ده رخستنی ئه وه یه که ووتنی : (ربنا ولك الحمد) ی مه ئوم دوا ی بیستنی ووته ی پيشنويزه که ده لیته : (سمع الله لمن حمده) ، ئه وه ش که پشتگیری له م بۆچونه بکات ئه وه یه که پیغه مبره ی خوا ﷺ سه ره رای ئه وه ی که پيشنويزیش بوو ده یووت : (ربنا ولك الحمد) ، هه ره ها گشتیتی ووته ی پیغه مبره ی خوا ﷺ که فه رموویه تی : " صلوا كما رأيتموني أصلي " که ئه وه ده گه یه نیته ئه بیته مه ئوم ئه و شتانه بلیته که پيشنويز ده لیته وه کو ووتنی : (سمع الله لمن حمده) و جگه له ویش ، جا با ئه و به ریزانه ی پرساریان ای کردوین سه باره ت به و شتانه له م ووته یه تیفکرین ، به لکو ئه وه ی که باسما ن کردووه قه ناعه تیان پئبکات .

ئه و که سه ش که ئه یه ویته زیاتر له و باره یه وه بزانیته با بروانیته : " دفع التشيع في حكم التسميع " ی پيشه وا (الحافظ السيوطي) له و باره یه وه که له په تۆکی " الحاوي للفتاوى " (١ / ٥٢٩) .

(٢٤٢) البخاري ومسلم وصححه الترمذي .

(٢٤٣) البخاري ومسلم ، ئه م ده ست به رزکردنه وه یه به (متواتر) ی پیمان گه یشتوو له پیغه مبره ی خواوه ﷺ ، و زۆریه ی زاناین ئه وه یان جیگیر کردوو ، هه ندیک له (حنفی) مه زه به کانیش ، بروانه (تعلیق) ی پيشوو .

(٢٤٤) البخاري ومسلم .

(٢٤٥) البخاري ومسلم .

(٢٤٦) البخاري وأحمد ، وقد سها ابن القيم رحمه الله تعالى ، فأنكر هذا في " الزاد " صحة هذه الرواية الجامعة بين " اللهم " و " الواو " ، مع أنها في صحيح البخاري " و " مسند أحمد " والنسائي من طريقين عن أبي هريرة ، وعند الدارمي من حديث ابن عمر ، وعند البيهقي عن أبي سعيد الخدري ، وعند النسائي أيضا من حديث أبي موسى الأشعري في رواية عنه .

(٢٤٧) البخاري ومسلم وصححه الترمذي .

(٢٤٨) مسلم وأبو عوانة .

۶ - وه یان " ملء السماوات و [ملء] الأرض ، وما بينهما ، وملء ما شئت من شيء بعد " (۲۴۹) ی بۆ زیاد ده کرد

۷ - وه جاری واش هه بوو ئه مه ی بۆ زیاد ده کرد " أهل الثناء والمجد ، لا مانع لما أعطيت ، ولا معطي لما منعت ، ولا ينفع ذا الجَد (۳۰۰) منك الجَد " (۳۰۱).

۸ - وه هه ندیک جار زیاد کردنه که ی ئه مه بوو " ملء السماوات ، وملء الأرض ، وملء ما شئت من شيء بعد ، أهل الثناء والمجد ، أحق ما قال العبد ، وكلنا لك عبد [اللهم !] لا مانع لما أعطيت ، [ولا معطي لما منعت] ، ولا ينفع ذا الجَد منك الجَد " (۳۰۲).

وه جاری واش هه بوو له شه و نوێژه کانی دا ده یفه رموو :

۹ - " لربي الحمد لربي الحمد " و دووباره ی ده کرده وه ، تاكو دريژی وه ستانی یه که می نزیک ده بووه وه له کړنووشه که ی ، وه ستانه که شی سوره تی ﴿البقرة﴾ هی تیدا خویندبووه وه (۳۰۳).

۱۰ - " ربنا ! ولك الحمد ، حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه ، [مبارکاً علیه ؛ كما يحب ربنا ويرضى] "

ئهم زیکره پیاویک ووتی که له دوا ی پیغمبەر وه ﷺ نوێژی ده کرد ، دوا ی ئه وه ی که پیغمبهری خوا ﷺ سه ری به رز کرده وه له پکاته که ی ، و فه رموی : (سمع الله لمن حمده) ، که پیغمبهری خوا ﷺ لی بووه وه فه رموی : ئه وه کئ بوو ئیستا قسه ی کرد ، پیاوه که فه رموی : من بووم ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ ئه ویش فه رموی : " لقد رأيت بضعة وثلاثين ملكاً يتدرونها أيهم يكتبها أولا " (۳۰۴).

واته : سی و شتیك فریشته م بینی پیشبرکیان ده کرد کامه یان یه که م که س بیئ بینوسیته وه .

دریژکردنه وه ی ئه م راوه ستانه ،

و واجبوونی ئارامگرتنی ئه ندانه کان تیایدا

وه پیغمبهری خوا ﷺ ئه م راست بوونه وه ی ئه وه نده دریژ ده کرده وه ، نزیک ده بووه وه له دریژی کړنووشه که ی هه روه کو له پیشدا باسکرا ، بگره " جاری وا هه بوو ئه وه نده دریژی ده کرده وه ، له وانه یه که سیك بیوتبایه : په نگه له بیری چوو بیئ [له بهر زوری مانه وه ی تیایدا] " (۳۰۵).

وه فه رمانیشی به ئارامگرتن ده کرد تیایدا ، هه روه کو به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا فه رموی : " ثم ارفع رأسك حتى تعدل قائما [فيأخذ كل عظم مأخذه] ، واته : سه رت به رز بکه وه تاكو هه موو ئیسکیک شوین خو ی

(۳۴۹) مسلم وأبو عوانة .

(۳۰۰) بفتح الجيم على الصحيح : واتا که شی : به ش و گوره یی و ده سه لاتة ، واته : ئه و که سه ی که به ش دراوه له دونیادا به شه که ی سامان بیئ یان نه وه یان گه وره یی و ده سه لات له لای تو بئ سووده ، به واتایه کی تر : له تو پزگاری ناکات ئه وه ی که پیئ به خشاوه ، به لکو ئه وه ی که پزگاری ده کات ته نها کرده وه چاکه کانی یه تی .

(۳۰۱) مسلم وأبو عوانة .

(۳۰۲) مسلم وأبو عوانة وأبو داود .

(۳۰۳) أبو داود والنسائي بسند صحيح ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۳۵) .

(۳۰۴) مالك والبخاري وأبو داود .

(۳۰۵) البخاري ومسلم وأحمد ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۰۷) .

ده گریته وه ، له ریوایه تیکی ترده هاتوو : " و إذا رفعت فأقم صلبك ، و ارفع رأسك حتى ترجع العظام إلى مفاصلها " (٣٥٦) ،
واته : ئەگەر ههستايته وه پشتت راست بکهروه ، و سه ريشت بهرز بکهروه ، تاكو هه موو ئيسكيك شوين خوي ده گريته وه

وه ئه وه ی پي ووت كه : " أنه لا تتم صلاة لأحد من الناس إذا لم يفعل ذلك " .

واته : نویژی هیچ كهس له موسلمانان ته واو نیه ئەگەر ئه وه ئنجام نه دات .

وه ده يفه رموو : " لا ينظر الله عز وجل إلى صلاة عبد لا يقيم صلبه بين ركوعها وسجودها " (٣٥٧) .

واته : خوای پهروه ردگار سهیری نویژی بهنده یه ك ناكات ، ئەگەر پشتی ته واو راست نه كاته وه له نئوان كړنووش و

سوژده كانیدا .

(٣٥٦) البخاري ومسلم بالجملة الأولى فقط والدارمي والشافعي وأحمد .

مه به ستیش به (العظام) لیږده دا : ئیسکه کانی بپرېه ی پشته ﴿ واته : فه قراته كان ﴾ ، ههروه کو له بابته ی : (ههستانه وه له كړنووش
...) باسمان لیږه كړد ، وه (المفاصل) یش ، واته : شوینی به یه ك گه یشتنی هه موو دوو ئیسکیكه له له ش . بپروانه " المعجم الوسيط " .

بیرخستنه وه یه ك : مه به ست له م فهرمووده یه زۆر پوون و ئاشكرا یه ، ئه وه ش ئارامگرتنه له م وهستانه دا ، به لام سه باره ت به وه ی كه
ئهم فهرمووده یه بكریت به به لگه بۆ به شرعی دانانی دهستی راست له سه ر دهستی چه پ له م وهستانه دا ، ههروه کو هه ندیک له بریانی
هیجازمان كړدوویانه ته به لگه ، ئه و كړدنه به لگه یه كاریکی دووره له گو (له فن) ی هه موو ریوایه ته كانی ئه و فهرمووده یه - كه لای زانایان به
فهرمووده ی (حدیث المسیء صلاته) ناسراوه - به لكو ئه و جوړه كړدنه به لگه یه كی پووجه له ، چونكه ئه و ده ست دانانه ی كه
باسی لیږه ده كه ن له هیچ گو (له فن) ، و ریوایه ته كانی فهرمووده كه نه هاتوو ، له باسی راوه ستانی یه كه م دا ، جا نازانم چی ده بیته به لگه بۆ
دانانی دهستی راست له سه ر دهستی چه پ له دوی كړنووش ، ئه مه ئەگەر گۆی ریوایه ته كان یارمه تی ئه وه بده ن لیږده دا ، ئه ی چۆن ده بیته
ئەگەر به ئاشكرا یی ئاماژه بكات بۆ پیچه وانه كه ی ؟! پاشان ئه و دانانه ی كه باس ده كریته جی ی گومان نییه كه ده رناكه ویته له
فهرمووده كه وه ، چونكه مه به ست به (العظام) : ئیسکه کانی بپرېه ی پشته ههروه کو له پیشدا باسكرا ، ئه وه ش كه پالپشتی ئه م ووتیه بیته
ئه وه یه كه له كرداری پیغه مبه ری خواوه ﷺ هاتوو : " ... استوی حتى يعود كل فکار مكانه " جا تیپفكری و په واشبه .

گومانیشم له وه دا نییه كه دانانی دهسته كان له سه ر سینگ له م وهستانه دا بیدعه و گومپراییه ، چونكه به هیچ شیوازیك وارید نه بووه
له و فهرموودانه ی كه باسی نویژ ده كه ن - چه ندیش زۆرن - بۆیه ئەگەر بنبه وایه کی هه بوایه ئه و پیمان ده گه شت با له یه ك ریوایه تیشه وه بیته ،
ئه وه ش پالپشتی ئه وه بیته ئه وه یه كه هیچ كه سیک له پیشینه (سلف) كرداریان پی نه كړدوو ، وه هیچ له فهرمووده ناسان ئه مه یان
نه گپراوه ته وه له سنوری زانینی مندا .

وه ئه وه ش كه شیخ (التویجری) له " رسالة " هكه یدا ده یگیږیته وه (ص ١٨ - ١٩) له پیشه و احمد - به په حمه ت بیته -
پیچه وانیه ئه م ووتیه نییه كه فهرموویه تی : " إن شاء أرسل يديه بعد الرفع من الركوع ، وإن شاء وضعهما (هذا معنى ما ذكره صالح ابن الإمام
أحمد في " مسائله " (ص ٩٠) عن أبيه) ؛ لأنه لم يرفع ذلك إلى النبي ﷺ ، وإنما قاله باجتهاده ورأيه ، والرأي قد يخطيء ، فإذا قام الدليل
الصحيح على بدعية أمر ما - كهذا الذي نحن بصدده - فقول إمام به لا ينافي بدعيته - كما قرره شيخ الإسلام ابن تيمية - رحمه الله - في بعض
كتبه - بل إنني لأجد في كلمة الإمام أحمد هذه ما يدل على أن الوضع المذكور لم يثبت في السنة عنده ؛ فإنه خير في فعله وتركه ! فهل يظن الشيخ
الفاضل أن الإمام يجر أيضا كذلك في الوضع قبل الركوع ؟! فثبت أن الوضع المذكور ليس من السنة ، وهو المراد .

هذه كلمة مختصرة حول هذه المسألة ، وهي تتحمل البسط والتفصيل ، ولا مجال لذلك هنا ، ومحل الرد الذي أشرت إليه في مقدمة الطبعة

الخامسة من هذه الطبعة الجديدة .

(٣٥٧) أحمد والطبراني في " الكبير " بسند صحيح .

سوژده

پاشان " پیغه مبهري خوا ﷺ (الله أكبر) ی ده کرد ، و ده چوه سوژده وه ^(٣٥٨) ، و فه رمانیشی کردوه به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته وای نه نجام نه دا ، و پئی فه رموویه تی : " لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى ... يقول : سمع الله لمن حمده ، حتى يستوي قائماً ثم يقول : (الله أكبر) ثم يسجد حتى تطمئن مفاصله " ^(٣٥٩) .

واته : نویژی هیچ که سیك ته وای نیه تاكو ... وه ده لیت : سمع الله لمن حمده ، تاكو راست ده بیته وه ، پاشان بلیت : (الله أكبر) ، پاشان سوژده بیات تاكو نه دنامه کانی ئارام ده بن .

وه " نه گهر بیویستایه سوژده به ریت (الله أكبر) ی ده کرد ، [دهسته کانیسی له لاکانی دوور ده کردنه وه] پاشان سوژده ی ده برد ^(٣٦٠) .

وه " هندیك جار نه گهر سوژده ی ببردایه دهسته کانی به رز ده کرده وه " ^(٣٦١) .

خوبه ردانه وه و روشتن بو سوژده له سه ره ردوو ده ست

وه " دهسته کانی پیش نه ژتوکانی ده خسته سه ره زه وی " ^(٣٦٢) .

وه فه رمانیشی به وه ده کرد و ده یفه رموو : " إذا سجد أحدكم ؛ فلا يبرك كما يبرك البعير ، وليضع يديه قبل ركبته " ^(٣٦٣) .

^(٣٥٨) البخاري ومسلم .

^(٣٥٩) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

^(٣٦٠) رواه أبو يعلى في " مسنده " (٢/٢٨٤) بسند جيد ، وابن خزيمة (٢/٧٩/١) بسند آخر صحيح .

^(٣٦١) النسائي والدارقطني والمخلص في " الفوائد " (٢ / ٢ / ١) بسندين صحيح .

وقد روي هذا الرفع عن عشرة من الصحابة ، وذهب إلى مشروعيته جماعة من السلف ، منهم : ابن عمر ، وابن عباس ، والحسن البصري ، وطاوس ، وابنه عبد الله ، ونافع مولى ابن عمر ، وسالم ابنه ، والقاسم بن محمد ، وعبد الله بن دينار ، وعطاء ، وقال عبد الرحمن بن مهدي : (هذا من السنة) ، وعمل به إمام السنة أحمد بن حنبل ، وهو قول مالك والشافعي .

^(٣٦٢) ابن خزيمة (١/٧٦/١) والدارقطني ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي ، وما عاضه من الحديث لا يصح ، وقد قال به مالك ، وعن أحمد نحوه كما في " التحقيق " لابن الجوزي (٢/١٠٨) ، وقد روى المروزي في " مسائله " (١/١٤٧/١) بسند صحيح عن الإمام الأوزاعي قال : " أدركت الناس يضعون أيديهم قبل ركبتهم " .

^(٣٦٣) أبو داود وتمام في " الفوائد " (ق — ١ / ١٠٨) والنسائي في " الصغرى " و " الكبرى " (١ / ٤٧ — مصورة جامعة الملك عبد العزيز في مكة) بسند صحيح ، وصححه عبد الحق في " الأحكام الكبرى " (١ / ٥٤) وقال في " كتاب التهجد " (١ / ٥٦) : (إنه أحسن إسناداً من الذي قبله — يعني : حديث الوائل المعارض له — بل هذا — مع مخالفته لهذا الحديث الصحيح والذي قبله — لا يصح من قبل إسناده — ، وكذلك ما في معناه ، كما بينته في " الضعيفة " (٩٢٩) و " الإرواء " (٣٥٧) .

نه وهش بزانه : که پیچه وانه بوونه وه ی ووشت له وه ی دهسته کان پیش نه ژتوکان دابنیت ، نه وه یه که ووشت یه که مجار نه ژتوکانی داده نات ، نه ژتوکانیسی له ده ستیدان ، هه روه کو له " لسان العرب " و جگه له وویشدا هاتوو له په رتوکه کانی زمانه وانیدا ، پیشه وای (الطبرانی) یش ووته یه کی هاوشیوه ی نه م ووته یه ی فه رموو له " مشکل الآثار " و " شرح معانی الآثار " دا ، هه روه ها پیشه وای " الإمام القاسم السرقصطي " به په حمه ت بیت ، نه و پیشه وایه له " غریب الحدیث " (٢ / ٧٠ / ٢ - ٢) دا بو مان ده گپریته وه به سه ندیکی (صحیح) له (أبو هريرة) وه که فه رموویه تی : " لا يبرك أحد بروك البعير الشارد " ، په م پیشه وایه فه رموویه تی : " نه مه له سوژده دایه ، فه رموویه تی : خو ی به یه ک جار به رنه داته وه - هه روه کو ووشتی تاکی نا ئارامی شله ژاو نه نجامی ده دات - به لکو خو ی به رده داته وه به ئارامی دهسته کانی پاشان نه ژتوکانی داده نیته ، فه رموو ده یه کی (مرفوع) یش له م باره یه وه هاتوو نه وه مان بو ئاشکرا ده کات " .

واته : ئەگەر هەریەک لە ئیوه سوژدە ی برد ، با وهکو ووشتەر نه کات ، بە لکو دەسته کانی پیش ئەژتوکانی بخاته

سەر زهوی .

وه دهیغه رموو : " إن الیدین تسجدان کما یسجد الوجه فإذا وضع أحدکم وجهه ؛ فلیضع یدیه ، وإذا رفع ؛ فلیرفعهما

" (۲۶۴)

واته : دەسته کانیش سوژدە دەبن ههروهکو چۆن پوومهت سوژدە دەبات ، جا ئەگەر یه کێک له ئیوه پوومهتی

دانا با دەسته کانیشی دابنیت ، و ئەگەر به رزی کرده وه با دەسته کانیشی به رزیکاته وه .

وه " تیایدا متمانه ی ده کرده سەر دهسته کانی ، [و پای دهخستن] (۲۶۵) ، و په نجه کانی ده لکاندن به یه که وه (۲۶۶) ،

و پوی ده کردن له قبيله " (۲۶۷) .

وه " له ئاستی شانە کانی دای دهنان " (۲۶۸) ، و هه ندیک جاریش " له ئاستی گوێکانی " (۲۶۹) .

وه " لووت و نیوچاوانی تووند ده کرد به زهوی وه " (۲۷۰) .

وه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا فه رموو : " إذا سجدت ؛ فمکن لسجودک " (۲۷۱) .

واته : ئەگەر سوژدەت برد ئەندامه کانی سوژدەت جیگر بکه له زهویدا .

وه له ریوایه تیکی تر دا هاتوو هه رموویه تی : " إذا أنت سجدت ؛ فأمکت وجهک و یدیک ؛ حتی یطمئن کل عظم

منک إلى موضعه " (۲۷۲) .

واته : ئەگەر تۆ سوژدەت برد با پوومهت و دەسته کانت له زهوی جیگر بکه ی ، تاكو هه موو ئیسکیکی له شت ئارام

ده گریت .

وه دهیغه رموو : " لا صلاة لمن لا یصیب أنفه من الأرض ما یصیب الحین " (۲۷۳) .

واته : نوێژی ئەو که سه ته وای نیه لووتی له زهوی نه دات ، ههروهکو چۆن تیوه ل و ناوچاوانی له زهوی ده دات .

وه " ئەژتوکان و لیواری په نجه کانی له زهوی جیگر ده کرد " (۲۷۴) ، وه " پوی پێکان ، و لیواری په نجه کانیانی

ده کرد له که عبه " (۲۷۵) ، و " پارژنه کانیشی به یه که وه جووت ده کردن " (۲۷۶) ، و " پێکانیشی ده چه قاند به زهویدا " (

۲۷۷) ، و " فه رمانیشی پێ کردوو " (۲۷۸) ، و په نجه کانیشی پوو ده کرد له که عبه (و کان یفتخ أصابعهما) (۲۷۹) .

پاشان ئەو فه رمووده یه ی سهر وه ده گێریت وه ، ووته یه کی نامۆیه ئه وه ی که پیشه وا (ابن القیم) فه رموویه تی : " إنه کلام لا یعقل ، ولا

یعرفه أهل اللغة " ، ئەوه ش ئەم ووته یه په ت بکاته وه ئەو په رتوکانه یه که نامارزه مان پیکردوو ، جگه له وانه ش ژۆر سه رچاوه ی تر هه ن ،

بابگه پینه وه بۆی وه به تیره ته سه لی باسم له و شته کردوو له باسی وه لام دانه وه له سه ر (الشیخ التویجری) ، هیوام وایه بلاو بیته وه .

(۲۶۴) ابن خزیمه (۲/۷۹/۱) وأحمد والسراج وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۱۳) .

(۲۶۵) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۲۶۶) ابن خزیمه والبیهقي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۲۶۷) البيهقي بسند صحيح ، وعند ابن أبي شيبة (۱ / ۸۲ / ۲) والسراج توجيه الأصابع من طريق آخر .

(۲۶۸) أبو داود والترمذي وصححه هو وابن الملقن (۲ / ۲۷) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۰۹) .

(۲۶۹) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(۲۷۰) أبو داود والترمذي وصححه هو وابن الملقن (۲ / ۲۷) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۰۹) .

(۲۷۱) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

(۲۷۲) ابن خزیمه (۱ / ۱۰ / ۱) بسند حسن .

(۲۷۳) الدارقطني والطبراني (۳ / ۱۴۰ / ۱) وأبو نعیم في " أخبار أصبهان " .

ئهمانهش حهوت ئەندامن سوژدهی له سهرده بردن : دهستهکان ، و ئەژنۆکان ، و پێکان ، و نیوچاوان ، و لووتیش .

وه پیغمبهری خوا ﷺ دوو ئەندامه که ی کۆتایی - واته : نیوچاوان و لووتی - به ئەندامیک داناهه له سوژدهدا ، و فهرموویهتی : " (أمرت أن أسجد (له ریوایه تیکی ترده هاتووه : أمرنا أن نسجد) علی سبع أعظم : علی السجدة - وأشار^(٢٨٠) بیده علی أنفه - والیدین (وفي لفظ : الکفین) ، والرکتین ، وأطراف القدمین ، ولا نکفت^(٢٨١) الثیاب والشعر " (٢٨٢) .

واته : فهرامانم پێکراوه سوژده بهرم (له ریوایه تیکی ترده هاتووه : فهرامانم پێکراوه سوژده بهرین) ، له سهرده حهوت ئەندام : له سهرده نیوچاوان - ئاماژهی به دهستهکانی دهکرد بۆ لووتی - ، و ههردوو دهستهکان ، و (وه له گۆ (له فز (یکی ترده هاتووه : ههردوو ناو له پهکان) ئەژنۆکان ، و لیواری پێکان ، و

وه دهیفهرموو : " إذا سجد العبد سجد معه سبعة آراب : وجهه ، وکفاه ، و رکتاه ، و قدماه " (٢٨٣) .

واته : که نوێژگه سوژده دهبات ، حهوت ئەندامی له گهڵدا سوژده دهبات : نیوچاوان ، و ناو له پهکان ، و ئەژنۆکان ، و لیواری پێکان .

وه جارێکیان پیاویکی بینی پرچی کۆکردبووه له پشتی سهری (رأسه معقوص^(٢٨٤)) ، پێی فهرمووی : " إنما مثل هذا مثل الذي یصلي وهو مکتوف " (٢٨٥) .

(٢٧٤) البيهقي بسند صحيح ، وعند ابن أبي شيبة (١ / ٨٢ / ٢) والسراج توجيه الأصابع من طريق آخر (٣٦٣/٢) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٢٧٥) البخاري وأبو داود ، والزيادة لابن راهويه في " مسنده " (٤ / ١٢٩ / ٢) ، وروى ابن سعد (١٥٧/٤) عن ابن عمر أنه كان يجب أن يستقبل كل شيء منه القبلة إذا صلى ، حتى كان يستقبل بإمامه القبلة .

(٢٧٦) الطحاوي وابن خزيمة رقم (٦٥٤) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٢٧٧) البيهقي بسند صحيح .

(٢٧٨) الترمذي والسراج وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٢٧٩) أبو داود والترمذي وصححه ، والنسائي وابن ماجه ، و(يفتح) بالخاء المعجمة ؛ أي : يغمز موضع المفاصل منها ، ويشبهها إلى باطن الرجل ؛ كما في " النهاية " .

(٢٨٠) ههروهكو ئەوهی بیهوی به وشه ی " ئاماژه کردن : أشار " وشه ی " فرمانکردن : أمر " ه دهبرپیت ، بویه (علی) ی به کارهیناوه له جیاتی (إلى) . ههروهكو له " فتح " دا هاتووه .

(٢٨١) واته : کۆکردنه وه ، و پاراستنی له بلأوبوونه وه ، مه بهستی : کۆکردنه وه ی پۆشاک ، و پرچه به دهستهکان له کاتی کرپووش و سوژدهدا . " النهاية " .

دهلیم : ئەم نههیکردنه تابهت نهیه به کاتی نوێژه وه ، به لگو ئەگه پۆشاکه که ی یان پرچی پێشنویژ کۆکرده وه ، و پاشان به و شیوهیه رۆشته نوێژه که یه وه ، به هه مان شیوه نههیه که دهیگریته وه له بۆچونی زۆربه ی زانایان ، ئەوهش پالپشتی نههیه که ی پیغمبهری خوا بکات ﷺ ئەوهیه که نههیه کردووه له وهی که پیاو نوێژ بکات له کاتی که پرچی کردبێ به په لکه یان لولوی کردبیت ههروهكو له دوا ییدا ئاماژه ی بۆ ده کریت .

(٢٨٢) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣١٠) .

(٢٨٣) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

وه (آراب) واته : ئەندامهکان ، و کۆی (إرب) ه به (کسر الهمزة وسكون الراء)

(٢٨٤) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

(٢٨٥) واته : کراو به په لک ، و لولدر و . پێشهوا (ابن الأثير) فهرموویهتی :

واته : نمونه ی ئەم پیاوه وه كو كه سیكه به به ستراره یی نویژ بكات .

هه وه ها فه رموه یه تی : " ذلك كفل الشيطان " (۲۸۶) .

واته : ئەوه جیگه ی دانیشتی شهیتانه (واته : شوینی کۆکردنه وه ی پرچه که ی) .

وه " باسکه کانی را نه ده خست " (۲۸۷) ، به لکو " به رزی ده کردنه وه له زهوی ، و دوری ده کردنه وه له لاکانیه وه ،

تاكو سپیایه تی بن بال (بن هنگل) ه کانی ده رده کهوت بو که سیك له پشتی وه ستابیت " (۲۸۸) ، و " به شیوه یه که ئەگه ر

به رخیک (بهمة) (۲۸۹) بیویستبایه به ژیر باله کانی تی پهر بیی پی پهر ده بوو " (۲۹۰) .

وه زۆر زیاده روی تیدا ده کرد تاكو هاوه لانی ده یانفه رموو : ئیمه دلمان ده سووتا (نأوي و نرق) (۲۹۱) بو

پیغمبر ی خوا ﷺ له بهر ئەوه ی ئەوه نده ده سته کانی دور ده کردنه وه له لاکانی که سوژده ی ده برد " (۲۹۲) .

وه فه رمانیشی به وه ده کرد ، و ده یفه رموو : " إذا سجدت فضع كفيك وارفع مرفقيك " (۲۹۳) .

واته : ئەگه ر سوژده ت برد ناو له په کانت دابنی ، و قورانیسه که کانت به رز بکه وه .

وه ده یفه رموو : " اعتدلوا في السجود ، ولا يسط أحدكم ذراعيه انبساط (وفي لفظ : كما يسط) الكلب " (۲۹۴) .

وفي لفظ آخر وحديث آخر : " ولا يفترش أحدكم ذراعيه افتراش الكلب " (۲۹۵) .

واته : ریک بنه وه له سوژده کانتان ، و ده سته کانتان پامه خه هه روه کو چۆن سه گ ده سته کانی را ده خات .

وه ده یفه رموو : " لا تبسط ذراعيك [بسط السبع] ، و ادعم على راحتك ، و تجاف " (۲۹۶) عن ضبعك ؛ فإنك إذا

فعلت ذلك سجد كل عضو منك معك " (۲۹۷) .

واته : ده سته کانت پامه خه هه روه کو چۆن دپنده ده سته کانی راده خات ، و له سه ر پانه کانت دابنیشه ، و

مه چه کانیشت له خۆت دور که ره وه ، ئەگه ر ئەوه ت ئەنجام دا ، ئەوا هه موو ئەندامیکت له گه لتدا سوژده ده بات .

" واتای فه رموده که ئەوه یه : که ئەگه ر پرچی پهرش و بلاو کرابیته وه ، ده که ویتته سه ر زهوی له کاتی سوژده بردندا و خاوه نه که ی به و کردار

پاداشت ده دریتته وه ، به لام ئەگه ر کرابیت به په لك یان لول درابیت وه کو ئەوه ی لئادیت که سوژده ی نه بردبیت ، وه شو به یئراوه به کۆتکراو ،

چونکه ده سته کانی به ستراره ته وه ، له بهر ئەوه ی له کاتی سوژده دا ناکه ویتته زهوی .

ده لیم : واده رده که ویت که ئەم حوکمه تاییه ت بیت به پیاوانه وه جگه له ئافره تان ، هه روه کو پيشه وا (الشوکانی) له (ابن العربي) ه وه

ده یگیتیتته وه .

(۲۸۶) أبو داود والترمذي وحسنه ، وصححه ابن خزيمة وابن حبان ، و " صحيح أبي داود " (۶۵۳) .

(۲۸۷) البخاري وأبو داود .

(۲۸۸) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۵۹) .

(۲۸۹) البهمة ؛ تاكه و كۆكه ی (البهم) ه ، و اتا كه شی : به رخه .

(۲۹۰) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

(۲۹۱) واته : غه مبار بوون ، و دلسووتان .

(۲۹۲) أبو داود وابن ماجه بسند حسن .

(۲۹۳) مسلم وأبو عوانة .

(۲۹۴) البخاري ومسلم وأبو داود وأحمد .

(۲۹۵) أحمد والترمذي وصححه .

(۲۹۶) واته : دورخستنه وه ، وه (ضبعك) ، له " النهاية " دا هاتووه : " الضبع بكسر الباء : وسط العضد " واته : ناوه راستی مه چه کی .

(۲۹۷) ابن خزيمة (۱ / ۸۰ / ۲) والمقدسي في " المختارة " والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

واجبیتی ئارام گرتنی ئەندامهكان له سوژدهدا

وه پیغمبهری خوا ﷺ فهرمانی به تهواو ئەنجامدانی کپنوش و سوژده دهکرد ، نمونهشی بهوه ئەهینایه وه بۆ کهسیک ئەوه ئەنجام نه دات ، به کهسیکی برسی که خورمایه که یان دوو خورما بخوات ، که هیچ سوودیکی پی ناگه یه نن ، وه دهیفرموو : " إنه من أسوء الناس سرقة " ، واته : خراپترین کهسه له دزیدا .

وه حوکمیشی به به تالبوونی نویژی ئەو کهسه ده دا که پشتی به تهواوی راست ناکاته وه له کپنوش ، سوژدهیدا ، ههروهکو له باسی کپنوش به ووردی باس کرا ، و فهرمانی کرد بهو پیاوهی که نویژه کهی به تهواوی ئەنجام نه دا بهوهی که ئارام بگریت له سوژدهدا ، ههروهکو له سه رهتای ئەم بابته شدا باسمان لیوه کرد .

زیکره کانی سوژده

پیغمبهری خوا ﷺ له م پوکنه دا جۆره ها زیکر و پارانه وهی ده کرد ، جارێک به مه و جارێکی تر به وه یتریان :

۱ - سئی جار (سبحان ربی الأعلى) ی دهووت ^(۳۹۸) .

وه هه ندیک جاریش زیاد له سئی جار دووباره ی ده کرده وه ^(۳۹۹) .

وه جارێکیان ئەوه نده دووباره ی کرده وه له شه و نویژیکدا ، به شیوه یه که سوژده کهی نزیك قورئان خویندنه کهی بووه وه ، خویندنه وه کهشی تیایدا سئی سوره ت بوو له سوره ته درێژه کانی قورئانی پیروژ : سوره تی ﴿ البقرة ﴾ ، و ﴿ النساء ﴾ ، و ﴿ آل عمران ﴾ ، له نیوانیا نیشدا پارانه وه و داوای لی خوشبوونیشی ده کرد ههروهکو له پیشدا له (شه و نویژ) دا باسکرا .

۲ - سئی جار (سبحان ربی العظیم و بحمده) ی دهووت ^(۴۰۰) .

۳ - وه " سبح قُدُوس ^(۴۰۱) رب الملائكة والروح " ی دهووت ^(۴۰۲) .

۴ - وه " سبحانک اللهم ربنا ! و بحمدک ، اللهم اغفر لي " ی دهووت به زوری له کپنوش و سوژده کانیدا ، ئەوه شی له قورئانی پیروژه وه هه رگریبوو (يتأول القرآن) ^(۴۰۳) .

۵ - وه " اللهم ! لك سجدت ، وبك آمنت ، ولك أسلمت ، [وأنت ربی] سجد وجهي للذي خلقه وصوره ، [فأحسن صوره] ، و شق سمعه و بصره ، [ف] تبارك الله أحسن الخالقين " ^(۴۰۴) ی دهووت .

۶ - وه " اللهم ! اغفر لي ذنبي كله ، و دِقَّةَ وِجَلِّه ، و أوله و آخره ، و علانیته و سره " ^(۴۰۵) ی دهووت .

^(۳۹۸) أحمد وأبو داود وابن ماجه والدارقطني والطحاوي والبيهقي والطبراني في " الكبير " عن سبعة من الصحابة ، وانظر التعليق على هذا الذكر في الركوع .

^(۳۹۹) بروانه : ئەو ووتیه ی که له سه ره ئەم باسه ووتراوه له پیشتر .

^(۴۰۰) صحيح ، رواه أبو داود والدارقطني وأحمد والطبراني والبيهقي .

^(۴۰۱) له پیشتردا ئاماژه به وه کرا که (السبوح) ئەو کهسه یه که دوور راده گریت له هه موو خراپه یه که ، و (القدوس) یش ، واته : به فریو به پیت و به به ره که ته .

^(۴۰۲) مسلم وأبو عوانة .

^(۴۰۳) البخاري ومسلم ، ئەم زیکره زیکرێ کپنوشیشه ، وه له پیشدا ووتمان که واتا که ی ئەوه یه : کردار به وه ده کات که قورئانی پیروژ فهرمانی پی ده کات .

^(۴۰۴) مسلم وأبو عوانة والطحاوي والدارقطني .

- ٧ - وه " سجد لك سوادي وحيالي ، وآمن بك فؤادي ، أبوء بنعمتك عليّ ، هذي - يدي وما جئيتُ على نفسي " (٤٠٦) ي دهوت .
- ٨ - " سبحان ذي الجبروت والملكوت والكبرياء والعظمة " (٤٠٧) ، ئەمه و پاش ئەمەشی له شه و نوێژدا دهوت .
- ٩ - " سبحانك [اللهم !] وبحمدك ، لا إله إلا أنت " (٤٠٨) .
- ١٠ - " اللهم ! اغفر لي ما أسرت ، وما أعلنت " (٤٠٩) .
- ١١ - " اللهم ! اجعل في قلبي نورا ، [وفي لساني نورا] ، واجعل في سمعي نورا ، واجعل في بصري نورا ، واجعل من تحتي نورا ، واجعل من فوقي نورا ، وعن يميني نورا ، وعن يساري نورا ، واجعل أمامي نورا ، واجعل خلفي نورا ، [واجعل في نفسي نورا] وأعظم لي نورا " (٤١٠) .
- ١٢ - " [اللهم !] [إني] أعوذ برضاك من سخطك ، و [أعوذ] بمغفاتك من عقوبتك ، وأعوذ بك منك لا أحصي ثناء عليك ، أنت كما أثنيت على نفسك " (٤١١) .

نهه ی کردن له خویندنه وه ی قورئان له سوژدهدا

وه پیغمبهری خوا ﷺ نهه ی ده کرد له خویندنه وه ی قورئان له کړنووش ، و سوژدهدا ، و فه رمانی ده کرد به هه و لدانی زۆر ، و زۆر کردنی پارانه وه له م پووکنه ی نوێژدا ، ههروه کو له باسی کړنووش دا باسمان لێوه کرد . وه ده یفرموو : " أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد ؛ فأكثروا الدعاء [فيه] " (٤١٢) .

واته : نزیک ترین جیگه که بهنده له پهروه دگاریه وه نزیک بیټ ، ئەو کاتیه که له سوژدهدا بیټ ، جا زۆر تییدا بپارینه وه .

دریژکردنه وه ی سوژده

وه پیغمبهری خوا ﷺ سوژده کانی - له دریژیدا - نزیک ده کردنه وه له کړنووشه کانی ، له وانه شه هه ندیک جار زۆر دریژی بگردایه ته وه ، له بهر هۆکاریک ، ههروه کو هاوه له بهر پێزه کانی بۆمان ده گێرینه وه : که جارێکیان پیغمبهری خوا ﷺ هات بۆ لامان له نوێژیک له نوێژه کانی پۆژ - که نیوه پۆ و عه سر ده گریته وه - (حسن و حسین) ی له باوه شدابوو ، پاشان پۆشته پێشه وه بۆ بهر نوێژی کردنمان (حسن و حسین) ی له لای راستی خۆیه وه دانا ، پاشان ته کبیره ی ئیحرامی دابه ست ، و دهستی کرد به نوێژ کردن ، و سوژده یه کی زۆر دریژی له نوێژه که یدا برد هاوه لیک ده لیت : له هه موو خه لکه که من سه رم بهر زکرده وه ، بینیم مندالیک به سه ر پشته ی پیغمبهره وه یه ﷺ ، و ئەویش له سوژده دایه ، پاشان گه رامه وه سوژده که ی خۆم ، که پیغمبهری خوا ﷺ له نوێژه که ی بووه ، و خه لکه که ووتیان : ئەه ی پیغمبهری خوا ﷺ له ناو ئەم نوێژه تدا سوژده یه کت

(٤٠٥) مسلم وأبو عوانة.

(٤٠٦) ابن نصر والبزار والحاكم وصححه ورده الذهبي لكن له شواهد مذکوره في الأصل .

(٤٠٧) أبو داود والنسائي بسند صحيح ، و اتاکه شی له باسی کړنووشدا باسکرا .

(٤٠٨) مسلم وأبو عوانة والنسائي وابن نصر .

(٤٠٩) ابن أبي شيبة (٦٢ / ١١٢ / ١) والنسائي وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٤١٠) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١٢ / ١٠٦ / ٢ و ١١٢ / ١) .

(٤١١) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١٢ / ١٠٦ / ٢ و ١١٢ / ١) .

(٤١٢) مسلم وأبو عوانة والبيهقي وهو مخرج في " الإرواء " (٤٥٦) .

برد زۆر دريژت كرده وه ، تاكو گومانی ئه وه مان له لا درووست بوو كه شتيك پووی دابيت ، يان سرووش (الوحي) بو ديتته خواره وه ، ئه ويش فه رمووی : " كل ذلك لم يكن ، ولكن ابني ارتحلني " (٤١٣) فكرهت أن أعجله حتى يقضي حاجته " (٤١٤) .
واته : هيج له وانه نه بوو ، به لام كوربه كه م له سه ر پشتم بوو ، بويه چه زم نه كرد په له ی لی بکه م تاكو ئيشی خو ی ته و او دهكات .

وه له فه رمووده يه کی تر دا هاتووه : " كه پیغمبهری خوا ﷺ سوژده ی ده برد (حسن و حسين) ده چوونه سه ر پشتی ، ئه گه ر يه كيك نه يه يشتبايه ، ئاماژه ی بو ده كردن كه وازيان لي به ينين ، پاشان كه نو یژی ته و او كرد و خستيانیه باوه شيه وه ، و فه رمووی : (من أحبني فليحب هذين) " (٤١٥) .
واته : هه ر كه سێ منی خو ش ئه و ئی ، با ئه م دووانه ی خو ش بووی .

چا كه (فه زل) ی سوژده

وه پیغمبهری خوا ﷺ ده يفه رموو : " ما من أمي من أحد إلا وأنا أعرفه يوم القيامة " ، واته : هيج كه سيك نيه له ئوممه ته كه م ئيلا من ده يناسمه وه له پوژی دوايدا ، ووتيان ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ چو ن ده يانناسيته وه له ناو ئه وه هه موو خه لكه ؟ فه رمووی : " أرأيت لو دخلت صيرة فيها خيل دهم بهم " (٤١٦) ، وفيها فرس أعر محجل " (٤١٧) ؛ أما كنت تعرفه منها ؟ " ، واته : نابينيت تو ئه گه ر چو ويته ناو شو ينيكه وه هه مووی يه ك جو ره ئه سپ بوون ، و ئه سپيكي ده ست و پي و نيو چاوان سپي تيدابوو ، ئايا ئه وه ئه سپه نانا سيته وه له ناو ئه وه ئه سپانه دا ؟ فه رمووی : به ئی ، فه رمووی : " فإن أمي يومئذ غر " (٤١٨) من السجود محجلون " (٤١٩) من الوضوء " (٤٢٠) .

واته : ئوممه ته كه م له پوژی دوايدا نيو چاوانيان سپي ده رده كه ون به هو ی سوژده وه ، و ده ست و پي كانيان سپي ده رده كه ون به هو ی ده ست نو یژه كه يانه وه .

(٤١٣) واته : كردوومی به باره لگر به سوار بوونی له سه ر پشتم ، (فكرهت أن أعجله) واته : چه زم نه كرد په له ی لی بکه م .

(٤١٤) النسائي وابن عساكر (٤ / ٢٥٧ / ١ - ٢) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٤١٥) ابن حزيمة في " صحيحه " (٨٨٧) بإسناد حسن عن ابن مسعود ، والبيهقي مرسل (٢ / ٢٦٣) ، وترجم له ابن حزيمة بقوله : (باب ذكر الدليل على أن الإشارة في الصلاة - بما يفهم المشير - لا تقطع الصلاة ولا تفسدها) .
قلت : وهذا من الفقه الذي حرمه أهل الرأي ! وفي الباب أحاديث أخرى في " الصحيحين " وغيرهما .

(٤١٦) (الصيرة) : جو ره په چه يه كه (يان : گه وريكه) دروست ده كريت بو ئاژه ل له به رد وچلئ دار ، كو كه شي (صير) ه ، هه روه كو له " النهاية " دا هاتووه ، ووقع في الطبقات السابقة : (الصيرة) ، وفسر بالضم : الكومة ... وهو خطأ نهنا عليه الشيخ بكر بن عبدالله أبو زيد في خطاب تفضل بإرساله إلي بتاريخ (٢٠ / ٢ / ١٤٠٩ هـ) جزاه الله خيرا .

(٤١٧) (الحجل) : ئه و جو ره ئه سپانه يه كه سپيايه تي به پيدا به رز ده بيته وه تا له شو يني پاوه ن و مه چه كي به رز تر ده بيته وه ، به لام ناگاته ئه ژنو كانی ، ئه و ناوه شي پي ئه و تر يت چونكي شو يني (حجل) خريخال و پيو ه نه كان يه تي ، ئه م شيوه يه ش نابيت ته نها له ده ستيك يان ده سه ته كانيدا بيت ، تاكو قاجيكي يان هه ردوو قاجي له گه لدا نه بيت .

(٤١٨) (الغرة) : سپي تي پوومه تيانه ، مه به ستي : سپي تي پوومه تيانه به نوري ده ست نو یژ .

(٤١٩) واته : سپي تي شو ينيه واري ده ست نو یژ له ده سه ته كان و پوومه ت و پي كان " سپي تي ده سه ته كان و پوومه ت و پي كانی ئه سپي شو به اندووه به سپي تي شو ينيه واري ده ست نو یژ له ده ست و پوومه ت و پي كانی نو یژ گه ردا . " النهاية " .

(٤٢٠) أحمد بسند صحيح ، والترمذ بعضه وصححه ، وهو مخرج في " الصحيحه " .

وه فهرموویه تی : " إذا أراد الله رحمةً من أراد من أهل النار ؛ أمر الله الملائكة أن يخرجوا من عبيد الله ، فيخرجونهم ويعرفونهم بآثار السجود ، وحرّم الله على النار أن تأكل أثر السجود ، فيخرجون من النار ، فكل ابن آدم تأكله النار إلا أثر السجود " (۴۲۱) .

واته : ئەگەر خوای پهروهردگار بیهوی میهره بانى خوئی بپشینیّت به سهر بهنده یه کیدا له ئەهلی دۆزهخ ، ئەوا فهرمان دهکات به فریشتهکانی ئەو کهسانه دهریکهن که خوای پهروهردگاریان په رستوه ، دهیانهننه دهره وه ، و دهیانناسنه وه به شوینه واری سوژدهکانیانه وه ، چونکه خوای پهروهردگاریش قهدهغهی کردووه له سهر ئاگری دۆزهخ شوینه واری سوژدهکانیان بخوات ، بۆیه به هۆیه وه دهریان دهکهن له ئاگری دۆزهخ ، هه موو له شی نه وهکانی ئاده م ئاگری دۆزهخ دهیخوات جگه له شوینه واری سوژدهکهی نه بیّت .

سوژده بردن له سهر زهوی و حه سیر

وه زۆرجار سوژدهی له سهر زهوی دهبرد (۴۲۲) .

وه " هاوه لانی له پشتیه وه نویژیان دهکرد له هاوینی زۆر گهرما ، له و کاته ئەگەر یه کیکیان نهیتوانایه نیو چاوانی بخاته سهر زهوی ، کراسه که ی پاده خست و سوژدهی له سهر دهبرد " (۴۲۳) .

وه دهیفه رموو : " ... وجعلت الأرض كلها لي ولأمتي مسجداً وطهوراً ، فأینما أدركت رجلاً من أمتي الصلاة ؛ فعنده مسجده ، وعنده طهوره ، [و كان من قبلي يعظمون ذلك ، إنما كانوا يصلون في كنائسهم وبيعهم] " (۴۲۴) .

واته : ... وه هه موو زهوی بو خۆم و ئوممه ته که م کراوه به جیگهی نویژ و به پاک که ره وهش دانروه ، جا هه رکه سیك له ئوممه ته که م کاتی نویژی بوو ئەوا جیگهی نویژ و پاک که ره وهشی له لایه ، [به لام ئوممه تانی پیش من ئەوه یان به گه وره دادنا ، به لکو ته نها بۆیان هه بوو له په رستگاکانیان نویژ بکهن (که کنیسه ی خاچ په رسته کان و بیهعی گا وره کان دهگریته وه)] .

وه له وانه شه جاری وا هه بیّت سوژدهی له ناو قورپادا دهبرد ، ئەو پروودا وهش له شهوی بیست و یهکی په مه زاندا پرویدا کاتیك ، که باران باری و سه ربانی مزگه وته که تکه ی دهکرد ، سه ربانی مزگه وته کهش له و کاته دا له په لکی دار خورما دروست کرابوو ، پیغه مبه ری خواش ﷺ له ناو قورپای مزگه وته که دا سوژدهی دهبرد ، (أبو سعید الخدری) ﷺ ده فهرموویّت : به چاوی خۆم نیوچاوان و لووتی پیغه مبه ری خوام بینی ﷺ شوینه واری قورپا وه که ی پیوه بوو (۴۲۵) .

(۴۲۱) البخاري ومسلم ، له فهرمووده یه شدا ئەوه مان بو دهرده که ویت که نویژگه ره تاوان باره کان به هه تاهه تایی له دۆزه خدا نامینیته وه ، هه روه ها ئەو که سه ش که به ته مه لیه وه ته رکی کردی - به هه مان شیوه - به هه تاهه تایی له دۆزه خدا نامینیته وه ، بپوانه " الصحیحه " (۲۰۵۴) .

(۴۲۲) چونکه : مزگه وته که ی پیغه مبه ری خوا ﷺ به حه سیر و هاوشیوه کانی ناو فه رش نه کرابوو ، فهرمووده یه کی زۆر هه ن به لگه ن بو ئەم ووته یه ، لوانه ش ئەو فهرمووده یه که دوا ی ئەم فهرمووده یه دیّت و فهرمووده که ی (أبو سعید الخدری) .

(۴۲۳) مسلم وأبو عوانة .

(۴۲۴) أحمد والسراج والبيهقي بسند صحيح .

(۴۲۵) البخاري ومسلم .

وه " جاری واش هه بوو نویژی له سه شتیك ده كرد كه ته نها شوینی نیو چاوانی ده كرده وه ئه وشته ش پیی دهوتریت (الخمره) " (٤٢٦) ، یان هه ندیک جار له سه ره سهیر نویژی ده كرد (٤٢٧) ، (سه سهیریکی وا له زوری مانه وه ی یان له كوئیتیدا رهش بووبوه وه) (٤٢٨) .

هه ستانه وه له سوژده

پاشان " پیغه مبهری خوا ﷺ (الله أكبر) ی ده كرد و سهری بهرز ده كرده وه (٤٢٩) ، وه فرمانیشی پیی كرده وه به و پیاوه ی كه نویژه كه ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، و پیی فه رمووی : " لا يتم صلاة لأحد من الناس حتى ... يسجد حتى تطمئن مفاصله ثم يقول : (الله أكبر) ويرفع رأسه حتى يستوي قاعدا " (٤٣٠) .

واته : نویژی هه چ موسلمانیک ته واو نیه تاكو ... سوژده نه بات و ئه ندانه كانیشی تیایدا ئارام نه گریت ، پاشان بلیت : (الله أكبر) و سهری بهرز بکاته وه تاكو راست ده بیته وه .

وه هه ندیک جار " ده سه ته كانیشی له گه ل ئه م ته کبیره دا بهرز ده كرده وه " (٤٣١) .

پاشان " پیی چه پی پاده خست و له سهری به ئارامی داده نیشته " (٤٣٢) ، وه فرمانیشی پیی كرده وه به و پیاوه ی كه نویژه كه ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، و پیی فه رمووی ته ی : " إذا سجدت فمکن لسجودك ، فإذا رفعت فاقعد علی فخذك اليسری " (٤٣٣) .

واته : ئه گه سوژده ت برد په له مه كه له سوژده كه تدا تاكو جیگه ره ده بیت (واته : ئارام ده بیت) ، وه كه راست بوویته وه له سوژده كه ت له سه رانی چه پت دانیشه .

وه " پیی راستی ده چه قاند به زه ویدا " (٤٣٤) .

وه " په نه كانی پیی راستی روو ده كرد له قبيله " (٤٣٥) .

(٤٢٦) البخاري ومسلم ، وه (الخمره) واته : ئه وه نده ی كه نویژگه ر بتوانیت نیوچاوانی بخاته سه ره له سوژده كه یدا " سه سهیر بیته یان ئه وه سهیره ی كه له په لكه (سف) ی دارخورما دروست كرابیت ، یان له په لكی هه ره رووه كیكی تر دروست كرابیت ، وه پیی ناوتریت (خمره) ئه گه ره له ئه وه نده زیاتر بیته . " النهاية " .

(٤٢٧) مسلم وأبو عوانة .

(٤٢٨) البخاري ومسلم ، وفي الحديث دليل على أن الجلوس على شيء ما ؛ هو ليس له ، فيدل على تحريم الجلوس على الحرير ؛ لثبوت النهي عن لبسه في " الصحيحين " وغيرهما ، بل ورد فيهما النهي الصريح عن الجلوس عليه ، فلا تغتر بمن أباحه من الكبار .

(٤٢٩) البخاري ومسلم .

(٤٣٠) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٤٣١) أحمد وأبو داود بسند صحيح ، ده سه ته بهرز كرده وه لیره ، و له هه موو (الله أكبر) يك دا ووته ی پیشه وه (أحمد) هه ، له " البدائع " ی (ابن القيم) (٨٩ / ٤) دا هاتوه : " (الأثرم) لئى ئه گه پته وه (له راستیدا : ابن الأثرم) هه ، كه پرسیارى لیکراوه سه باره ت به ده سه ته بهرز كرده وه ؟ ئه ویش فه رمووی ته ی : له هه موو نزمبوونه وه و بهرزبوونه وه یه ك ، پاشان فه رمووی : پیشه وه (أبو عبدالله) م بینى له نویژدا له هه موو نزمبوونه وه و بهرزبوونه وه یه ك ده سه ته كانی بهرز ده كرده وه " .

(٤٣٢) البخاري في " جزء رفع اليدين " أبو داود بسند صحيح ، ومسلم وأبو عوانة ، وهو يخرج في " الإرواء " (٣١٦) .

(٤٣٣) أحمد وأبو داود بسند جيد .

(٤٣٤) البخاري والبيهقي .

(٤٣٥) النسائي بسند صحيح .

رانه خستنی پیکان ، و له سه رانیشتیان (واته : الإقعاء)

له نیوان سوژدهکاندا

وه - جاری وا هه بوو - " ههردوو پاژنه و سنگی پیکانی ریگ راده وه ستان — واته : پایانی نه ده خست — وله سه ریان داده نیشته له نیوان سوژدهکاندا ، که پیی دهووتریت (الإقعاء) " (۴۳۶).

واجب بوونی نارامگرتن له نیوان دوو سوژدهکهدا

وه " پیغمبهری خوا ﷺ له سوژدهکانیدا نارامی دهگرد ، به شیوه یه که هه موو بربره یه کی دهگه پایه وه جی پی خوی (۴۳۷) ، وفه رمانیشی پی کردوو به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، و پیی فه رموی : " لا تتم صلاة أحدکم حتی یفعل ذلک " (۴۳۸) .

واته : نویژی ههچ یه کی له ئیوه ته وای نیه تا کو ئه و شته ئه نجام نه دات .

وه " ئه وهنده دریزی ده کرده وه تا کو - له دریزیدا - نزیک ده بووه وه له سوژدهکانی " (۴۳۹) ، وه هه ندیک جار " ئه وهنده ده مایه وه تا کو که سی وا هه بوو ده یوت : له وانه یه له بیری چوو بیته " (۴۴۰) .

زیگری نیوان دوو سوژدهکه

وه پیغمبهری خوا ﷺ له م دانیشته یدا ده یفه رموو :

۱ - " اللهم (یان له گو (له فز) یکی تردا : رب) ! اغفر لي ، وارحمني [واجبرني] ، [وارفعني] ، واهدني ، [وعافني] ، وارزقني " (۴۴۱) .

وه جاری واش هه بوو ده یفه رموو :

۲ - " رب اغفر لي ، رب اغفر لي " (۴۴۲) .

(۴۳۶) مسلم وأبو عوانة وأبو الشيخ في " ما رواه أبو الزبير عن جابر " رقم : (۱۰۴ — ۱۰۶) والبيهقي .

پیشه وا (ابن القيم) - به ره حمهت بیته - له وه به سه هودا چوو که پاش ئه وه ی باسی شیوه دانیشتنی پاخستن (الإفتراش) ی پیغمبهری خوی کردوو ﷺ له نیوان سوژدهکان فه رمویه تی : " له پیغمبهری خواوه ﷺ جگه له م دانیشته ههچ دانیشتنیکی ترمان پیته گه شتوه " !

ده لیم : ئه م ووتیه چۆن ده بیته له کاتیکدا شیوه دانیشتنی (الإقعاء) / واته : جوت کردنی ههردوو پی و رانه خستنیان و دانیشتن له سه ریان لیته واره ، من حدیث ابن عباس في " صحيح مسلم " و أبي داود والترمذي وصححه ، وغيرهم ؟ انظر " الصحيحة " (۳۸۳) ، ومن حدیث ابن عمر بسند حسن عند البيهقي وصححه ابن حجر ، وروى أبو إسحاق الحرابي في " غريب الحديث " (ج ۵ / ۱۲ / ۱) عن طاووس أنه رأى ابن عمر وابن عباس يقعيان ، وسنده صحيح . ورحم الله الإمام مالك حيث قال : " ما منا من أحد إلا ردَّ ورُدَّ عليه إلا صاحب هذا القبر " ، وأشار إلى قبر رسول الله ﷺ ، وقد عمل بهذه السنة جماعة من الصحابة والتابعين وغيرهم ، وقد فصلت القول في ذلك في " الأصل " .

(۴۳۷) أبو داود والبيهقي بسند صحيح .

(۴۳۸) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۴۳۹) البخاري ومسلم .

(۴۴۰) البخاري ومسلم ، پیشه وا (ابن القيم) فه رمویه تی :

" ئه م سوننه ته دوی نه مانی سه رده می هاوه لانی پیغمبهری خوا ﷺ خه لکانیکی زۆر وازیان لیته یناوه ، به لام ئه وه که سه ی که سوننه تی پیغمبهری خوا ﷺ جی به جی بکات ، و لانه کاته وه له وه ی که پیچه وانیه بیته ، گوئی نیبه له وه ی که پیچه وانیه ئه مه بیته " .

(۴۴۱) أبو داود والترمذي وابن ماجه وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

ئەم دووانە ی له شه و نوێژدا دەووت (٤٤٢) .

پاشان " (الله أكبر) ی دەکرد ، و سوژدە ی دووهمی دەبرد " (٤٤٤) ، و فرمانیشی پی کردووه به و پیاوه ی که نوێژە که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، و پی ی فه رموویه تی پاش ئه وه ی که فه رمانی پی کردووه به ئارامگرتن له نیوان سوژدە کانیدا ههروه کو له پیشدا باسکرا : " ثم تقول : (الله أكبر) ثم تسجد حتى تطمئن مفاصلك ، [ثم افعل ذلك في صلاتك كلها] " (٤٤٥) .

واته : پاشان ده لئیت : (الله أكبر) و سوژدە ده بهیت ، تاکو جوومگه کانت ئارام ده گرن ، پاشان ئه وانه له هه موو نوێژە که ت دا ئه نجام بده .

وه هه ندیک جار " پیغه مبه ری خوا ﷺ له گه ل ئەم ته کبیره دا هه ردوو دهستی بهرز ده کرده وه " (٤٤٦) .
له م سوژدە یه شدا هه مان شتی ئه نجام ده دا که له سوژدە ی یه که مدا ئه نجامی دابوو ، پاشان (الله أكبر) ی دکرد ، و راست ده بووه وه (٤٤٧) .

و فه رمانی شی پی کردووه به و پیاوه ی که نوێژە که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، و پی ی فه رموویه تی پاش ئه وه ی که فه رمانی پی کردووه به سوژدە ی دووهم ههروه کو له پیشدا باس کرا ، " و دواتر سه ر راست ده کاته وه و (الله أكبر) ده کات " (٤٤٨) ، و فه رموویه تی : " [ثم اصنع ذلك في كل ركعة وسجدة] ، فإذا فعلت ذلك ؛ فقد تمت صلاتك ، وإن أنقصت منه شيئاً ؛ أنقصت من صلاتك " (٤٤٩) .

واته : پاشان ئه وانه له هه موو رکات و سوژدە یه ک دا ئه نجام بده ، ئه گه ره هه موو ئه وانه ت ئه نجام دا ئه وا نوێژە که ت ته واره ، وه ئه گه ر شتی که ت لی ئه نجام نه دا ئه وا نوێژە که ت به ته وای ئه نجام نه داوه .
وه هه ندیک جار " هه ردوو دهستی بهرز ده کرده وه " (٤٥٠) .

پشوو ده نایشتن (جلسة الإستراحة)

پاشان " راست ده بووه وه ، و له سه ر پی ی چه پی داده نیشت ، تاکو هه موو ئه ندامیکی ده رپۆشته وه جیگه ی خوی " (٤٥١) .

(٤٤٢) ابن ماجه بسند حسن ، پیشه وا (أحمد) يش ئەمە ی هه لبژاردووه بو پارانه وه ، (إسحاق ابن راهويه) فه رموویه تی : " ئه گه ره بیه وی ئه توانیت سی جار ئه وه بلئیت ، ئه گه ره بیه وی ئه توانیت بلئیت : اللهم ! اغفر لي ... چونکه هه ردوویان له پیغه مبه ری خواوه ﷺ پیمان گه یشتوووه که له نیوان سوژدە کاندایه ووتوو بیتنی " . کذا في " مسائل الإمام أحمد وإسحاق بن راهويه " رواية إسحاق المروزي (ص ١٩) .

(٤٤٣) وه ئەمە ش ئه وه ناگه یه نی ت که نابیت ئەم وویردانه له نوێژە فه رزه کاندایه بو تریت ، له بهر نه بوونی جیاوازی له نیوان ئه و و سوننه تدا ، ئەمە ش بو چونی پیشه وا شافعی و أحمد و إسحاق ، واده بینن که ئەم په وایه له فه رز و سوننه تدا " ههروه کو پیشه وا (الترمذي) بۆمانی ده گێریته وه ، وه پیشه وا (الطبراني) ش بو ئه وه ده چیت ههروه کو له " مشکل الآثار " دا هاتوووه ، وه دید و بو چونی په واش ئه وه په سه ند ده کات ، چونکه هه یج شوینیکی نوێژ نی یه زی کرى تیدا نه کریت ، بۆیه پیویسته لیره شدا ههروه ها بیت ، ئه وه ش شتیکی ئاشکرایه و له لای کهس شاراو ه نی یه .

(٤٤٤) البخاري ومسلم .

(٤٤٥) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي . والزيادة للبخاري ومسلم .

(٤٤٦) أبو عوانة وأبو داود بسندين صحيحين ، وقد قال بهذا الرفع أحمد ومالك والشافعي في رواية عنهما .

(٤٤٧) مسلم والبخاري .

(٤٤٨) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٤٤٩) أحمد والترمذي وصححه .

(٤٥٠) أبو عوانة وأبو داود بسندين صحيحين ، وقد قال بهذا الرفع أحمد ومالك والشافعي في رواية عنهما .

متمانە کردنه سەر دەستەکان له کاتی هەستانه وه بۆ پکاته کانی تر

پاشان " پیغه مبهري خوا ﷺ هەلده ستایه وه بۆ پکاتی دووهم ، و له هەستانه وه ی دا متمانە ی ده کرده سەر زهوی " (٤٥٢)

وه " وه کو هه ویر شیلی ده کرد : واته : متمانە ی ده کرده سەر دەستەکانی ئەگەر هەلسایه ته وه " (٤٥٣) .
 وه " پیغه مبهري خوا ﷺ ئەگەر هەلسایه ته وه بۆ پکاتی دووهم ، به ﴿ الحمد لله ﴾ دەستی پێ ده کرد ، و بی دهنگ نه ده بوو " (٤٥٤) .

وه له م پکاته شدا هه موو ئەوانه ی دووباره ده کرده وه که له پکاتی یه که مدا ئەنجامی ده دان ، جگه له وه نه بیته که کورت تری ده کرده وه له پکاتی یه که م ههروه کو له پیشدا باس کرا .

واجبه له هه موو پکاتی کدا سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ بخوینریت

وه فه رمانیشی به و پیاوه کردووه که نویژه که ی به ته وای ئەنجام نه دا ، سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ له هه موو پکاتی کدا بخوینیته وه ، و پاش ئەوه ی که فه رمانی پێ کردووه له پکاتی یه که مدا بیخوینیته وه پێ ی فه رموو (٤٥٥) : " ثم افعَل ذلك في صلاتك كلها " (٤٥٦) .

واته : پاشان ئەوانه له هه موو نویژه که تدا ئەنجام بده .

(٤٥١) البخاري وأبو داود ، ئەم دانیشتنه له لای زانایان به (جلسة الإستراحة) ده ناسریت ، ئەمه ش ووتە ی پیشه وا (شافعی) یه ، و هاوشیوه که شی له (أحمد) ه وه دگێرینه وه ههروه کو له " التحقيق " (١ / ١١١) دا هاتووه ئەمه ش شایسته تره به (أحمد) ه وه له بهر ئەوه ی که لێ ی وه زانراوه له شوینکه وتنی بۆ ئەو سوننه تانه ی که پێچه وانه یان نییه .

وقد قال ابن هانيء في " مسائله عن الإمام أحمد " (١ / ٥٧) :

" رأيت أبا عبدالله (يعني : الإمام أحمد) ربما يتوكأ على يديه إذا قام في الركعة الأخيرة ، وربما استوى جالساً ، ثم ينهض " ، وهو اختيار الإمام إسحاق بن راهويه ، فقد قال في " مسائل المروزي " (٢ / ١٤٧ / ١) : " سوننه ت له پیغه مبهري خواوه ﷺ ئەوه یه که متمانە بکریته سەر دەستەکان له هه ستاندا ، پیر بیته یان لاو " ، بروانه " الإرواء " (٢ / ٨٢ - ٨٣) .

(٤٥٢) الشافعي والبخاري .

(٤٥٣) رواه أبو إسحاق بسند صالح ، ومعناه عند البيهقي بسند صحيح ، به لام سه باره ت به و فه رموده یه ی که تیايدا هاتووه : " كان يقوم كالسهم لا يعتمد على يديه " ئەوا " موضوع " ه ، هه موو ئەو فه رمودانه ش که له م وتا یه دا هاتووه ئەوا " ضعیف " ه و " صحیح " نییه ، ئەوه شم له " الضعيفة " (٥٦٢ و ٩٢٩ و ٩٦٨) دا به تیرو ته سه لی پوون کردۆته وه .

وقد أشكل على بعض الفضلاء تقويتي لإسناد الحربي بسند صالح ، فأوضحت ذلك في كتابي " تمام المنة في التعليق على فقه السنة " فراجعه فإنه مهم .

(٤٥٤) مسلم وأبو عوانة ، ئەم بی دهنگ بوونه (سکوت) ه که نه فی کراوه له فه رموده که دا له وانیه ئەو بی دهنگ بوونه بیته که بۆ خویندنه وه ی زیکری ده ست پێ کردنی نویژه ده کریته ، بۆیه ئەو بی دهنگ بوونه ناگریته وه که بۆ (الإستعاذة) ده کریته ، له وانیه له وه فراوانتر بگریته وه ، له هه مووشیان راست و له پیش تر له لای من ئەوه یه که ئەم بی دهنگ بوونه ئەو بی دهنگ بوونه یه که بۆ خویندنه وه ی زیکری ده ست پێ کردنی نویژه ده کریته ، سه باره ت به (الإستعاذة) ه ش له جگه له پکاتی یه که مدا زانایان دوو بۆچونیا ن هیه ، له هه ر ددوکیشیا ن راست و ئەولاتر له لای من ئەوه یه که شه رعیه یه له هه موو پکاتی کدا بووتریت ، پوونکردنه وه ی ته وای ئەم باسه له " اصل " ی ئەم کتیبه دا هاتووه .

(٤٥٥) أبو داود وأحمد بسند قوي .

(٤٥٦) البخاري ومسلم .

له پړوايه تيكي تر دا هاتووه : " في كل ركعة " (٤٥٧) .

واته : له هه موو پركاتيكا ، وه فهرموويه تي : " في كل ركعة قراءة " (٤٥٨) .

واته : له هه موو پركاتيكا دا خویندنه وه هه يه .

ته حیاتی یه که م

شیوازی دانیشتن له ته حیاتی

پاشان " پیغه مبهري خوا ﷺ داده نیشت بۆ ته حیات خویندنه وه ، دواي کۆتايي هاتنی پکاتی دووهم ، جا نه گهر نویره که دوو پکاتی بیټ به شیوه یه که داده نیشت پیی دهوتریت : " الإفتراش " (٤٥٩) ههروه کو چۆن له نیوان سوژده کاندایه داده نیشت .

وه به هه مان شیوه ش " داده نیشت له ته حیاتی یه که می " (٤٦٠) نویره سی پکاتی و چوار پکاتی هه کاندایه .

وه فهرمانیشی به وه کردووه به و پیاوه ی که نویره که ی به ته وای نه جام نه دا ، و پیی فهرموو : " فإذا جلست في وسط الصلاة فاطمن واقترب فحذك اليسرى ثم تشهد " (٤٦١) .

واته : نه گهر دانیشتی له ناوه راستی نویره که تدا ، ئارام بگره ، و پانی چه پت پابخه ، و له سه ری دانیشه ، پاشان ته حیات بخویننه وه .

وه (أبو هريرة) ﷺ فهرموويه تی : خو شه ویسته که م پیغه مبهري خوا ﷺ نه هی لی کردووم وه کو دانیشتنی سه گ دابنیشم که پیی دهوتریت (الإقعاء) (٤٦٢) .

وه له فهرمووده یه کی تر دا هاتووه : " كان ينهى عن عقبه الشيطان " (٤٦٣) .

واته : پیغه مبهري خوا ﷺ نه هی کردووه له شیوه دانیشتنی شه یتان — وه شیوه ی دانیشتنه که ی له دانیشتنی سه گ ده چیټ — .

وه " که داده نیشت بۆ ته حیات خویندن ، له پ (ناو ده ست) ی راستی له سه ره نه ژتۆ (له پړوايه تيكي تر دا هاتووه : پانی) ی راستی داده نا ، و له پی چه پیشی له سه ره نه ژتۆ (له پړوايه تيكي تر دا هاتووه : پانی) ی چه پی داده نا [و ده یکرده وه له سه ری] " (٤٦٤) .

(٤٥٧) أحمد بسند جيد .

(٤٥٨) ابن ماجه وابن حبان في " صحيحه " وأحمد في " مسائل ابن هانئ " (٥٢ / ١) وقال جابر : " من صلى ركعة لوم يقرأ فيها بأم القرآن ؛ فلم يصل ؛ إلا وراء الإمام " . رواه مالك في " الموطأ " .

(٤٥٩) النسائي (١ / ١٧٣) بسند صحيح .

(٤٦٠) البخاري وأبو داود .

(٤٦١) أبو داود والبيهقي بسند جيد .

(٤٦٢) الطيالسي وأحمد وابن أبي شيبة ، انظر التعليق (٤) (ص ١٣١) ، و (الإقعاء) ؛ (أبو عبيدة وجيه له ویش) فهرموويانه : " بريتييه

له دانانی هه ردوو به شی پاشه وه ی له سه ره زهوی و دانانی هه ردووی و دانانی دهسته کانی له سه ره زهوی ههروه کو سه گ داده نیشتی " .

ده لیم: نه م جو ره دانیشتنه که پیی دهوتریت (إقعاء)، نهو (إقعاء) ه نه یه که سوننه ته له نیوان سوژده کاندایه بکریټ.

(٤٦٣) رواه مسلم وأبو عوانة وغيرهما ، وهو مخرج في " إرواء الغلیل " (٣١٦) .

(٤٦٤) مسلم وأبو عوانة .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ دهستی چه پی تاكو قورانسك (حدّ مرفقه ^(۴۶۵)) ی راستی له سهر پانی راستی دادنا " ^(۴۶۶)

وه " نه هیشی کرد له پیاویك له کاتی دانیشتنیدا متمانهی سهر دهستی چه پی له نویژه که یدا ، و فهرمووی : " إنما صلاة اليهود " ^(۴۶۷) ، یان " لا تجلس هكذا إنما هذه جلسة الذين يعذبون " ^(۴۶۸) ، وه یان " هي قعدة المغضوب عليهم " ^(۴۶۹) .

واته : نهو شیوهیه شیوهی نویژی گاوره کانه ، یان : وا دامه نیشه ، چونکه نه م دانیشتنه دانیشتنی نه وانن که سززا ده درین ، وه یان : نهوه دانیشتنی غه زه ب لی گیراوه کانه (واته : جولوکه کان) .

په نجه جوولاندنه وه له کاتی ته حیات خویندنا

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ دهستی چه پی ده کرده وه ، و له سهر پانی چه پی دای دنا ، وه هه مووو په نجه کانی دهستی راستی ده نوقاند ، و ئاماژه ی بهو په نجه یه ی ده کرد که دوا ی په نجه گه وره که ی دیت پرووه و قیبله ، و چاوی تی ده بری " ^(۴۷۰) .

وه " کاتیك ئاماژه ی به په نجه ی بکر دایه ، په نجه گه وره که ی له سهر په نجه ی ناوه راستی دادنا ^(۴۷۱) ، وه جاری واش هه بوو " بازنه یه کی به په نجه گه وره که ی و په نجه ی ناوه راستی دروست ده کرد " ^(۴۷۲) .
وه " که په نجه ی بهرز ده کرده وه ، ده ی جوولاندنه وه ، و پی ی ده پاراپیه وه " ^(۴۷۳) .

^(۴۶۵) واته : کۆتایی قورانیسکی ، مه به ستیشی نه وه یه که : قورانیسکه کانی له له شی جیا و دوور نه ده کرده وه ، هه نه وه شه که ابن القیم له " زاد المعاد " دا باسی کرده وه .

^(۴۶۶) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

^(۴۶۷) البيهقي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وهو مخرج مع الذي في " الإرواء " (۳۸۰) .

^(۴۶۸) أحمد وأبو داود بسند جيد .

^(۴۶۹) عبد الرزاق وصححه عبد الحق في " أحكامه " (۱۲۸۴ — بتحقيقي) .

^(۴۷۰) مسلم وأبو عوانة وابن خزيمة ، وزاد فيه الحميدي في " مسنده " (۱ / ۱۳۱) ، وكذا أبو يعلى (۲ / ۲۷۵) بسند صحيح عن ابن عمر : " وهي ندبة الشيطان ، لا يسهو أحد وهو يقول هكذا " ، ونصب الحميدي إصبعه ، قال الحميدي : قال مسلم بن أبي مریم : " وحدثني رجل أنه رأى الأنبياء ممثلين في كنيسة في الشام في صلواتهم قائمين هكذا ، ونصب الحميدي إصبعه " .

قلت : وهذه فائدة نادرة غريبة ، وسندها إلى الرجل صحيح .

^(۴۷۱) مسلم وأبو عوانة .

^(۴۷۲) أبو داود والنسائي وابن الجارود في " المنتقى " (۲۰۸) ، وابن خزيمة (۱ / ۸۶ / ۱ — ۲) ، وابن حبان في " صحيحه " (۴۸۵) بسند صحيح ، وصححه ابن الملقن (۲ / ۲۸) .

^(۴۷۳) أبو داود والنسائي وابن الجارود في " المنتقى " (۲۰۸) ، وابن خزيمة (۱ / ۸۶ / ۱ — ۲) ، وابن حبان في " صحيحه " (۴۸۵) بسند صحيح ، وصححه ابن الملقن (۲ / ۲۸) ، ولحديث التحريك شاهد في ابن عدي (۱ / ۲۷۸) وقال في روايه عثمان بن مقسم : " ضعيف يكتب حديثه " .

سه بارهت به مه به ست به : (يدعو بها) پیشه وا (الطحاوي) فهرموویه تی :

" نه مه به لگه یه له سهر نه وه ی که نه مه له کۆتایی نویژدا بووه " .

ده لیم : نه مه به لگه نه وه ی تی دایه که وا سوننه ته به رده وام بیّت له سهر پرووکردنی په نجه ی (شایه تومان) به ره و قیبله و به رده وامش ده ی جوولینیت تا سه لام دانه وه ، چونکه دوعا کردن و پارانه وه پیش سه لامدانه وه یه ، وه نه مه ش بوچونی (مالك) و جگه له ویشه ، وه پرسیار

وه دهیفرموو: " لهی أشدُّ علی الشیطان من الحديد ، یعنی : السَّیْبَة " (٤٧٤).

واته : قورس تره له سه ره شهیتان له وهی که به ئاسن لئ ی بدهیت ، واته : په نجهی شایه توومان .

وه " هاوه لانی پیغمبهر ﷺ ئه م کرداره یان له یه کتره وه وه ره دهگرت ، واته : ئامازه کردن له پارانه وه دا (٤٧٥) .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ ئه و کرداره ی ئه نجام ده دا له هه موو ته حیات دا " (٤٧٦) .

وه " پیاویکی بینی به په نجهی ده پارپته وه ، پیی فه مووی : " أَحَدٌ [أَحَدٌ] " ، [وَأَشَارَ بِالسَّيْبَةِ] " (٤٧٧) .

واجبیتی ته حیاتی یه که م

و رپییدانی شهرع به پارانه وه تیایدا

پاشان " پیغمبهری خوا ﷺ له هه موو دوو رکاتیگ دا ته حیاتی ده خوینده وه " (٤٧٨) .

وه " یه که م وشهش که له دانیشتنیدا دهیفرموو : التحیات لله " بوو (٤٧٩) .

کرا له ئیمامی (ئه حمهد): ئایا پیاو له نویژدا په نجهی ده جوئیختی ؟ فه مووی : به لئ ، زۆر به په له و توندی . ئه مهش (ابن هانی) باسی کردوه له " مسائله عن الإمام أحمد " : (ص ٨٠) .

ههروه ها ده لئیم : له مه وه بۆمان پوون ده بیته وه که وا په نجه جوولاندن له ناو (ته حیات و شایه توماند) سوننه تیگی سه لمینراوه له پیغمبهره وه ﷺ ، ئیمامی ئه حمهد و جگه له ویش له پیشه وایانی سوننه کاریان پی کردوه ، جا با ئه و که سانه له خوا بترسن که وا گومانیان وایه که ئه مه گالته کردنه و له گه ل نویژدا ناگونجیت ، بۆیه له بهر ئه مه په نجه یان نا جوئیختن له گه ل ئه وه شدا ده زانن ئه مه سه لمینراوه و راسته ، وه زۆر له خویان ده که ن بۆ گوپیینی مانا که ی به وهی که وا ناگونجی له گه ل بنه واکانی زمانه وانی عه ره بی ، وه پیچه وانه ی تیگه یشتنی پیشه وایانه .

وه له شته نامۆکان : هه ندیک له وانه پارێزگاری له بۆچونی پیشه واکانیا ن ده که ن له م بابه ته دا - با پیشه واکه شی بۆچونه که ی پیچه وانه ی سوننه تیش بیته - به به لگه ی ئه وه ی به هه له زانینی پیشوا ئه وه ده گه یه نیته تانه ی لیبدریته و بی ریژی ده رحه ق بنویتریته ! که چی ئه وه ی له یاد ده چیته وه که ئه م سوننه ته سه لمینراوه ره ته ده کاته وه ، وه گالته جاریش به وانه ده کات که کار به م سوننه ته ده که ن ، به زانینه وه بیته - یان به نه زانینه وه - که چی ئه م گالته جاریهش ئه و پیشه وایانهش ده گریته وه که وا ئه مان به گومانی خویان پارێزگاری له بۆچونه کانیا ن ده که ن ئه گه ره چی له سه ره (باطل) یش بیته ، له کاتیگدا که ئه م پیشه وایانه له سه ره سوننه تن ، به لکو ئه م به گژدا چوونه ی خودی پیغمبهریش ﷺ ده گریته وه ، چونکه ئه و ئه م سوننه ته ی بۆمان هیناوه ، بۆیه به گژدا چوونه وه ی ئه م سوننه ته به گژدا چوونه وه یه بۆ پیغمبهر ﷺ ، ﴿ فَمَا حَزَاءٌ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا... ﴾ !؟

به لام دانانی په نجه دوا ی روو کردنی له قبیله ، یان تاییه ت کردنی جولانه وه ی به کاتی ووتنی (لا إله إلا الله) وه ، ئه مانه هه مووی هیچ بنه مایه کیان نییه له سوننه تا ، به لکو پیچه وانه ی سوننه ته به به لگه ی ئه م فه رموده یه .

وه فه رموده ی : " أنه كان لا یحرکها " ، سه لمینراو نییه له رووی سه نه ده وه ، وه ک چۆن سه لماندوومه له " ضعیف أبي داود " (١٧٥) ، وه ئه گه ره سه لمینراویش بیته ئه وانه فی ده کات ، وه فه رموده کی تر ئه م بابه ته ده سه لمینتیته ، وه سه لمینره پیش ده خریته به سه ره نه فی کاردا ، وه ک زانراوه لای زانایان ، بۆیه ئه مه نابیته به لگه بۆ ئه وانه ی ده لئین په نجه جوولان سوننه ت نییه ! .

(٤٧٤) أحمد والبخاري في " الأمالي " (٦٠ / ١) ، والطبراني في " الدعاء " (ق ٧٣ / ١) ، وعبد الغني المقدسي في " السنن " (١٢ / ٢) بسند حسن ، والروياي في " مسنده " (٢٤٩ / ٢) ، والبيهقي .

(٤٧٥) ابن أبي شيبة (٢ / ١٢٣ / ٢) بسند حسن .

(٤٧٦) النسائي والبيهقي بسند صحيح .

(٤٧٧) ابن أبي شيبة (١ / ٤٠ / ١٢) و (٢ / ١٢٣ / ٢) ، والنسائي ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وله شاهد عند ابن أبي شيبة .

(٤٧٨) مسلم وأبو عوانة .

(٤٧٩) رواه البيهقي من رواية عائشة بإسناد جيد ، كما قال ابن الملقن (٢ / ٢٨) .

وه " نه گهر ته حیاتی له دوو پکاته یه که مینه کاندایه بیر برۆشتبایه ، سوژده ی سه هوی بو ده بردن " (۴۸۰) .
 وه فه رمانیشی پی ده کردن ، و ده یفه رموو : " إذا قعدتم في كل ركعتين فقولوا : التحيات إلخ ... ، ولتخير أحدكم من الدعاء أعجبه إليه ، فليدع الله عز وجل به [" (۴۸۱) ، وفي لفظ : " قولوا في كل جلسة : التحيات " (۴۸۲) .
 واته : نه گهر له هه موو دوو پکاتیک دا دانیشن ئه وا بلین : التحيات ... هتد ، ... پاشان هه ر پارانه وه یه کی به دل بو ، پی پی بپارپته وه له خوی په روه دگار ، وه له گو (له فز) یکی تر دا هاتووه ، فه رموو یه تی : " له هه موو دانیشنیک دا بلین : التحيات " ، وه فه رمانیشی به وه کردوو به و پیاوه که نویژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، هه روه کو له پی شدا باسکرا .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ فیری ته حیاتی ده کردن هه روه کو چون سوره تیکی قورئانی پیروزی پی فی ده کردن " (۴۸۳) .
 وه " سوننه تیش وایه به بی دهنگی بخوینریت " (۴۸۴) .

شیوازه کانی ته حیاتی

وه پیغه مبهري خوا ﷺ چه نده ها شیوازی جوړاو جوړی ته حیاتی پی فی کردن :

۱ - ته حیاتی (ابن مسعود) ﷺ : که فه رموو یه تی : ده ستم له ناو ده سستی پیغه مبهري خوا دا بو ﷺ که ته حیاتی پی فی کردم ، هه روه کو چون سوره تیکی له سوره ته کانی قورئانی فی ده کردم : " التحيات لله ، والصلوات (۴۸۵) ، والطيبات (۴۸۶) ، السلام (۴۸۷) عليك أيها النبي ! ورحمة الله وبركاته (۴۸۸) ، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين " ، [فإنه إذا قال ذلك أصاب كل عبد صالح في السماء والأرض] ، واته : نه گهر ئه وه ی ووت ئه وا هه موو به نده یه کی چاک له ئاسمان بی ت یان له زهوی ده گریته وه . " أشهد أن لا إله إلا الله ، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله " ، [وهو بين ظهرانينا فلما قبض قلنا : السلام على النبي]

(۴۸۰) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " إرواء الغلیل " (۳۳۸) .

(۴۸۱) النسائي وأحمد والطبراني في " الكبير " (۳ / ۲۵ / ۱) بسند صحيح .

ده لیم : روو که شی فه رموو ده که به لگه یه له سه ر ئه وه ی که شه رع یه له پاش هه موو ته حیاتی کدا بپارپته وه ، با سه لام دان ه وه شی به دوا ده نه بی ت ، نه مه ش بو چونی (ابن حزم) - به په حمه ت بی ت - .

(۴۸۲) النسائي بسند صحيح .

(۴۸۳) البخاري ومسلم .

(۴۸۴) أبو داود ، والحاکم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(۴۸۵) (التحيات) واته : نه ووشانه ی که واتای سه لام و مولک و مانه وه یه هه مووی بو خوی په روه دگار ه . وه (الصلوات) " واته : نه و پارانه وان ه ی که مه به ست لی پی به گه وره زانینی خوی په روه دگار هه ر شایسته ی ئه وه ، و هیچ که سی تر جگه له نه و شایسته ی ئه وه نی یه . (النهاية) .

(۴۸۶) واته : نه ووتانه ی که چاکن هه رچه ند در یژ بکری نه وه ته نها خوی په روه دگار شایسته ی ئه وه یه شوکر و ستایشی پی بکری ت ، و هیچ که سی تر جگه له نه و شایسته ی ئه وه نی یه " له ووتانه ی که پاشا و گه وره کان چه زیان لی پی وه سف بدرینه وه . " فتح " .

(۴۸۷) واتا که ی : په نادانه به خوی په روه دگار و پاراستنی ته نها به نه و ، چونکه : (السلام) ناویکه له ناوه کانی خوی په روه دگار نه وه ده گه یه نی ت : خوی په روه دگار پاریزه ر و که فاله تکار یه تی ، هه روه کو ئه وتریت (الله معك) ؛ واته : به پاراستن و یارمه تی و میهره بانی خوی .

(۴۸۸) ناویکه هه موو نه و چا کانه ده کریته وه که خوی په روه دگار به به رده وای ده ریژ ته سه ر به نده کانی .

، واته : له کاتیک دا ئەمانوت : (السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته) که له ناوماندا زیندوو بوو ، به لام که کۆچی کرد ده مانوت : السلام على النبي " (٤٨٩) .

٢ - ته حیاتی (ابن عباس) ﷺ که فرمویه تی : پیغه مبهري خوا ﷺ فیبری ته حیاتی ده کردین ، ههروه کو چون سوره تیکی له قورئانی پیروز فیرده کردین ، و ده یفه رموو : " التحیات المبارکات الصلوات الطیبات (٤٩٠) لله ، [الـ] سلام عليك أيها النبي ! ورحمة الله وبركاته ، [الـ] سلام علينا وعلى عباد الله الصالحين ، أشهد أن لا إله إلا الله و [أشهد] أن محمدا رسول الله . وه له ریوایه تیکی تر دا هاتوو : عبده ورسوله " (٤٩١) .

٣ - ته حیاتی (ابن عمر) ﷺ له پیغه مبهري خوا ﷺ له ته حیاتی ده یفه رموو : " التحیات لله ، [و] الصلوات ، [و] الطیبات ، السلام عليك أيها النبي ! ورحمة الله - (ابن عمر) فرموی : (وبركاته) م تیا زیاد کردوو (٤٩٢) - السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين ، أشهد أن لا إله إلا الله - (ابن عمر) فرموی : (وحده لا شريك له) م تیا زیاد کردوو (٤٩٣) - وأشهد أن محمدا عبده ورسوله " (٤٩٤) .

(٤٨٩) البخاري ومسلم ، وابن أبي شيبة (٢/٩٠/١) ، والسراج ، وأبو يعلى في " مسنده " (٢/٢٥٨) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٢١) .

ده لیم : ووته که ی (ابن مسعود) که ده لیت : ووتمان : " السلام على النبي " واته : صهابه رهزای خویان لیبت له ته حیاتی ده یانوت : " السلام عليك أيها النبي " له کاتیکدا که پیغه مبهري ﷺ زیندوو بوو ، به لام دواي ئه وهی که مرد خویان لادا له مه و ده یانوت : (السلام على النبي) ، وه ده بیت ئه مه له لایه ن پیغه مبهري ﷺ خویوه بیت ، وه ئه وهش پالپشتی ئه مه بکات ئه وهیه که عائیشه - رهزای خوی لیبت - به م شیوازه ته حیاتی ناو نویژی فیرده کردن (السلام على النبي) رواه السراج في " مسنده " (ج ٢/١/٩) ، والمخلص في " الفوائد " (ج ١/٥٤/١) بسندين صحيحين عنها .

وه پیشه وا (الحافظ) په جمه تی خوی لیبت فرمویه تی : (ئه م زیاده یه پروکه شه که ی ئه وه ده که یه نیبت : ئه وان له پیشدا ده یانوت : " السلام عليك أيها النبي " به (ك) که ئامرازی قسه له گه ل کردنه پووبه پوو ، به لام دواي ئه وهی که پیغه مبهري ﷺ مرد وازیان هینا له ئامرازی پووبه پوو و به ئامرازی نادیار باسیان ده کرد و ده یانوت : (السلام على النبي) .

وه له جیگه یه کی تر دا فرمویه تی : (قال السبكي في " شرح المنهاج " بعد أن ذكر هذه الرواية من عند أبي عوانة وحده : " إن صح هذا عن الصحابة ؛ دل على أن الخطاب في السلام بعد النبي ﷺ غير واجب فيقال : (السلام على النبي) " .

قلت : قد صح بلا ريب (يعني : لثبوت ذلك في " صحيح البخاري ") ، وقد وجدت له متابعا قوياً ؛ قال عبدالرزاق : اخبرني ابن جريج : اخبرني عطاء أن الصحابة كانوا يقولون والنبي ﷺ حي : " السلام عليك أيها النبي ! " فلما مات قالوا : " السلام على النبي " ، وهذا إسناد صحيح ، وأما ما روى سعيد بن منصور من طريق أبي عبيد بن عبدالله بن مسعود عن أبيه أن النبي ﷺ علمهم التشهد : فذكره . قال : فقال بن عباس : إنما كنا نقول : " السلام عليك أيها النبي ! " إذ كان حياً ، فقال : ابن مسعود : هكذا علمنا ، وهكذا نعلم ، فظاهر أن ابن عباس قاله بخنا ، وأن ابن مسعود لم يرجع إليه ، لكن رواية أبي معمر أصح (يعني رواية البخاري) ؛ لأن أبا عبيدة لم يسمع من أبيه ، والإسناد إليه ضعيف " . وقد نقل كلام الحافظ هذا جماعة من العلماء والمحققين ؛ أمثال : القسطلاني والزرقاني واللكوني وغيرهم ، فارتضوه ولم يتعقبوه بشيء ، وللحديث مع ذلك تمة ذكرتها في الأصل . (وراجع المقدمة ص ١٨ - ٢٥) .

(٤٩٠) پیشه وا (النووي) فرمویه تی : " تقديره : والمباركات والصلوات والطيبات ؛ كما في حديث ابن مسعود وغيره ، ولكن حذف الواو اختصاراً ، وهو جائز معروف في اللغة ، واتاى فرموده که شه ئه وهیه که : (التحیات) و ئه وان ههش به دوایدا دین شایسته ی خوی په روه ردگارن ، و هیچ که سهی تر جگه له ئه و شایسته ی ئه و شتانه نیه " .

(٤٩١) مسلم وأبو عوانة والشافعي والنسائي .

(٤٩٢) وهذه الزيادة ثابتة في التشهد عن النبي ﷺ ، ولم يزدها ابن عمر من عند نفسه ، وحاشاه من ذلك ، إنما أخذها عن غيره من الصحابة الذين رووها عنه ﷺ ، فزادها هو على تشهد الذي سمعه من النبي ﷺ مباشرة .

(٤٩٣) وهذه الزيادة ثابتة في التشهد عن النبي ﷺ ، ولم يزدها ابن عمر من عند نفسه ، وحاشاه من ذلك ، إنما أخذها عن غيره من الصحابة الذين رووها عنه ﷺ ، فزادها هو على تشهد الذي سمعه من النبي ﷺ مباشرة .

(٤٩٤) أبو داود والدارقطني وصححه .

۴ - ته حیاتی : (أبو موسى الأشعري) ﷺ كه فرمویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فرمویه تی : " ... وه كه گه شتنه دانیشن با سه ره تای ووته تان ئەمه بیّت : التحیات الطیبات الصلوات لله ، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله ، وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين ، أشهد أن لا إله إلا الله [وحده لا شريك له] ، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله ، [حوت ووشه به ته حیاتی نویژ داده نرین] " (۴۹۵) .

۵ - ته حیاتی (عمر) ی کوری (خطاب) ﷺ ، خه لکی له سه ر مینه ره وه فیری ئەم ته حیاته ده کرد و ده یفه رموو : " التحیات لله ، الزاکیات لله ، الطیبات لله [السلام عليك ... هتد وه کو ته حیاته که ی (ابن مسعود ﷺ) (۴۹۶) .

۶ - ته حیاتی دایکه (عائشة) - په زای خوای لی بیّت - : (قاسم) ی کوری (محمد) بۆمان ده گپریته وه وه ده فرمویت : دایکه (عائشة) - په زای خوای لی بیّت - فیری ته حیاتی ده کردین ، ئاماژه ی به دهستی ده کرد و ده یفه رموو : " التحیات ، الطیبات ، الصلوات ، الزاکیات لله ، السلام على النبي ... هتد وه کو ته حیاته که ی (ابن مسعود ﷺ) (۴۹۷) .

سه لاوات دان له سه ر پیغه مبهری خوا ﷺ ، و شوین ، و شیواز ده کانی

پیغه مبهری خوا ﷺ له ته حیاتی یه که م ، و جگه له ویش سه لاواتی له سه ر خوئی ده دا (۴۹۸) . وه کردوویه تی به سوننه ت بۆ ئوممه ته که ی ، به وه ی که فرمانی پی کردوون به سه لاوات دان له سه ری پاش سه لام لی کردنی (۴۹۹) ، وچند شیوازیکی سه لاواتی فی کردوون بۆ سه لاوات دان له سه ری :

(۴۹۵) مسلم وأبو عوانة وأبو داود وابن ماجه .

(۴۹۶) مالك والبيهقي بسند صحيح ، والحديث وإن كان موقوفاً فهو في حكم المرفوع ، لأن من المعلوم أنه لا يقال بالرأي ، ولو كان رأياً لم يكن هذا القول من الذكر أولى من غيره من سائر الذكر ، كما ابن عبد البر .

تنبيه : ليس في كل الصيغ المتقدمة زيادة " ومغفرته " ، فلا يعتد بها ، ولذلك أنكرها بعض السلف ، فروى الطبراني (۳ / ۵۶ / ۱) بسند صحيح عن طلحة بن مصرف قال : زاد ربيع بن خيثم في التشهد وبركاته " ومغفرته " فقال علقمة بن قنف ح يث ع ل م ا : السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته ، وعلقمة تلقى هذا الاتباع من أستاذع ابن مسعود ﷺ ، فقد روي عنه أنه كان يعلم رجلاً التشهد ، فلما وصل إلى قوله " أشهد أن لا إله إلا الله " قال الرجل : وحده لا شريك له ، فقال : عبد الله هو كذلك ، ولكن ننتهي إلى علمنا ، أخرج الطبراني في " الأوسط " (رقم ۲۸۴۸ - مصوري) بسند صحيح ، إن كان المسيب الكاهلي سمع من ابن مسعود .

(۴۹۷) أخرجه ابن أبي شيبة (۲۹۳ / ۱) والسراج والمخلص - كما تقدم - والبيهقي (۲ / ۱۴۴) والسياق له .

(۴۹۸) أبو عوانة في " صحيحه " (۲ / ۳۲۴) والنسائي .

(۴۹۹) هاوه لآن ووتیان ئەمی پیغه مبهری خوا : ئیمه فی ربووین چۆن سه لامت لی بکهین واته : له ناو ته حیاتی ، باشه چۆن سه لاوات له سه ر بدهین ؟ پیغه مبه ریش ﷺ فرموی : بلین : " اللهم صل على محمد ... " تا کوتایی فرموده که ، جا پیغه مبه ر ﷺ تاییه تی نه کرد به ته حیاتی که وه و بلیت له وه ی تریان نابیت ، بۆیه ئەمه به لگه ی ئەوه ی تیدایه : که وا دروست و شه ری یه سه لاوات له سه ر پیغه مبه ریش ﷺ بدریت له ناو ته حیاتی یه که میشدا ، وه ئەمه ش مه زه بی ئیمامی شافعی یه ، وه که له کتیبی (الأم) دا به راشکاو ی باسی ئەمه ی کردووه ، وه ئەمه ش به راست زانراوه له لای شوینکه وتوانی شافعی ، وه که به ئاشکرا (النووي) له (المجموع) دا (۳ / ۴۶۰) باسی کردووه ، و به بۆچوونی به هیز و راشکاو ی داناوه له (الروضة) دا (۱ / ۲۶۳ - طبع المكتب الإسلامي) ، وه ئەمه ش هه لپیژدرایوی (الوزير ابن هبيرة السنبلي) له (الإفصاح) دا ، وه که (ابن رجب) لیوه گپراویه ته وه له (ذیل الطبقات) و بی ده نگیش بووه لیی ، وه چه ندین فرموده ی زۆر هاتوو له سه ر سه لاوات دان له سه ر پیغه مبه ر ﷺ له ناو ته حیاتی ، به لام له هیچ کامیاندان ههاتوو تاییه ت کرابیت به ته حیاتی یه که مه وه ، به لکو فرموده کان گشتین و هه موو ته حیاتی که ده گریته وه ، وه له (ئەصلی ئەم کتیبه دا) به (ته علیق) کراوی باسم کردووه ، به لام له سه ره وه هیچ له وانه باس نه کردووه ، چونکه له سه ر مه رچی ئیمه نین واته : سه حیح نین هه رچه نده له پووی واتایشه وه

- ۱ - " اللهم ! صل على محمد (ؐ) ، وعلى أهل بيته وعلى أزواجه وذريته كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد وبارك (ؑ) على محمد وعلى آل بيته وعلى أزواجه وذريته كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد " .
 ئەمە بوو پیغہمبہری خوا ﷺ پیئى دە پاراپیہوہ بو خۆی (ؑ٠٢) .
- ۲ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على [إبراهيم وعلى (ؑ٠٣)] آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد ، اللهم ! بارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [إبراهيم وعلى (ؑ٠٤)] آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " .
- ۳ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على إبراهيم [وآل إبراهيم] ، إنك حميد مجيد ، وبارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [إبراهيم] وآل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (ؑ٠٥) .
- ۴ - " اللهم ! صل على محمد [النبي الأمي] ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد [النبي الأمي] ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [آل] إبراهيم ، في العالمين ، إنك حميد مجيد " (ؑ٠٦) .
- ۵ - " اللهم ! صل على محمد عبدك ورسولك ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد [عبدك ورسولك] ، [وعلى آل محمد] ؛ كما باركت على إبراهيم [وعلى آل إبراهيم] " (ؑ٠٧) .

هەندیکیان هەندیکی تریان بەهیز بکات ، وە ئەوانەى کە دەلێن نابێت لە تەحیاتی یەكەمدا سەلاوات بخوینرێت هیچ بەلگە یەکی سەحیحیان بە دەستەو نە یە بکریت بە بەلگە ، وەك چۆن لە (ئەصلی ئەم کتیبەدا) بە درێژى باسم کردووہ .

هەروەها ئەو ووتە یەکی کە دەلێت : باش نە یە لە ناو سەلاواتدا لە تەحیاتی یەكەمدا زیاتر لە (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد ...) بخوینرێت هیچ بێهە یەکی نە یە لە سوننەتدا و بەلگە یە لە سەر نە یە ، بە لکو بۆچونمان وایە هەركەس وا بکات ئەوا فەرمانە پیشووەکە ی پیغہمبہری ﷺ جیبە جیئ نە کردووہ : " قولوا اللهم صل على محمد وعلى آل محمد ... " تا کۆتایی فەرموودەکە ، وە ئەم بابەتەش پاشماوہ ی هە یە لە (ئەصلی ئەم کتیبەدا) باسمان کردووہ .

(ؑ٠٠) باشتەرین ووتە کە ووتراوہ لە شیکردنەوہ ی واتای سەلاوات دان لە سەر پیغہمبہر ﷺ ووتە کە ی (أبو العالیة) یە کە فەرموویە تی : سەلاوات دانى خوا لە سەر پیغہمبہرە کە ی ﷺ : ستایش کردن و بە گەرە پاگرتنە ، وە سەلاواتی فەریشتەکان و جگە لە وانیش : داوا کردنى ئەمە لە خوای پایە بەرز ، وە مەبەستیش ئەوہ ی : داوا ی زیاتر کردن نەك داوا ی ئەصلی سەلاوات دان . ئەمە پیشەوا (الحافظ) لە کتیبی (الفتح) دا باسی کردووہ وە لآمی ئەو ووتە بە ناوبانگە شى داوہ تەوہ کە دەلێت سەلاواتی پەرورە دگار : پەحمەتە ، وە (ابن القيم) بە درێژى باسی ئەمە ی کردووہ لە کتیبی (جلاء الأفهام) دا بە شیوازیك کە پیویست بە هیچ لە مە زیاتر نە کات ، جا بگەر پێرەوہ بو ی .

(ؑ٠١) لە بەرە کە تەوہ هاتووہ : کە مەبەست پیئى گەش و نەما و زیاد و بەرە کە تیکە و تەنە ، واتە : دوعا کردن بە مە ، جا ئەم دوعایە ئەوہ دە گریتە خۆی : کەوا ئەوہ ی بە خشراوہ بە کەس و کارى (إبراهيم) لە خیر بدريت و ببە خشریت بە پیغہمبەرمان ﷺ وە بەردەوام بیٔت و دامە زراو بیٔت ، و چەند قات و زیاد کراو بیٔت .

(ؑ٠٢) أحمد والطحاوي بسند صحيح ، والشيخان دون : " أهل بيته " .

(ؑ٠٣) هذه الزيادة والتي تليها ثابتان في رواية البخاري والطحاوي والبيهقي وأحمد ، وكذا النسائي ، وجاءت أيضاً من طرق أخرى في بعض الصيغ الآتية (٧٠٣) ، فلا تغتر بقول ابن القيم في " جلاء الأفهام " (ص ١٩٨) تبعاً لشيخه ابن تيمية في " الفتاوى " (١٦/١) : " لم يحدِّث صحيح فيه لفظ : (إبراهيم وآل إبراهيم) معاً " .

فہا قد جنناك صحيحاً ، وهذا في الحقيقة من فوائد هذا الكتاب ، ودقة تتبعه للروايات والألفاظ والجمع بينها ، وهو — أعني : التبع المذكور — شيءٌ لم يُسبق إليه والفضل لله تعالى ، وله الشكر والمنة ، ومما يؤكد خطأ ابن القيم أن النوع السابع الآتي قد صححه هو نفسه وفيه ما أنكره !
 (ؑ٠٤) البخاري ومسلم والنسائي في " عمل اليوم والليلة " (١٦٢ / ٥٤) والحميدي (١ / ١٣٨) وابن منده (٢ / ٦٨) وقال : " هذا حديث مجمع على صحته " .

(ؑ٠٥) أحمد والنسائي وأبو يعلى " مسنده " (ق ٢ / ٤٤) بسند صحيح .

(ؑ٠٦) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١ / ١٣٢ / ٢) وأبو داود والنسائي (١٥٩ - ١٦١) وصححه الحاكم .

(ؑ٠٧) البخاري والنسائي والطحاوي وأحمد ، وإسماعيل القاضي في " فضل الصلاة على النبي ﷺ " (ص ٢٨ — الطبعة الأولى ، ص ٦٢ — الطبعة الثانية / طبع المكتب الإسلامي بتحقيقي) .

- ٦ - " اللهم ! صل على محمد [وعلى] أزواجه وذريته ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد و [على] أزواجه وذريته ؛ كما باركت على [آل] إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٨) .
- ٧ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ، وبارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت ، وباركت على إبراهيم وآل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٩) .

چهند سوودیکی گرنگ له سه لاوات دان له سهر

پیغہ مبر ی نوممه ت ﷺ

سوودی یه کهم : من الملحوظ أن أكثر هذه الأنواع من صيغ الصلاة عليه ﷺ ليس فيها ذكر إبراهيم نفسه مستقلا عن آله وإنما فيها : (كما صليت على آل إبراهيم) والسبب في ذلك أن آل الرجل في اللغة العربية يتناول الرجل كما يتناول غيره ممن يؤوله كما في قوله تعالى : ﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ [آل عمران : ٢٣] وقوله : ﴿ آل لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴾ [القمر : ٣٤] ، ومنه قوله ﷺ : (اللهم صل على آل أبي أوفى) وكذلك لفظ أهل البيت كقوله تعالى : ﴿ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ﴾ [هود : ٧٣] فإن إبراهيم داخل فيهم .

قال (شيخ الإسلام) : (ولهذا جاء في أكثر الألفاظ : (كما صليت على آل إبراهيم) و (كما باركت على آل إبراهيم) وجاء في بعضها : (إبراهيم) نفسه لأنه هو الأصل في الصلاة والزكاة وسائر أهل بيته إنما يحصل ذلك تبعا وجاء في بعضها ذكر هذا وهذا تنبيها على هذين) .

إذا علمت ذلك فقد اشتهر التساؤل بين العلماء عن وجه التشبيه في قوله : (كما صليت) إلخ لأن المقرر أن المشبه دون المشبه به والواقع هنا عكسه إذ أن محمدا صلى الله عليه وسلم أفضل من إبراهيم وقضية كونه أفضل أن تكون الصلاة المطلوبة أفضل من كل صلاة حصلت أو تحصل وأجاب العلماء عن ذلك بأجوبة كثيرة تراها في (الفتح) و (الجلاء) وقد بلغت نحو عشرة أقوال بعضها أشد ضعفا من بعض إلا قولاً واحداً فإنه قوي واستحسنه شيخ الإسلام وابن القيم وهو قول من قال : (عن آل إبراهيم فيهم الأنبياء الذين ليس في آل محمد مثلهم فإذا طلب للنبي ﷺ ولآله مثل ما لإبراهيم وآله وفيهم الأنبياء حصل لآل محمد من ذلك ما يليق بهم فإنهم لا يبلغون مراتب الأنبياء وتبقى الزيادة التي للأنبياء - وفيهم إبراهيم - لمحمد ﷺ فيحصل له من المزية ما لا يحصل لغيره) .

قال ابن القيم : (وهذا أحسن من كل ما تقدم وأحسن منه أن يقال : محمد ﷺ هو من آل إبراهيم بل هو خير آل إبراهيم كما روى علي بن طلحة عن ابن عباس ؓ في قوله تعالى : ﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ [آل عمران : ٢٣] قال ابن عباس : (محمد من آل إبراهيم) وهذا نص إذا دخل غيره من الأنبياء الذين هم من ذرية إبراهيم في آله فدخل رسول الله ﷺ أولى فيكون قولنا : (كما صليت على آل إبراهيم) متناولاً للصلاة عليه وعلى سائر النبيين من ذرية إبراهيم ثم قد أمرنا الله تعالى أن نصلي عليه وعلى آله خصوصاً بقدر ما صلينا عليه مع سائر آل إبراهيم عموماً وهو فيهم ويحصل

(٥٠٨) البخاري ومسلم والنسائي (١٦٤ / ٥٩) .

(٥٠٩) النسائي (١٥٩ / ٤٧) والطحاوي ، وأبو سعيد ابن الأعرابي في " المعجم " (٢ / ٧٩) بسند صحيح ، وعزه ابن القيم في " الجلاء " (ص ١٤ - ١٥) لمحمد بن إسحاق السراج ثم صححه .

قلت : وفي هذه الصيغة الجمع بين " إبراهيم وآل إبراهيم " معاً ، وهذا ما أنكره ابن القيم وشيخه ، كما سبق بيانه (ص ١٣٩ - ١٤٠) مع الرد عليهما ، فلا داعي للإعادة .

لآله من ذلك ما يليق بهم ويقتى الباقي كله له ﷺ قال : ولا ريب أن الصلاة الخاصة لآل إبراهيم ورسول الله ﷺ معهم أكمل من الصلاة الحاصلة لهم دونهم فيطلب له من الصلاة هذا الأمر العظيم الذي هو أفضل مما لإبراهيم قطعاً ويظهر حينئذ فائدة التشبيه وجريه على أصله وأن المطلوب له من الصلاة بهذا اللفظ أعظم من المطلوب له بغيره فإنه إذا كان المطلوب بالدعاء إنما هو مثل المشبه به وله أوفر نصيب منه صار له من المشبه المطلوب أكثر مما لإبراهيم وغيره وإنضاف إلى ذلك مما له من المشبه به من الحصة التي لم تحصل لغيره فظهر بهذا من فضله وشرفه على إبراهيم وعلى كل من آله - وفيهم النبيون - ما هو اللائق به وصارت هذه الصلاة دالة على هذا التفضيل وتابعة له وهي من موجباته ومقتضياته فصلى الله عليه وعلى آله وسلم تسليماً كثيراً وجزاه عنا أفضل ما جرى نبيا عن أمته اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد .

سوودی دووم : ويرى القارئ الكريم أن هذه الصيغة على اختلاف أنواعها فيها كلها الصلاة على آل النبي ﷺ وأزواجه وذريته معه ﷺ فلذلك فليس من السنة ولا يكون منفذاً للأمر النبوي من اقتصر على قوله : (اللهم صل على محمد) فحسب بل لا بد من الإتيان بإحدى هذه الصيغ كاملة كما جاءت عنه ﷺ لا فرق في ذلك بين التشهد الأول والآخر وهو نص الإمام الشافعي في (الأم) (١٠٢/١) فقال : (والتشهد في الأولى والثانية لفظ واحد لا يختلف ومعنى قولي (التشهد) التشهد والصلاة على النبي ﷺ لا يجزيه أحدهما عن الآخر) .

وأما حديث : (كان لا يزيد في الركعتين على التشهد) فهو حديث منكر كما حققته في (الضعيفة) (٥١٨٦) . وإن من عجائب هذا الزمن ومن الفوضى العلمية فيه أن يجروا بعض الناس - وهو الأستاذ محمد إسعاف النشاشيبي في كتابه : (الإسلام الصحيح) - على إنكار الصلاة على آل في الصلاة عليه ﷺ على الرغم من ورود ذلك في (الصحيحين) وغيرهما عن جمع من الصحابة منهم كعب بن عجرة وأبو حميد الساعدي وأبو سعيد الخدري وأبو مسعود الأنصاري وأبو هريرة وطلحة بن عبيد الله وفي أحاديثهم أنهم سألوا النبي ﷺ : (كيف نصلي عليك ؟) فعلمهم ﷺ هذه الصيغة وحجته في الإنكار أن الله تعالى لم يذكر في قوله : صلوا عليه وسلموا تسليماً مع النبي ﷺ أحداً ثم أنكر وبالغ في الإنكار أن يكون الصحابة قد سألوه ﷺ ذلك السؤال لأن الصلاة معروفة المعنى عندهم وهو الدعاء فكيف يسألونه ؟ وهذه مغالطة مكشوفة لأن سؤالهم لم يكن على معنى الصلاة عليه حتى يرد ما ذكره وإنما كان عن كيفية الصلاة عليه كما جاء في جميع الروايات على ما سبقت الإشارة إليه وحينئذ فلا غرابة لأنهم سألوه عن كيفية شرعية لا يمكنهم معرفتها إلا من طريق الشارع الحكيم العليم وهذا كما لو سألوه عن كيفية الصلاة المفروضة بمثل قوله تعالى : وأقيموا الصلاة فإن معرفتهم لأصل معنى الصلاة في اللغة لا يغنيهم عن السؤال عن كيفية الشرعية وهذا بين لا يخفى .

وأما حجته المشار إليها فلا شيء ذلك لأنه من المعلوم عند المسلمين أن النبي ﷺ هو المبين لكلام رب العالمين كما قال تعالى : ﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ ﴾ [النحل : ٤٤] فقد بين صلى الله عليه وسلم كيفية الصلاة عليه وفيها ذكر الآل فوجب قبول ذلك منه لقوله تعالى : وما آتاكم الرسول فخذوه الحشر (٧) وقوله ﷺ في الحديث الصحيح المشهور : (ألا إنني أوتيت القرآن ومثله معه) وهو مخرج في (تخريج المشكاة) (١٦٣ و ٤٢٤٧) .

وليت شعري ماذا يقول النشاشيبي - ومن قد يغتر ببهرج كلامه - فيمن عسى أن ينكر التشهد في الصلاة أو أنكر على الحائض ترك الصلاة والصوم في حيضها ؟ بدعوى أن الله لم يذكر التشهد في القرآن وإنما ذكر القيام والركوع والسجود فقط وأنه تعالى لم يسقط في القرآن الصلاة والصوم عن الحائض فالواجب عليها القيام بذلك فهل يوافقون هذا المنكر في إنكاره أم ينكرون عليه ذلك ؟ فإن كان الأول - وذلك مما لا نرجوه - فقد ضلوا ضلالاً بعيداً وخرجوا عن جماعة المسلمين وإن كان الآخر فقد وفقوا وأصابوا فما ردوا به على المنكر فهو ردنا على النشاشيبي وقد بينا لك وجه ذلك .

فحذار أيها المسلم أن تحاول فهم القرآن مستقلاً عن السنة فإنك لن تستطيع ذلك ولو كنت في اللغة سيئويه زمانك وهاك المثال أمامك فإن النشاشيبي هذا كان من كبار علماء اللغة في القرن الحاضر فأنت تراه قد ضل حين اغتر بعلمه في اللغة ولم يستعن

على فهم القرآن بالسنة بل إنه أنكرها كما عرفت والأمثلة على ما نقول كثيرة جدا لا يتسع المقام لذكرها وفيما سبق كفاية . والله الموفق .

سوودي سيّاهم : ويرى القارئ أيضا أنه ليس في شيء منها لفظ : (السيادة) ولذلك اختلف المتأخرون في مشروعية زيادتها في الصلوات الإبراهيمية ولا يتسع المجال الآن لنفصل القول في ذلك وذكر من ذهب إلى عدم مشروعيتها اتباعا لتعليم النبي ﷺ الكامل لأتمته حين سئل عن كيفية الصلاة عليه ﷺ ؟ فأجاب آمرا بقوله : (قولوا : اللهم صل على محمد . . .) ولكنني أريد أن أنقل إلى القراء الكرام هنا رأي الحافظ ابن حجر العسقلاني في ذلك باعتباره أحد كبار علماء الشافعية الجامعين بين الحديث والفقه فقد شاع لدى متأخري الشافعية خلاف هذا التعليم النبوي الكريم

فقال الحافظ محمد بن محمد بن محمد الغرابيلي (٧٩٠ - ٨٣٥) وكان ملازما لابن حجر - قال رحمه ومن خطه نقلت) وهو من مخطوطات المكتبة الظاهرية) : (وسئل (أي الحافظ ابن حجر) أمتع الله بحياته عن صفة الصلاة على النبي ﷺ في الصلاة أو خارج الصلاة سواء قيل بوجوبها أو نديبتها هل يشترط فيها أن يصفه ﷺ بالسيادة كأن يقول مثلا : اللهم صل على سيدنا محمد أو على سيد الخلق أو على سيد ولد آدم ؟ أو يقتصر على قوله : اللهم صل على محمد ؟ وأيها أفضل : الإتيان بلفظ السيادة لكونها صفة ثابتة له ﷺ أو عدم الإتيان به لعدم ورود ذلك في الآثار ؟

فأجاب ﷺ : نعم اتباع الألفاظ المأثورة أرجح ولا يقال : لعله ترك ذلك تواضعا منه ﷺ كما لم يكن يقول عند ذكره ﷺ : وأتمته مندوبة إلى أن تقول ذلك كلما ذكر لأننا نقول : لو كان ذلك راجحا لجاء عن الصحابة ثم عن التابعين ولم نقف في شيء من الآثار عن أحد من الصحابة ولا التابعين لهم قال ذلك مع كثرة ما ورد عنهم من ذلك وهذا الإمام الشافعي - أعلى الله درجته وهو من أكثر الناس تعظيما للنبي ﷺ - قال في خطبة كتابه الذي هو عمدة أهل مذهبه : (اللهم صل على محمد) إلى آخره ما أداه إليه اجتهاده وهو قوله : كلما ذكره الذاكرون وكلما غفل عن ذكره الغافلون وكأنه استنبط ذلك من الحديث الصحيح الذي فيه : (سبحان الله عدد خلقه) فقد ثبت أنه ﷺ قال لأم المؤمنين - وراها قد أكثرت التسبيح وأطالته - : (لقد قلت بعدك كلمات لو وزنت بما قلت لوزنتهن) فذكر ذلك وكان ﷺ يعجبه الجوامع من الدعاء .

وقد عقد القاضي عياض بابا في صفة الصلاة على النبي ﷺ في كتاب (الشفاء) ونقل فيها أثارا مرفوعة عن جماعة من الصحابة والتابعين ليس في شيء منها عن أحد من الصحابة وغيرهم لفظ : (سيدنا) .

منها حديث علي أنه كان يعلمهم كيفية الصلاة على النبي ﷺ فيقول : اللهم داحي المدحوات وباري المسموكات اجعل سوابق صلواتك ونوامي بركاتك وزائد تحيتك على محمد عبدك ورسولك الفاتح لما أغلق .

وعن علي أنه كان يقول : صلوات الله البر الرحيم والملائكة المقربين والنبیین والصدیقین والشهداء والصالحين وما سبح لك من شيء يا رب العالمين على محمد بن عبد الله خاتم النبیین وإمام المتقين . . الحديث .

وعن عبد الله بن مسعود أنه كان يقول : اللهم اجعل صلواتك وبركاتك ورحمتك على محمد عبدك ورسولك إمام الخير ورسول الرحمة . . . الحديث .

وعن الحسن البصري أنه كان يقول : من أراد أن يشرب بالكأس الأروى من حوض المصطفى فيقل : اللهم صل على محمد وعلى آله وأصحابه وأزواجه وأولاده وذريته وأهل بيته وأصهاره وأنصاره وأشياعه ومحبيه . فهذا ما أوثره من (الشفاء) مما يتعلق بهيئة الصلاة عليه عن الصحابة ومن بعدهم وذكر فيه غير ذلك .

نعم ورد في حديث ابن مسعود أنه كان يقول في صلاته على النبي ﷺ : اللهم اجعل فضائل صلواتك ورحمتك وبركاتك على سيد المرسلين . . . الحديث . أخرجه ابن ماجه ولكن إسناده ضعيف وحديث علي المشار إليه أولا أخرجه الطبراني بإسناد ليس له بأس وفيه ألفاظ غريبة رويتها مشروحة في كتاب (فضل النبي ﷺ) لأبي الحسن بن الفارس وقد ذكر الشافعية أن رجلا لو حلف ليصلين على النبي ﷺ أفضل الصلاة فطريق البر أن يصلي على النبي ﷺ : اللهم صل على محمد كلما ذكره

الذاكرون وسها عن ذكره الغافلون . وقال النووي : والصواب الذي ينبغي الجزم به أن يقال : اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم . . . الحديث .

وقد تعقبه جماعة من المتأخرين بأنه ليس في الكيفيتين المذكورتين ما يدل على ثبوت الأفضلية فيهما من حيث النقل وأما من حيث المعنى فالأفضلية ظاهرة في الأول .

والمسألة مشهورة في كتب الفقه والغرض منها أن كل من ذكر هذه المسألة من الفقهاء قاطبة لم يقع في كلام أحد منهم : (سيدنا) ولو كانت هذه الزيادة مندوبة ما خفيت عليهم كلهم حتى أغفلوها والخير كله في الاتباع والله أعلم) .

قلت : وما ذهب إليه الحافظ ابن حجر رحمه الله من عدم مشروعية تسويده ﷺ في الصلاة عليه اتباعاً للأمر الكريم وهو الذي عليه الحنفية هو الذي ينبغي التمسك به لأنه الدليل الصادق على حبه ﷺ قل إن كنتم تحبون فاتبعوني يحببكم الله آل عمران (٣١) .

ولذلك قال الإمام النووي في (الروضة : ٢٦٥/١) : (وأكمل الصلاة على النبي ﷺ : اللهم صل على محمد ...) إلخ وفق النوع الثالث المتقدم فلم يذكر فيه (السيادة) .

سوودي چوارهم : واعلم أن النوع الأول من صيغ الصلاة عليه ﷺ - وكذا النوع الرابع - هو ما علمه رسول الله ﷺ أصحابه لما سأله عن كيفية الصلاة عليه ﷺ وقد استدلل بذلك على أنها أفضل الكيفيات في الصلاة عليه ﷺ لأنه لا يختار لهم - ولا لنفسه - إلا الأشرف والأفضل ومن ثم صوب النووي في (الروضة) أنه لو حلف ليصلين عليه ﷺ أفضل الصلاة لم يبر إلا بتلك الكيفية ووجه السبكي بأنه من أتى بها فقد صلى على النبي ﷺ بيقين وكل من جاء بلفظ غيرها فهو من إتيانه بالصلاة المطلوبة في شك لأنهم قالوا : كيف نصلي عليه ؟ قال : (قولوا : ...) فجعل الصلاة عليه منهم هي قولهم كذا . انتهى .

ذكره الهيثمي في (الدر المنضود : ق ٢/٢٥) ثم ذكر (ق ١/٢٧) أن المقصود يحصل بكل من هذه الكيفيات التي جاءت في الأحاديث الصحيحة .

سوودي بينجهام : واعلم أنه لا يشرع تليق صيغة صلاة واحدة من مجموع هذه الصيغ وكذلك يقال في صيغ التشهد المتقدمة بل ذلك بدعة في الدين إنما السنة أن يقول هذا تارة وهذا تارة كما بينه شيخ الإسلام ابن تيمية في بحث له في التكبير في العيدين (مجموع : ١/٢٥٣/٦٩) .

سوودي شه شهام : قال العلامة صديق حسن خان في كتابه (نزل الأبرار بالعلم المأثور من الأدعية والأذكار) بعد أن ساق أحاديث كثيرة في فضل الصلاة على النبي ﷺ والإكثار منها - قال (ص ١٦١) : (لا شك في أن أكثر المسلمين صلاة عليه ﷺ هم أهل الحديث ورواة السنة المطهرة فإن من وظائفهم في هذا العلم الشريف الصلاة عليه أمام كل حديث ولا يزال لسألهم ربطاً بذكره ﷺ وليس كتاب من كتب السنة ولا ديوان من دواوين الحديث - على اختلاف أنواعها من (الجوامع) و(المسانيد) و(المعاجم) و(الأجزاء) وغيرها - إلا وقد اشتمل على آلاف الأحاديث حتى إن أحصرها حجماً كتاب (الجامع الصغير) للسيوطي فيه عشرة آلاف حديث وقس على ذلك سائر الصحف النبوية فهذه العصاة الناجية والجماعة الحديثية أولى الناس برسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يوم القيامة وأسعدهم بشفاعته ﷺ - بأبي هو وأمي - ولا يساويهم في هذه الفضيلة أحد من الناس إلا من جاء بأفضل مما جاؤوا به ودونه خرط القتاد فعليك يا باغي الخير وطلب النجاة بلا ضمير أن تكون محدثاً أو متطفلاً على المحدثين وإلا فلا تكن . . . فليس فيما سوى ذلك من عائدة تعود إليك) .

قلت : وأنا أسأل الله تبارك وتعالى أن يجعلني من هؤلاء المحدثين الذين هم أولى الناس برسول الله ﷺ ولعل هذا الكتاب من الأدلة على ذلك ، ورحم الله الإمام أحمد إمام السنة الذي أنشد :

دين النبي محمد أخبار	نعم المطية للفتى آثار
لا ترغبن عن الحديث وأهله	فالرأي ليل والحديث نهار
ولربما جهل الفتى أثر الهدى	والشمس بازغة لها أنوار

هروه ها له دواى ئه م ته حياته ، و جگه له ميش پیغمبهرى خوا ﷺ پاره وه ی کردوه به سوننه ت بۆ ئومه ته که ی ، و فه رموویه تی : " إذا قعدتم في كل ركعتين فقولوا : التحيات لله ... هتد ، و پاشان فه رمووی : ثم ليتخير من الدعاء أعجبه إليه " (٥١٠) .
واته : ئه گه ره له هر دوو پکاتیک دا دانیشتن ئه وابلین : التحيات لله ... هتد ، و پاشان فه رمووی : پاشان هر پارانه وه یه کی به دل بوو با ئه نجامی بدات .

هه ستانه وه بۆرکاتی سی یه م ، و پاشان بۆ چواره م

پاشان پیغمبهرى خوا ﷺ (الله أكبر) ی ده کرد (٥١١) ، و هه لده سايه وه بۆ پکاتی سی یه م ، و فه رمانیشی کردوه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، له و ووته یه یی دا : " ثم اصنع ذلك في كل ركعة وسجدة " هه روه کو له پیشدا باسکرا .

وه " پیغمبهرى خوا ﷺ که هه لده سايه وه له دانیشتن ، ته کبیری ده کرد پاشان هه لده سايه وه " (٥١٢) .
وه - هه ندیک جار - " پیغمبهرى خوا ﷺ له گه ل ئه م ته کبیره دا هه ردوو ده ستی به رز ده کرده وه " (٥١٣) .
وه " ئه گه ره پیغمبهرى خوا ﷺ بیویستبايه هه لسیته وه بۆ پکاتی چواره م به هه مان شیوه (الله أكبر) ی ده کرد (٥١٤) ، و فه رمانیشی کردوه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به باشی ئه نجام نه دا ، هه روه کو له پیش که میك باسما ن لیوه کرد .
وه - هه ندیک جاریش - " پیغمبهرى خوا ﷺ له گه ل ئه م ته کبیره دا هه ردوو ده ستی به رز ده کرده وه " (٥١٥) .
پاشان " راست ده بووه وه ، و داده نیشته له سه ر پئی چه پی ، به شیوه یه کی ریک و پیک تاكو هه موو ئیسکیك ده گه رایه وه شوینی خوی ، پاشان هه لده سايه وه و متمانه ی ده کرده سه ر زه وی له هه ستانه وه ی " (٥١٦) .
وه " وه کو هه ویر شیلی ده کرد له کاتی هه ستانه وه ی متمانه ی ده کرده سه ر ده ستی " (٥١٧) .
وه " له هه ردوو پکاته که دا : سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ ی ده خوینده وه ، وه فه رمانیشی به و کرداره کردوه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، له وانه شه چه ند ئایه تیکی بۆ زیادبکرده یه ن ، هه روه کو له پیشدا له خویندنه وه له نوێژی نیوه پۆدا باسکرا .

قونووت خویندن له نوێژه فه رزه کان ، له کاتی ناهه مواری و به لادا

وه " ئه گه ره پیغمبهرى خوا ﷺ بیویستایه دوعا له یه کیك بکات ، یان بۆ که سیك بپارایه ته وه ، ئه و قونووتی (٥١٨) له پکاتی کۆتایی دا ده کرد ئه وه شه پاش کړنووش که ده یفه رموو : " سمع الله لمن حمده ، اللهم ربنا لك الحمد " (٥١٩) ،

(٥١٠) أخرجه نسائي وأحمد والطبراني من طرق عن ابن مسعود ، وهو مخرج في " الصحيحة " (٨٧٨) مع الكلام في فقهه ، وله شاهد في " مجمع الزوائد " (١٤٢ / ٢) من حديث ابن الزبير .

(٥١١) البخاري ومسلم .

(٥١٢) رواه أبو يعلى في " مسنده " (٢٨٤ / ٢) بسند جيد ، وهو مخرج في " الصحيحة " (٦٠٤) .

(٥١٣) البخاري وأبو داود .

(٥١٤) البخاري وأبو داود .

(٥١٥) أبو عوانة والنسائي بسند صحيح .

(٥١٦) البخاري وأبو داود .

(٥١٧) الحربي في " غريب الحديث " ، ومعناه عند البخاري وأبي داود ، وأما حديث : " نمی أن يعتمد الرجل على يده في الصلاة " ، فهو منكر لا يصح كما بينته في " الضعيفة " (٩٦٧) .

پارنه وه که شی به دهنگی بهرز دهکرد (۵۲۰) ، وه " دهسته کانی تیا دا بهرز دهکرده وه " (۵۲۱) ، وه " نه وانهش که نویژیان به دوایدا دهکرد ، ئامینیان دهکرد " (۵۲۲) .

وه " له هه ر پینچ فه رزه که دا قونوتی دهکرد " (۵۲۳) ، به لام " قونوتی نه دهکرد جگه له و کاته نه بیته که دوعا له یه کیک بکات ، یان بو که سیک بیاراپیه ته وه ، " (۵۲۴) ، له و دوعایانهش که کردوویه تی : " اللهم ! أنج الوليد بن الوليد ، وسلمة بن هشام ، وعياش بن أبي ربيعة ، اللهم ! اشدد وطأتك على مضر ، واجعلها سنين كسني يوسف ، [اللهم ! العن لحيان ورعلاً وذكوان وعصبة عصت الله ورسوله] " (۵۲۵) .
پاشان " که له قونوته که ی ده بو وه وه ، (الله أكبر) ی دهکرد ، و سوژده ی ده برد " (۵۲۶) .

قونوت خویندن له نویژی وه تر دا

وه " پیغه مبه ری خوا ﷺ هه ندیک جار (۵۲۷) - دوعای قونوتی دهکرد ، له پکاته که ی وه تر دا " (۵۲۸) ، و " دهیشیخته پیش کړنووشه وه " (۵۲۹) .

(۵۱۸) قونوت به چهند واتایه ک دیت ، مه به ست پیی لی ره دا : پارانه وه یه له نویژ له شوینیکی تاییه ت له کاتی وه ستاندا .

(۵۱۹) البخاري وأحمد .

(۵۲۰) البخاري وأحمد .

(۵۲۱) أحمد والطبراني بسند صحيح ، وهذا مذهب أحمد وإسحاق أنه يرفع يديه في القنوت ن كما في " المسائل " للمروزي (ص ۲۳) ، وأما مسح الوجه بما فلم يرد في هذا الموطن ، فهو بدعة ، وأما خارج الصلاة فلم يصح ، وكل ما رُوِيَ في ذلك ضعيف ، وبعضه أشد ضعفاً من بعض ، كما حَقَّقته في " ضعيف أبي داود " (۲۶۲) ، و " الأحاديث الصحيحة " (۵۹۷) ، ولذلك قال العز بن عبد السلام في بعض فتاويه : (لا يفعله إلا الجاهل) .

(۵۲۲) أبو داود والسراج ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي وغيره .

(۵۲۳) أبو داود والسراج والدارقطني بسندين حسنين .

(۵۲۴) ابن خزيمة في " صحيحه " (۱ / ۷۸ / ۲) ، والخطيب في " كتاب القنوت " بسند صحيح .

(۵۲۵) أحمد والبخاري والزيادة لمسلم .

(۵۲۶) النسائي وأحمد والسراج (۱ / ۱۰۹) ، وأبو يعلى في " مسنده " بسند جيد .

(۵۲۷) ابن نصر والدارقطني بسند صحيح .

(۵۲۸) وإنما قلنا : " أحياناً " ، لأن الصحابة الذين رووا الوتر لم يذكروا القنوت فيه ، فلو كان ﷺ يفعله دائماً ، لنقلوه جميعاً عنه ، نعم رواه عنه أبي بن كعب وحده ، فدل على أنه كان يفعله أحياناً ، ففيه دليل على أنه غير واجب ، وهو مذهب جمهور العلماء ، ولهذا أعترف المحقق ابن الهمام في " فتح القدير " (۱ / ۳۰۶ و ۳۵۹ و ۳۶۰) بأن القول بوجوبه ضعيف لا ينهض عليه دليل ، وهذا من إنصافه وعدم تعصبه ، فإن هذا الذي رجحه هو على خلاف مذهبه !

(۵۲۹) ابن أبي شيبة (۱۲ / ۴۱ / ۱) وأبو داود والنسائي في " السنن الكبرى " (ق ۲۱۸ / ۱ - ۲) وأحمد والبيهقي وابن عساكر (۴ / ۲۴۴ / ۲) بسند صحيح ، وأخرج منه ابن منده في " التوحيد " (۲ / ۷۰) الدعاء فقط بسند آخر حسن ، وهو مخرج في " الإرواء " (۴۲۶) .

تنبيه : زاد النسائي في آخر القنوت : " وصلى الله على النبي الأُمي " ، وإسنادها ضعيف ، وقد ضعفها الحافظ ابن حجر والقسطلاني والزرقاني وغيرهم ، ولذلك لم نوردعا على طريقتنا في الجمع بين الزيادات ، وقولاً منا عند شرطنا المذكور في مقدمة الكتاب ، وقال العز بن عبد السلام في " الفتاوى " (۱ / ۶۶ - عام ۱۹۶۲) : " ولم تصح الصلاة على رسول الله ﷺ في القنوت ، ولا ينبغي أن يزداد على صلاة رسول الله ﷺ شيء " ، وفي هذا القول منه إشارة على أنه لا يتوسع في القول بالبدعة الحسنة ، كما يفعل بعض المتأخرين القائلين بما .

وه (حسن) ی کورپی (علي) ﷺ شی بهو شیوه فیڕکردبوو که (ئه گهر قورئان خویندنه که ی ته و او بوو له نویژی وه تردا بلتیت : " اللهم ! اهدني فيمن هديت ، وعافني فيمن عافيت ، وتولني فيمن توليت ، وبارك لي فيما أعطيت ، وقني شر ما قضيت ، [ف] انك تقضي ولا يقضي عليك ، [و] انه لا يذل من واليت ، [ولا يعز من عاديت] (٥٢٠) ، تباركت ربنا وتعاليت ، [لا منجا منك إلا إليك] " (٥٢١) .

ته حیاتی کۆتایی

و واجبیتی ئەم ته حیاتی

پاشان پیغه مبهەر ی خوا ﷺ که پکاتی چواره می ته و او ده کرد داده نیشته بۆ ته حیاتی کۆتایی خویندن ، وه فه رمانیشی تیدا ده کرد به وه ی که له ته حیاتی یه که مدا فه رمانی پئ کردبوو ، ئیلا ئه وه نه بیته که " به شیوه ی ته وه پروک داده نیشته " (٥٢٢) : " به شیوه یه که : کلۆک (ورك) (٥٢٣) ی چه پی له سه ر زه وی داده نا و پئ ی له لایه که وه ده رده کرد " (٥٢٤) ، وه " پئ ی چه پی له ژیر پان و ئه ژنۆی چه پی داده نا " (٥٢٥) ، وه " پئ ی راستی ده چه قاند به زه ویدا " (٥٢٦) ، له وانه شه - هه ندیک جاریش - " پای بختایه " (٥٢٧) .

وه " ئه ژنۆی چه پیشی به ناو دهستی چه پی ده گرت ، و خۆی ده دا به سه ریدا " (٥٢٨) .

وه سه لآوات دانیشی له سه ر خۆی کردووه به سوننه ت بۆ ئوممه ته که ی له م ته حیاته شدا ، هه روه کو چۆن کردووه تی به سوننه ت له ته حیاتی یه که میش دا ، له ویشدا باسی شیوازانیه ی سه لآوات کرا که له پیغه مبهەر ی خواوه ﷺ پیمان گه یشتووه .

ثم استدرکت فقلت : قد ثبت في حديث أبي إمامة أبي بن كعب الناس في قيام رمضان أنه كان يصلي على النبي ﷺ في آخر القنوت ، وذلك في عهد عمر ﷺ ، رواه ابن خزيمة في " صحيحه " (١٠٩٧) ، وثبت مثله عن أبي حليمة معاذ الأنصاري الذي كان يؤمهم أيضاً في عهده ، رواه إسماعيل القاضي (رقم ١٠٧) وغيره ، فهي زيادة مشروعة لعمل السلف بما ، فلا ينبغي إطلاق القول بأن هذه الزيادة بدعة ، والله أعلم . (٥٢٠) ئەم زیاده یه شه له فه رموده که سه لمینراوه هه روه کو پئ شه وا (الحافظ) له (التلخیص) دا فه رموویه تی ، وحققت ذلك في "الأصل" ، وفات ذلك النووي فصرح رحمه الله في " روضة الطالبين " (٢٥٣/١- طبع المكتب الإسلامي) أنها زيادة من العلماء ! مثل زيادتهم : " فلك الحمد على ما قضيت ، أستغفرك وأتوب إليك " ، ومن الغريب أنه قال بعد ذلك السطور : (واتفقوا على تغليط القاضي أبي الطيب في إنكاره : " لا يعز من عاديت " ، وقد جاءت في رواية البيهقي ، والله أعلم . (٥٢١) ابن خزيمة (١ / ١١٩ / ٢) وكذا ابن أبي شيبة ومن ذكر معه في التخریج الذي قبله .

(٥٢٢) البخاري ، وأما الثنائية كالصبح ، فالسنة الافتراض كما تقدم ، وبهذا التفصيل قال الإمام أحمد ، كما في "مسائل ابن هاني عنه" (ص ٧٩) .

(٥٢٣) سه روی ئه ژنۆ ده گرتیه وه .

(٥٢٤) أبو داود والبيهقي بسند صحيح .

(٥٢٥) مسلم وأبو عوانة .

(٥٢٦) البخاري .

(٥٢٧) مسلم وأبو عوانة .

(٥٢٨) مسلم وأبو عوانة .

واجبیتی سه لاوات دان له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا

وه " جاریکیان پیغه مبهري ﷺ گوی ی له پیاویک بوو ده پاراپیه وه له نویژه که یدا ، بی ئه وه ی ستایشی خوی پهره ردگاری تیدا بکات ، و سه لاواتیش بدات له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا ، فهرمووی : " عجل هذا " ، واته : ئه وه په له ی کرد ، پاشان بانگی کرد ، و به و جگه له ویشی فهرموو : " إذا صلی أحدکم ؛ فليبدأ بتحميد ربه جل وعز ، والثناء عليه ، ثم یصلي ، (وفي رواية : لیصل) علی النبي ﷺ ثم يدعو بما شاء " (٥٣٩) .

واته : ئه گه ره یه کئی له ئیوه نویژی کرد با به شوکر و ستایشی خوی پهره ردگار ده ست پی بکات ، پاشان سه لاوات بدات (له پیوایه تیکی ترده اتوووه : با سه لاوات بدات له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا ، پاشان هر پارانه وه یه که بو خوی ده کات بی کات) .

وه " جاریکیان پیغه مبهري ﷺ گوی ی له پیاویک ده بییت له نویژیکدا ده پاراپیه وه ، له نویژه که یدا ستایشی خوی پهره ردگاری کردبوو ، سه لاواتیشی دابوو له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا بویه پیغه مبهري ﷺ خواش پی یی فهرمووی : (ادع تجب ، وسل تعط) " (٥٤٠) .

واته : پیاریه وه وه لام ده دربیته وه ، و داواش بکه پییت ده به خشرییت .

واجبیتی خوپه نادان به خوی پهره ردگار

له چوارشت پیش پارانه وه

وه پیغه مبهري ﷺ ده یه فهرموو : " إذا فرغ أحدکم من التشهد [الآخر] ؛ فليستعد بالله من أربع ؛ [يقول : اللهم ! إنني أعوذ بك] من عذاب جهنم ، ومن عذاب القبر ، ومن فتنة المحيا والممات ، ومن شر [فتنة] المسيح الدجال ، [ثم يدعو لنفسه بما بدا له] " (٥٤١) .

واته : ئه طه ریه کآ له ئیوه له ته حیاتی دووتم بوووه ئه و با ئه نا بطریته له ضوارشت ، و بلیت : اللهم ! ...

المسیح الدجال ، ناشان بشاریته وه به وه ی به ضاکی دتزانیت بو خوی .

وه " شیعه مبهري ﷺ خواش شی دتزاریته وه له دوا ته حیاته کتیی " (٥٤٢) .

وه " فیبری هاوه لانی دتکرد - رتزای خویان له سه ر بییت - هتروکو ضون سوره تیبکی قورنانی تافیر دتکردن " (٥٤٣) .

(٥٣٩) أحمد وأبو داود وابن خزيمة (٢/٨٣/١) ، والحاكم وصححه ووافقه الذهبي . ئه وه ش بزانه که ئه م فهرمووده یه به لگه یه له سه ر واجبیتی سه لاوات دان له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا ، له م ته حیاته دا له به ر فه رمان پی کردنی ، پیشه و شافعی و أحمدیش له دووهم پیوایه ت لی یه وه هه مان بوچونیان هه یه ، پیش ئه وانیش هه ندیک له هاوه لانی پیغه مبهري ﷺ خوا و جگه له وانیش ئه م بوچونه یان هه بووه ، به شیوه یه که (الآجری) له " الشریعة " (ص ٤١٥) دا فهرموویته ی : " ئه و که سه ی که سه لاوات نه دات له سه ر پیغه مبهري ﷺ خوا له ته حیاتی دووه مدا ، ئه و پیویسته نویژه که ی دووباره بکاته وه "

له به ر ئه وه هه رکه سیک بلیت پیشه و شافعی بوچونه که ی (شاذه) له به ر ئه وه ی ئه م سه لاواته ی به واجب داناه ، ئه وه دادوهر نه بووه ، هه روه کو پیشه و (الهیتمی) له " الدر النضود فی الصلاة والسلام علی صاحب المقام المحمود " (ق ١٣ - ١٦) .

(٥٤٠) النسائي بسند صحيح .

(٥٤١) مسلم وأبو عوانة والنسائي وابن الجارود في " المنتقى " (٢٧) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٥٠) .

(٥٤٢) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

(٥٤٣) مسلم وأبو عوانة .

پارانه وهی پیش سه لام و شیوازه کانی

وه پیغه مبهري خوا ﷺ چهند پارانه وهیه کی جوراوجوری له نویژه کهیدا ته نجام دهدا (٥٤٤) ، جاریک بهمه و جاریکی تر به ویتریان ، وه چنده ها پارانه وهشی به باش داناه ، و " فه رمانیشی به نویژگه ر کردوه کامه یانی به دلّه ته نجامی بدات " (٥٤٥) ، پارانه وه کانیش ته مانهن :

١- " اللهم ! إني أعوذ بك من عذاب القبر ، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال ، وأعوذ بك من فتنة الحيا والممات ، اللهم ! إني أعوذ بك من المأثم (٥٤٦) ، والمغرم " (٥٤٧) .

٢- " اللهم ! إني أعوذ بك من شر ما عملت (٥٤٨) ، ومن شر ما لم أعمل {بعد} " (٥٤٩) .

٣- " اللهم ! حاسبني حساباً يسيراً " (٥٥٠) .

٤- " اللهم ! بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق ؛ أحبني ما علمت الحياة خيراً لي ، وتوفني إذا كانت الوفاة خيراً لي ، اللهم ! وأسألك خشيتك في الغيب والشهادة ، وأسألك كلمة الحق (وفي رواية : الحكم) والعدل في الغضب والرضى ، وأسألك القصد في الفقر والغنى ، وأسألك نعيماً لا يبيد ، وأسألك قرة عين [لا تنفد و] لا تنقطع ، وأسألك الرضى بعد القضاء ، وأسألك برد العيش بعد الموت ، وأسألك لذة النظر إلى وجهك ، و [أسألك] الشوق إلى لقاءك في غير ضراء مضرة ، ولا فتنة مضلة ، اللهم ! زينا بزينة الإيمان ، واجعلنا هداة مهتدين " (٥٥١) .

(٥٤٤) له بهر ته وه نه مان ووتوه له " ته حياته کهیدا " ، چونکه له فه رموده که دا ئا بهم شیوه هیه هاتوه له " نویژه کهیدا " په یوه ست نه کراوه به ته حياته ته یان جگه له ، بویه هه موو شوینیک ده گریته وه که جیگای باشی پارانه وه بیټ ، وه ک سوژده و ته حیات ، فه رمانیش به و پارانه وه هاتوه له هه ردو وکیاندا هه روه که له پیئشدا باسما ن لئوه کرد .
(٥٤٥) البخاري ومسلم . (الأثرم) فه رمويه تی :

" به (أحمد) م ووت : به چی بیاریمه وه له پاش ته حیات ؟ فه رمویی : به وهی له سوننه تدا هاتوه . و تم : باشه تهی پیغه مبهري خوا ﷺ نه یفه رموه : " پاشان هه ر پارانه وهیه کی به دل بو هه لی بژیټ و بیكات " ؟ فه رمویی : با هه ر پارانه وهیه که له سوننه تدا هاتوه و به دلیه تی بو خوی هه لی بژیټ و بیكات . ده لیت : چه ند جاریک دو باره م کرده وه ، هه ر فه رمویی : به وهی له سوننه تدا هاتوه ، پیئشه وا (ابن تیمیه) ته مه مان بو ده گریټ ته وه و منیش له خه تی ته وه وه ده یگرتیمه وه " مجموع الفتاوی " (١/٢١٨/٦٩) و به باشیشی زانیوه ، و فه رمويه تی : " فإن اللام في الدعاء " للدعاء الذي يحبه الله ليس لجنس الدعاء " . هتد ووته کهی . پاشان فه رمویی : باشتر وایه بووتریټ : ئیلا به و پارانه وانه کی که شه رین و له سوننه تدا هاتون ، ته وه ش ته و پارانه وانه ده گریټ ته وه که له سوننه تدا وارن ، و سوود به خشن " .

ده لیم : هه ر به و شیوه یه یه که فه رمويه تی ، به لام زانینی ته وهی که سوود به خشه له سه ر له پارانه وه کان له سه ر زانستی شه رعی (صحیح) وه ستاوه ، ته مه ش زور که م هه ن پیټی هه لده ستن ، ته ولاتر ته وه یه که له سه ر پارانه وه سوننه تیه کان بووه ستین ، له کاتیکیدا ته گه ر ته وهی تی دا بیټ که که سی پارهره وه ده یه ویت . والله أعلم .

(٥٤٦) ته و شتانه یه که مروقی پیټاوانبار ده بیټ ، یان خودی تاوانه ، به دانانی (مصدر) له جیاتی (ناو) ، هه روه ها (المغرم) یش ، مه به ستیش لئوی قه رزه ، به به لگه ی ته واوی فه رموده که : " عایشه فه رمویی : که سیک پیټی ووت : تهی پیغه مبهري خوا ﷺ چهند زور په ناد ه گریټ به خوا له خراپه ی قه رزاری ! ته ویش فه رمویی : " پیاو ته گه ر قه رزار بوو ، قسه ده کات تووشی درؤ ده بیټ ، و په یمانیش ده دات و به چیټی ناهینت " .
(٥٤٧) البخاري ومسلم .

(٥٤٨) (من شر ما عملت) واته : له خراپه ی ته و تاوانانه کی که کردوومن ، وه (من شر ما لم أعمل) : له چاکه کان ، واته : له خراپه ی نه کردن و وازلیه ینانم بو ته و چاکانه کی که کردارم پیټ نه کردوون .

(٥٤٩) النسائي بسند صحيح ، وابن أبي عاصم في كتاب " السنة " (٣٧٠ — بتحقيقي ، وطبع المكتب الإسلامي) ، والزيادة له .

(٥٥٠) أحمد والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٥٥١) النسائي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

۵ - وه پیغه مبهري خوا ﷺ فیری (أبو بكر) ﷺ ی کرد بیاریته وه و بلیت : " اللهم ! إني ظلمت نفسي ظلما كثيرا ، ولا يغفر الذنوب إلا أنت ؛ فاغفر لي مغفرة من عندك ، وارحمني إنك أنت الغفور الرحيم " (۵۵۲) .

۶ - وه فه رمانیشی به (عائشة) کردووه بلیت : " اللهم ! إني أسألك من الخير كله ، [عاجله وآجله] ؛ ما علمت منه وما لم أعلم ، وأعوذ بك من الشر كله ؛ [عاجله وآجله] ؛ ما علمت منه وما لم أعلم وأسألك (وفي رواية : اللهم ! إني أسألك) الجنة ، وما قرب إليها من قول أو عمل ، وأعوذ بك من النار ، وما قرب إليها من قول أو عمل ، وأسألك (وفي رواية : اللهم ! إني أسألك) من [ال] خير ما سألك عبدك ، ورسولك [محمد] ، وأعوذ بك من شر ما استعاذك منه عبدك ، ورسولك محمد ﷺ [، وأسألك] ما قضيت لي من أمر أن تجعل عقابته [لي] رشدا " (۵۵۳) .

۷ - وه به پیاویکی فه رموو : " ما تقول في الصلاة ؟ " ، واته : چی ده لیت له نویژه که تدا ؟ فه رموی : شایه تومان نه هینم ، و پاشان داوای به هشت له خوای په روه ردگار ده که م ، و په ناشی پی ده گرم له ناگری دوزخ ، به لام به خوا هیچ له م ورته ورته (دندنه (۵۵۴)) ی توو (معاذ) نازانم ، پیغه مبهري خواش ﷺ فه رموی : " حولها ندندن " (۵۵۵) ، واته : نیمه ش هه ره له دهور ، و بهری نه وه داین .

۸ - وه جاریکیان گوئی له پیاویک ده بیته داوای ته حیاته که ی ده لیت : " اللهم ! إني أسألك يا الله (وفي رواية : يا الله) [الواحد] الأحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ، ولم يكن له كفوا أحد ! أن تغفر لي ذنوبي ، إنك أنت الغفور الرحيم " ، نه ویش ده فه رمویت : " قد غفر له ، قد غفر له " (۵۵۶) .

واته : خوای په روه ردگار لیی خویش بوو ، لیی خویش بوو .

۹ - وه گوئی له یه کیکی تر بوو له پاش ته حیاته که ی ده پاریه وه ، و ده یووت : " اللهم ! إني أسألك بأن لك الحمد ، لا إله إلا أنت [وحده لا شريك لك] ، [المنان] ، [يا] بديع السماوات والأرض ! يا ذا الجلال والإكرام ! يا حي يا قيوم ! [إني أسألك] [الجنة ، وأعوذ بك من النار] " ، پیغه مبهري خوا ﷺ به هاوه لانی فه رموو : " تدرون بما دعا ؟ " ، واته : ده زانن به چی پاریه وه ، نه وانیش فه رمویان : " الله ورسوله أعلم " ، واته : خوا و پیغه مبهري که ی زانانن ، فه رموی : " والذي نفسي بيده [لقد دعا الله باسمه العظيم (۵۵۷) (وفي رواية : الأعظم) الذي إذا دعي به أجاب ، وإذا سئل به أعطى " (۵۵۸) .

(۵۵۲) البخاري ومسلم .

(۵۵۳) أحمد والطبرسي والبخاري في " الأدب المفرد " ، وابن ماجه ، والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وقد خرجته في " الصحيحة " (۱۵۴۲) .

(۵۵۴) واته : بابه ته شاراو هه که ت یان ووتته شاراو هه که ت (ورته ورت) ، وه (الدندنه) : نه وه یه که مؤف ووتته یه که بلیت گویت له ورتته ورتته که ی ده بیته بی نه وه ی لیی تی بگه ییت ، نامرازی (ها) ش له (حولها) ده گه ریته وه بو ووتته که ی ، واته : ووتته که ی نیمه ش نزیکه له ووتته که ی توه .

(۵۵۵) أبو داود وابن ماجه وابن خزيمة (۱ / ۸۷ / ۱) بسند صحيح .

(۵۵۶) أبو داود والنسائي وأحمد وابن خزيمة ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(۵۵۷) نه مه پاران وه ی تی دایه به ناوه چاک سیفته جوا نه کانی خوای په روه ردگار ، هه نه مه شه که خوای په روه ردگار فه رمانی پی کردووه له م نایه ته دا : ﴿ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ﴾ سورة الأعراف (۱۸۰) .

به لام پاران وه به جگه له مه ، وه که له بهر خاتری وریز وحق و حورمه ت - ئیمامی (أبو حنيفة) په حمه تی خوای لی بیت له گه ل شویکه و توه کانیدا به راشکاوی هه موو نه مه یان به خراپ زانیوه (الکراهة) ، وه به خراپ زانیوش (واته : الکراهة) له لای نه وان به بی به ند کراوی (واته به : " مطلق " ی) بو حرام بوونه ، واته مه به ستیان نه وه یه که نه و کرداره حرامه ، وه نه وه ش که جیگه ی داخ و نه سه ف بیته نه وه یه ده بینیت زوری ی خه لک - له ناویاندا زوری ی شیخه کان - پشتیان هه لکردووه له م پاران وه شه رعیه یه (واته : پاران وه له خوای په روه ردگار به ناو سیفته

واته : سویند بیت به و که سه ی که نه فسی منی به دهسته به ناوی گه وره ی خوی په روه ردگار له خوا پاراپه وه (له ریوایه تیکی تر دا هاتوه : به گه وره ترینیان) ئەو ناوه ی که ئەگەر پیی بیاریته وه وه لام ده درپته وه ، و ئەگەر داواشی پیی بکریت پیی ده به خشریت .

١٠ - وه یه کیک له و پارانه وانهی که له کۆتایی ته مه نیدا ده یکرد ئەو بوو ده یفرموو : " اللهم ! اغفر ما قدمت ، وما آخرت ، وما أسررت ، وما أعلنت ، وما أسرفت ، وما أنت أعلم به مني ، أنت المقدم ، وأنت المؤخر ، لا إله إلا أنت " (٥٥٩) .

سه لامدانه وه

پاشان " پیغه مبهری خوا ﷺ سه لامی ده دایه وه به لای راستیدا و ده یفرموو : " السلام علیکم ورحمة الله " [تاكو سپیایی گۆنای راستی ده بینرا] ، وه به لای چه پدا ده یفرموو : " السلام علیکم ورحمة الله " [تاكو سپیایی گۆنای چه پیی ده بینرا] " (٥٦٠) .

وه - هه ندیک جار - له سه لامدانه وه ی یه که مدا " وبر کاته " ی زیاد ده کرد (٥٦١) .

وه - هه ندیک جار - ئەگەر سه لامی به لای راستیدا بدایه ته وه : " السلام علیکم ورحمة الله " ، به لای چه پدا ته نها ئەوه ی ووت : " السلام علیکم " (٥٦٢) .

وه - هه ندیک جار یش - " ته نها یه که سه لامی ده دایه وه ئەو یش سه لامی لای راست بوو " السلام علیکم " که هه ندیک لای ده کرده وه به لای راستیدا (٥٦٣) .

" هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ که سه لامیان ده دایه وه به لای راست و چه پاندا ئاماژه یان به دهسته کانیان ده کرد ، که پیغه مبهری خوا ﷺ بینانی فرمووی : " ما شأنکم تشیرون بأیدیکم کأنها أذناب خیل شمس ؟! إذا سلم أحدکم ؛

جوانه کانی) که به یه که دهنگی هه مان ته وسلیکی شه رعیه یه ، به شیوه ی زۆر به ده گه من تیا پاندا ئەبیینت ئەم جوړه ته وه سووله شه رعیه به کار بیینن ، که چی له و لاهه ئەبیینت پابه نندن به ته وه سووله ناشه رعی و بیدعه کان ، ئەوه ی که که مترین حوکم که به سه ریدا بدریت ئەوه یه بووتریت : چیگه ی جیاواری زانایانه ، که چی به رده وامن له سه ری وه که ئەوه ی بلت جگه له م ته وه سووله نه بیت ته وه سوولی تر نیه ! شیخی پایه به رزی ئیسلام (ابن تیمیه) په رتووکیکی نایابی هه یه له م بابه ته دا به ناوی " التوسل والوسيلة " جا بابگه رپرته وه بوی ، چونکه زۆر به نرخه و بی هاووتایه له بابه تی خوی .

پاش ئەو یش ئەو په رتووکه ی من که ناوی " التوسل أنواعه وأحكامه " ، تائیس تاش دوو جار له چاپ دراوه ، ئەمه ش به هه مان شیوه گرنگه له باس و بابه تی خوی دا ، هه ندیک شوبه ه ی نویشی تیدا به په رچ دراوه ته وه که له لایه ن هه ندیک دوکتوری هاوچه رخم خراونه ته روو ، خوی په روه ردگار هیدایه تی ئیمه و ئەوانیش بدات .

(٥٥٨) أبو داود والنسائي وأحمد ، والبخاري في " الأدب المفرد " ، والطبراني ، وابن منده في " التوحيد " (٢ / ٤٤ و ١ / ٦٧ و ١ / ٧٠ و ٢ / ١) بأسانید صحیحة .

(٥٥٩) مسلم وأبو عوانة .

(٥٦٠) مسلم (٥٨٢) بنحوه وأبو داود والنسائي والترمذي وصححه .

(٥٦١) أبو داود وابن خزيمة (١ / ٧٨ / ٢) بسند صحيح ، وصححه عبد الحق في " أحكامه " (٢ / ٥٦) وكذا النووي والحافظ ابن حجر ، ورواه عبد الرزاق في " مصنفه " (٢ / ٢١٩) وأبو يعلى في " مسنده " (٣ / ١٢٥٢) والطبراني في " الكبير " (٣ / ٦٧ / ٢) و " الأوسط " (١ / ٢٦٠٠ / ٢) والدارقطني من طريق أخرى وعبد الرزاق (٢ / ٢١٩) .

(٥٦٢) النسائي وأحمد والسراج بسند صحيح .

(٥٦٣) ابن خزيمة والبيهقي والضياء في " المختارة " ، وعبد الغني المقدسي في " السنن " (١ / ٢٤٣) بسند صحيح ، وأحمد ، والطبراني في " الأوسط " (٢ / ٣٢ من زوائد المعجمين) ، والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وابن الملن (١ / ٢٩) ، وهو مخرج في " الإرواء " تحت الحديث (٣٢٧) .

فلتفت إلى صاحبه ، ولا يومئ بيده " ، [فلما صلوا معه أيضا لم يفعلوا ذلك] (وه له رپوايه تيكي تردا هاتووه : " إنما يكفي أحدكم أن يضع يده على فخذه ، ثم يسلم على أخيه من على يمينه وشماله ") " (٥٦٥) .

واته : ئەوه چیتانه ئاماژە بە دەسته کانتان دەکن ، ئەلێی دوور دەگرن له ئەسپی تۆر ؟ ئەگەر یه کێک له ئیوه سهلامی دایه وه ته نهها لاباتوه به لای هاوپیکی ، و ئاماژە بە دەسته کانی نهکات بۆیه بۆ جارێتر که نویژیان له گه لدا کرد ئەو کاره یان ئەنجام نه دا ، وه له رپوايه تيکی تردا هاتووه : ته نهها ئەوه ی به سه دهسته کانی بخاته سه رپانی ، و پاشان سه لام بکات له پراکانی لای راست و چه پی .

واجبیتی سهلام

وه پیغمهبری خوا ﷺ ده یفرموو : " ... و تحليلها (یعنی : الصلاة) التسليم " (٥٦٦) .
واته : سه لامدانه وه حه لاکاری ئەو شتانه یه که له نویژدا قه دهغه کرابوون .

کوتایی

هه موو ئەوه ی که له پیشدا باسکرا له نویژی پیغمهبری خوا ﷺ پیاوان و ژنان وه کو یه کن تیایدا ، و له سوننه تیشدا هه چ فرمووده یه که نه هاتووه ژنان جیابکاته وه له پیاوان له هه ندیک له وه ئە حکامانه دا ، به لگو به پیچه وانه وه گشتی تی ئەو فرمووده یه ی پیغمهبری خوا ﷺ که تیدا فرموویه تی : " صلوا كما رأيتموني أصلي " ، ئەوانیش ده گریته وه ، ئەوه ش ووتی پیشه وا (إبراهيم النخعي) یه که فرموویه تی :
" تفعل المرأة في الصلاة كما يفعل الرجل " (٥٦٧) .

واته : ژنانیش هه مان شت ئەنجام ده دن که پیاوان ئەنجامی ده دن .
وه ئەو فرمووده یه ش که تیایدا هاتووه ئەبێ ژنان پانیان بلکین به سکانه وه ، و له و کرداره وه کو پیاوان نین ، ئەوا فرمووده یه کی (مرسل) ه و هه چ به لگه یه کی تیدا نیه (واته : ضعيف) ه (٥٦٨) .
به لام سه بارت به وه ی که له پیشه وا (أحمد) له " مسائل " هکانی (عبد الله) ی کوری له وه وه (٧١) له (ابن عمر) وه ﷺ ده یگریته وه ، که فرمانی کردبیت به خیزانه کانی چوارمشقی بن له نویژه کانیان ، ئەو رپوايه ته نه سه لمینراوه ، وجیگر نه بووه لئیه وه ، چونکه (عبد الله) ی کوری (العمري) ی تیدا یه ، و (ضعيف) ه .
وه پیشه وا (البخاري) له " التاريخ الصغير " (ص ٩٥) به سه نه دیکی (صحیح) له (أم الدرداء) وه بۆمان ده گریته وه که : " أما كانت تجلس في صلاتها جلّسة الرجل وكانت فقيهة " .
واته : له کاتی نویژدا وه کو پیاوان داده نیشت ، و زاناش بوو .

(٥٦٤) کۆی (شموس) ه : و بریتییه له دورگرتن له و گیاندارانه ی که ئارام نابیت له بهر توندو تیژی و هاروهاجی .

(٥٦٥) مسلم وأبو عوانة والسراج وابن خزيمة والطبراني .

بیرخستنه وه یه که : (الإباضية) هکان ئەم فرمووده یان گۆپوه ، (ربيع) یان له " مسند " ه نادیاره کهیدا به گۆ (له فن) یکی تر ئەم فرمووده یه ی گۆپاوه ته وه ، بۆ ئەوه ی بیکه ن به به لگه له سه ر ئەوه ی که نویژ به تاله ، ئەگه ر دهسته کانی تیدا به رز بگریته وه له گه ل (الله أكبر) هکاندا ، له وانه ش (السيابي) که به رپه رچمان داوه ته وه له پیشه کی ئەم کتیبه دا ، ئەو گۆ (له فن) ه شیان پوچه له (باطل) ، ئاشکرا کردنیشی له " الضعيفة " (٦٠٤٤) ه .

(٥٦٦) صححه الحاكم والذهبي ، وقد تقدم بتمامه (ص ٨٦) .

(٥٦٧) أخرجه ابن أبي شيبة (١ / ٧٥ / ٢) بسند صحيح عنه .

(٥٦٨) رواه أبو داود في " المراسيل " (٨٧ / ١١٧) عن يزيد بن أبي حبيب وهو مخرج في " الضعيفة " (٢٦٥٢) .

ئهمه ش دواشته که توانیومه کۆی که مه وه له نویژی پیغمبری خوا ﷺ له ته کبیره ی ئیجرامه وه تا کو سه لام دانه وه ، و داواکاریشم له خوی پهروهردگار ته نها له بهر خاتری ئه و بیته ، و پینیشاندهریش بیته بۆ سوننه ته کانی پیغمبره به بهزهیی و به ره حمه ی ﷺ .

و سبحان الله و بحمده

سبحانک اللهم و بحمدک أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرک و أتوب إليك
 اللهم صل على محمد و علی آل محمد و بارک علی محمد و علی آل محمد
 کما صلیت و بارکت علی إبراهیم و علی آل إبراهیم إنک حمید مجید

=====

مائپه ری به هه شت

www.ba8.org

له دوعای خیر بی به شمان مه کهن